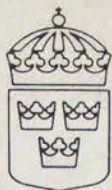

ARBETS MARKNADS STRIDEN

SOU

1988:50

Statens offentliga utredningar

1988:50

Arbetsmarknadsdepartementet

Arbetsmarknads- striden IV

En kartläggning av arbetsmarknadskonflikter
i det moderna samhället
Stockholm 1988

Beställningsadress:
Allmänna Förlaget
Kundtjänst
106 47 STOCKHOLM
Tel: 08/739 96 30
Informationsbokhandeln
Malmtorgsgatan 5

Allmänna Förlaget har utgivit en bibliografi över SOU och Ds som omfattar åren 1981—1987. Den kan köpas från förlagets Kundtjänst, 106 47 STOCKHOLM.
Best. nr. 38-12078-X

Beställare som är berättigade till remissexemplar eller friexemplar kan beställa sådana under adress:

Regeringskansliets förvaltningskontor
SOU-förrådet
103 33 Stockholm
Tel. 08/763 23 20 Telefontid 8.10—12.00 (externt och internt)
08/763 10 05 12.00—16.00 (endast internt)

Produktion
Allmänna Förlaget
Omslag Ad Sum
ISBN 91-38-10232-3
ISSN 0375-250X
Svenskt Tryck Stockholm 1988 825398

Innehåll

I	Normativ reglering av ekonomiska stridsåtgärder i historisk belysning	13
1.1	Inledning	13
1.2	Tiden före 1938	13
1.2.1	1929 års riksdag	13
1.2.2	Professor Bergendahls utredning	15
1.2.3	Kungl. Maj:t den 9 mars 1934	18
1.2.4	Trettonmannakommissionens förslag	19
1.2.5	Proposition 1935:21 med förslag till lag om vissa ekonomiska stridsåtgärder	29
1.2.6	Riksdagsbehandlingen av prop. 1935:31	40
1.3	Huvudavtalet 1938 mellan SAF och LO	40
1.3.1	Inledning	40
1.3.2	Arbetsmarknadskommittén 1936-1939	41
1.3.3	Huvudavtalet	49
1.3.4	Huvudavtalets rättsliga verkningar	58
1.3.5	Begränsning av de ekonomiska stridsåtgärderna	60
1.4	Riksdagen 1939-1975	67
1.4.1	1939 års riksdag	67
1.4.2	Åren 1939-1970	67
1.4.3	Åren 1971-1975	68
1.5	1976 års lagstiftning	68
1.5.1	Fredsplikt vid gränskonflikter	68
1.5.2	Blockader mot enmansföretag	69
1.5.3	De offentliganställdas konflikträtt	70
1.6	Riksdagen 1976-1986	70
1.6.1	Nya arbetsrättskommittén	70
1.6.2	Åren 1978-1986	71
2	Organisationsgränser inom och mellan centralorganisationer; centralorganisationernas organisationsprinciper	73
2.1	LO	73
2.1.1	Inledning	73
2.1.2	Organisationsplanen	73

2.1.3	Konfliktlösningsmetoder för gränstvister mellan förbund	78
2.1.4	Gränstvister.	79
2.2	TCO	81
2.2.1	Inledning	81
2.2.2	Organisationsplanen	82
2.2.3	Särskilt om förhållandet mellan TCO och SALF	85
2.2.4	Gränstvister.	86
2.2.5	Förslag till ny organisationsplan	88
2.2.6	Förhandlingskartellerna TCO-S och KTK	90
2.3	SACO/SR	92
2.3.1	Inledning	92
2.3.2	Organisationsplanen	94
2.3.3	Gränstvister.	95
2.3.4	Förhandlingskartellerna SACO/SR-S och SACO/SR-K	96
2.4	PTK	96
2.4.1	Inledning	96
2.4.2	Organisationsfrågor och konfliktlösning	97
2.5	Gränstvister mellan förbund tillhörande olika centralorganisationer m m	98
2.5.1	Gränstvister mellan LO-förbund och TCO-förbund	98
2.5.2	Gränstvister mellan LO-förbund och SACO/SR-förbund	100
2.5.3	Gränstvister mellan LO-förbund och fristående förbund	101
2.5.4	Gränsdragning mellan TCO-förbund och SACO/SR-förbund.	103
3	Exempel på gränsöverenskommelser mellan förbund	105
3.1	Byggnads	105
3.1.1	Inledning	105
3.1.2	Byggnads och Målaresförbundet	105
3.1.3	Byggnads och Kommunal	106
3.1.4	Byggnads och Fastighets	107
3.2	Fabriks	107
3.2.1	Inledning	107
3.2.2	Organisationstillhörigheten inom den plastbearbetande industrin.	107
3.2.3	Organisationstillhörigheten för anställda inom glasmanufakturering	108
3.2.4	Fabriks och Trä	109
3.2.5	Fabriks och Skogs	109
3.2.6	Fabriks och SIF	110
3.3	Grafiska	111
3.3.1	Inledning	111

3.3.2	Samarbetsavtalen med Handels och HTF	112
3.4	Kommunal	113
3.4.1	Inledning	113
3.4.2	Kommunal och Lantarbetareförbundet.	114
3.4.3	Kommunal och Skogs	114
3.4.4	Kommunal och Fabriks.	115
3.4.5	Kommunal och SHSTF	115
3.4.6	Gränssamarbetet med SKTF	115
3.4.7	Kommunal och SALF	116
3.5	Transport	117
3.5.1	Inledning	117
3.5.2	Transport, Byggnads och SF	117
3.5.3	Transport och Handels	120
3.5.4	Transport och Sjöfolksförbundet.	121
3.6	Metall	121
3.6.1	Inledning	121
3.6.2	Gränser till andra LO-förbund	121
3.6.3	Metall och SIF.	123
3.7	SIF	125
3.7.1	Inledning	125
3.7.2	Gränsavtal och samarbetsavtal med SALF	125
3.7.3	SIFs avtal med SJF	127
3.7.4	Samarbetet SIF - CF.	129
3.7.5	SIFs avtal med andra SACO/SR-förbund	129
3.7.6	SIFs och Livs samarbetskommitté	130
3.8	ST	131
3.8.1	Inledning	131
3.8.2	ST - SALF	132
3.8.3	ST - SPF.	132
3.8.4	ST - Musikerförbundet	133
3.9	HTF	133
3.9.1	Inledning	133
3.9.2	HTF - ATF	134
3.9.3	HTF - SIF	135
3.9.4	HTF - SKTF	135
3.9.5	HTF - SALF	136
3.9.6	Organisationsöverenskommelser med SACO/SR-förbund	136
3.9.7	HTF - Grafiska	137
3.9.8	HTF - Hotell- och Restaurang	138
3.9.9	HTF - Svensk Pilotförening	138
3.10	SACO/SR.	139
3.10.1	Inledning	139
3.10.2	CF.	139
3.10.3	SRAT.	140
3.10.4	TLI	141

4	Allmänna gruppens strukturella utveckling och hantering av gränsdragningsfrågor	143
4.1	Inledning	143
4.2	Medlemsutveckling	143
4.3	Kollektivavtalens utveckling	144
4.4	Gränsfrågor	145
4.4.1	Arbetsgivarsidan	145
4.4.2	Arbetstagarsidan	147
5	Domar och förlikningsfall i gränstvister	149
5.1	Elektrikerförbundet ./ ASEA Graham	149
5.2	Träindustriförbundet ./ Trä samt Rörledningsfirmornas arbetsgivareförbund ./ Byggnads	152
5.3	Byggnadsindustriförbundet och AB Kasper Höglund ./ Byggnads	156
5.4	SACOs Allmänna Tjänstemannaförbund ./ Linjeflyg	159
5.5	Byggnads ./ Arvid Blomberg	161
5.6	Byggnads ./ AB Pedersens Trädgårdsanläggningar	162
5.7	SDF ./ Statens Vattenfallsverk	163
5.8	SAC ./ Färila sågverk	163
5.9	Transport och Hamnarbetareförbundet ./ Frihamnsaktiebolagen i Stockholm, Göteborg och Malmö	164
5.10	SDF ./ BP Raffinaderi Göteborg AB	165
5.11	SAC ./ Västmanlands Läns Landsting	168
5.12	SALF ./ SAV	168
5.13	Målareförbundet ./ Skeppsservice AB	170
5.14	Transport ./ Stiftelsen för skyddsarbete i Göteborgs och Bohus Län	170
5.15	SRAT ./ SAS	171
5.16	Byggnads ./ Ragunda kommun	171
5.17	SDF ./ Boliden Kemi AB	172
5.18	Byggnads ./ Älvdalens kommun	172
5.19	SALF ./ Malmö stadsteater	174
5.20	SRAT ./ Linjeflyg	179
5.21	Byggnads ./ Bilåkarnas Maskin AB	179
5.22	Grafiska ./ Västerbottenkommunernas Arkitekt- och Byggnadskontor	181
5.23	SRAT ./ Sterner AB och Jämtlands Aero AB	181
5.24	Byggnads ./ Rodoverken AB	182
5.25	Byggnads ./ Färdig Betong AB	183
5.26	SLF ./ SLA	185
5.27	Transport ./ Erik Thun AB	188
5.28	Kommunal ./ Göteborgs Hamn AB	188
5.29	SKTF ./ Göteborgs Hamn AB	190
5.30	Handels ./ Rederi AB Gotland	194
5.31	Kommunal ./ Lidköpings Hamnterminal AB	196
5.32	SAC ./ Ford Motor Company AB	198

5.33	Fabriks ./.	Bengt Lundin AB.	198
5.34	SJF ./.	TA	200
5.35	Kommunal ./.	Mälarterminalen, Köpings Hamn	202
6	Förlikningsfall vid blockader mot mindre företag		205
6.1	Transport ./.	Fangio distributions AB, Göteborg	205
6.2	Transport ./.	Bussägaren Bo Lennart Johansson, Skövde	205
6.3	Byggnads ./.	Strömberg & Andersson rörledningsfirma AB, Helsingborg	206
6.4	Metall ./.	Folke Pettersson Bilaffär i Skellefteå AB, Kåge	206
6.5	Byggnads ./.	Syd-Bygg, Endre Valkusz, Landskrona. . .	207
6.6	Byggnads ./.	Renoveringshuset Renhus AB, Malmö . . .	207
6.7	Hotell- och Restaurang, AB 7:ans	gatukök, Göteborg	208
6.8	Hotell- och Restaurang ./.	Kulla-krogen, Helsingborg	208
6.9	Byggnads ./.	Byggnads AB Rolf Edvardsson, Huskvarna	209
6.10	Handels ./.	Gekås lagerförsäljning, Ullared.	209
6.11	Transport ./.	Sperrings kiosk och bensin, Stöde	211
6.12	Lantarbetareförbundet ./.	Christer von Post, Rockelstads Säteri, Sparreholm	212
6.13	Elektrikerförbundet ./.	Relectric Service AB, Stockholm	213
6.14	Målarettan ./.	Gamla stans måleri, Stockholm	214
	Källförteckning		217
Bilagor			
Bilaga 1	Frågeformulär till centralorganisationerna inför överläggning med konfliktutredningen		219
Bilaga 2	Frågeformulär till förbunden inför överläggning med konfliktutredningen		221

Förkortningar

AD	Arbetsdomstolen
AK	Andra kammaren
AKU	SCBs arbetskraftsundersökning
Allmänna gruppen	Svenska Arbetsgivareföreningens allmänna grupp
ATF	Apotekstjänstemannaförbundet
BA	Biltrafikens Arbetsgivareförbund
BAO	Bankinstitutens Arbetsgivareorganisation
Beklädnads	Svenska Beklädnadsarbetareförbundet
BKA	Bageri- o. Konditoriarbetsgivareförbundet
Bleck- och Plåt	Svenska Bleck- och plåtslagareförbundet
Byggförbundet	Byggentreprenörerna
Byggnads	Svenska Byggnadsarbetareförbundet
Byggnadsämnesförbundet	Svenska Byggnadsämnesförbundet
CF	Sveriges Civilingenjörersförbund
CR	Civilekonomernas Riksförbund
DKTS	De kommunala trafikföretagen
EA	Elektriska Arbetsgivareföreningen
Elektrikerförbundet	Svenska Elektrikerförbundet
Fabriks	Svenska Fabriksarbetareförbundet
FAO	Försäkringsbranschens Arbetsgivareorganisation
Fastighets	Fastighetsanställdas Förbund
FCTF	Försvarets Civila Tjänstemannaförbund
FK	Första kammaren
FTF	Försäkringstjänstemannaförbundet
GA	Grafiska Arbetsgivareförbundet
Grafiska	Grafiska Fackförbundet
Gruv	Svenska Gruvindustriarbetareförbundet
Hamnarbetareförbundet	Svenska Hamnarbetareförbundet
Handels	Handelsanställdas förbund
HAO	Handelns Arbetsgivareorganisation
Hotell- och Restaurang	Hotell- och Restauranganställdas Förbund
HTF	Handelstjänstemannaförbundet

JUSEK	Förbundet för jurister, samhällsvetare och ekonomer
KAB	Sveriges Kooperativa och Allmännyttiga Bostadsföretags Förhandlingsorganisa- tion
KAL	Lagen om kollektivavtal
KFO	Kooperationens Förhandlingsorganisation
Kommunal	Svenska Kommunalarbetareförbundet
KomtjL	Kommunaltjänstemannalagen
KTK	Kommunaltjänstemannakartellen
LAD	Lag om arbetsdomstol
LAF	Livsmedelsbranschens Arbetsgivareför- bund
Lantarbetareförbundet	Svenska Lantarbetareförbundet
Livs	Svenska Livsmedelsarbetareförbundet
LO	Landsorganisationen i Sverige
LOA	Lagen om offentlig anställning
LR	Lärarnas Riksförbund
Läkarförbundet	Sveriges Läkarförbund
MAF	Motorbranschens Arbetsgivareförbund
MBL	Lagen om medbestämmande i arbetslivet
Metall	Svenska Metallindustriarbetareförbundet
Musikerförbundet	Svenska Musikerförbundet
Målareförbundet	Svenska Målareförbundet
Målarretan	Avdelning 1 av Svenska Målareförbundet
PAF	Petroleumbranschens Arbetsgivareförbund
Pappers	Svenska Pappersindustriarbetareförbundet
Prop	Regeringens proposition
PTK	Privattjänstemannakartellen
SAC	Sveriges Arbetares Centralorganisation
SACO/SR	Centralorganisationen SACO/SR
SACO/SR-S	SACO/SRs förhandlingskartell för för- bund med medlemmar som har statligt reglerade tjänster
SACO/SR-K	SACO/SRs förhandlingskartell för anslut- na förbund med kommunalt anställda medlemmar
SAF	Svenska Arbetsgivareföreningen
SALF	Sveriges Arbetsledareförbund
SAV	Statens arbetsgivarverk
SBmf	Svenska Bankmannaförbundet
SCB	statistiska centralbyrån
SDF	Svenska Driftspersonalförbundet
SERAF	Schaktentreprenörernas Arbetsgivareför- bund
SF	Statsanställdas Förbund
SFBF	Sveriges Fartygsbefälsförening

SFF	Svenskt Flygteknikerförening
SFO	Arbetsgivareföreningen SFO
SHIO	SHIO-Familjeföretagen, numera Småföretagens Riksorganisation AB
SHSTF	Svenska hälso- och sjukvårdens tjänstemannaförbund
SIF	Svenska Industritjänstemannaförbundet
SJF	Svenska Journalistförbundet
SJTF	Svenska Järnvägstjänstemannaförbundet
Sjöfolksförbundet	Svenska Sjöfolksförbundet
Skogs	Svenska Skogsarbetareförbundet
SKTF	Svenska Kommunal tjänstemannaförbundet
SLA	Skogs- och Lantarbetsgivareförbundet
SLF	Skogs- och Lantbrukstjänstemannaförbundet
SMF	Stål och Metallförbundet
SN	Sveriges Naturvetareförbund
SNI	Svensk näringsgrensindelning
SOU	Statens offentliga utredningar
SPF	Svenska Polisförbundet
SR	Sveriges Radio
SRAT	SACO/SRs Allmänna Tjänstemannaförbund
SSF	Sveriges Stuvareförbund
SSR	Sveriges Socionomers, Personal- och förvaltningstjänstemäns Riksförbund
ST	Statstjänstemannaförbundet
StjL	Statstjänstemannalagen
SULF	Sveriges Universitetsläraresförbund
SVEMEK	Svets Mekaniska Arbetsgivareförbundet
TA	Tidningarnas Arbetsgivareförening
TCO	Tjänstemännens Centralorganisation
TCO-S	TCOs statstjänstemannasektion
Teaterförbundet	Svenska Teaterförbundet
TF	Svenska Teaterförbundet
TLI	Ingenjörsförbundet TLI
TR	Teatrarnas Riksförbund
Transport	Svenska Transportarbetareförbundet
Trä	Svenska Träindustriarbetareförbundet
Träindustriförbundet	Sveriges Träindustriförbund
VF	Sveriges Verkstadsförening

1 Normativ reglering av ekonomiska stridsåtgärder i historisk belysning

1.1 Inledning

Den vidsträckt rätt som arbetsmarknadens parter har i vårt land att vidta ekonomiska stridsåtgärder när de inte är bundna av fredsplikt som följer av kollektivavtal är resultatet av en lång utveckling med olika tid efter annan förekommande försök att genom lagstiftning begränsa stridsrätten ytterligare. Lagstiftningsförsöken hade sin upprinnelse i en sedan åren före 1900-talets början förd debatt om åtgärder för att förhindra missbruk av ekonomiska stridsåtgärder, framför allt blockad och bojkott i samband med arbetstvister. Arbetet med lagstiftningen var särskilt intensivt under 1930-talet och avsåg i sitt inledningsskede främst skyddet för tredje mans rätt till neutralitet vid arbetskonflikter men fick senare en bredare inriktning genom att omfatta också stridsåtgärder som direkt riktas mot part i en arbetskonflikt. Sedan lagstiftningsförsöken i allt väsentligt skrinlagts genom tillkomsten 1938 av huvudavtalet mellan SAF och LO har på senare tid hithörande frågor fått delvis förnyad aktualitet. I det följande lämnas en översiktlig redogörelse för behandlingen i lagstiftningssammanhang och huvudavtal av frågan om begränsning av bruket av ekonomiska stridsåtgärder på arbetsmarknaden. Lagstiftningsförsöken omfattade i viss utsträckning även stridsåtgärder utanför arbetsmarknaden men dessa förbigås i allmänhet i redogörelsen.

1.2 Tiden före 1938

1.2.1 1929 års riksdag

Frågan om skyddet för tredje man togs upp som ett fristående problem vid 1929 års riksdag. I två motioner (FK 1929:12 och AK 1929:21) hade utredning begärts om lagstiftning i ämnet. Utskottet avstyrkte (L2U 1929:42). I en reservation av utskottets ordförande K. G. Westman m fl begärdes emellertid utredning och angavs bland annat följande riktlinjer för denna.

Den ifrågasatta lagstiftningen synes böra begränsas till att meddela regler om skadeståndsskyldighet gentemot tredje man. En dylik skyldighet torde böra inträda huvudsakligen i de fall, att blockad, bojkott eller

annan därmed jämförlig stridsåtgärd vidtages för att vid arbetskonflikt med kränkning av föreningsrätten tvinga någon, som står utanför konflikten, att inträda i eller utträda ur organisation av arbetare eller arbetsgivare eller att dylik stridsåtgärd tillgripes för att understödja endera parten eller då maning i en eller annan form att delta i stridsåtgärd ställes till annan än den stridande organisationens medlemmar.

Till åtgärder som enligt reservanternas mening borde bringas under kontroll genom lagstiftning hörde inte bara åtgärder mot utomstående köpmän och hantverkare för att förmå dessa att delta i bojkott av motpart i primär tvist utan också och framför allt olika slag av tvistande parts åtgärder mot utomstående på den egna sidan. Särskilt var man angelägen om att söka förhindra åtgärder för att tvinga oorganiserade arbetsgivare och arbetstagare att ansluta sig till en stridande organisation. Andra kammaren anslöt sig till det avslagsyrkande som framställdes av utskottet, medan första kammaren godkände reservationen. Förslaget föll därmed i riksdagen.

1.2.2 Professor Bergendals utredning

Reservationen vid 1929 års riksdag blev utgångspunkt för beslut av Kungl Majt om utredning. Uppdraget gavs åt professorn Ragnar Bergendal som lämnade betänkande i saken den 30 november 1933 (SOU 1933:36).

Betänkandet innehöll ett uttryckligen som preliminärt betecknat utkast till lag med vissa bestämmelser mot ekonomiska stridsåtgärder. Lagstiftningsåtgärd förutsatte enligt Bergendal fortsatt utredning.

Begreppet stridsåtgärd bestämdes att omfatta blockad, bojkott, arbetsinställelse (lockout eller strejk), uppsägning av avtal eller annat avbrytande av ekonomisk förbindelse. Huvudtanken var att tredje man skulle tillförsäkras rätt till neutralitet. Utredningsmannen skilde på tre olika grupper av angrepp mot tredje man, nämligen de egentliga tredjemansstriderna, vissa vedergällningsstrider och strider som innebar organisationstvång och kränkning av föreningsrätten. Med stridsåtgärd mot tredje man förstods sålunda

1) stridsåtgärd som vidtas i anledning av pågående arbetstvist eller annan ekonomisk tvist mot någon, som ej är part i tvisten, såvitt stridsåtgärden är av annan art än uppsägning av kollektivavtal, arbetsinställelse eller arbetsblockad som verkställs i samband med arbetsinställelse;

2) stridsåtgärd som vidtas efter upphörande av arbetstvist eller annan ekonomisk tvist i syfte att öva vedergällning mot någon, som varit part i tvisten eller som eljest därunder vidtagit stridsåtgärd eller underlåtit att efterkomma uppmaning därom;

samt 3) stridsåtgärd som vidtas för att förmå den därmed angripne eller annan att inträda eller kvarstå i eller ock att utträda ur förening av arbetsgivare eller fackförening eller annan dylik sammanslutning eller att ansluta sig till överenskommelse om gemensamt uppträdande vid ingående av avtal.

Stridsåtgärd mot tredje man skulle däremot inte anses föreligga när

stridsåtgärd i anledning av pågående tvist riktas mot någon, som genom övertagande av egendom eller rörelse bisprungit eller också efter antagande av arbete eller efter förändring av sin näringsverksamhet understödjer part eller annan, vilken ej själv är föremål för stridsåtgärd mot tredje man. Inte heller skulle sådan åtgärd hänföras uppsägning av avtal, vartill någon äger rätt på grund av att avtalet brutits.

Inte varje handling som hänförde sig till genomförandet att någon angiven stridsåtgärd mot tredje man skulle emellertid föranleda rättslig påföljd. Straff och skadestånd kom i fråga bara för vissa mera aktiva handlingsformer. Enligt utkastet skulle påföljd drabba i första hand den som uppmanar eller eljest uppsåtligen söker förmå annan att anordna, vidta, delta i eller vidmakthålla stridsåtgärd mot tredje man liksom den som uppsåtligen framställer hot om sådan stridsåtgärd. Företagandet av eller deltagandet i en stridsåtgärd föranledde däremot i regel ingen påföljd, dock skulle påföljd inträda för den som verkställer uppsägning av skriftligt avtal när uppsägningen honom vederligen är att anse såsom stridsåtgärd mot tredje man.

I motiven till lagutkastet fann utredningsmannen det inte vara självklart att gränsen mellan tillåtna och förbjudna stridsåtgärder skulle bestämmas med hänsyn till om de var riktade mot part eller mot tredje man. Likväl fann han goda skäl för att till utgångspunkt för en lagstiftningsåtgärd ta behovet av skydd för utomstående. Han uppehöll sig emellertid ganska utförligt vid partsbegreppet för att få en tillfredsställande avgränsning till åtgärder mot tredje man. Var man osäker här måste enligt utredningsmannen partsbegreppet hellre bestämmas vidsträckt än snävt. Härmed skulle området för de tillåtna stridsåtgärderna komma att vidgas på motsvarande sätt. En särskilt stark utvidgning var angelägen i fråga om sympatistriden vid egentliga arbetskonflikter. Eftersom det här var nödvändigt att göra en så stark utvidgning att partsbegreppet i själva verket kom att sprängas, ansåg utredningsmannen att ett uttryckligt stadgande härom borde intas i lagtexten. Från punkt 1) hade därför meddelats undantag för sympatiåtgärder i form av arbetsinställelser och därmed sammanhängande arbetsblockader.

Med stridsåtgärder mot tredje man som skulle förbjudas enligt punkt 1) syftade utredningsmannen främst på blockader. Han behandlade fem olika typer av sådana åtgärder. Dessa benämndes arbetsblockad, tillförselfblockad, avsättningsblockad, transportblockad och allmän blockad.

Som *arbetsblockad* betecknades dels fall då arbetsgivarna vidtar åtgärder för att förhindra att en grupp av arbetare eller en enskild arbetare ges tillfälle till arbete (blockad av arbetskraft), dels fall då arbetarna vidtar åtgärder för att förhindra en arbetsgivare att få arbetare för ett visst arbete (blockad av arbetsplats). Blockad av arbetskraft brukade genomföras på så sätt, att arbetsgivaren eller dennes organisation överlämnade en förteckning på de blockerade arbetarna till andra arbetsgivare där de blockerade kunde väntas få arbete. Blockad av arbetskraft skedde i regel offentligt genom att blockaden kungjordes genom anslag på arbetsplatsen och annonser i pressen. Skedde arbetsblockad i samband med arbets-

inställelse skulle den emellertid vara tillåten mot tredje man om arbetsinställelsen utgjorde en sympatiåtgärd.

Med *tillförselblockad* menades en blockad varigenom företag eller enskilda personer undandras andra produktionsfaktorer än arbetskraften. I första hand kom i blickpunkten materialspärrear, dvs åtgärder för att stoppa tillförseln av förnödenheter till produktionen. Men hit kunde lämpligen också hänföras fall då blockaden riktas mot den angräpnas rent personliga livsföring. I fråga om materialspärrear fann utredningsmannen ett typiskt exempel i den s k cementspärrear som inträffade 1920 i samband med en konflikt inom byggnadsbranschen. SAF vidtog åtgärder för att förhindra att viktigare byggnadsmaterial utlämnades för att användas vid företag som sysselsatte enskilda medlemmar av de i konflikten indragna arbetstagarorganisationerna. Men det hade också förekommit liknande blockader från arbetarsidan, såsom framställningar hos köpmän att inte leverera byggnadsmaterial till en arbetsgivare vars byggen förklarats i blockad. Som exempel på blockader med rent personlig anknytning anfördes, då blockaden gick ut på att söka hindra en person från att för sitt eget och familjens behov inköpa födoämnen eller att tvinga köpmän att inte sälja livsmedel till strejkbrytare.

Med *avsättningsblockad* avsågs en blockad som gick ut på att minska eller omöjliggöra avsättningen av enskilda personers eller företags produkter eller anlitaandet av deras tjänster. Sådana blockader som ofta kallades bojkott förekom huvudsakligen mot företag som producerade varor för direkt avsättning hos den stora allmänheten (bagerier, bryggerier, mjölkleverantörer m fl) eller som förmedlade sådana varor (detaljhandlare, restauranger) eller som annars hade beröring med en större allmänhet (kommunikationsinrättningar, hotell). På grund av sin beskaffenhet användes blockader av denna typ huvudsakligen av arbetarsidan, men det saknades inte exempel på sådana blockader från köpmannahåll. En avsättningsblockad brukade genomföras på så sätt att de blockerande dels själva avhåller sig från att köpa de blockerade varorna eller att anlita de blockerade företagen (konsumtionsblockad), dels söker förmå andra konsumenter att göra detsamma (kundspärarning). Utom det vanliga offentlighörandet i tidningarna och genom cirkulär brukade dessutom blockadvakter utsättas på aktuella platser med uppgift att på olika sätt uppmäna till deltagande i blockaden.

Transportblockad betecknade utredningsmannen en blockad som avser att förhindra utomstående från att transportera varor till eller från det blockerade företaget. Blockaden förekom vanligen tillsammans med en arbets- eller avsättningsblockad, någon gång också i förening med en tillförselblockad. Som typexempel nämndes Beckerkonflikten 1930, då två färghandelsföretag i Stockholm som drev såväl fabriksrörelse som detaljhandel utsattes för en blockad som förklarades omfatta företagets samtliga butiker (blockad av arbetsplats), dessas varor (avsättningsblockad) och alla transporter till eller från företagen (transportblockad).

Med *allmän blockad* avsågs fall när en person helt allmänt förklaras i blockad utan att man närmare anger vad blockaden innebär. En sådan

blockad syftade till att de blockerande avbryter alla ekonomiska förbindelser med den blockerade och verkar för att även andra personer gördetsamma. Blockader av detta slag företogs i regel av arbetarsammanslutningar mot arbetare som visat bristande solidaritet, t ex genom att utföra blockerat arbete, att köpa i en blockerad affär, att hyra i ett blockerat hus eller att vägra att ansluta sig till en arbetarorganisation. Blockaden gick vanligen under namnet prickning. Den brukade fortgå till dess den prickade fått absolution genom avbön. Vid prickning genomfördes blockaden i allmänhet på så sätt att de blockerande genom hänvändelse till arbetsgivarna sökte hindra den blockerade att få arbete.

När det gällde stridsåtgärder i syfte att straffa eller hämnas (punkt 2) fann utredningsmannen skäl saknas för att begränsa sig till angrepp mot neutral tredje man eller mot tredje man över huvud taget. Ståndpunkten torde med den av utredningsmannen valda lagtekniska lösningen ha inneburit, att det här undantagslöst var fråga om åtgärder riktade mot neutral tredje man. Efter arbetstvistsens upphörande övergick sålunda tidigare part eller i striden inblandad till att betraktas som tredje man.

Punkt 3 angavs av utredningsmannen ha till uppgift att beskriva stridsåtgärder som skulle anses otillbörliga på den grund att de innebar organisationstvång eller försök till sådant tvång. Vad som härmed skulle träffas av det lagstadgade förbudet synes ha varit organisationstvång för enskilda arbetstagare och arbetsgivare men däremot inte ingrepp i de fackliga organisationernas rätt att i konkurrens med varandra genom avtal tillförsäkra sina medlemmar arbetstillfällen. Stridsåtgärder för organisationsklausuler skulle sålunda vara tillåtna men däremot inte åtgärder mot viss person som innebar tvång för denne att bli medlem av en organisation som han inte önskade tillhöra.

Utredningsmannen uppehöll sig ingående vid neutralitetsbegreppet och framhöll härom följande.

Vid bestämmandet av begreppet neutralitet kunde folkrättsliga analogier ge ledning men de borde inte utan modifikationer tillerkännas en vägledande karaktär. Den grundläggande synpunkten syntes vara att en utomstående inte borde vara nödgad att ta parti vare sig för eller emot en part om han inte själv önskade blanda sig i striden. Och såsom oneutralt partitagande kunde härvid inte anses fortsättning av ekonomisk verksamhet efter de linjer som före konflikten följts vid dess utövning. Såsom oneutralt borde med andra ord anses allenast ett sådant sätt för verksamhetens bedrivande under konflikten, som innebar en *omläggning* i jämförelse med de föregående fredsförhållandena. Sålunda borde avvikelse från neutralitetens krav anses föreligga i följande fall.

Om en producent som brukade avyttra hela eller större delen av sin produktion till en enda avnämare vägrade att fortsätta härmed i anledning av att hos denne utbrutit konflikt (åtminstone om inte konflikten kunde anses utgöra skäl därtill med hänsyn till producentens eget omedelbara intresse, vilket var fallet om köparens solvens måste betraktas som tvivelaktig och särskild säkerhet inte på begäran ställdes för krediterad köpeskillings behöriga gäldande),

om en arbetsledare eller annan fabriksanställd vägrade att fortsätta utförande av sina avtalsenliga åligganden därför att under en strejk av arbetsgivaren i stället för den vanliga arbetarstammen anlätats strejkbrytare,

om en detaljhandlare, innehavare av kafé, rakstuga eller dylik rörelse som brukade betjäna allmänheten utan hänsyn till om dess enskilda medlemmar tillhörde någon viss grupp vägrade att betjäna tidigare kunder som blivit föremål för lockout eller gått i strejk eller under en konflikt anställda strejkbrytare.

I alla dessa fall och talrika liknande förelåg nämligen en förändring av den utomstående verksamhet i syfte att (mer eller mindre effektivt) lämna understöd åt den stridande parten. För neutralitetsfrågans bedömning var det härvid likgiltigt om partitagandet föranleddes av uppriktig sympati för den part till vilken man anslöt sig eller snarare av fruktan för att vid fasthållande av neutraliteten från dennes sida göras till föremål för repressalier. Ehuru ett dylikt fasthållande naturligen inte borde av rättsordningen fordras under några direkta påföljder för neutralitetsbrott borde det med allt skäl uppställas som förutsättning för ett särskilt rättskydd mot stridsåtgärder från en parts sida.

Det var således fullt förenligt med neutralitetens krav att fullfölja tidigare förbindelser med en part när detta skedde utan någon särskild omläggning av en näring eller andra ekonomiska faktorer. Först och främst var det självklart att fullföljandet av ett rättsligt bindande avtal, vare sig angående försäljning, köp, transport, utförande av arbete eller annat, inte i något fall borde anses utgöra neutralitetskränkning. Befattning med produkter som utlämnades från en fabrik vid vilken en avsättningsblockad blivit anordnad behövde därför inte innebära ett oneutralt partitagande till förmån för arbetsgivaren. Även ingående av nya avtal och deras fullgörande måste anses fullt förenliga med neutralitetens krav om det skedde såsom en i huvudsak oförändrad fortsättning av en kontrahents föregående verksamhet. Frågan om ett visst handlingssätt var neutralt kunde dock endast besvaras efter ett noggrannt aktgivande på de särskilda fallens enskildheter och inte genom rent mekanisk tillämpning av en allmänt hållen formel.

1.2.3 Kungl Majt den 9 mars 1934

Bergendals utredning remissbehandlades (remissutlåtandena finns intagna i SOU 1934:1), och Kungl Majt tog därefter ställning till frågan om lagstiftningsarbetets fortsatta bedrivande. Genom beslut den 9 mars 1934 bemyndigades chefen för socialdepartementet att tillkalla en kommission med högst tretton ledamöter för att ytterligare pröva lagstiftningens innehåll. Det egentliga utredningsarbetet anförtroddes åt tre ledamöter (ordföranden f d justitierådet Arthur Lindhagen, Bergendal och förutv justitieombudsmannen S E Ekberg), och kommissionen anmodades att lämna sitt betänkande snarast möjligt, helst före april månads utgång.

1.2.4 Trettonmannakommissionens förslag

Den 4 maj 1934 lämnade kommissionen ett betänkande med förslag bl a till lag angående vissa ekonomiska stridsåtgärder. Förslaget upptog bestämmelser om sådana åtgärder dels med omedelbart syfte (stridsåtgärder mot part), dels med medelbart syfte (stridsåtgärder mot tredje man). Härutöver lämnades en definition av begreppet stridsåtgärd och meddelades bland annat sanktionsföreskrifter.

Under beteckningen stridsåtgärd hänfördes *dels* blockad, bojkott och arbetsinställelse (lockout eller strejk), vilka åtgärder benämndes massåtgärder, *dels* uppsägning av arbets- eller hyresavtal, *dels* annat avbrytande av ekonomisk förbindelse från två eller flera i samverkan. Gjordes rättslig påföljd av avtalsbrott gällande var det ej i något fall att anse såsom ny stridsåtgärd.

Mot *part* förbjöds följande stridsåtgärder

1) stridsåtgärd mot ämbetsman, tjänsteman eller innehavare av offentligt uppdrag i eller för befattningen eller uppdraget,

2) stridsåtgärd för att förhindra den angripne att föra talan inför domstol eller annan myndighet, att avlägga vittnesmål eller att tillhandagå ämbets- eller tjänsteman eller för att utöva vedergällning för vad han gjort i angivet hänseende,

3) stridsåtgärd i syfte att mot den angripne utöva förföljelse av religiösa, politiska eller liknande grunder,

4) massåtgärd eller hot om åtgärd för att sig eller annan till orättmätig vinning avtvinga den angripne gods eller pengar; till orättmätig vinning är inte att hänföra att borgenär erhåller betalning av någon som av gäldenären övertagit egendom eller rörelse och därvid uppsåtligen sökt möjliggöra för denne att undandra sig gälden.

5) stridsåtgärd efter det att arbetstvist blivit avslutad i syfte att utöva vedergällning för den angripnes ställning till tvisten,

6) massåtgärd i syfte att förmå eller hindra den angripne att inträda i eller utträda ur förening eller annan sammanslutning,

7) massåtgärd i tvist om arbetsförhållande mot den som utan biträde av annan än make, avkomlingar, adoptivbarn eller egna eller makes föräldrar eller syskon driver näring eller utför arbete för egen räkning.

Mot *neutral tredje man* förbjöds - bortsett från sympatiåtgärd - följande stridsåtgärder

1) stridsåtgärd i avtalstvister av olika slag, däribland kollektivavtalstvister, såväl intresse- som rättstvister,

2) massåtgärd för att förmå den angripne till medverkan när det föreligger konkurrens till arbetstillfällen och part i sådan tvist vill få till stånd förändring av motpartens verksamhet,

3) stridsåtgärd när sådan åtgärd är förbjuden enligt den föreslagna lagen eller lagen om kollektivavtal.

Dessutom förbjöds alla stridsåtgärder mot tredje man i anledning av sådan motsättning till part som inte fick föranleda stridsåtgärd mot denne.

Som *neutralitetsbrott* - då tredjemansskyddet gick förlorat ansågs

1) att medlem i förening av arbetsgivare eller arbetstagare till fördel för motparten åsidosätter sina förpliktelser gentemot föreningen i tvisten,

2) att någon som antagit anställning i anledning av väntad eller utbruten arbetstvist under tvisten utför i blockad förklarad arbete eller att någon sysselsätter arbetare som i anledning av tvisten nedlagt arbete eller utestängts från detta,

3) att någon under tvist lämnar part ekonomiskt understöd eller bispringer denne efter omläggning eller annan förändring av sin näring eller verksamhet.

Neutralitet skulle emellertid inte brytas genom att man utförde *skyddsarbete* åt part. Till skyddsarbete hänfördes arbete som inte kan anstå utan fara för människor eller för skada på byggnader eller andra anläggningar, husdjur, mogen gröda, maskiner, varulager eller dylikt.

Utan hinder av vad som stadgades i fråga om stridsåtgärder mot tredje man skulle sådana åtgärder få vidtas i syfte att genom utvidgning av en ursprunglig arbetstvist om upprättande av kollektivavtal bispringa part i denna (*sympatiåtgärd*). Sympatiåtgärd fick dock inte omfatta annat än arbetsinställelse jämte arbetsblockad. Till arbetsinställelse räknades vägran att ta befattning med varor som är avsedda för eller härrör från en part i den ursprungliga tvisten driven rörelse.

I sin allmänna motivering uppehöll sig kommissionen till en början vid partsbegreppet. Med hänsyn till den tekniskt svåra gränsdragningen mellan part i en konflikt och tredje man fann kommissionen det vara nödvändigt att utsträcka skyddet till åtskilliga kategorier av personer som i det tidigare utkastet betecknats som tredje män men som i själva verket utgjorde parter. Här framträdde med särskild styrka det skydd som efter en avslutad konflikt borde beredas alla dem som på något sätt blivit berörda av konflikten oavsett om de under denna varit att anse som parter eller som tredje män. Vidare hade i den allmänna diskussionen uppmärksamheten alltmer börjat fästas vid de faror som kunde vara förenade med stridsåtgärd mot part. Kommissionen erinrade här framför allt om det skydd som små företagare kunde behöva när de inte kunde erbjuda verksamt motstånd mot arbetarorganisationers anspråk och om behovet att förhindra stridsåtgärder för att tvinga till sig en prestation under sådana omständigheter att åtgärden framstår som förkastlig (vanligen kallade *utpressningsblockader*). Trots att kommissionen med hänsyn till sitt egentliga uppdrag hade att lägga fram ett lagförslag bara om tredje mans rätt till neutralitet kunde den inte undgå att behandla också vissa frågor om skydd för part.

Kommissionen ansåg att såsom part borde behandlas den mot vilken man riktar en stridsåtgärd med självständigt syfte, vare sig detta går ut på att den angripne skall företa eller underlåta något eller bara på att skada denne. Tredje man blev under sådana förhållanden den mot vilken man riktar stridsåtgärd i syfte att därigenom utöva medelbar inverkan på lösningen av motsättningen till part. Kommissionen belyste sin ståndpunkt med följande exempel.

Under en pågående arbetskonflikt är de i konflikten indragna arbetsgivarna och arbetarna liksom deras organisationer parter. Till tredje man är att hänföra arbetsvilliga som arbetsgivaren anlitar och utomstående arbetsgivare som anställer strejkande eller utestängda arbetare. En sak för sig är att personer av dessa kategorier kan såsom oneutrala komma att stå utanför det lagstadgade skyddet. Som tredje man betraktas vidare alla utomstående som man önskar skall medverka för att utöva påtryckning på parterna i primärkonflikten eller på andra tredje män, exempelvis de arbetsvilliga. Sedan konflikten avvecklats inträder däremot ett annat förhållande. Skulle någon av de förra parterna vilja med stridsåtgärd angripa någon på grund av hans förutvarande ställning till konflikten kan detta tydligen inte längre ha någon betydelse för lösningen av denna, utan åtgärden blir självändamål genom att den går ut på att utöva vederläggning. Den angripne bör därför numera betraktas som part även om han under konflikten haft ställning av tredje man. I de ofta uppseendeväckande tvisterna mellan arbetare eller arbetargrupper om företräde på en arbetsplats eller om arbetstillfälle blir också arbetsgivaren att betrakta som tredje man.

Det tidigare utkastet omfattade emellertid också en annan viktig kategori av personer som enligt kommissionsförslaget var att anse som parter. Här syftades på den som är parts successor genom att han av part övertagit egendom eller rörelse. Det var ju ett vanligt och många gånger påtalat förhållande att arbetare som hos byggmästare eller affärsinnehavare äger inestående lönefordran förklarar själva byggnaden eller affärsrörelsen i blockad i syfte att tvinga den som övertagit byggnaden eller affärsrörelsen - eventuellt också byggherren själv - att betala deras fordran. Då denna stridsåtgärd mot successor inte avser att vinna hans medverkan för påtryckning på gäldenären utan innefattar ett angrepp med självständigt syfte, nämligen att successorn oberoende av sitt rättsförhållande till gäldenären skall betala dennes skuld, är successorn att anse som part i förslagens mening.

Ett angrepp på successor i angivet syfte var enligt kommissionens mening i många fall att betrakta som ett sådant påtagligt övergrepp att det måste hänföras till utpressningsblockad. Det skulle därför enligt förslaget vara förbjudet att sig eller annan till orättmätig vinning avtvinga annan gods eller penningar genom att mot honom rikta vissa stridsåtgärder eller hot därom. Det var dock ställt utom allt tvivel att just arbetares stridsåtgärd mot successor för att tvinga denne att betala företrädarens skuld många gånger inte kunde betraktas som klandervärda. Fula transaktioner förekom inte sällan i avsikt att genom överlåtelse möjliggöra för gäldenären att undandra sig betalning av arbetarnas löner. Detta förhållande hade beaktats i det tidigare utkastet på så sätt att successorn i dylika fall betraktades som en inte neutral tredje man. På motsvarande sätt hade i kommissionens förslag gjorts ett förtydligande att orättmätig vinning inte skulle anses föreligga i sådana fall när tvång riktades mot successorn.

Beträffande de egentliga *tredjemansfallen* ville kommissionen allmänt framhålla följande. Såsom inte neutral och sålunda oskyddad tredje man

betraktas organisationsmedlem som åsidosätter sina förpliktelser mot organisationen i samband med tvisten, vidare den som tar anställning för att utföra blockerat arbete eller anställer strejkande eller utestängda arbetare och slutligen den som lämnar part ekonomiskt understöd eller bispringer honom efter omläggning eller annan förändring av sin näring eller verksamhet. Däremot förloras inte neutralitet genom att man stannar kvar i sitt arbete under konflikt om inte en organisationsförpliktelse åsidosätts genom detta. Neutraliteten behålls också vid utförande av skyddsarbete.

I specialmotiveringen uppehöll sig kommissionen närmare vid innebörden av de föreslagna lagbestämmelserna. När det gällde stridsåtgärder mot part anförde kommissionen bland annat följande.

Enligt kommissionens mening borde det i ett rättssamhälle inte tillåtas att någon av religiösa, politiska eller liknande grunder förföljde annan med ekonomiska stridsåtgärder. Stadgandet härom avsåg alla slag av ekonomiska stridsåtgärder. För dess tillämplighet förutsattes att angriparens syfte var att utöva förföljelse mot den angripne för att denne hyste vissa för angriparen misshagliga åsikter eller för att han enligt angriparens mening handlat i strid mot de intressen som angriparen i angivna hänseenden förfäktat. Var angriparens syftemål ett annat skulle bestämmelsen inte bli tillämplig även om anledningen till åtgärden hade politisk eller religiös bakgrund. Sålunda avsåg till exempel det av lagrummet meddelade förbudet inte att utgöra hinder för uppsägning av anställd som på grund av obehärskat agitatoriskt uppträdande gjort förhållandena på arbetsplatsen olidliga. Förutom politiska eller religiösa motiv kom i beaktande även andra liknande grunder som inte närmare angetts i lagtexten men som utmärktes av åsiktsförföljelse från angriparens sida. Håtskhet mot ordningsmakten i allmänhet kunde sålunda tänkas föranleda förföljelse mot personer som haft anställning som militärer eller polismän. Dylik förföljelse träffades av förbudet i denna paragraf.

Av vad kommission tidigare framhållit om stridsåtgärder med karaktär av utpressning framgick att sådana stridsåtgärder förekom i en viss inte alltför obetydlig omfattning. Fall hade inträffat då sammanslutningar eller grupper av personer genom blockad, bojkott eller arbetsinställelse eller genom hot om sådana stridsåtgärder tilltvungit sig ekonomiska förmåner som saknat varje såväl juridiskt som moraliskt berättigande. Dylika händelser var uppenbarligen i hög grad kränkande för rättsmedvetandet, och att de inte borde tolereras av rättsordningen, därom syntes inte kunna råda någon meningsskiljaktighet. Som förutsättning för det här föreslagna stadgandets tillämplighet skulle emellertid gälla att förmögenhetsresultatet (gods eller penningar) varit orättmätigt. Även om någon verklig rättsgrund inte förelåg för det framställda anspråket skulle därför inte straff inträda i annat fall än att det framtvungna förmögenhetsresultatet stod i uppenbart missförhållande till vad angriparen skäligen kunnat fordra. Det förutsattes med andra ord inte blott att anspråket objektivt var obefogat utan också att det subjektivt sett framstod som otillbörligt.

Stadgandet skulle inte tillämpas för det fall att vid uppgörelse om kollektivavtal en fackförening genom arbetsinställelse i förening med arbetsblockad genomdrev en reglering av framtida löner även om dessa i viss mån översteg vad som med hänsyn till den allmänna lönenivån på orten var att anse såsom skäligt. Annorlunda kunde förhållandet bli om föreningen i detta sammanhang passade på att tillskansa sig ekonomiska förmåner som inte avsåg att reglera arbetsvillkoren för framtiden, exempelvis om man tilltvingade sig en särskild gottgörelse för förfluten tid var till inte fanns någon rättsgrund. Det skulle sålunda inte vara tillåtet för en förening att som villkor för strejkens nedläggande kräva att arbetsgivaren betalade föreningens strejkkostnader eller återbetalade ett skadeståndsbelopp som han uppburit av föreningen enligt en dom eller en tidigare överenskommelse.

Indrivningsblockader fördes inte in under stadgandets tillämpning i den mån de riktade sig mot gäldenären själv. Utmärkande för denna typ av stridsåtgärder var nämligen att angriparen därmed ville utfå något var till han ägde laglig rätt, vanligen ett intjänt lönebelopp. I ett av kollektivavtal reglerat förhållande var en sådan arbetsinställelse inte att anse som avtalsbrott. De fall som i detta sammanhang förtjänade uppmärksamhet var i stället sådana när gäldenären överlätit företaget sedan detta förklarats i blockad. Vanligen fortsatte i dylika fall blockaden mot företaget tills den nya innehavaren erlagt arbetarnas lönefordringar hos överlåtaren eller dessa betalats på annat sätt. Sådana indrivningsblockader förekom ofta, och uppkomsten av dem torde kunna hänföras till det många gånger otillräckliga skydd som lagstiftningen beredde arbetarna för deras intjänta lönefordringar. Gällande förmånsrätt för lönefordringar kunde bli värdelös genom överlåtelse av fastighet eller rörelse när arbetsgivarens huvudsakliga tillgångar utgjordes av fastigheten eller rörelsen. Dessutom var särskilt beträffande byggnadsarbetares fordringsanspråk att märka att byggnader mestadels uppfördes på entreprenad. För att få ut sina lönefordringar ägde arbetarna i sådana fall hålla sig endast till entreprenören och de kunde inte rikta något rättsanspråk mot byggnadens ägare eller byggherren. Därför brukade numera i byggnadsbranschen indrivningsblockader upprätthållas trots att fastigheten bytte ägare både en och flera gånger. Om det fick hållas för visst att stridsåtgärder av detta slag ursprungligen haft karaktär av en i och för sig befogad självhjälp ur ett trångmål kunde dock inte förnekas att indrivningsblockader använts även i fall när möjligheter funnits för arbetarna att få sin rätt på vägar som anvisats av lagen. Över huvud taget föreföll det vara en alltmer utbredd tendens hos arbetarna - särskilt inom byggnadsindustrin - att själva ta sig rätt genom arbetsinställelser och blockader med åsidosättande av de lagliga exekutionsmedlen. Innan lagstiftningen på ett bättre sätt kunde tillfredsställa arbetarnas befogade anspråk på trygghet för att utfå intjänade löner borde enligt kommissionens mening arbetarna inte genom ett allmänt förbud mot indrivningsblockader berövas sitt ofta mest effektiva vapen vid inkasserandet av sina lönefordringar. I vad mån indrivningsblockader mot successorn skulle hänföras

till det i förslaget stadgade förbudet kom att bero på omständigheterna vid överlåtelsen. Ett fortsättande av blockaden mot den nye ägaren kunde inte under alla förhållanden betecknas som tillbörligt. Det kunde hända att gäldenären sökte undgå skulden genom en överlåtelse för skens skull. Var den nye ägaren att anse som bulvan för gäldenären eller hade han på annat sätt uppsåtligt sökt göra det möjligt för denne att undandra sig gälden borde han inte få åtnjuta bättre skydd än gäldenären. Annat blev förhållandet om den nye ägaren vid övertagandet av företaget inte ägt någon kännedom om den mot detta riktade blockaden eller annars handlat fullt lojalt. I sådant fall framstod en fortsatt blockad mot honom som ren utpressning. För att förebygga all tveksamhet om stadgandets tolkning i detta hänseende hade kommissionen upptagit en uttrycklig föreskrift härom.

Stadgandet om förbud mot stridsåtgärder i vedergällningssyfte avsåg att skydda dem som på något sätt varit inblandade i en arbetstvist mot trakasserier för deras beteende under tvisten. Det avsåg alla slag av stridsåtgärder, och till stadgandet var att hänföra bland annat prickningar av förutvarande arbetsvilliga och svarta listor över arbetare som deltagit i strejk.

I yttrande över Bergendals utkast hade förts på tal frågan att bereda skydd för små näringsidkare som är för svaga att kunna bjuda ett effektivt motstånd mot arbetarorganisationerna. Denna fråga hade närmare utvecklats av arbetsdomstolens ordförande i hans remissutlåtande. I detta hade särskilt beröts en i 1933 års norska lag upptagen bestämmelse att stridsåtgärd i anledning av intressetvist inte får riktas mot en arbetsgivare som utom familjemedlemmar inte sysselsätter mer än tio arbetare. Ordföranden hade erinrat om att kollektivavtalet till sin idé avser att skapa reda och enhetlighet i arbetsförhållandena. Om inom ett fack vid sidan av kollektivavtalsbundna arbetsgivare även utomstående arbetsgivare skulle förekomma i större utsträckning skulle konkurrensförhållandena kunna rubbas på ett olämpligt sätt. De utomstående skulle få möjlighet att betala lägre löner och därmed avyttra sina varor för lägre pris. Det saknades inte heller exempel på att de utomstående representerade en lägre grad av yrkesskicklighet, något som kunde medföra en tendens till allmän sänkning av standarden inom yrket. Med utgångspunkt från ståndpunkten att förhållandena på arbetsmarknaden skulle ordnas genom avtal utan ingripande från det allmännas sida kunde det därför inte vara ett samhällsintresse att alltför mycket beskära möjligheten att genom stridsåtgärder framtvunga kollektivavtal. Den norska regeln framstod ur denna synpunkt som godtycklig. I hantverksmässiga fall kunde ett företag med tio arbetare ofta betraktas som stort och konkurrenskraftigt. I själva verket skulle en sådan regel i hög grad försvåra möjligheten till ömsesidig organisation av ett dylikt fack. Arbetsdomstolens ordförande hade vidare anfört att man emellertid kunde dra fram fall där skydd kunde tänkas behövas mot angrepp för genomdrivande av avtal. Någon ville tillfälligtvis antingen ensam eller också med lejd arbetskraft i egen regi utföra ett arbete som inte faller inom hans yrkesmässiga verksamhet, såsom uppfö-

rande av ett eget hem eller utförande av reparationsarbeten i en honom tillhörig fastighet. Förutsättning för ett sådant skydd måste dock alltid vara att det rör sig om någorlunda små förhållanden. Ett annat fall där man kunde tänka sig skydd erbjöd en näringsidkare som inte använder utomstående lejd arbetskraft utan endast arbetar själv med hjälp av familjemedlemmar eller andra honom mycket närstående personer. Familjen kunde göra anspråk på att utan inblandning få bilda en produktionsenhet.

Under hänvisning till vad arbetsdomstolens ordförande anfört ansåg sig kommissionen inte böra ta upp frågan om skydd för näringsidkare som sysselsätter ett fåtal anställda. Däremot ansåg kommissionen det vara en samhällsangelägenhet av stor vikt att lagstiftningen skapade garantier för att sådana företagare som inte använder sig av anställd arbetskraft fick ostörda av stridsåtgärder från dem ovidkommande organisationer utöva sin näring eller hantering på arbetslivets område. Enligt kommissionens mening borde det inte tillåtas att mot dylika företagare rikta anspråk på anslutning till kollektivavtal som betingats av förhållanden som inte ägde motsvarighet inom en av familjemedlemmar bestående produktionsenhet. Den gemensamhet i intressen för rörelsens bestånd och utveckling som finns mellan de i företaget verksamma familjemedlemmarna kunde föranleda dessa att nöja sig med helt andra betingelser för arbetets utförande än som var godtagbara för arbetare i allmänhet inom yrket. Med bestämmelsen om skydd för den som för egen räkning utförde arbete utan hjälp av annan än angivna anförvanter avsågs inte blott hantverkare och andra självständiga företagare utan också den som för egen räkning utför ett arbete som faller utanför hans yrke, exempelvis en fabriksarbetare som på lediga stunder uppför ett eget hem.

Vad gäller stridsåtgärder mot *tredje man* anförde kommissionen bland annat följande.

Tredjemansbegreppet var i och för sig negativt. Det omfattade alla som inte var parter. För att bestämma begreppet var det därför nödvändigt att i korthet söka ange vem som var part vid olika slag av tvister.

I fråga om det föreslagna förbudet för stridsåtgärder mot tredje man i samband med avtalstvister kunde innebörden av partsbegreppet inte ge anledning till tvekan när saken gällde ett enda avtal om en ekonomisk prestation av en tilltänkt kontrahent till en annan. Svårigheter inträdde då på endera eller båda sidorna fanns en organisation, något som nästan alltid var fallet vid förhandlingar om kollektivavtal. Då var tydligen organisationen att anse som part jämte vissa av dess medlemmar, men alla dessa borde inte anses inta partsställning. Enligt förslaget skulle sådan ställning intas bara av de organisationsmedlemmar som för egen del berördes av det tilltänkta avtalet. Som exempel kunde nämnas de medlemmar av en fackförening som hade arbetsanställning vid en arbetsplats inom kollektivavtalets tillämpningsområde. Av detta följde dock inte obetingat att andra medlemmar av en tvistande organisation alltid skulle åtnjuta skydd. Undantagsbestämmelserna om neutralitetsbrott och om deltagande i sympatiåtgärd gällde också för dem.

Tredje man var alltså var och en som inte intog ställningen av part. Om en stridsåtgärd vidtogs mot tredje man skedde det alltså inte för att av honom få ett medgivande av självständig ekonomisk betydelse för angriparen utan för att genom angreppet mot tredje mannen söka förmå motparten till eftergift. Den närmare beskaffenheten av de verkliga eller förmenta relationer mellan motparten och tredje mannen som utgjorde förutsättningen för detta var betydelselös. De behövde inte med nödvändighet vara av ekonomisk art utan kunde också hänföra sig till släktskap eller dylika personliga förhållanden. Det var vidare likgiltigt om en utomståendes relation till parten är direkt (tredje man i bokstavlig bemärkelse) eller bara indirekt. Bestod relationen i visst förhållande till en annan utomstående som i sin ordning - direkt eller indirekt - stod i relation till parten, kunde alltså sägas förekomma angrepp mot fjärde man, femte man osv. Exempelvis kunde anföras den situationen att man under en arbetskonflikt riktade angrepp mot en kaféidkare (fjärde man) i syfte att tvinga honom att vägra servering åt kunder som arbetade som strejk-brytare (tredje man) och därmed understödde arbetsgivaren såsom part i primärkonflikten. Skydd åt en sådan fjärde man förutsatte inte att den tredje man med vilken han stod i förbindelse för sin del skulle åtnjuta skydd i denna egenskap. Det skulle sålunda enligt det föreslagna stadgandet vara i princip förbjudet att rikta stridsåtgärder mot tredje man i anledning av tvist om avtals ingående. Därvid hade inte någon avgörande betydelse tillagts det förhållandet om ett sådant angrepp utgick från en part i tvisten eller från någon som själv var utomstående. Ett skäl för denna ståndpunkt låg däri att varje gränsdragning i sådant hänseende skulle kunna göras tämligen illusorisk genom bildande av nya kamporganisationer eller förändring av bestående organisationer.

I fråga om behovet av skydd för tredje man att bli indragen i konkurrenstvister hade kommissionen stannat vid att uppta ett sådant skydd bara i begränsad utsträckning, nämligen vad angick massåtgärder. Det ansågs inte möjligt eller nödvändigt att fullt precisera bestämningen av begreppet konkurrensförhållande. Det fick i stället belysas genom ett antal exempel. Av dessa framgick att förhållandet mellan flera om arbetstillfällen tävlande fackföreningar eller grupper av arbetare var hänförligt under begreppet. Ett konkurrensförhållande betecknades uttryckligen såsom tvist och konkurrenterna såsom parter i tvisten. För dem gällde enligt grundtankarna i förslaget inte något rättsligt skydd. En stridsåtgärd mot en konkurrent, t ex en uppmaning till allmänheten att inte göra inköp av dennes tillverkningar, skulle alltså bli tillåten även framdeles. Förbjudna var bara vissa åtgärder som i anledning av konkurrensvist riktades mot tredje man. Vad särskilt angick konkurrenstvister på arbetsmarknaden förekom att en fackförening sökte tillföra sin medlemmar ökad tillgång till arbete genom att av en viss arbetsgivare fordra kollektivavtal med en bestämmelse om ensamrätt eller företrädesrätt till arbete för föreningens medlemmar. För ett sådant avtal lades i och för sig inte hinder genom den föreslagna lagstiftningen. Men situationen kunde vara sådan att arbetsgivaren redan hade ett i förevarande fall tillämpligt

kollektivavtal - kanske med enahanda klausul om ensam- och företrädesrätt - med en annan fackförening. I så fall borde antas att syftet med förstnämnda förenings yrkande var att undantränga den andra föreningens medlemmar från arbetet, och då förelåg mellan fackföreningarna en konkurrenstvist i vilken arbetsgivaren var att anse som tredje man. Blockad eller annan massåtgärd från den förstnämnda fackföreningens sida blev alltså förbjuden. På liknande sätt kunde böra bedömas fall att med en arbetsgivare som ännu inte ingått något kollektivavtal sådant avtal krävdes av två konkurrerande fackföreningar, kanske på samma villkor utom beträffande frågan vilka arbetare som skulle få sysselsättning. Det måste då anses att vardera fackföreningen avsåg att vinna arbetsgivarens (tredje mannens) medverkan i konkurrensstriden och följaktligen skulle vara förhindrad att för detta ändamål begagna sig av blockadvapnet. Läget ändrades inte om - såsom stundom förekommit - arbetsplatsen blev blockerad av båda fackföreningarna samtidigt. Vad ovan sagts om försök att undantränga medlemmar av en fackförening som tidigare fått kollektivavtal gällde också om man i sådant syfte vände sig mot oorganiserade arbetare som redan var anställda vid en arbetsplats.

I fråga om tredjemansskyddets upphävande vid *neutralitetsbrott* anförde kommissionen till en början som allmän motivering för sitt förslag.

De föreslagna undantagen hänförde sig bara till de fall då stridsåtgärder mot part var att anse som legitima. Endast i dylika fall borde anses att en utomstående som gjorde gemensam sak med en part eller förhöll sig på ett därmed likvärdigt sätt och sålunda uppgav sin neutralitet borde gå miste om det skydd som i allmänhet tillkom utomstående. Däri att av lagen en viss hållning betecknades såsom oneutral och förklarades medföra den nu angivna verkan låg ingalunda att en sådan hållning skulle ogillas av rättsordningen, långt mindre förbjudas. Den skulle alltså inte i och för sig drabbas av några som helst påföljder av rättslig natur utan allenast medföra att den oneutrala tredje mannen i förhållandet mellan parterna betraktades som likställd med den part till vilken han anslutit sig. Emellertid kunde det inte undvikas att lagstiftningens ställningstagande kom att anses ge uttryck åt en viss värdering av den utomståendes handlingssätt och bl a därför blev av särskilt ömtålig natur. På detta område gjorde sig därför gällande mycket olika meningar och sådana hade även framträtt inom kommissionen. Den av majoriteten antagna lagtexten avsåg att uttömmande ange de fall i vilka tredje man ansågs ha brutit sin neutralitet.

Som motivering till de tre punkterna framhöll kommissionen.

1) Den här upptagna regeln avsåg brytande av en föreningsmedlems organisationsmässiga förpliktelser. Härvid var det endast fråga om ekonomiska kamporganisationer. De egentliga stridsorganisationerna kunde tillgripa inte bara stadgeenliga påföljder mot sina medlemmar för åsidosättande av sina organisationsmässiga förpliktelser utan också stridsåtgärder. Åtgärder av förstnämnda slag - såsom viten, förlust av medlemsrättigheter, uteslutning - var inte att hänföra till stridsåtgärder enligt en uttrycklig bestämmelse i kommissionsförslaget och torde inom

vissa bland dessa organisationer, t ex arbetsgivarföreningarna, i praktiken spela en övervägande roll. Förutsättningarna för att kamporganisationer kunde tillgripa stridsåtgärder - såsom materialspär, pricking och annan bojkott - var i första hand att föreningen var invecklad i tvisten. Det var härvid utan betydelse om föreningen var angripare eller angripen, och i senare fallet om den var part i primärkonflikten eller blivit föremål för en sympatiåtgärd. Om den var angripare förutsattes emellertid att angreppet inte tillkommit med ett så väsentligt åsidosättande av föreningens stadgar att medlemmarna måste enligt allmänna rättsgrundsatser anses fritagna från att fullgöra sina förpliktelser. Härom hade särskild erinran inte ansetts erforderlig. En medlemsförpliktelse kunde inte åligga annan än den som var medlem vid föreningens inträde i tvisten. Visserligen kunde en medlem tänkas visa sig osolidarisk på så sätt att han i anledning av en väntad tvist ville avgå som medlem, men det torde ankomma på föreningen att genom lämpliga bestämmelser i sina stadgar om rätten till utträde förebygga missbruk härvidlag. De medlemsförpliktelser som det här var fråga om kunde vara av skilda slag. Viktigast torde vara dels skyldighet att erlagga avgifter eller uttaxerade bidrag, dels plikt att delta i en arbetsinställelse eller respektera en blockad eller bojkott. Förpliktelserna skulle i varje fall vara fastställda i stadgarna eller annars i en ordning som stämde överens med dessa. Det blotta faktum att en förpliktelse blivit åsidosatt behövde inte alltid innebära ett neutralitetsbrott. Ytterligare fordrades att det skett till fördel för motparten. Härigenom uteslöts dels sådana fall där en förpliktelses fullgörande var utan varje betydelse för tvisten, dels sådana där dess åsidosättande berodde på orsak som inte hängde samman med en önskan att vålla föreningen avbräck i striden, t ex verklig oförmåga att anskaffa medel till verkställande av föreskrivna inbetalningar.

2) Den avgörande tidpunkten för antagande av nytt arbete var inte obetingat tiden för tvistens utbrott. Också den som dessförinnan men i anledning av en väntad tvist antog arbete och fortsatte med detta sedan det förklarats i blockad skulle anses som oneutral. Mot arbetsvillig som avbrutit sin anställning och alltså upphört att utföra blockerat arbete, fick därefter inte riktas stridsåtgärder i anledning av tvisten, även om denna skulle fortgå. Sådana åtgärder skulle nämligen åsyfta vedergällning och därmed vara förbjudna. Med en arbetares antagande av blockerat arbete hade av reciprocitetsskäl likställts en arbetsgivares förfarande att anställa arbetare, som strejkade eller var utestängd från arbete genom lockout.

Till antagande av anställning måste hänföras inte blott inträde i tjänst hos en ny arbetsgivare utan också övertagande hos den förutvarande arbetsgivaren av sådant arbete som man inte varit pliktig att utföra tidigare. Betydelsen härav var emellertid ringa för kroppsarbetare vilkas anställningsvillkor i allmänhet inte torde medföra hinder för deras användande av starkt varierande arbetsuppgifter. Att en oorganiserad arbetare vid konflikt övertog ett annat arbete än det varmed han sysslat tidigare föll alltså inom ramen för hans tidigare åligganden och blev inte att anse såsom ett oneutralt handlingsätt.

3) Såsom oneutralt handlingssätt betecknades under denna punkt till en början att någon under tvist lämnade part ekonomiskt understöd. Därmed avsågs i första hand direkta penningbidrag. Med sådana måste man emellertid för att undvika kringgående likställa beviljande av kredit eller ingående av andra ekonomiska uppgörelser som för den stridande parten var exceptionellt gynnsamma och inte kunde anses motiverade på enbart affärsmässiga grunder. Såsom oneutralt betecknades ytterligare att någon under tvist efter omläggning eller annan förändring av sin näring eller verksamhet bisprang part. Om innebörden av denna bestämmelse som återfanns i Bergendals utkast hänvisade kommissionen till vad denne anfört.

1.2.5 Proposition 1935:31 med förslag till lag om vissa ekonomiska stridsåtgärder

I proposition till 1935 års riksdag lades fram förslag till lag om vissa ekonomiska stridsåtgärder (prop 1935:31). Förslaget hade utformats på grund av Bergendals och trettonmannakommissionens betänkanden. Ändringar hade vidtagits på olika punkter i anslutning till utfallen av remissutlåtandena. Lagförslaget upptog bland annat följande bestämmelser.

Inledande bestämmelser

1 §

Med stridsåtgärd förstås i denna lag *dels* blockad, bojkott och arbetsinställelse (lockout eller strejk) eller annan därmed jämförlig åtgärd, nedan benämnda kollektiva stridsåtgärder, *dels* uppsägning av arbets- eller hyresavtal, *dels* ock annat avbrytande av ekonomisk förbindelse, när det sker av flera i samverkan eller eljest är till avsevärt men för den angripne.

Göres rättslig påföljd av avtalsbrott eller av överträdelse av föreningsstadgar gällande, vare det ej att anse såsom stridsåtgärd, där ej annat följer av vad i denna lag stadgas.

Om vissa stridsåtgärder med omedelbart syfte (stridsåtgärder mot part)

2 §

Stridsåtgärd må ej vidtagas mot någon, såframt därmed åsyftas att av religiösa, politiska eller liknande grunder utöva förföljelse mot honom.

3 §

Sedan arbetstvist eller annan ekonomisk tvist blivit avslutad, må stridsåtgärd i vedergällningssyfte ej vidtagas mot någon som haft del i tvisten.

Ej heller må stridsåtgärd mot annan i anledning av hans förhållande till tvist vidtagas, sedan tvisten avslutats eller det förhållande varom fråga är dessförinnan upphört.

Vad i andra stycket stadgas skall dock ej avse stridsåtgärd i anledning av förhållande som i 10 § under 1-3 åsyftas, såvida åtgärden icke är att hänföra till förföljelse som i 2 § sägs.

4 §

I förhållandet mellan arbetsgivare och arbetare så ock mellan parter i andra ekonomiska förhållanden skall föreningsrätten å omse sidor lämnas okränk. Stridsåtgärd må sålunda ej vidtagas från ena partens sida, så framt därmed åsyftas att hindra någon å andra sidan att inträda i eller förmå honom att utträda ur förening eller annan sammanslutning. Stridsåtgärd må ej heller vidtagas från ena partens sida mot någon å andra sidan i anledning av hans verksamhet för åstadkommande av sammanslutning eller kollektivavtal.

5 §

När någon utan biträde av annan än make, avkomlingar, adoptivbarn eller egna eller makes föräldrar eller syskon driver näring eller utför arbete för egen räkning, må kollektiv stridsåtgärd ej vidtagas mot honom i anledning av tvist rörande arbetsförhållandet.

6 §

Stridsåtgärd må ej vidtagas, såframt man därmed åsyftar att förskaffa någon betalning för arbete, som icke blivit av honom utfört, eller att förmå någon att avstå från honom tillkommande arbetslön eller eljets att bereda sig eller annan obehörig vinning.

Ej heller må stridsåtgärd vidtagas i syfte att indriva betalning av någon, som efter gäldens uppkomst övertagit egendom eller rörelse var till gälden hänför sig, såframt han varken är betalningskyldig för gälden eller vid överlåtandet haft eller bort hava kunskap om dess förhandenvaro.

7 §

Om förbud mot stridsåtgärder i vissa fall är stadgat i lagen om kollektivavtal.

Om stridsåtgärder med medelbart syfte (stridsåtgärder mot tredje man)

8 §

I anledning av sådan motsättning till part, som enligt 2-6 §§ eller eljest enligt lag icke må föranleda stridsåtgärd mot denne, må ej stridsåtgärd av något slag riktas mot tredje man. -----

9 §

I tvist om ingående av avtal rörande arbets- eller transportpresentation, köp, arrende, hyra, kredit eller dylikt eller ock av kollektivavtal eller annat sådant avtal må, ehuru stridsåtgärd mot part i tvisten icke är förbjuden, stridsåtgärd ej riktas mot tredje man såsom medel att påverka parten. Lika med tvist om avtals ingående anses tvist om dess tillämpning.

I konkurrenstvist rörande kundkrets, prissättning, affärsbetingelser, arbetstillfälle eller dylikt må, ehuru stridsåtgärd mot part i tvisten icke är förbjuden, kollektiv stridsåtgärd ej riktas mot tredje man för att förmå honom att avbryta sina ekonomiska förbindelser med parten eller vidtaga annan liknande åtgärd mot denne.

10 §

Det i 9 § stadgade skyddet för tredje man skall icke tillkomma

1. medlem av en i tvisten invecklad förening, där han, annorledes än genom utförande av skyddsarbete, till fördel för motparten åsidosatt sina förpliktelser gentemot föreningen i avseende å tvisten;

2. den som under arbetstvist utfört blockerat arbete av annan art än skyddsarbete, såframt icke blockaden är stridande mot lag eller föreningsstadgar;

3. den som under arbetstvist anställt arbetare, vilken i anledning av tvisten medlat arbete eller ock utestängts från sådant, såframt icke utestängningen är stridande mot lag eller föreningsstadgar;

4. den som under tvisten lämnat part ekonomisk understöd eller efter omläggning eller annan förändring av sin näring eller verksamhet bisprungit honom;

5. den som äger aktier till belopp överstigande hälften av aktiekapitalet i aktiebolag, som är part i tvisten, eller är delägare utan begränsad ansvarighet i handelsbolag, som är part i tvisten;

6. aktiebolag, vari part i tvisten äger aktier till belopp överstigande hälften av aktiekapitalet, eller handelsbolag, vari part i tvisten är delägare utan begränsad ansvarighet.

Till skyddsarbete hänföres arbete, som icke kan anstå utan fara för människor eller för skada å byggnader eller andra anläggningar, fartyg, maskiner, husdjur eller dylikt. Lika med skyddsarbete anses arbete, som någon är pliktig att utföra på grund av särskild föreskrift i lag eller författning, så ock arbete vars eftersättande kan medföra ansvar för tjänstefel.

12 §

Utan hinder av vad i 9 § stadgas må stridsåtgärd vidtagas, såframt därmed åsyftas att genom en utvidgning av ursprunglig arbetstvist rörande upprättande av kollektivavtal bispringa part i denna (sympatiåtgärd). Sådan åtgärd må ej omfatta annat än arbetsinställelse jämte arbetsblockad ävensom vägran att taga befattning med varor, vilka äro avsedda för eller härröra från rörelse som drives av part i den ursprungliga konflikten.

I sin *allmänna motivering* uppehöll sig föredragande departementschefen först vid arbetsstridernas område under erinran att det var kravet på skydd för tredje mans neutralitet vid sådana konflikter som gett upphov till de aktuella utredningarna.

Från principiella synpunkter hade departementschefen inte några betänkligheter mot att staten utvidgade sin kontrollerande uppgift till detta område, trots att den hittills rådande handlingsfriheten i fråga om stridsåtgärder därigenom skulle begränsas i viss mån. Huvuduppgiften för den nya lagen skulle bli att skapa rättsskydd för neutral tredje man. Därjämte skulle stridsåtgärder riktade mot andra parten i en konflikt eller mot person tillhörande motsidan i en arbetstvist bli föremål för reglering i vissa särskilda fall.

Med tredje man syftade departementschefen - enligt den uppfattning som gjorde sig gällande vid behandlingen av frågan under 1929 års riksdag - på sådana självständiga näringsidkare som står helt utanför primärkonflikten och iakttar neutralitet i förhållande till parterna i denna. Stridsåtgärder mot sådana tredje män förekom i form av bojkott, blockad, leveransspärr etc och företogs såväl från arbetarnas som från arbetsgivarnas sida. Som exempel kunde nämnas arbetares bojkott av handlande som säljer produkter från ett konfliktdrabbat företag, arbetares bojkott av restaurang eller kafé där servering sker åt strejkbrytare, leveransspärr från arbetsgivares sida gentemot en oorganiserad byggmästare som sätter igång ett bygge under en byggnadskonflikt. Däremot tog departementschefen i sammanhanget inte hänsyn till två speciella slag av stridsåtgärder som i kommissionsförslaget också räknades som tredjemansstrider, nämligen sympatistrider och prickning av strejkbrytare.

Det förtjänade enligt departementschefen att framhållas att här åsyftade påtryckningsåtgärder mot tredje man inte numera hade samma betydelse för parterna i arbetsförhållandet som tidigare. Då det gällde arbetstvister inom storindustrin kände sig parternas organisationer i allmänhet starka nog att föra sina strider utan att tillgripa indirekta påtryckningsmetoder. Dessa förekom mestadels inom andra arbetsområden där de direkta stridsåtgärderna på grund av särskilda omständigheter ansågs mindre effektiva eller där lokala eller personliga förhållanden inverkade på sättet och formerna för stridens förande. Om en inskränkning i parternas handlingsfrihet ägde rum genom förbud i lag mot stridsåtgärder riktade mot tredje man kunde sålunda lagstiftningen sägas följa utvecklingstendenser som redan gjort sig gällande inom vidsträckta arbetsom-

råden. Lagstiftningen skulle sanktionera en ståndpunkt som efterhand funnit uttryck i en inom betydande områden tillämpad praxis.

Vid övervägandet av denna lagstiftningsfråga borde tillbörlig hänsyn tas till den allt vidsträcktare opinion som gjort sig gällande till förmån för en lagstiftning till tredje mans skydd och till de förhållanden som framkallat denna opinion. Om lagstiftningen utformades opartisk och med moderation borde den kunna bidra till att i parternas medvetande skarpere dra upp gränserna mellan legitima och mindre legitima metoder och att stärka deras känsla för nödvändigheten av hänsyn till andra samhällsgrupper. Beträffande stridsåtgärder mot tredje man borde också märkas att de ofta medförde avsevärda ekonomiska rubbningar för den enskilde som utsattes för en sådan åtgärd, medan effekten på utgången av primärkonflikten vanligen – bortsett från vissa sympatiaktioner – var ganska obetydlig. Att de ändå tillgreps sammanhängande tydligen därmed att en bojkott av tredje man ofta inte medförde några uppoffringar för dem som deltog däri, varför det inte fanns samma motiv för ett noggrannt avvägande av mål och medel som vid igångsättande av en ordinär strejk eller lockout.

Vad angick de stridsåtgärder mot part som i kommissionsförslaget upptagits vid sidan av tredjemansstrider hade några grupper under den tidigare behandlingen av dessa lagstiftningsfrågor betraktats som tredjemansstrider. Departementschefen fann det välmotiverat att de medtogs i lagförslaget och i viss utsträckning förbjöds. De här åsyftade slagen av stridsåtgärder var sådana som innefattade kränkning av föreningsrätten, vedergällning efter avslutandet av tvist och s k utpressningsblockader. Vad angick s k indrivningsblockader hade departementschefen i likhet med kommissionen ansett dem böra förbjudas endast om de riktades mot parts successor och även i sådant fall endast under vissa bestämda förutsättningar. Slutligen förordade departementschefen att bland de förbjudna stridsåtgärderna mot part uppta även sådana som riktade sig mot familjeföretag, ävensom stridsåtgärder som innefattade förföljelse av religiösa, politiska eller liknande grunder.

Däremot ansåg sig departementschefen inte beredd att ta slutlig ställning till frågan om behovet av förbud mot stridsåtgärder, som vidtogs mot ämbets- eller tjänsteman eller innehavare av offentligt uppdrag i eller för befattningen eller uppdraget. Inom justitiedepartementet skulle nämligen utredas i vad mån straffbestämmelserna om brott mot offentlig myndighet borde utvidgas, varvid kommissionsförslagets bestämmelser i ämnet fick övervägas närmare.

I *specialmotiveringen* anförde departementschefen bland annat följande.

2 §

I likhet med kommissionen ansåg departementschefen skäl tala för ett stadgande om förbud mot stridsåtgärder som hade karaktären av förföljelse, föranledd av religiösa, politiska eller liknande skäl. Avfattningen av stadgandet torde vara tillräckligt vidsträckt för att omfatta även en LO

i dess remissyttrande angiven förföljelse på grund av medlemskap i facklig organisation.

3 §

När det gällde förhållandet mellan parterna i tvisten ansåg departementschefen i likhet med kommissionen att stridsåtgärder i vedergällningssyfte borde var bannlysta efter tvistens avslutande.

I fråga om förhållandet mellan part i tvisten och utomstående tredje man innehöll 8 § förbud mot stridsåtgärd som under pågående primärkonflikt vidtogs som medel att öva påtryckning på motparten i konflikten. Vidtogs eller fortsattes stridsåtgärd mot en utomstående sedan primärkonflikten upphört blev densamma enligt lagförslagets systematik att anse som stridsåtgärd med omedelbart syfte, varmed syftet måste vara att straffa vederbörande för hans hållning under konflikten. Sådan stridsåtgärd skulle inte få sättas i gång mot någon som under primärkonfliktens fortgång åtnjutit neutralitetsskydd. Beträffande stridsåtgärd mot den som under konflikten varit neutral torde böra skiljas mellan olika fall. Den som brutit i neutralitet på sätt som avsågs i 10 § under 4-6 var närmast att likställa med motparten i primärkonflikten. I och med tvistens biläggande borde stridsåtgärd mot honom inte få ifrågakomma. Annorlunda tedde sig frågan om repressalier mot den som brutit sina organisationsmässiga förpliktelser eller som avsågs i 10 § under 2 och 3.

Arbetsgivarorganisationers repressalier mot osolidariska medlemmar skedde huvudsakligen i form av vite enligt på förhand jämligt stadgarna deponerade reverser, och de var tillåtna redan på grund av föreskriften i 1 § sista stycket. Arbetarorganisationer kunde i regel inte begagna sig av samma medel för att upprätthålla medlemmarnas solidaritet. De tillgrep i stället det psykologiska och ekonomiska tvångsmedel som bojkottförfarandet utgjorde. Skulle alla verkningar av bojkott i dylika fall på grund av föreskrift i lag omedelbart upphöra i och med primärkonfliktens avslutande blev bojkotten säkerligen föga effektiv. Något direkt sakligt sammanhang mellan primärkonfliktens avslutande och organisationernas rätt att bestraffa sina stadgebrytande medlemmar kunde inte heller anses föreligga. Det sagda ägde också i huvudsak tillämpning på organisationernas bojkottåtgärder mot de osolidariska arbetare och arbetsgivare som enligt 10 § 2-3 skulle sakna neutralitetsskydd under konflikten.

Under hänvisning till det anförda hade departementschefen utformat paragrafen så att den inte innefattade förbud mot stridsåtgärder mot föreningsmedlemmar som till fördel för motparten åsidosatt sina organisationsmässiga förpliktelser ävensom osolidariska arbetare och arbetsgivare. Om någon efter en redan avslutad tvist utsattes för en mera utpräglad förföljelse torde det ofta vara hans politiska eller fackliga inställning eller någon liknande grund som framkallat förföljelsen, och stridsåtgärden blev i så fall otillåten enligt 2 §.

5 §

Departementschefen uppehöll sig till en början vid remissyttrandena och refererade särskilt vad som framhållits av socialstyrelsen, LO och SAF.

Socialstyrelsen hade framhållit, att samtidigt som man måste medge att kollektivavtalet på en hel del arbetsområden lett till ordning och enhetlighet i arbetsförhållandena det likväl inte kunde förnekas att möjligheten till övergång från arbetstagar- till företagareställning ganska avsevärt hämmades genom en kollektivavtalsreglering. Inom många yrkesområden hade nu företagsverksamhet normalt växt fram genom en sådan övergång.

Antalet småföretag var i landet betydande. Erfarenheten visade att de var i mindre mån än stora företag känsliga för växlingar i konjunkturer och såtillvida representerade en stabiliserande faktor på arbetsmarknaden. Det var därför i och för sig ett allmänt intresse att småföretagen bereddes erforderligt skydd för fri och obehindrad verksamhet. Med hänsyn till det personliga moment som gjorde sig gällande i arbetsförhållandena vid åtskilliga småföretag kunde vidare massåtgärd mot företaget framstå som en ur de anställdas synpunkt föga påkallad åtgärd, tillkommen för att främja dem tämligen ovidkommande organisatoriska och lönepolitiska syften men likväl ägnad att tillfoga företaget betydande skada. Då det viktigaste vapnet var bojkott och varublockad kunde möjligen övervägas att begränsa det i paragrafen meddelade förbudet att avse dessa stridsåtgärder, och i så fall skulle betänkligheter knappast möta att utsträcka skyddet till småföretag med ett visst antal lejda arbetare. Emellertid uppstod svårigheter också med en sådan anordning. De olika formerna av massåtgärder exempelvis skulle i så fall behöva preciseras närmare till sin innebörd. Det sätt varpå denna fråga blivit löst enligt kommissionens förslag var inte tillfredsställande men styrelsen var för närvarande inte i tillfälle att ge anvisning på någon ändamålsenligare lösning.

LO hade betonat att då från arbetarsidan småföretag utsatts för blockad detta skett i syfte att få till stånd de anställdas organisering och en kollektivavtalsenlig reglering av arbetsvillkoren. Fackföreningens huvuduppgift att inordna yrkesutövare under kollektivavtalets normer var efter decenniernas strävan på god väg att förverkligas. Det var ur social synpunkt viktigt att detta mångåriga saneringsarbete inte raserades. Den kollektivavtalsenliga regleringen av arbetsmarknaden utgjorde inte bara den säkraste garantin för arbetsfred, den medverkade dessutom till att en hög produktionsstandard upprätthölls, den medförde en enhetlig pris-sättning och utgjorde därmed det säkraste korrektivet mot illojal konkurrens.

Från dessa synpunkter var fackföreningsrörelsens kamp för kollektivavtalets utbredning även till småföretagen av omedelbar betydelse också för de större avtalsbundna arbetsgivarna. Ur denna principiella synpunkt på problemet småföretag-kollektivavtal fanns ingen anledning att göra någon skillnad mellan familjeföretag och småföretag med lejd arbetskraft. Emellertid ville LO inte bestrida att ur andra synpunkter skäl

kunde anföras för en undantagsreglering för familjeföretagen. Svårigheten att beträffande sådana företag - i motsats till småföretag med lejd arbetskraft - kontrollera kollektivavtalens efterlevnad var också ägnad att minska de betänkligheter mot en undantagsreglering som mötte ur den anförda principiella synpunkten. Om emellertid familjen kunde göra berättigade anspråk på att utan inblandning få bilda en produktionsenhet så gällde detta inte om de släktföretag som kommissionen ville skydda. Det för familjen utmärkande var utom blodsbandet det gemensamma hemmet. En rationell avgränsning av familjeföretagen måste bestämmas efter en sådan norm. LO ansåg sålunda att skyddet för familjeföretag borde begränsas till den som utan biträde av andra än hemmavarande familjemedlemmar drev näring eller utförde arbete för egen räkning. Kretsen av familjemedlemmar borde i detta fall begränsas till make, barn och föräldrar. Att indrivningsblockad mot familjeföretag för att få ut lejd arbetares oguldna arbetslön borde vara tillåten kunde inte vara föremål för meningsskiljaktighet. Företagets karaktär borde i detta fall tydligen bestämmas efter förhållandena vid tiden för lönefordringens uppkomst.

SAF hade i sammanhanget framhållit önskvärdheten av att sådana företagare som sysselsatte endast eller övervägande oorganiserade och med sina arbetsvillkor nöjda arbetare bereddes skydd mot massåtgärder, som organisationerna vidtog för att förmå arbetsgivaren att sluta kollektivavtal på de av organisationen önskade villkoren eller annars tillämpa vissa för vederbörande fack mera allmänt gällande arbetsvillkor. Då kommissionsförslaget lämnade rum för viss tvekan på denna punkt syntes det i alla fall behövt med ett klart uttalande i saken. Missbruket av ekonomiska stridsåtgärder var mest framträdande i de fall då arbetarorganisationerna satte i gång blockad mot småföretagare som själva deltog i arbetet jämsides med sina arbetare för att tvinga dessa att avstå från arbetet till förmån för organisationens medlemmar. Kommissionens förslag förhindrade emellertid inte i nödig omfattning dessa otillbörliga angrepp på den enskildes näringsfrihet. Föreningen ansåg sig därför böra föreslå ett tillägg till kommissionens lagförslag av innehåll att massåtgärd inte fick vidtas mot den som utförde arbete för egen räkning i syfte att förmå denna att till förmån för annan avstå arbetet.

Departementschefen ansåg sig för egen del kunna godta kommissionens förslag med endast en redaktionell jämkning avsedd att förebygga den tolkningen att stridsåtgärd skulle vara förbjuden även i sådana fall som beröts av LO, nämligen då stridsåtgärd vidtogs för att få ut ogulden arbetslön från en tid då lejd arbetskraft ännu användes vid företaget. Uppenbart var att bestämmelsen inte omfattade det fall då flera personer utan att stå i den förväntskap med varandra som paragrafen angav drev rörelsen gemensamt vare sig i bolagsform eller annorledes.

6 §

Vad först angick stridsåtgärder som kunde betecknas som företagna i utpressningssyfte delade departementschefen i huvudsak den mening

som kommissionen gett uttryck åt. Det var dock önskvärt att i lagtexten omnämna ett par typiska exempel på de stridsåtgärder som åsyftades. Departementsförslaget tog för den skull upp två sådana exempel: att stridsåtgärd vidtogs i syfte att förskaffa någon betalning för arbete som inte blivit utfört av honom och i syfte att förmå någon att avstå från honom tillkommande arbetslön. Vidare hade departementschefen inte funnit tillräckliga skäl anförda för kommissionens ståndpunkt att begränsa förbudet till kollektiva stridsåtgärder i utpressningssyfte.

Vad härefter angick frågan om stridsåtgärder i indrivningssyfte mot parts efterträdare (successorblockader) innebar enligt departementschefens mening kommissionsförslaget ett alltför vittgående förbud. Stridsåtgärd borde vara tillåtlig inte bara då den som övertagit företaget uppsåttligen sökt möjliggöra för denne att undandra sig gälden utan redan då successorn insett eller bort inse gäldens förhandenvaro. Det syntes också lämpligt att stadgandet begränsades till att avse stridsåtgärder för indrivning av betalning för utfört arbete. Enligt den sålunda urformade regeln skulle det bli tillåtet att vidta stridsåtgärd i syfte attindriva betalning för utfört arbete hos en successor, om denne varken var betalningsskyldig för gälden eller vid övertagandet haft eller bort ha kunskap om dess förhandenvaro.

8 §

Paragrafen behandlade sådana stridsåtgärder mot tredje man som hänförde sig till en utbruten lagstridig primärkonflikt eller till en latent sådan, dvs en "motsättning" till part som enligt lag inte fick föranleda stridsåtgärd och där stridsåtgärd inte heller ännu hade tillgripits. Primärtvisten behövde inte vara en avtalstvist, ej heller av den art som åsyftades i andra och tredje stycket av 9 §. Enligt kommissionens förslag skulle förbudet mot tredjemansangrepp i dessa fall vara absolut och sålunda bli inte begränsas genom föreskrift om neutralitet såsom betingelse för tredje mans rättsskydd. Med hänvisningen till lagen om kollektivavtal åsyftades dels avtalsstridiga primärkonflikter och dels sådana primärkonflikter som var förbjudna i kollektivavtalslagen oavsett om de var medgivna i avtal eller inte. Då tredje man i dessa fall skyddades utan hänsyn till neutralitet blev följden att arbetare som tog anställning under en konflikt som utgjorde ett avtalsbrott från arbetsidans fick åtnjuta tredjemansskydd. Häremot var inte något att erinra. Lagrummet avsåg vidare stridsåtgärder mot tredje man som hänförde sig till primärkonflikter av det slag som enligt föregående eller efterföljande bestämmelser i lagförslaget eller i annan lag förklarats förbjudna. Om en arbetsgivare med kränkning av föreningsrätten avskedat en arbetare blev en stridsåtgärd mot tredje man som avsåg att skärpa det otillåtna primärangreppet - t ex en uppsägning från arbetsgivarens sida av en hyresgäst som upplåt bostad åt den avskedade arbetaren - att hänföra till de här förbjudna tredjemansstriderna. Hade en arbetsledare under en konflikt vägrat utföra visst arbete som inte tillhörde hans vanliga göromål och inte heller var skyddsarbete blev en av arbetsgivaren vidtagen stridsåtgärd mot tredje

man, t ex avskedande av en anhörig till arbetsledaren, förbjuden enligt förevarande paragraf.

9 §

Lagrummet innefattade lagförslagens huvudprincip om skydd för tredje mans neutralitet.

Det kunde enligt departementschefen sättas ifråga om det var påkallat att i stadgandet om konkurrensvister begränsa förbudet mot stridsåtgärder till kollektiva sådana, såsom skett i kommissionsförslaget. Då han likväl i denna punkt inte ansåg sig böra avvika från kommissionen var det med hänsyn till svårigheten att överblicka lagstiftningens räckvidd på detta område.

Departementschefen önskade vidare framhålla att bestämmelserna om skydd för tredje mans neutralitet i konkurrensvister på arbetsmarknaden givetvis inte borde lägga hinder i vägen för stridsåtgärder som till sitt huvudsakliga syfte var att anse som stridsåtgärder mot part. Den omständigheten att i ett avtalsförslag som överlämnats från arbetarsidan och förkastats från motsidan även fanns någon klausul som vid tillämpningen kunde medföra intrång i andra arbetares eller organisationers intressen borde inte medföra att en efter förhandlingarnas avbrytande vidtagen kollektiv stridsåtgärd ansågs som ett angrepp på tredje mans (arbetsgivarens) neutralitet. Det var en uppenbar fiktion att i en vanlig strid riktad mot arbetsgivaren - den egentliga motparten - se ett angrepp mot tredje man därför att någon stridspunkt berörde även konkurrerande arbetares intressen. Överhuvud torde stadgandet i tredje stycket endast i de undantagsfall då konkurrenssyftet var dominerande få tillämpning på arbetsmarknadens strider.

10 §

Departementschefen redovisade till en början de delar av kommissionsförslaget som särskilt behandlats i remissyttrandena jämte innehållet i dessa.

LO hade framhållit, att uttryckssättet i kommissionens förslag om neutralitetsbrott (utför arbete, lämnar understöd, bispringer) skulle leda till att neutraliteten vid sådant brott inte förverkades för hela konflikttiden utan bara för den tid då det oneutrala handlingssättet fortgick. Det förekom emellertid i många fall att arbetet avbröts och då skulle blockadbrytarna inte längre kunna bli föremål för repressalier under den tid de inte utförde arbete. Sedan kunde de på nytt anställas hos samma eller annan i tvisten indragen arbetsgivare och då betrakta som oneutrala endast så länge de utförde arbete för att åter anses som neutrala då de tillfälligtvis upphörde med detta. LO hänvisade särskilt till förhållandet inom stuve-ribranschen, där arbetarna i många fall bara antogs för lastning eller lossning av ett visst fartyg och sedan inte hade någon anställning förrän de möjligen på nytt engagerades för något annat fartyg. LO ville bestämt motsätta sig en sådan begränsning som den av kommissionen föreslagna.

LO ansåg vidare att begreppet ekonomiskt understöd bort förtydligas genom en exemplifiering. Bland exemplen borde upptas beviljande av kredit, särskilda rabatter eller andra särskilda förmåner, ingående av avtal eller företagande av andra rättshandlingar genom vilka konfliktpart bereddes förmåner utan vederlag, eller vid vilka av missförhållandet mellan de å omse sidor utfästa villkoren eller annars framgick att rätts handlingen huvudsakligen hade egenskap av understöd. Med hänsyn till de skiftande och indirekta former under vilka understöd kunde lämnas var det också önskvärt att redan av lagtexten otvetydigt framgick att neutralitetskravet eftersatts också av den som understödde eller bisprang oneutral tredje man.

Departementschefen fann vad LO anfört om användningen av pressensformerna utför arbete, lämnar understöd etc förtjänt att beaktas. Han hade för den skull vidtagit en jämkning av ordalagen i kommissionens förslag.

12 §

Departementschefen erinrade om att han i den allmänna motiveringen angett sin ståndpunkt till frågan om sympatiåtgärders lovlighet och fortsatte.

LO hade fäst uppmärksamheten på ett slags sympatiaktioner som företogs gentemot samma arbetsgivare som var part i primärkonflikten men av en annan arbetarorganisation än den som hade en tvist med arbetsgivaren. I LOs yttrande ifrågasattes att en dylik stridsåtgärd möjligen kunde betraktas som tredjemansangrepp, i vilket fall stridsåtgärden borde var tillåten även om primärkonflikten inte gällde upprättandet av kollektivavtal utan t ex indrivande av fordran. Det anförda fallet kunde emellertid enligt departementschefen inte hänföras till stridsåtgärder mot tredje man, än mindre till stridsåtgärder mot neutral tredje man. Snarare kunde man tala om stridsåtgärd från tredje mans sida mot part.

Till skillnad från de i annat sammanhang omnämnda exemplen på konkurrenstvister mellan två arbetargrupper var arbetsgivaren blev indragen som tredje man uppträdde i detta fall arbetargrupperna som bundsförvanter. Något förbud mot de här ifrågavarande sympatiaktionerna torde sålunda inte kunna utläsas ur lagförslaget.

Beträffande arten av tillåtna sympatiaktioner hade kommissionen föreslagit en begränsning till arbetsinställelse jämte arbetsblockad men då till arbetsinställelse hänfört även sådan partiell arbetsinställelse som bestod i vägran att ta befattning med varor som var avsedda för eller härrörde från rörelse som drevs av part i den ursprungliga konflikten. Under remissbehandlingen hade framförts yrkande om såväl inskränkning som utvidgning av de tillåtna sympatiåtgärderna, men departementschefen anslöt sig till kommissionens förslag i denna punkt.

1.2.6 Riksdagsbehandlingen av prop 1935:31

Propositionen föll i riksdagen genom att kamrarna fattade olika beslut. Det i närmast följande avsnitt behandlade huvudavtalet mellan SAF och LO är emellertid i väsentliga delar hämtade från det lagförslag som framlades vid 1935 års riksdag.

1.3 Huvudavtalet 1938 mellan SAF och LO

1.3.1 Inledning

Arbetet med det som ett par år senare skulle undertecknas som huvudavtalet mellan SAF och LO inleddes i maj 1936. I förhandlingarna deltog från första början delegerade från respektive organisationernas högsta ledning. En särskild förhandlingskommitté, arbetsmarknadskommittén, bildades, eftersom de vanliga avtalsförhandlingarna inte ansågs lämpade för diskussion om arbetsmarknadsfrågor av mer allmän natur. Förhandlingarna skulle enligt parterna vara helt fria och förutsättningslösa. Det var säkert riktigt till den del att ingen av parterna hade låst sig för någon särskild lösning av problemen. Parterna kände emellertid sedan tidigare varandras ståndpunkter i de flesta av de aktuella frågorna. Ståndpunkterna hade av organisationerna redovisats i samband med olika utredningars arbete. Utredarna hade i första hand engagerat sig i utformningen av skyddet för tredje man vid arbetskonflikter och i frågan hur samhällsfarliga konflikter skulle hanteras. Det framfördes också förslag om att blockad och bojkottåtgärder skulle förbjudas i samband med stridsåtgärder mot tredje man. Behörighetsregler angående beslut att vidta stridsåtgärder hade framförts i en av utredningarna. Det sista ansågs emellertid allmänt vara ett steg för långt in på det område som parterna själva borde förhandla om.

Förhandlingarna i arbetsmarknadskommittén skedde under ett stort tryck. Både SAF och LO var angelägna om att undvika lagstiftning på området. En lagreglering av de frågor som behandlats i utredningarna skulle inte bara omöjliggöra en överenskommelse mellan parterna i de frågorna utan skulle också ha rubbat förutsättningarna för parterna att träffa någon form av övergripande avtal i andra för organisationerna och samhället viktiga frågor.

Arbetsmarknadskommitténs arbete resulterade i huvudavtalet mellan SAF och LO, det s.k. Saltsjöbadsavtalet, som slutligen undertecknades den 20 december 1938. Huvudavtalets konstruktion och innehåll visar att parterna verkligen genomfört fria och förutsättningslösa förhandlingar. Visserligen är det viktiga kapitlet om ekonomiska stridsåtgärder på många punkter nästan identiskt med socialdemokratiska partiets reservation till den i frågan framlagda propositionen, men det finns andra lösningar som på olika sätt tillmötesgått de två parterna. De framstår tagna var för sig kanske inte som betydelsefulla, men sedda ur det totala förhandlingsperspektivet har de varit värdefulla byggstenar i avtalet.

Parterna lyckades åstadkomma en sammanhållen förhandlingslösning i vilken de kunde tillgodose både sina egna och samhällets intressen. Inom ett viktigt ämnesområde hade dock riksdagen berett marken för huvudavtalet, nämligen genom 1936 års föreningsrättslag.

1.3.2 Arbetsmarknadskommittén 1936-1939

Det första sammanträdet mellan delegerade från SAF och LO hölls den 22 maj 1936. Sammanlagt höll kommittén femton protokollförda sammanträden, innan huvudavtalet undertecknats.

Vid sammanträdet i maj beslöts om en inventeringsplan till kommande sammanträden. Den skulle vara uppgjord med ledning av de frågor som behandlades i Betänkande om folkförsörjning och arbetsfred (SOU 1935:65, del I sid 91-134). De delegerade beslöt även att utreda förekomsten i avtal av bestämmelser om behandling av tvister och förutsättningar för vidtagande av stridsåtgärder.

De delegerade antog vid sitt andra sammanträde namnet arbetsmarknadskommittén. Till sammanträdet hade SAF:s delegerade utarbetat förslag till inventeringsplan, vilken föredrogs för kommittén.

Inventeringsplanen innehöll sex avdelningar, *I Reglering av föreningsväsendets organisation, II Frihet att få tillhöra eller stå utanför en organisation, III Reglering av de kollektiva stridsåtgärderna, IV Enhetlig förhandlingsordning för lösande av alla tvister mellan parterna, V Former för lösande av under kollektivavtalstid uppkomna intressetvister* och avdelning *VI Främjande av förtroendefullare förhållanden mellan parterna*. De tre första avdelningarna inleddes med en historisk återblick över ämnets behandling i bl.a. riksdag och olika utredningar. Gemensamt för inventeringens samtliga avdelningar var att de innehöll en uppställning över frågor som var lämpliga att behandla inom kommittén.

På grundval av inventeringsplanen uppdrogs åt sekreterarna att utreda olika frågor, såsom förekomsten av organisationsklausuler i kollektivavtal, s.k. samhällsfarliga konflikter, blockad och bojkott utan samband med arbetsinställelse, kollektivavtalsperiodernas längd, olika giltighetstid i kollektivavtal för allmänna bestämmelser och lönebestämmelser.

Arbetet inom kommittén bedrevs under 1936 och början av 1937 genom insamling av faktamaterial i anslutning till inventeringsplanen. Materialet tillkom genom utredningar och sammanställningar gjorda främst av sekreterarna. Organisationerna bidrog med olika sammanställningar och enkäter genomförda av flera förbund.

Den första preliminära överenskommelsen som kommittén träffade gällde skyddet för tredje man. Det skedde vid ett sammanträde i februari 1937.

Vid kommitténs sammanträde i april 1937 diskuterades samhällsfarliga konflikter. Kommittén konstaterade mot bakgrund av en redogörelse för samhällsfarliga konflikter under åren 1931-1935, att frågan var av tämligen underordnad betydelse i förhållandet mellan de förhandlande organisationerna. Frågan restes om ett permanent organ för handhavande av samhällsfarliga konflikter, dock utan att något beslut fattades.

Vid sammanträdet diskuterades även frågan om begränsning i vissa fall av stridsåtgärder mot part.

Samma frågor var föremål för behandling vid två sammanträden i juni. Den första preliminära överenskommelsen om begränsning av de ekonomiska stridsåtgärderna träffades i september. Den överarbetades och ny preliminär överenskommelse träffades i november. Därmed var frågan om ekonomiska stridsåtgärder i princip avklarad. Vid sammanträdet i november antog kommittén dessutom ett uttalande om samhällsfarliga konflikter. Grunden i uttalandet kom senare att utgöra ett eget kapitel i huvudavtalet.

Till de preliminära överenskommelser som träffats under våren och sommaren 1937 hörde kommentarer utarbetade av sekreterarna. Lämpligheten av att kommittéorganisationerna band sig vid sådana kommentarer ifrågasattes emellertid av en kommittéledamot. Kommittén beslöt vid sammanträdet i september att den inte skulle fastställa några kommentarer. Sekreterarna var dock obetagna att vidare gemensamt bearbeta det föreliggande kommentarförslaget, varvid kommentarerna skulle äga karaktären endast av minnesanteckningar för sekreterarna och sålunda icke vara bindande för den framtida tolkningen av huvudavtalet.

I takt med att frågorna om ekonomiska stridsåtgärder och samhällsfarliga konflikter färdigbehandlades togs andra ämnen upp inom kommittén. LO förde vid sammanträdet i september 1937 in frågan om arbetsgivarens rätt att antaga och avskeda arbetare. Till ledning för överläggningen i denna del låg en inom LO utarbetad promemoria, uppsägning av arbetsavtal på obestämd tid. Frågan fanns inte med i inventeringsplanen och SAF:s delegerade var därför inte beredda att ta ställning till det framlagda förslaget just då. De var dock positiva till att medverka till undanröjande av de svårigheter som kunde finnas inom området.

Vid novembersammanträdet uppdrogs åt sekreterarna att utarbeta förslag till reglering i frågan om arbetsgivarens rätt att antaga och avskeda arbetare. Sekreterarna fick även i uppdrag att uppgöra förslag till permanent nämnd för handläggning av de frågor, vilka på grund av de överenskommelser, som tidigare träffats eller kunde komma att träffas inom kommittén, skulle tillkomma topporganisationerna att gemensamt behandla. Vid sammanträdet genomgicks en promemoria om enhetlig, rationell förhandlingsordning i avtalen. Parterna var överens om att den frågan var av väsentlig betydelse och att den borde göras till föremål för fortsatt överläggning inom kommittén.

Därmed hade den sista fasen i arbetet med det som skulle bli huvudavtalet inletts. Under våren och sommaren 1938 utarbetades och antogs preliminära överenskommelser om förhandlingsordning, arbetsmarknadsnämnden och uppsägning av arbetsavtal och permittering.

I augusti förelåg fem i princip färdiga överenskommelser. Det var i detta skede inte alldeles självklart att de skulle bilda ett sammanhållet huvudavtal. Till kommitténs sammanträde i augusti hade sammanställts en promemoria om kommitténs betänkande. Under rubriken "allmänna synpunkter" återfinns så många intressanta överväganden om huvudav-

talets konstruktion och framtida funktion att de "allmänna synpunkterna" återges i sin helhet.

Allmänna synpunkter

Det föreslås, att det första resultatet från arbetsmarknadskommittén vilket skall framläggas i höst, får följande omfattning och form.

Betänkandet skall omfatta följande tidigare preliminärt behandlade fem överenskommelser avseende:

1. behandling av s.k. samhällsfarliga konflikter;
2. begränsning av de ekonomiska stridsåtgärderna;
3. arbetsledning, uppsägning av arbetsavtal och permittering;
4. förhandlingsordning;
5. arbetsmarknadsnämnden.

De under 1, 2 och 4 angivna överenskommelserna torde utgöra det väsentligaste av vad som i detta sammanhang kan i fråga om arbetsfreden bli föremål för verkliga överenskommelser. Den tredje överenskommelsen har under arbetet sammankopplats med den första och det torde kanske ej vara önskvärt att dröja med densamma framläggande. Överenskommelse om en central nämnd är en nödvändig komplettering till de förstnämnda överenskommelserna.

Det föreligger starka skäl för att låta dessa fem överenskommelser behandlas likformigt. Överenskommelserna höra så samman, att man genom utformningen bör förhindra, att de antagas endast delvis. Som framgår härnadan, är det ock av viss betydelse för den under 2. upptagna överenskommelsens avtalskaraktär, att dess bestämmelser sammanföras med andra. Det föreslås därför, att överenskommelserna bilda *ett enhetligt s.k. huvudavtal* med de olika överenskommelsernas bestämmelser upptagna under skilda kapitel.

Huvudavtalet är avsett att godkännas av såväl SAF och LO som underlydande förbund. (Det förutsättes, att dessa äro behöriga att binda sina medlemmar kollektivt även i de fall, där riksavtal tidigare ej tillämpats.) Dessa godkännanden innebära, *dels* att SAF och LO åtaga sig att verka för att huvudavtalet blir antaget av förbunden samt att utöva den verksamhet i nämnd och därmed sammanhängande funktioner, som förutsätts i avtalet, *dels ock* att, då förbund "antagit" avtalet, detta blir bindande för SAF respektive LO samt förbundet och dess medlemmar. Förbundet skall sålunda icke enbart genom SAF:s och LO:s godkännande bli bundet av huvudavtalet, utan för sådan bundenhet erfordras godkännande av förbundet självt. *Innan* sådant godkännande föreligger, inskränker sig topporganisationernas skyldighet till att *dels* utöva verksamheten i nämnd, *dels ock* verka för överenskommelsernas antagande hos förbunden. *Sedan* förbunden å båda sidor godkänt överenskommelserna, bli SAF och LO för de områden, som förbunden representera, liksom förbunden ansvariga för överenskommelsernas efterföljd på sätt enligt 4 § kollektivavtalslagen och i övrigt gäller för avtalsbunden organisation.

En sådan central form för genomförande av överenskommelserna, som innebär att dessa utåt skola uppbäras av SAF och LO, synes synnerligen önskvärd med hänsyn till överenskommelsernas innebörd. Frågorna rörande *samhällsfarliga konflikter och arbetsmarknadsnämnden* avse ju förhållanden, i vilka topporganisationerna själva direkt skola verka. Här måste i allt fall finnas en bindande överenskommelse dem emellan. Vad beträffar bestämmelserna rörande *begränsning av*

de ekonomiska stridsåtgärderna, giva dessa uttryck för en allmän uppfattning om ordningen på arbetsmarknaden, som näppeligen kan uppbäras av så begränsade och intressebetonade avtal, som dem, vilka slutas mellan förbunden. Det synes nämligen nödvändigt, att dessa bestämmelser komma att gälla även gentemot utomstående, t.o.m. i sådana fall där motsidan icke har något eget intresse av bestämmelsernas efterföljd. Ett godkännande av bestämmelserna från ett förbunds sida måste sålunda medföra, att förbundet för hela sitt område gentemot motsidan svarar för reglernas efterföljd även i fråga om medlemmar, som äro sysselsatta inom och utanför SAF stående bransch och även då angreppet riktas mot någon, vars intresse SAF ej har att bevakas. Denna vida rättsverkan synes böra följa redan av bestämmelsernas natur, t.ex. i fråga om vedergällningsåtgärder mot f.d. strejkbrytare, angrepp mot vittnen, familjeföretag, tredje män, som stå utanför SAF m.m. Därtill kommer, att en rättsverkan, begränsad endast till de fall, då åtgärden vidtages mellan i LO organiserat folk och en till SAF ansluten arbetsgivare och vice versa, otvivelaktigt kommer att anses som värdelös i den allmänna opinionen. Redan de oundvikliga omständigheterna, att regleringen begränsas till SAF:s och LO:s områden samt att utomstående, som angripes, ej själv - såsom vid lagstiftning - kan kräva skydd mot angreppet utan reglernas upprätthållande lägges uteslutande i de fackliga organisationernas händer, komma säkerligen att giva upphov till kritik från politiskt håll. Vad därefter angår bestämmelserna om *avskedande och permittering* samt om förhandlingsordning, äro de alla av sådan generell och principiell giltighet, att de redan av sådan anledning är motiverat att intaga dem i ett huvudavtal av förevarande slag. Motsvarande bestämmelser i löneavtalen synas därvid böra utgå, bland annat synes den sedvanliga pragrafen om arbetsledning, val av arbetare och skydd för föreningsrätt böra flyttas ihop med de i detta sammanhang överenskomna bestämmelserna rörande tillämpningen av samma paragraf. Dessa bestämmelser rörande förfarandet vid avskedanden avse ju även direkt SAF:s och LO:s verksamhet. Beträffande *förhandlingsordningen* föreslås, att den blir gällande även för eventuellt förekommande *avtalslösa* perioder. En sådan utvidgning av förhandlingsordningens giltighet torde icke strida mot någondera partens intresse. Då parterna vid en avtalsrörelse stå inför frågan om vidtagande av en öppen konflikt, äro alltid förhandlingsordningens bestämmelser iakttagna. Man kan för övrigt - om man så vill - från förhandlingsordningen undantaga de stora avtalsförhandlingarna. Reglerna rörande preskription torde ock bäst rimma med en mera permanent giltighet för förhandlingsordningen.

Med hänsyn till den allmänt sociala natur, som präglar flertalet av huvudavtalets regler - särskilt dem, som röra tredjemanssskyddet - skulle det vara bäst att få regleringen i dess helhet på en gång gällande för SAF:s och LO:s hela verksamhet å arbetsmarknaden. Då detta väl av inre organisatoriska skäl ej kan åstadkommas enbart genom en överenskommelse mellan dessa topporganisationer och det för övrigt är nödvändigt av praktiska skäl med en återförsäkring hos förbunden, är för huvudavtalets giltighet förutsatt, att det skall "antagas" av förbunden. Med hänsyn till regleringens generella natur skulle det otvivelaktigt vara mest rationellt att ordna detta "antagande" i form av bemyndigande för topporganisationen att sluta ett dylikt avtal med den centrala motorganisationen. I så fall skulle avtalet ej bli gällande för någon del av organisationsbyggnaden å båda sidor, förrän *alla* förbund

godkänt avtalet, oavsett om sådant förbund i LO har någon motpart organiserad i SAF eller ej. Avtalet blir under dessa förutsättningar slutet endast mellan SAF och LO med det förbehållet, att avtalet blir giltigt först den dag, då det mellan SAF och LO konstaterats, att samtliga förbunden antagit avtalet. Med ett dylikt förfaringsätt är det ej förenligt att låta avtalet bli gällande successivt, allt efter som det godkännes av förbunden, då detta kan leda till ej önskvärd ensidig bundenhet.

Ehuru här angivna tillvägagångssätt med bemyndigande från förbunden synes vara det, som bäst överensstämmer med regleringens syfte, måste det dock vara tveksamt, om det i praktiken låter sig göra att få till stånd en sådan enighet mellan alla förbund, som förfarandet förutsätter för att avtalet skall kunna föras ut i tillämpning. Metoden innebär ett avsteg från det hittills inom de fackliga organisationerna tillämpade sättet, att reglera arbetsvillkoren genom mellan förbunden träffade avtal, som kunna uppsägas av dessa. Det är därför kanske nödvändigt, att "antagandet" av huvudavtalet från förbundens sida sker på sedvanligt sätt genom avtalsuppgörelse med motförbundet. I så fall får man taga detta system med öppna ögon för dess nackdelar.

Då ett förbund har motparter inom flera förbundsenheter på motsidan, blir det nödvändigt att förbundet träffar uppgörelse om samma huvudavtal flera gånger nämligen med de respektive förbunden på motsidan. Detta är en oformlighet, särskilt i den del, uppgörelserna omfatta bestämmelserna rörande skydd för tredjeman m.m., då ju förbundet redan genom en uppgörelse förbinder sig att i dess helhet efterleva bestämmelserna i förhållande till *alla*, utan begränsning till den särskilda motparten. Följande exempel är belysande. Livsmedelsarbetareförbundet godkänner avtalet genom överenskommelse med Allmänna Gruppen. Därigenom förbinder sig Livsmedelsarbetareförbundet i förhållande till Gruppen, att i fråga om alla sina medlemmar, även sådana som äro sysselsatta inom kvarn- och chokladindustrierna eller i bagerinäringen m.fl. områden, iakttaga den fastställda begränsningen vid utövande av ekonomiska stridsåtgärder. Då förbundet i sådan situation kommer för att sluta liknande avtal med Kvarnrykesförbundet, äro förbundets medlemmar sålunda redan - i förhållande till Gruppen - skyldiga att iakttaga nämnda bestämmelser gentemot Kvarnrykesförbundets medlemmar. På samma sätt är det på arbetsgiversidan. Genom en dylik uppgörelse med Livsmedelsarbetareförbundet bli samtliga Gruppens medlemmar även i förhållande till de andra, till ett antal av 10-15 uppgående arbetareförbunden, med vilka Gruppen har avtal, skyldiga att iakttaga tredjemansbestämmelserna. Genom dylika enstaka uppgörelser kan på så sätt uppstå en ensidig bundenhet. Vad angår bestämmelserna rörande samhällsfarliga konflikter samt arbetsmarknadsnämnden äro dessa mindre lämpade att göras till föremål för överenskommelse mellan förbunden över huvud taget. I viss mån otillfredsställande är också, att man kan riskera, att huvudavtalet till en början får tillämpning endast inom vissa delar av topporganisationernas områden. LO-förbund, som (för närvarande) ej ha något avtalsförhållande till något förbund inom SAF, komma under alla förhållanden att stå helt utanför dessa regler. Slutligen kan ett förbund isolerat befria sig från bundenhet genom uppsägning, oaktat att topporganisationen fortfarande anser sig böra verka för reglernas tillämpning. Här berörda bristfälligheter i det förordade tillvägagångssättet äro dock icke, som synes, i något fall av allvarlig beskaffenhet. De

försvagas ock i samma mån som huvudavtalet blir allmänt godkänt.

Anser man sig över huvud taget icke kunna genomföra en central reglering av det slag, som här förordas, måste man överge formen av ett enhetligt huvudavtal. I så fall skulle SAF:s och LO:s uppgörelse komma att omfatta fem särskilda överenskommelser. I sådan uppgörelse skulle SAF och LO med bindande verkan åtaga sig överenskommelserna rörande samhällsfarliga konflikter och arbetsmarknadsnämnden. Överenskommelsen angående begränsning av de ekonomiska stridsåtgärderna, som, enligt vad ovan anförts, alltid fordrar en central regleringsform, måste här förlora sin karaktär av bindande avtal och taga formen av endast ett principuttalande mellan SAF och LO, i vilket dessa organisationer förklara sig villiga sträva att få regleras tillämpning genomförda i det fackliga livet. Någon påföljd för överträdelser kunde i sådant sammanhang näppeligen komma i fråga. Vad beträffar överenskommelserna rörande avskedande och förhandlingsordning skulle uppgörelsen mellan topporganisationerna innebära ett åtagande att verka för att dessa bleve avtalsfästa mellan förbunden. Dessa bestämmelser skulle därvid göras till föremål för avtal, parallellt med vanliga löneavtal antingen såsom bihang till dessa eller separat, ev. med längre avtalstider. Den här skisserade regleringsmetoden uppfyller uppenbarligen ej politikernas förväntningar, särskilt ej i fråga om tredjemansskyddet. Metoden har å andra sidan den fördelen, att man därigenom undgår de juridiskt tekniska svårigheter, som äro förknippade med ett upptagande i ett verkligt kollektivavtal av reglerna rörande tredjeman m.m.

Om ovanstående frågor regleras på det sätt som här i första hand föreslagits, nämligen i form av ett mellan topporganisationerna slutet huvudavtal, synes det lämpligt, att *tvister*, som uppstå rörande i detta avtal ingående bestämmelser, behandlas *under medverkan av dessa organisationer*. Därvid kan man tänka sig två utvägar. Den ena är att låta förhandlingar rörande sådana tvister uteslutande eller åtminstone i sista hand föras under ledning av topporganisationernas representanter. Det andra sättet går ut på att dessa tvistefrågor behandlas som andra enligt förhandlingsordningen *men i sista hand avgöras av arbetsmarknadsnämnden som skiljenämnd i stället för av arbetsdomstolen*. Då det med hänsyn till en viss osäkerhet i fråga om rättsverkningarna av avtalet i den del detsamma avser de ekonomiska stridsåtgärderna synes lämpligt, att i allt fall denna del av avtalet undandrages arbetsdomstolens domvärjo (se nedan), samt det onekligen innebär en fördel, att de rättsliga avgörandena rörande tillämpningen av de olika bestämmelserna försiggå under närmare kontakt med dem, som deltagit i bestämmelsernas utformande, förordas det *andra alternativet*. För att den möjlighet till godvillig uppgörelse, som ligger i medverkan från topporganisationernas representanter, ändock skall tillvaratagas, föreslås, att *tvistefrågan i arbetsmarknadsnämnden i första hand behandlas utan medverkan av den opartiska ordföranden*.

Enligt förestående förslag skulle den formella möjligheten finnas, att den ena topporganisationen lagför den andra med yrkande om ådömande av skadeståndsskyldighet, t.ex. för underlåtenhet att förhindra förbjuden stridsåtgärd. I och för sig är detta en otillfredsställande konsekvens. Risken för att en sådan åtgärd kommer att vidtagas förefaller dock ringa. Det bör beaktas, att topporganisationerna icke bliva ansvariga i annan mån än de underlåta att söka förhindra medlem eller delägare att bryta emot bestämmelserna. Någon garantiskyl-

dighet föreligger sålunda icke för dem. Hela denna reglering av skilda arbetsmarknadsfrågor vilar dessutom på parternas förtroende till varandra. Det finnes näppeligen någon anledning att befara, att SAF och LO icke skola i godo - genom förhandling sig emellan eller undantagsvis genom en fastställsetalan - kunna få uppkommande tvistigheter ur världen utan att anlita skadeståndsvägen. Om det likvisst befinnes lämpligt, kan till protokollet antecknas, att då huvudavtalet baserar sig på parternas förtroende till varandra, någon skyldighet att gälla skadestånd för överträdelser av avtalet ej skall föreligga för topporganisatio- nerna.

De överenskommelser av hithörande slag, som träffas *emellan för- bunden*, böra med hänsyn till frågornas natur icke vara tidsbundna utan löpa *tillsvidare med förslagsvis 6 månaders uppsägningstid*, dock att om kollektivt löneavtal är gällande vid den tidpunkt, huvudavtalet enligt denna regel skulle utlöpa, utlöpningstiden förskjutes till dagen för löneavtalets utlöpande. Några särskilda bestämmelser om giltig- hetstid eller uppsägning böra icke intagas i avtalet för *topporganisatio- nernas* vidkommande. Man bör dock till protokollet anteckna, att det förutsättes, att för det mellan topporganisatinerna gällande avtalet, som löper tillsvidare, ej skall gälla en längre uppsägningstid än det är föreskrivet för förbunden.

Det kan väl tänkas, att ett sådant huvudavtal, som här skisserats, så småningom kommer att utvidgas genom att däri intagas andra bestäm- melser, som parterna anse vara av mera generell och stadigvarande natur.

I promemorian ges därefter en översikt över vad som återstår för kom- mittén att behandla under avdelning III Reglering av de kollektiva stridsåtgärderna, i inventeringsplanen. Då arbetsmarknadskommittén inte presenterade någon överenskommelse utöver huvudavtalet kan det vara upplysande att framhålla de frågor som kommittén från början avsett att behandla. Detta särskilt som kommittén under hösten 1938 såg en senare utvidgning av huvudavtalet som möjlig. De kvarvarande frå- gorna var, bojkott och blockad, hemliga stridsåtgärder och de stora kon- flikterna i samband med avtalsrörelse.

En redogörelse för blockad- och bojkottväsendets natur och utbred- ning hade lämnats vid ett sammanträde i augusti 1936. Därefter hade frågan inte vidare berörts. Den nya förhandlingsordningen kunde enligt kommittén vara hämmande på hemliga stridsåtgärder.

I anslutning till behandlingen av begränsningen av stora avtalskon- flikter hade frågan om längre avtalsperioder berörts i ett par redogörelser för kollektivavtalens giltighetstid och varaktighet. Indexrörelser såsom löneregulator hade tagits upp i en särskild utredning som lämnats till kommittén 1937.

Frågan om lämpligheten av en utvidgad tillämpning av riksavtal hade inte behandlats. Så hade inte heller skett med frågan om utlöpningstider för olika avtal. Frågan om förhandsförhandlingar var inte slutbehand- lad, men en promemoria hade överlämnats till kommittén i maj 1938.

Skiljedomsförfarande i intressetvister hade behandlats vid ett sam- manträde i maj 1938. Till sammanträdet hade utarbetats en promemoria om förekomsten i kollektivavtal av klausuler om frivilligt skiljedomsför-

farande och en annan promemoria rörande obligatoriskt skiljedomsförfarande i intressetvister och därmed sammanhängande spörsmål. Vid ett tidigare sammanträde hade förhandlingsparterna av principiella skäl förklarat sig motsätta sig obligatorisk skiljedom för lösande av intressetvister. Beträffande den frivilliga skiljedomen uttalades, att ett sådant förfarande väl kunde ifrågakomma för avgörande av speciella tvistefrågor men inte kunde generellt rekommenderas som instrument för lösande av intressetvister av allmännare karaktär.

Till behandling hade inte heller upptagits sådana frågor som rörde särskild fredsplikt under medlingsförfarande, offentliggörande av medlingsförslag o.dyl.

Frågan om mera kontinuerlig kontakt mellan topporganisationernas representanter genom ekonomiska konferenser eller dyl. hade berörts i olika sammanhang men inte erhållit någon slutlig utformning. Ett steg i den riktningen var enligt kommittén de föreslagna reglerna om arbetsmarknadsnämnden.

I promemorian om kommitténs betänkande konstateras därefter att kommittén inte genom framläggandet av huvudavtalet kan anses ha uttömmande behandlat alla arbetsfredsfrågor, även om i samband med huvudavtalet ges ett uttalande i principfrågan om tvångsreglering av arbetsvillkoren.

Vidare kunde det enligt promemorian knappast vara lämpligt, att, då arbetsmarknadskommittén framlade detta första och viktigaste resultat av arbetsfredsfrågornas behandling, lämna allmänheten i okunnighet om organisationernas syn på frågan om införande av ett system, varigenom de stora och ekonomiskt förödande arbetsstriderna och sådana konflikter, som beröra samhällsviktiga intressen, förhindras genom tvångsingripande. Promemorieförfattarna föreslog därför att huvudavtalet skall föregås av en allmänt hållen motivering.

Av den detaljgranskning av de fem separata överenskommelserna som sedan följer i promemorian om kommitténs betänkande framgår att överläggningar med justitierådet Lindhagen förekommit beträffande överenskommelsen om begränsningar av de ekonomiska stridsåtgärderna.

Vid arbetsmarknadskommitténs sammanträde i augusti 1938 fick huvudavtalet sin slutliga form. Det beslöts att de fem överenskommelserna skulle bilda ett huvudavtal. Kapitelordningen fastställdes.

Beträffande huvudavtalets utformning i rättsligt avseende beslöts att avtalet skulle föreläggas de båda kommittéorganisationerna till godkännande, vilka godkännanden skulle innebära dels att organisationerna förpliktade sig att verka för att avtalet blev antaget av förbunden å ömse sidor samt att utöva den verksamhet i arbetsmarknadsnämnden och därmed sammanhängande funktioner, som förutsattes i avtalet, dels också att, då förbund för sin del biträtt avtalet, detta även i övrigt blev bindande för SAF och LO såväl som för vederbörande förbund, dessas underförordningar och enskilda medlemmar. Beträffande avtalets rättsverkningar i förhållandet mellan SAF och LO förutsattes i uttalanden från ömse sidor

att, då huvudavtalets tillämpning i största utsträckning baserade sig på parternas förtroende till varandra, krav på skadestånd för eventuell överträdelse av avtalet inte borde förekomma de centrala organisationerna emellan.

Vid sammanträdet beslutades om införandet av ett nytt stycke i 1 § om begränsning av de ekonomiska stridsåtgärderna, innebärande att vad i kapitlet föreskrivs rörande förbud mot vidtagande av stridsåtgärd även skulle äga tillämpning, då sådan åtgärd vidtogs från ena sidan mot någon som ej vore part i överenskommelsen; dock att i sådant fall den angripne ej själv skulle äga grunda någon rätt på överenskommelsen.

Under senare delen av sammanträdet föredrogs ett utarbetat förslag till inledande allmän motivering. Detta godkändes efter överarbetning vid ett sammanträde i september.

Sedan en sista bearbetning av hela avtalet gjorts enligt beslut på sammanträdet i september godkände kommitténs ledamöter förslaget den 12 december 1938.

Vid kommitténs sammanträde den 14-15 december framkom att förslaget av LO behandlats vid två representantskapsmöten och att förslaget antagits i huvudsak. SAF hade behandlat förslaget vid en ombudsman-nakonferens samt vid två styrelsesammanträden. Styrelsen hade gett de delegerade inom kommittén uppdrag att slutgiltigt godkänna och underteckna avtalet. Sedan vissa justeringar företagits förelåg förslaget i färdigt skick.

Till protokollet antecknades att, då huvudavtalets genomförande inte fick ske med stridsåtgärder, SAF resp. LO, om stridsåtgärd ändå vidtogs för sådant ändamål, skulle vara oförhindrade att ekonomiskt stödja angräpet förbund.

Sedan LO godkänt det slutligt justerade förslaget undertecknades avtalet vid sammanträde i Stockholm den 20 december 1938.

1.3.3 Huvudavtalet 1938

Huvudavtal
mellan
Svenska Arbetsgivareföreningen
och
Landsorganisationen i Sverige

Genom efterföljande mellan Svenska Arbetsgivareföreningen och Landsorganisationen i Sverige träffade huvudavtal förbinda sig organisationerna att utöva den verksamhet i arbetsmarknadsnämnden och vad därmed sammanhänger, som enligt avtalet ankommer på dem, samt att verka för att avtalet blir genom fri överenskommelse antaget såsom kollektivavtal mellan de till dem hörande förbunden. I den mån så sker blir avtalet jämväl i övrigt med rättsverkan enligt gällande lag om kollektivavtal bindande för Arbetsgivareföreningen och Landsorganisationen.

Kap. I

Arbetsmarknadsnämnd

Kap. II

Förhandlingsordning m.m.

§ 1

Uppkommer tvist rörande arbetsvillkor eller förhållandet i övrigt mellan parterna, får den icke föranleda vidtagande av åtgärder, som i §§ 7 och 8 avses, innan part sökt att genom förhandling med motparten på sätt här nedan föreskrives få till stånd uppgörelse i tvistefrågan. Det åligger part att på motpartens begäran träda i dylik förhandling.

Ändock att förhandling ej kommit till stånd skall part anses ha fullgjort sin förhandlingsskyldighet enligt första stycket, då för förhandling mött hinder, som icke berott på honom, eller då motparten utan iakttagande av föreskriven förhandlingsskyldighet vidtagit stridsåtgärd för tvistens lösande.

Med undantag av § 8, punkt 4, avse bestämmelserna i detta kapitel icke upprättande eller prolongering av kollektivt löneavtal, ej heller vidtagande av sympatiåtgärder eller indrivande av ostridig, till betalning förfallen lön eller annan ersättning.

Om särskild förhandling i vissa tvister är föreskrivet i kap. I, III och V.

Protokollsanteckning

Bestämmelserna i kap. II skola icke äga tillämpning i den mån de kollektiva löneavtalen för särskilda frågor, såsom ackordsregler eller dylikt, föreskriva annan ordning för förhandling.

§ 2

Vill part i anledning av visst förhållande av andra parten kräva lön eller skadestånd eller annan prestation, och påkallas för frågans lösning organisationsmässig förhandling, skall framställning härom göras utan oskäligt dröjsmål.

Om och i den mån det förhållande, vartill anspråket hänför sig, varit känt, å arbetsgivarsidan för vederbörande arbetsgivare eller hans organisation respektive å arbetarsidan för vederbörande förbund eller lokala organisation i fyra månader utan att förhandling begärts enligt bestämmelserna i detta kapitel, har parten därefter förlorat rätten att påkalla förhandling rörande anspråket. Oberoende av sådan kännedom om förhållandet är rätten att påkalla förhandling försutten, om och i den mån förhållandet ligger mer än två år tillbaka i tiden.

Protokollsanteckningar

1) Genom vad i första stycket stadgas avses icke att begränsa användningen av direkt överläggning mellan vederbörande arbetsgivare och arbetare för utjämning av meningsmotsättningar.

2) Beträffande preskription av rätten till förhandling rörande anspråk på grund av ackordsarbete skall såsom "förhållande, vartill anspråket hänför sig", anses den slutgiltiga ackordslikviden.

§ 3

Förhandling enligt bestämmelserna i detta kapitel föres i första hand mellan de av frågan berörda parterna på arbetsplatsen under medverkan av lokal organisation, där sådan finnes (lokal förhandling).

Lokal förhandling skall påbörjas snarast möjligt och senast två veckor från dagen för dess påkallande, såframt parterna ej enats om uppskov.

Då frågans beskaffenhet eller andra särskilda omständigheter det föranleda, må på begäran av vidkommande förbund förhandling upptagas direkt mellan förbunden i den ordning, som angives i § 5.

Protokollsanteckning

Med lokal organisation förstås organisation i förhållande till vilken förbundet enligt stadgar eller praxis utgör närmast högre förhandlingsinstans, såsom förbundsavdelning, verkstadsklubb e.d.

§ 4

Kan uppgörelse ej ernås vid lokal förhandling, ankommer det på part, som vill fullfölja ärendet, att hänskjuta frågan till förhandling mellan förbunden (central förhandling). Framställning om sådan förhandling skall av det förbund, av vilket parten är medlem, göras hos förbundet å motsidan senast två månader från den dag den lokala förhandlingen enligt § 9 skall anses avslutad.

§ 5

Central förhandling skall påbörjas snarast möjligt och senast tre veckor från dagen för dess påkallande, såframt ej parterna enats om uppskov.

§ 6

Förhandling skall bedrivas med nödig skyndsamhet och skall därvid föras protokoll, som justeras av båda parterna.

§ 7

Part må ej i fråga om tolkning eller tillämpning av kollektivt avtal eller i annan tvist, som det enligt 11 § lagen om arbetsdomstol ankommer på denna domstol eller skiljeman att avgöra, påkalla sådant avgörande, förrän han fullgjort den honom åliggande skyldigheten att förhandla i frågan.

Om part efter förhandling vill underkasta fråga, som avses i § 2 första stycket, arbetsdomstolens eller skiljemans prövning, skall så ske genom ingivande av stämningsansökan till domstolen respektive påkallande hos motparten av skiljemannaförfarande senast tre månader från den dag förhandlingen enligt § 9 skall anses avslutad. Försummar part detta, är han förlustig rätten till talan.

Vad nu sagts om förlust av talerätt gäller även part, som enligt vad i § 2 är föreskrivet försuttit sin rätt till förhandling i frågan.

§ 8

Arbetsinställelse, blockad, bojkott eller annan därmed jämförlig stridsåtgärd får - även om den är tillåten enligt lag eller kollektivt avtal - ej vidtagas i anledning av viss tvist

1. av part som försuttit sin rätt till förhandling i frågan;
2. av part, innan han fullgjort den honom åliggande förhandlings-skyldigheten;
3. såframt ej efter förhandling skriftligt meddelande om den till-tänkta stridsåtgärden lämnats vederbörande förbund å motsidan se-nast tre månader från den dag förhandlingen enligt § 9 skall anses avslutad;
4. utan att åtgärden blivit beslutad eller medgiven av vederbörande förbund.

§ 9

Som avslutningsdag för förhandling skall anses den dag, då parterna, enligt vad som framgår av anteckning i förhandlingsprotokollet eller av andra omständigheter, enats om att förklara förhandlingen slutförd eller, vid bristande enighet därom, då part givit motparten skriftligt besked om att han anser förhandlingen slutförd.

— — —

Kap. IV

Begränsning av de ekonomiska stridsåtgärderna

§ 1

Stridsåtgärd, vare sig öppen eller hemlig må ej av part å någondera sidan vidtagas i de fall och under de förutsättningar, som i detta kapitel angivas, och åligger det av avtalet bunden organisation att söka hindra underorganisation och enskilda medlemmar att vidtaga sådan åtgärd samt att, om åtgärden redan vidtagits, söka förmå dem att häva den.

Med *stridsåtgärd* förstås härvid dels arbetsinställelse, blockad, bojkott eller annan därmed jämförlig åtgärd, dels sådan uppsägning av arbetsavtal, som vidtages i tvångs- eller skadesyfte.

Med *stridsåtgärd mot part* förstås stridsåtgärd, som i syfte att åvägbringa lösning av en tvist riktas mot någon, vilken äger del i tvisten, eller som eljest med omedelbart syfte vidtages mot annan.

Med *stridsåtgärd mot tredje man* förstås stridsåtgärd som under en tvist riktas mot någon vilken icke äger del i tvisten, med syfte att till fördel för part i tvisten öva inverkan på motparten.

Göres rättslig påföljd av avtalsbrott eller av överträdelse av för-eningsstadgar gällande, är det ej att anse såsom stridsåtgärd, där ej annat följer av vad här nedan stadgas.

Vad i detta kapitel är föreskrivet skall mellan parterna i detta avtal äga tillämpning jämväl beträffande stridsåtgärd mot någon, som ej är medlem av organisation, för vilken avtalet är gällande.

§ 2

Stridsåtgärd får ej vidtagas mot någon, såframt därmed åsyftas att av religiösa, politiska eller liknande grunder utöva förföljelse mot ho-nom.

§ 3

Stridsåtgärd får ej vidtagas mot någon för att hindra honom att föra talan inför domstol eller annan myndighet eller avlägga vittnesmål eller tillhandagå ämbets- eller tjänsteman eller för att utöva vedergällning för vad han gjort i nu angivet hänseende.

§ 4

Sedan arbetstvist blivit avslutad, får stridsåtgärd i vedergällningssyfte ej vidtagas vare sig mot den, som varit part i tvisten, eller mot annan i anledning av hans förhållande till tvisten.

§ 5

När någon utan biträde av annan än make, barn eller föräldrar driver näring eller utför arbete för egen räkning, får stridsåtgärd ej vidtagas mot honom i anledning av tvist rörande arbetsförhållandet. Stridsåtgärd får ej heller eljest vidtagas mot den, som utför arbete i eget företag, om syftet därmed är att förmå denne att till förmån för annan avstå arbetet.

Protokollsanteckning

Vid tillämpning av bestämmelsen i § 5, andra punkten, på delägare i enkelt bolag och handelsbolag skall avgörande avseende fästas vid bolagsförhållandets verkliga beskaffenhet och anlitaandet av bolagsformen skall sålunda icke i och för sig vara tillfyllest för bestämmelsens tillämpning å envar delägare; kan det antagas att bolagsformen tillskapats i huvudsak endast för att formellt undgå ett anställningsförhållande, och måste sålunda någon eller några av bolagsmännen i verkligheten betraktas såsom anställda, skall skydd enligt bestämmelsen icke kunna påkallas för dessa senare.

§ 6

Stridsåtgärd får ej vidtagas, såframt man därmed åsyftar att, sig eller annan till orättmätig vinning, förmå någon att utbetala eller avstå från arbetslön eller vidtaga liknande åtgärd.

Vad i första stycket sägs utgör icke hinder för vidtagande av stridsåtgärd i syfte att indriva betalning av någon, som efter gäldens uppkomst övertagit egendom eller rörelse, vartill gälden hänför sig, såframt han vid övertagandet haft eller på grund av omständigheterna bort hava kunskap om dess förhandenvaro.

§ 7

I de fall, då stridsåtgärd mot part är förbjuden enligt §§ 2-6 i detta kapitel, kap. II § 8 eller eljest enligt kollektivavtal eller lag, får sådan åtgärd ej heller riktas mot tredje man.

§ 8

Även om stridsåtgärd mot part är tillåten, får med undantag för de fall, som angivas i §§ 9 och 10, stridsåtgärd icke riktas mot tredje man

1. i tvist om ingående av kollektivavtal;
2. i tvist om ingående eller tillämpning av enskilt arbetsavtal;
3. i konkurrenstvist rörande arbetstillfälle;
4. för att förmå part att inträda i eller hindra honom att utträda ur facklig organisation.

§ 9

Det i § 8 stadgade skyddet för tredje man tillkommer endast den, som är neutral i tvisten.

Såsom oneutral tredje man anses

1. medlem av en i tvisten invecklad förening därest han, annorledes än genom utförande av skyddsarbete, till fördel för motparten i avseende å tvisten åsidosatt sådana förpliktelser gentemot föreningen, vilkas fullgörande icke är stridande mot bestämmelserna i detta kapitel;

2. den, som under tvist utfört i anledning av tvisten blockerat arbete av annan art än skyddsarbete, såframt icke blockaden är stridande mot bestämmelserna i detta kapitel eller föreningsstadgar;

3. den, som för utförande av annat arbete än skyddsarbete under tvist sysselsatt arbetare, vilken i anledning av tvisten blockerats av arbetsgivarparten, såframt icke blockaden är stridande mot bestämmelserna i detta kapitel eller föreningsstadgar;

4. den, som under tvisten och i anledning av densamma lämnat part ekonomiskt understöd eller efter omläggning eller annan förändring av sin näring eller verksamhet bisprungit honom;

5. den, som äger aktier till belopp överstigande hälften av aktiekapitalet i aktiebolag, som är part i tvisten, eller är delägare utan begränsad ansvarighet i handelsbolag, som är part i tvisten;

6. aktiebolag, vari part i tvisten äger aktier, eller handelsbolag, vari parten är delägare, såframt bolagets verksamhet med hänsyn till aktieinnehavets storlek eller delägarskapets omfattning ävensom andra omständigheter måste anses i verkligheten vara driven för partens räkning.

Till skyddsarbete hänföres dels sådant arbete, som vid ett konfliktutbrott erfordras för att driften skall kunna avslutas på ett tekniskt försvarligt sätt, dels sådant arbete, som erfordras för avvärjande av fara för människor eller för skada å byggnader eller andra anläggningar, fartyg, maskiner eller husdjur eller för skada å sådant varulager, vilket ej under konflikten tages i anspråk för uppehållande av företagets drift eller för avyttring i vidare mån än som erfordras till förekommande av förskämning eller förstöring, som varorna på grund av sin beskaffenhet äro underkastade.

Lika med skyddsarbete anses arbete, som någon är pliktig att utföra på grund av särskild föreskrift i lag eller författning, så ock arbete, vars eftersättande kan medföra ansvar för tjänstefel.

Protokollsanteckning

Vid fastställande av bestämmelserna om skyddsarbete hava parterna förutsatt:

att den närmare innebörden av skyddsarbetsbegreppet inom olika yrkesområden skall fastställas genom överenskommelser mellan vederbörande förbund samt

att, där företaget under konflikten ej bedriver produktion, de ordinarie arbetarna i fall av behov åtaga sig utförandet av dessa arbeten.

§ 10

Utan hinder av vad i § 8, punkt 1, föreskrives må stridsåtgärd vidtagas, såframt därmed åsyftas att genom en utvidgning av ursprunglig tvist rörande upprättande av kollektivavtal bispringa part i denna. Sådan åtgärd får ej omfatta annat än arbetsinställelse jämte arbetsblockad

ävensom vägran att taga befattning med varor, vilka äro avsedda för eller härröra från rörelse, som drives av part i den ursprungliga tvisten.

Kap. V

Behandling av konflikter berörande samhällsviktiga funktioner

Vid antagande av detta huvudavtal emellan förbund å ömse sidor skall avtalet godkännas att med rättsverkan enligt lagen om kollektivavtal gälla tills vidare med en uppsägningstid av sex månader, dock att om mellan parterna finnes kollektivt löneavtal vid tidpunkt, då huvudavtalet med iakttagande av sådan uppsägningstid skulle utlöpa, huvudavtalet skall upphöra att gälla först samtidigt med löneavtalets utlöpande.

SVENSKA ARBETSGIVARE- FÖRENINGEN

J. Sigfrid Edstörn.
Gustaf Söderlund
Carl Joh. Malmros
Wiking Johnsson
Axel Bergengren
/Nils Holmström

LANDSORGANISATIONEN I SVERIGE

Aug. Lindberg
Gunnar Andersson
Oskar Karlén
Hilding Molander
Johan Larsson
/Arnold Sölvén

ALLMÄN MOTIVERING

Vid överlämnande av förslaget till huvudavtal till svenska arbetsgivarföreningens och landsorganisationens prövning anförde arbetsmarknadskommittén:

”Med hänsyn till arten och omfattningen av de motsättningar, som göra sig gällande på arbetsmarknaden, får lösningen av hithörande problem väsentlig betydelse icke blott för de omedelbart intresserade parterna utan även för andra samhällsgrupper. Denna betydelse ökas med det fackliga organisations- och avtalsväsendets utbredning och avspeglas bland annat i den uppmärksamhet, som de öppna konflikterna på arbetsmarknaden under senare tid tilldragit sig, samt i de krav på statliga åtgärder, som i olika sammanhang framförts i syfte att begränsa arbetsstriderna och vidga kontrollen över dem.

Dessa krav ha särskilt motiverats med de stora avtalskonflikternas menliga inverkan på landets ekonomiska liv. Det har vidare framhållits att vissa arbetskonflikter vore av beskaffenhet att förhindra upprätthållandet av nödvändiga samhällseliga funktioner. Slutligen har det gjorts gällande att i den fackliga stridsföringen använts metoder, som i särskilda fall medfört obehörigt intrång i medborgares personliga frihet eller eljest varit otillbörliga.

De centrala organisationerna inom den svenska arbetsmarknaden

inse till fullo vikten av att intressetvisterna i möjligaste mån vinna sin lösning utan öppna konflikter. Arbetets ostörda gång är i första hand av intresse för dem, som hava sin utkomst inom näringslivet; förlusterna på grund av öppna konflikter drabba också väsentligen dem. Deras egna organisationer måste därför naturligen sätta som sin uppgift att söka utnyttja alla medel för biläggande av uppkommande tvister på fredlig väg; å båda sidor har också den erfarenheten gjorts att resultatet av en öppen konflikt ofta icke står i rimlig proportion till med konflikten förenade kostnader och andra uppoffringar. Att organisationerna äro medvetna om sitt ansvar vid handhavandet av de fackliga stridsmedlen torde bekräftas genom utvecklingen av förhållandena på den svenska arbetsmarknaden under de senaste åren. Betydelsen för näringslivet och samhällsekonomin av en ostörd arbetsfred har härvid varit ett för båda parterna väsentligt motiv.

Ehuru organisationerna sålunda medvetet eftersträva fredliga lösningar av arbetsmarknadens problem, kan det likväl icke alltid undgås att parterna stanna i oenighet. De ekonomiska förluster, som följa av en kraftmängning i en sådan situation, äro i och för sig beklagliga men kunna icke anses vara av betydelse att motivera den nuvarande förhandlings- och avtalsfrihetens ersättande med en statlig tvångsreglering av intressesmottagningarna på arbetsmarknaden. Ej heller ur andra synpunkter kan det vara befogat att staten - utöver området för den egentliga sociala skyddslagstiftningen - påtvingar arbetsgivare och arbetare i vårt land en reglering av arbetsvillkoren vare sig i allmänhet eller vid särskilda tillfällen. Så länge arbetsmarknadens organisationer äro beredda att beakta jämväl de allmänt samhälleliga intressen, som äro förknippade med deras verksamhet, synas de åtgärder, som rimligen må påkallas av hänsyn till arbetsfreden, naturligast och ändamålsenligast böra ankomma på organisationerna själva.

Från sin nu angivna utgångspunkt har arbetsmarknadskommittén inriktat sig på att bereda ökade möjligheter för intressetvisternas fredliga avveckling och att söka förebygga stridsåtgärder, som äro menliga för utomstående eller för det allmänna. Härvid har kommittén funnit angeläget att i första hand effektivisera nu gällande former för förhandlingar och uppgörelser mellan parterna samt främja en allmän avspänning i förhållandet dem emellan.

Vissa i det föreliggande huvudavtalet reglerade frågor äro av sådan natur att deras prövning närmast får karaktären av en lämplighets- eller billighetsprövning, där avgörandet väsentligen blir beroende av en avvägning av de varandra motstående intressena. Så är fallet med frågorna om uppsägning av arbetsavtal och permittering samt behandling av konflikter berörande samhällsviktiga funktioner. Den intresseavvägning, som enligt avtalet skall förekomma i dylika frågor, är icke av beskaffenhet att böra ankomma på domstol. Men även beträffande vissa egentliga rättsfrågor har det ansetts mindre ändamålsenligt att anlita domstol för avtalets tolkning och tillämpning. Här åsyftas tvister, vilka röra den i avtalet reglerade begränsningen av de ekonomiska stridsåtgärderna.

För prövningen av nu berörda spørsmål upprättas enligt avtalet ett särskilt centralt organ, arbetsmarknadsnämnden, med paritetisk representation för båda parterna (kap. I). Denna nämnd har också tillagts befogenhet att härutöver behandla frågor av allmän eller eljest större betydelse för arbetsmarknaden. Behovet av ett dylikt centralt förhandlingsorgan har med utvecklingen av arbetsmarknadens organisationsväsende gjort sig alltmer gällande.

Med föreskrifterna om förhandlingsordning (kap. II) har avsetts att effektivisera förfarandet vid behandling av de vanliga på arbetsplatserna förekommande tvisterna rörande tillämpning av arbetsvillkoren. För underlättande av sådana tvisters fredliga biläggande föreslås en enhetlig ordning, avseende lokal och central förhandling i såväl rättstvister som intressetvister. Till denna förhandlingsordning hava anslutits särskilda preskriptionsbestämmelser, avseende att förebygga att lösandet av uppkomna tvister oskäligt fördröjes och att sådana anspråk parterna emellan göras gällande, vilka ligga långt tillbaka i tiden och varom det av denna anledning ofta är svårt att föra bevisning. Slutligen förlägges ansvaret för vidtagande av öppna strider till förbundsorganisationerna.

Bland de arbetsmarknadsfrågor, i vilka det synts kommittén vara av särskild vikt att främja en avspänning, är den främsta frågan om formerna och förutsättningarna för arbetares uppsägning eller permittering. I denna del har överenskommelse träffats (kap. III) om varsel-skyldighet och om förhandlingsordning jämte vissa allmänna grundsatser för avgörandet, utformade med hänsynstagande till å ena sidan arbetarnas berättigade krav på trygghet i anställningen och å andra sidan produktionens beroende av arbetskraftens duglighet och lämplighet.

I den verksamhet, som de fackliga organisationerna under det gångna utvecklingsskedet bedrivit för hävdandet av sina intressen, ha understundom kommit till användning av vissa stridsmetoder, vilka ej kunna anses ha något berättigande i fackliga organisationsbildningar av sådan mognad och styrka, som utmärker de svenska organisationerna. Till utmönstring av dylika stridsmetoder föreslår kommittén vissa bestämmelser (kap. IV), innefattande förbud mot sådana stridsåtgärder gentemot neutral tredje man, vilka icke hava karaktären av rena sympatiåtgärder i samband med kollektiva avtalsrörelser. Vidare förbjudas vissa mindre tilltalande stridsåtgärder gentemot part, såsom förföljelse mot någon av religiösa, politiska eller liknande grunder, angrepp mot någon för dennes uppträdande såsom part, ombud eller vittne inför domstol eller annan myndighet eller mot någon för det denne tillhandagår ämbetsman eller tjänsteman, vedergällning mot någon för dennes befattning med en avslutad arbetstvist, angrepp mot familjeföretag, angrepp å enskild arbetsgivare för att förmå honom att avstå från att delta i arbete i eget företag samt stridsåtgärder, syftande till orättmätig vinning. Hithörande bestämmelser äro väsentligen utarbetade i anslutning till motsvarande bestämmelser i tidigare lagförslag angående lagstiftning om ekonomiska stridsåtgärder.

Kommittén har vid prövning av frågan om de s.k. samhällsfarliga konflikterna sökt bedöma behovet av särskilda åtgärder till skydd mot störning av verksamhet, som tillför befolkningen livsviktiga nyttigheter, social omvårdnad och annat dylikt. I den offentliga diskussionen ha meningarna varit mycket delade om hur man rikttigast skall bestämma och begränsa de verksamhetsområden, vilka med hänsyn till sin egenskap av särskilt samhällsviktiga böra skyddas mot arbetskonflikter. Kommittén förmenar, att någon ens tillnärmelsevis tillfredsställande avgränsningar av sådana områden över huvud ej kan åstadkommas med anspråk på objektivitet och allmängiltighet, redan det förhållandet att samhällets intresse alltid är beroende av den aktuella konflikten omfattning gör en sådan på förhand fixerad gränsdragning omöjlig. En viss verksamhet är i och för sig ytterst sällan så fundamentalt samhällsviktig att den måste skyddas mot alla konflikter. Å andra

sidan kan en konflikt, som i och för sig ingalunda är riktad mot särskilt samhällsviktiga funktioner, likväl genom sina yttringar i visst begränsat avseende försvåra eller omöjliggöra verksamhet, som är nödvändig för tillgodoseende av befolkningens säkerhet till liv eller hälsa.

Då alltså behovet att undvika eller begränsa en viss konflikt är beroende av omständigheterna i det särskilda fallet, lär någon annan utväg icke finnas än att låta intresseavvägningen, med hänsyn jämväl till samhällsvikten, äga rum i varje konfliktsituation för sig. En återblick på de öppna konflikter, som under gångna tider förekommit i vårt land, visar att man icke med fog kan mot parterna på arbetsmarknaden rikta den anmärkningen att de i sina intressekonflikter brustit med hänsynstagande till i verklig mening samhällsviktiga intressen. Organisationerna å omse sidor ha tvärtom medvetet sökt undvika att förekommande konflikter trätt dyliga intressen för nära. För att emellertid skapa gynnsammare förutsättningar för strävandena i sådan riktning föreslår kommittén en fastare form för prövning av uppkommande frågor om åtgärder i syfte att vid arbetskonflikt undvika ett störande av samhällsviktiga funktioner, därvid kommittén ansett arbetsmarknadsnämnden vara lämpligaste forum för prövningen (kap. V)."

Ändringar i huvudavtalet har gjorts 1947, 1958, 1964 och 1974. Vid senaste tillfället utgick enligt central överenskommelse mellan SAF och LO kap. III om uppsägning och permittering m.m. Huvudavtalet är numera uppsagt av LO. Parterna är dock överens om att i avvaktan på revideringar tills vidare tillämpa förhandlingsordningen, begränsningar av de ekonomiska stridsåtgärderna och reglerna om samhällsfarliga konflikter.

I den fortsatta framställningen om huvudavtalet kommer huvudsakligen endast avtalets fjärde kapitel om begränsning av de ekonomiska stridsåtgärderna att behandlas. Kapitel I om arbetsmarknadsnämnden, har tillsammans med avtalets femte kapitel om behandling av konflikter berörande samhällsviktiga funktioner presenterats i ett tidigare betänkande från konfliktutredningen (SOU 1984:19). Förhandlingsordningen i andra kapitlet kommer att beröras helt kort i samband med vidtagande av stridsåtgärd.

1.3.4 Huvudavtalets rättsliga verkningar

Genom centralorganisationernas antagande av huvudavtalet trädde arbetsmarknadsnämnden i funktion, dock endast för behandling av principiella frågor enligt kapitel I och frågor rörande samhällsfarliga konflikter enligt kapitel V. Organisationerna skulle dessutom verka för att avtalet blev genom fri överenskommelse och i dess helhet antaget som kollektivavtal mellan till dem hörande förbund som brukade sluta kollektiva löneavtal med varandra. Först därigenom blev avtalet gällande för såväl förbund, dess underorganisationer och medlemmar och i återstående delar för SAF och LO.

Huvudavtalet gäller mellan förbunden tills vidare med sex månaders uppsägningstid. Avtalet kan emellertid inte löpa ut förrän i samband med upphörande av det mellan förbunden gällande kollektiva löneavta-

let. Även mellan SAF och LO gäller avtalet tills vidare. Med denna konstruktion gäller huvudavtalet i regel under kollektivavtalslösa tillstånd i avtalsrörelser. Enligt huvudavtalet finns den formella möjligheten att den ena centralorganisationen lagför den andra med yrkande om skadestånd för t.ex. underlåtenhet att förhindra förbjuden stridsåtgärd. Av protokoll från kommitténs sammanträden framgår det emellertid att det mellan organisationerna är förutsatt att krav på skadestånd inte bör förekomma de centrala organisationerna emellan eller av förbund riktat gentemot motstående centrala organisation.

Mellan förbund som antog huvudavtalet blev avtalet gällande som kollektivavtal och därmed blev frågan om påföljd för avtalsstridigt förfarande, skadeståndsskyldighet, att bedöma enligt 8 och 9 §§ i KAL. Reglerna i KAL har nu sin motsvarighet under rubriken Skadestånd och andra påföljder i MBL.

Tre LO-förbund, Byggnads, Målarförbundet och Transport, har inte undertecknat huvudavtalet. Byggnads hänvisar till förhandlingsordningen i kapitel II. Målarförbundet och Transport anför som skäl bl.a. förbudet att vidta stridsåtgärder mot familjeföretag i kapitel IV.

Enligt huvudavtalet i dess ursprungliga lydelse från 1938 skall arbetsmarknadsnämnden fungera som förhandlingsnämnd i frågor om uppsägning av arbetsavtal m.m., kapitel III och samhällsfarliga konflikter kapitel V. Den har alltså inte befogenhet att träffa för parterna bindande avgörande. Vid prövning av tvist om giltigheten eller rätta innebörden av bestämmelserna i kapitel IV om begränsning av de ekonomiska stridsåtgärderna är nämnden skiljenämnd med möjlighet att förordna opartisk ordförande.

I huvudavtalets lydelse från 1974 är arbetsmarknadsnämnden skiljenämnd att avgöra dels tvister rörande tolkning eller tillämpning av bestämmelserna i kapitel I och II och dels tvister rörande tolkning eller tillämpning av bestämmelserna i kapitel IV.

I paritetisk sammansättning har arbetsmarknadsnämnden att handlägga bl.a. frågor enligt kapitel V om behandling av konflikter berörande samhällsviktiga funktioner.

Huvudavtalets fjärde kapitel gjorde lagstiftning om ekonomiska stridsåtgärder överflödig. Till det bidrog att avtalstexten i de flesta fall ligger nära innehållet i det socialdemokratiska partiets reservation till andra lagutskottets utlåtande över proposition 1935:31. Utskottets majoritetsförslag ligger även det i många fall nära avtalstexten. Trettonmannakommissionens förslag och framför allt högerpartiets motion ligger däremot i flera fall långt ifrån vad parterna kom överens om.

Viktigt i det här sammanhanget är sista stycket i första paragrafen kapitel IV som föreskriver att kapitlets bestämmelser om stridsåtgärder gäller för part som antagit huvudavtalet oavsett om en motpart är bunden av avtalet eller ej. Det var just skyddet för utomstående som var den ursprungliga och bärande motiveringen för kravet på lagstiftning.

1.3.5 Begränsning av de ekonomiska stridsåtgärderna

Här följer kommentarer till innehållet i kapitel IV. De är gjorda som en jämförelse mellan de förslag som funnits i olika utredningar, motioner, parternas remissvar och deras överväganden i samband med avtalets tillkomst.

I några fall görs förtydliganden av innehållet och i andra fall görs jämförelser med de regler som gäller i dag.

Rent allmänt är det så att mycket av innehållet i kapitlet inte har samma vikt i dag jämfört med hur det var när avtalet tillkom. Det gäller framför allt skyddet för tredje man.

En förändrad användning av de påtryckningsmetoder mot tredje man som fanns hade inletts redan under riksdagens utredningsarbete på 30-talet. Orsaken till detta var framväxten av stora industrier och andra arbetsplatser med många anställda. I de sammanhangen var stridsmedlen främst prickning av strejkbrytare och olika sympatistridar. De indirekta påtryckningsmetoder som tidigare varit vanliga över hela arbetsmarknaden förekom dock fortfarande på de områden där lokala eller personliga förhållanden inverkade på sättet och formen för stridens förande. Exempel på indirekta metoder som förekom var att den lokala handlaren förklarades i blockad av en lokal arbetarförening. Anledningen kunde vara att handlaren levererade varor till den arbetsgivare som arbetarna var i konflikt med. Blockader och bojkottaktioner kunde från arbetarnas sida även rikta sig mot andra affärsidkare som t.ex. frisörer, caféägare och liknande. Från arbetsgivarna förekom leveransblockader mot sådana arbetsgivare som anställde strejkande arbetare. Användandet av indirekta stridsmetoder medförde nya konflikter. De föreningsmedlemmar som av någon anledning bröt mot en påbjuden blockad eller bojkott kunde av sin förening utsättas för olika föreningspåföljder. Bland dessa påföljder ingick även blockad och prickning. De kunde dock inte anses som stridsåtgärder om åtgärderna vidtogs i överensstämmelse med föreningens stadgar.

§ 1

Begreppet stridsåtgärd

De tidigare framlagda förslagen till reglering av tredjemansskyddet saknade klara definitioner av begreppen stridsåtgärd mot part respektive tredje man. I proposition 1935:31 angavs stridsåtgärd med omedelbart syfte som åtgärd mot part och stridsåtgärd med medelbart syfte som åtgärd mot tredje man utan att man närmare preciserade innebörden av begreppen.

I huvudavtalets mening riktar sig stridsåtgärd mot part, då den angriper angrips för sin egen skull vare sig angreppet avser att förmå honom att företaga eller underlåta något eller det endast går ut på att skada honom. Då stridsåtgärd hänför sig till en tvist i egentlig mening, är att såsom part anse, envar som äger del i tvisten, och av vilken tvistens lösning sålunda är beroende. Men med part förstås i avtalet inte endast den, som äger del i

viss tvist, utan över huvud envar, mot vilken en stridsåtgärd vidtages med självständigt omedelbart syfte, dvs. syfte att träffa den angripne själv för att förmå honom att tillmötesgå ett av angriparen framställt krav eller för att utöva förföljelse eller vedergällning.

Tredje man i avtalets mening är var och en, som inte äger del i tvisten eller står utanför motsättningsförhållandet mellan parterna. Då en stridsåtgärd vidtages mot en tredje man syftar alltså angreppet inte till att komma åt honom för hans egen skull utan medelbart, dvs. genom honom, till att öva inverkan på den egentliga motparten i syfte att finna en av angriparen önskad, lösning av tvisten eller motsättningsförhållandet mellan parterna.

Trettonmannakommissionens förslag innefattade inte bara kollektiva stridsåtgärder utan även individuella stridsåtgärder. Om detta var såväl utskottsmajoriteten, socialdemokratiska partiet och departementschefen eniga. Denne menade att lagstiftningen skulle få en utpräglat ensidig karaktär om individuella stridsåtgärder, vilka särskilt tillgrips från arbetsgivarsidan lämnades utanför all reglering. Till de individuella stridsåtgärderna räknades genomgående i alla förslag uppsägning av arbets- och hyresavtal. I en del förslag medtogs även uppsägning av arrendeavtal. SAF, ensamt, menade att skyddet för den enskilda individens avtalsfrihet, krävde att en sådan rättshandling, som uppsägning av arbetsavtal, skulle lämnas utanför en reglering. LO uttryckte inte någon särskild mening om individuella stridsåtgärder. I avtalstexten medtogs inte de individuella stridsåtgärderna. Det berodde sannolikt på SAF:s principiella inställning, men även på att LO fann skydd mot uppsägning av hyres- och arbetsavtal kunde ske på annat sätt. Uppsägning av hyreskontrakt blev skyddat i 1936 års lag om skydd mot vräkning vid arbetskonflikter. Ett visst skydd för uppsägning av arbetsavtal som konfliktåtgärd gavs i avtalets tredje kapitel.

§ 2

Stridsåtgärder i politiskt eller religiöst syfte

Bestämmelsen hade samma innehåll som alla de tidigare framlagda förslagen. LO påpekade dock att uppsägning av det enskilda anställningsavtalet från arbetsgivarens eller arbetarens sida på grund av olika uppfattning sådana emellan i politiska eller religiösa frågor inte föll under denna paragraf. För att förbudet skall vara tillämpligt krävs att angriparens syfte är att utöva förföljelse gentemot den angripne, för att denne hyser en för angriparen misshaglig åskådning. Utan att vara närmare angivet hör även förföljelse mot någon på grund av dennes principiella inställning i fackliga frågor till det förbjudna området.

Förbudet avsåg endast stridsåtgärder i förening med förföljelser. Något skydd för den enskilde arbetaren mot avsked för att denne hade en gentemot arbetsgivaren avvikande mening i religiösa eller politiska frågor fanns inte. Genom föreningsrättslagen från 1936 var den enskilde arbetaren skyddad mot avsked för medlemskap i fackförening.

§ 3

Stridsåtgärder mot parter, ombud och vittnen samt den, som tillhandagår offentlig funktionär

Bestämmelsens lydelse var lika med trettonmannakommissionens andra stycke av förslaget till lagstiftning i samma fråga. Första stycket av kommissionens förslag innehöll ett uttalat stöd till ämbetsmän eller tjänstemän för stridsåtgärder riktade mot dem. Propositionen och socialdemokraternas reservation saknade helt bestämmelser i dessa frågor. Högerpartiets motion omfattade kommissionens förslag.

Skyddet för ämbets- och tjänstemän mot stridsåtgärder var redan reglerat i lag när propositionen lades fram. Det hade skett genom ett tillägg till 11 kapitlet 8 § strafflagen. Bestämmelserna har numera sin motsvarighet i 17 kapitlet 10 § brottsbalken om övergrepp i rättssak. I andra meningen av nuvarande lagrum ges skydd mot bl a ekonomiska stridsåtgärder och gärningar som medför lidande, skada eller olägenhet och som i tvångssyfte eller vedergällningssyfte vidtas mot vittnen eller sådana som ger utsaga vid förhör inför myndighet. Lagen skyddar alltså inte parter och ombud eller den som tillhandagår myndighet på annat sätt än genom avgivande av utsaga. Kommissionens förslag fångade upp de fall som inte omfattades av lagregleringen. Mot detta hade varken SAF eller LO något att invända i sina kommentarer till kommissionens förslag. LO ansåg emellertid att bestämmelsen i kommissionens förslag skulle vara verkningslös mot arbetsgivare så länge dessa hade rätt att, utan angivande av skäl, avskeda en arbetare. LOs invändning beaktades till en del i huvudavtalets form genom dess tredje kapitel som stadgar samrådsförfarande i samband med uppsägningar och permitteringar.

§ 4

Stridsåtgärder i vedergällningssyfte efter avslutad tvist

Bestämmelsen avsåg att bereda dem som på något sätt varit inblandade i en arbetstvist skydd mot trakasserier för deras åtgärder under tvisten sedan denna bilagts. Såväl part som tredje man skyddades. Den senare vare sig han förhållit sig neutral eller ej. Bestämmelsen avsåg bl.a. att skydda arbetarnas fortsatta anställning, efter en konflikt, mot arbetsgivarens avskedande i represaliesyfte.

Om arbetsgivaren under en pågående konflikt anställt andra arbetare istället för strejkande, kunde arbetsgivaren vägra att återanställa dessa när de, efter konflikten ville fortsätta sitt tidigare arbete. Vid den här tiden förekom det fortfarande att arbetsgivare anställde oorganiserade arbetare för att utföra de strejkandes arbetsuppgifter. Förfarandet har numera upphört. För arbetsarsidan innebar bestämmelsen förbud mot att fortsätta en blockad efter konfliktens slut. En fortsatt blockad kallades hemlig blockad. Hemliga blockader förekom även utan att det förelåg något vedergällningssyfte. De tillgreps när andra åtgärder av olika orsaker inte var lämpliga. En hemlig blockad var en nyanställningsblockad som avsåg att försvåra för en arbetsgivare att rekrytera arbetskraft. Det

har förekommit hemliga blockader även sedan huvudavtalet undertecknades. Senast frågan om hemlig blockad var uppe till bedömning i AD var 1959 nr 9 då en bageriägare ansåg att han blivit utsatt för en hemlig anställningsblockad. Domstolen delade inte hans mening.

Tredje man skyddades enligt avtalet t.ex. mot bojkottåtgärder som vidtogs av arbetare mot osolidariska arbetare eller av arbetsgivare mot osolidariska arbetsgivare. Det förra kunde ske genom prickning eller olika trakasserier och det senare genom leverans- eller köpbojkott. Liknande åtgärder användes av parterna i organisationstvångssyfte. För att förbudet mot vedergällning skulle bli gällande krävdes att det av omständigheterna framgick att en åtgärd vidtogs i syfte att utöva vedergällning för dennes ställning till själva tvisten. Skydd mot vedergällningsaktioner behövdes framför allt under 20- och 30-talen. Numera har handlingsmönstret förändrats så att behovet av skydd inte längre framstår som särskilt betydelsefullt.

§ 5

Särskilt skydd för mindre företag

SAF och LO hade olika inställning till trettonmannakommissionens förslag till lagtext i denna fråga. LO ville begränsa familjekretsen till att avse den som kom att omfattas av huvudavtalet, medan SAF till kommissionens något vidare familjebegrepp även ville räkna familjeföretag med fyra oskylda anställda. Det var SAF som i sitt remissvar framförde den begränsning som finns i avtalets andra mening. Bakgrunden till detta kan vara de många blockader som riktades mot enskilda som med egen arbetskraft eller med hjälp av oorganiserade arbetare uppförde mindre villor för eget boende.

Det tillvägagångssätt som protokollsanteckningen avsåg att stävja har i flera fall bedömts av AD i samband med frågor om kollektivavtalets giltighet och räckvidd.

§ 6

Skydd mot utpressnings- och indrivningsåtgärder

Bestämmelsen hade samma innehåll som den framlagda propositionen, utskottsmajoritetens förslag och socialdemokraternas reservation. Trettonmannakommissionen och högerpartiets motion hade, främst beträffande andra stycket, ett från de övriga förslagen avvikande innehåll. Första stycket i bestämmelsen behandlade s k utpressningsblockader. Utpressningsblockad kunde drabba arbetsgivare hårt. Främst var det husbyggnadsindustrin som, enligt SAF, var särskilt sårbar för utpressningsåtgärder. Orsaken var att det ekonomiska resultatet var särskilt beroende av att arbetet fullföljdes på rätt tid. Arbetarna hade genom hot om arbetsnedläggelse inför färdigställandet av ett husbygge lätt att tillskansa sig ekonomiska fördelar utöver de avtalsenliga. Enligt kommissionen var utpressningsblockader ej alltför sällan förekommande och de var i hög grad kränkande för rättsmedvetandet. Varken SAF eller LO hade

innan avtalet träffades på något sätt framfört kritik mot bestämmelsen.

Andra stycket behandlade indrivningsblockader. Att arbetarna vid ett företag lade ner arbetet och förklarade företaget i blockad på grund av att arbetsgivaren inte betalade ut deras löner innebar inte något missbruk av stridsåtgärd. Det hade framgått av två domar från arbetsdomstolen i början av trettioalet (AD 1930 nr 117 och AD 1932 nr 175). Lagstiftarnas problem och organisationernas svårigheter med regelns utformning gällde det fall där den arbetsgivare som inte betalat ut lönerna på rätt sätt, överlät sitt företag, sedan det av arbetarna förklarats i blockad. Problemet förekom ofta inom byggnadsbranschen. Om byggnadsarbetet utfördes på entreprenad och entreprenören till följd av insolvens tvingades att lämna entreprenaden så hade arbetarna ingen säkerhet i byggnaden för sina inestående löner. För att en blockad i den situationen skulle få någon effekt krävdes att den kunde upprätthållas även sedan en ny entreprenör fått uppdraget att fortsätta byggnadsarbetet. Avtalet gjorde möjligt för arbetarna att fortsätta blockaden mot arbetsplatsen om den som övertog entreprenaden antingen hade kännedom om den eller av omständigheterna bort inse att det förelegat en arbetstvist, men likväl underlätit att ta reda på orsaken till tvisten.

Samtliga som haft med problemet att skaffa ansåg det otillfredsställande att det inte fanns någon lagstiftning som på ett godtagbart sätt gav arbetarna säkerhet för intjänade löner i den utförda arbetsprodukten. Förmånsrätt vid konkurs för inestående löner var sedan tidigare lagreglerad. År 1946 kom en lag om lagsökning och betalningsföreläggande. Året därpå kom en lag om betalningsföreläggande för vissa fordringar på arbetslöner m m. Denna lag gav inte någon säkerhet i arbetsprodukten, men den gav genom ett förenklat domstolsförfarande en kortare väg till en exekutionstitel.

Varken utpressnings- eller indrivningsblockader kan anses utgöra något problem på dagens arbetsmarknad. Någon ytterligare lagstiftning har inte tillkommit annat än att indrivningsblockad för klar och förfallen fordran blivit lagfäst i 41 § MBL.

§ 7 *Skydd för stridsåtgärder mot tredje man i de fall då primärkonflikten är otillåten*

Bestämmelsen gav uttryck för ett förhållande, varom - förutom parterna - utredare, motionärer och lagstiftare var ense.

Avtalstexten var med hänvisningen till förhandlingsordningen i huvudavtalets andra kapitel mera preciserad än de övriga förslagen.

§ 8 *Skydd för stridsåtgärd mot tredje man då primärkonflikten är tillåten*

Bestämmelsen innehöll huvudregeln för tredjemansskyddet. Denna innebar, med två undantag, att tredje man var skyddad mot stridsåtgärder. Undantagen utgjordes dels av det fall att tredje man enligt § 9 förklarades

oneutral och dels att enligt § 10 åtgärden utgjorde en tillåten sympatiåtgärd. Avtalets konstruktion av tredjemansskyddet var till sin uppbyggnad lika med den som trettonmannakommissionen hade i sitt förslag. Innehållsmässigt fanns det vissa undantag. Kommissionens förslag hade upptagits av alla efterföljande förslag och motioner. Förslagets första stycke innehöll en lång uppräkningslista av olika avtal som i tvist om ingående och tillämpning av avtalen omfattades av tredjemansskyddet. Huvudavtalet gav motsvarande skydd endast inom kollektivavtal och enskilt arbetsavtal. Andra stycket i kommissionens förslag avsåg nästan uteslutande andra ekonomiska förhållanden än dem som gällde för arbetsmarknaden, varför det helt utelämnades i huvudavtalet. Tredje stycket i förslaget behandlade konkurrensvister. Det avsåg inte bara konkurrens om arbetstillfällen utan om även kundkrets, prissättning, affärsbetingelser eller dylikt. Av dessa intogs endast konkurrensvist om arbetstillfällen i huvudavtalet. Fjärde punkten i huvudavtalet angående skydd för in- och utträde ur facklig organisation hade ingen motsvarighet i kommissionens förslag. Den tillkom vid propositionens behandling i andra lagutskottet, varvid den upptogs såväl i utskottsmajoritetens förslag som i den socialdemokratiska reservationen.

Av de i huvudavtalet angivna primärtvisterna intogs tvist om ingående av kollektivavtal den dominerande betydelsen när avtalet skrevs. Det var under tretti-talet fortfarande vanligt att arbetsgivare vägrade teckna kollektivavtal med en fackförening.

I och med förbudet begränsades konflikterna i de flesta fall till den arbetsplats som striden gällde.

När konkurrens om arbetstillfällen uppstod mellan olika fackförbund kunde arbetsgivare i egenskap av tredje man drabbas av blockadåtgärder. Det förbund eller avdelning som av en arbetsgivare nekats att teckna kollektivavtal förklarade denna eller den aktuella arbetsplatsen i blockad. Situationen var då antingen den att arbetsgivaren bara sysselsatte oorganiserade arbetare eller att arbetsgivaren redan tecknat kollektivavtal med en annan organisation för de arbetsuppgifter som blockerades av en konkurrerande organisation. I många fall var det olika byggförbund som ville teckna avtal med industrier av skilda slag för reparations- och nybyggnadsarbete som fabrikenas egna arbetare utförde inom fabriksområdet.

De konkurrensvister som förekom på 30-talet kan inte direkt jämföras med dagens gränsvister.

Gränsvister, som också innebär konkurrens om medlemmar, omfattas inte av förbudet mot konkurrensvister i huvudavtalet.

Konkurrens om medlemmar är inte specifikt för organisationerna på arbetsarsidan, utan det förekommer även mellan organisationerna på arbetsgiversidan. Så kan t ex företag inom det vida begreppet byggbranschen vara medlemmar antingen i Byggförbundet, BA eller SERAF.

§ 9

Tredjemansskyddets bortfallande vid neutralitetens förverkande

Bestämmelsens innehåll överensstämmer nästan helt med det i trettonmannakommissionens förslag, andra lagutskottets majoritetsutlåtande, vilket i stort sett var detsamma som folkpartiets motion, och socialdemokratiska partiets reservation till utskottsutlåtandet. Högerpartiets motion skilde sig från de övriga förslagen främst vad beträffar de två första punkterna. Likheten mellan tidigare förslag och huvudavtalets bestämmelser innebär emellertid inte att SAF och LO från början hade samma uppfattning på alla punkter. Situationen var i stället den att SAF och LO vid remissbehandling och i andra sammanhang velat betona och ändra förslagen på skilda sätt, men att de vid samskrivningen av avtalet ändå hamnade ungefär där de olika förslagen legat. Beträffande punkten a) så menade SAF att den skulle inskränkas till att endast avse sådana arbetare som tog ett blockerat arbete med direkt syfte att hjälpa arbetsgivaren i anledning av tvisten. LO ville utvidga samma punkt till att omfatta arbetare som lämnat sin förening med anledning av en nära förestående konflikt. Vidare menade LO angående punkterna b) och c) att utförande av blockerat arbete, med undantag av skyddsarbete, över huvud inte var förenligt med neutralitetens krav. Som argument för sin ståndpunkt angav LO att utvecklingen av den kollektiva avtalsformen på ett avgörande sätt var beroende av utvecklingen av ett fast organisationsväsende, men denna utveckling åter skulle för arbetarpartens vidkommande allvarligt äventyras, om den solidaritetsgrund, på vilken fackföreningsrörelsen var uppbyggd, skulle undergrävas av en lagstiftning, som frångöt organisationerna möjlighet att genom legitima åtgärder förmå även utanför organisationen stående arbetare att respektera en avtalsaktion. SAFs åsikt i samma fråga var som i punkten a) att den som tog ett blockerat arbete eller anställde en blockerad arbetare inte skulle gå miste om tredjemansskyddet om inte anställningen direkt syftade till att ge arbetsgivaren hjälp i anledning av konflikten. I fråga om de resterande punkterna d-f) hade SAF och LO inga väsentliga meningsskiljaktigheter.

Som i det föregående redan konstaterats så har betydelsen av skyddet för tredje man minskat och därigenom även undantagen från huvudregeln.

§ 10

Undantag från tredjemansskyddet ifråga om sympatiåtgärder

Bestämmelsens innehåll var detsamma som motsvarande paragraf i propositionen och som utskottsmajoriteten och det socialdemokratiska partiet anslutit sig till. Det andra betydelsefulla undantaget från huvudregeln om förbud mot stridsåtgärder mot tredje man var inte obegränsat. Rätten att vidta stridsåtgärder förelåg endast vid primärtvist som avsåg upprättande av kollektivavtal. Således föll sympatiåtgärd till förmån för primärtvist rörande enskilda arbetsavtal, konkurrens om arbetstillfällen och organisationstvång utanför rätten till sympatiåtgärder. Denna begränsning måste parterna ha ansett självklar eftersom de aldrig kommen-

terade den skriftligen. SAF framhöll i sitt remissvar återigen sin redan till trettonmannakommissionen framförda kritik mot att förslaget tillät att sympatiåtgärder kunde användas för andra ändamål än att utvidga en pågående arbetskonflikt. I samband med avtalet antecknade parterna att sympatiåtgärder, som i själva verket måste anses ha ett självständigt syfte skulle vara förbjudna. Parterna hade i remissvaren synpunkter på i vilka former som sympatiåtgärder fick vidtas. SAF hade invändningar mot att andra åtgärder än arbetsnedläggelse kunde användas. LO å sin sida ansåg att även avsättnings- och tillförselblockad borde inräknas bland de tillåtna sympatiåtgärderna.

1.4 Riksdagen 1939-1975

1.4.1 1939 års riksdag

Vid 1939 års riksdag fanns i ett par motioner en anhållan om utredning och förslag rörande de åtgärder, som kunde vidtas i syfte att förhindra allmänfarliga arbetsinställelser. Motionärerna betraktade resultatet av förhandlingarna mellan SAF och LO som synnerligen betydelsefullt för landets sociala och ekonomiska liv. Den offentliga sektorn omfattades dock inte av huvudavtalet och det var skälet till motionärernas anhållan om utredning. Andra lagutskottet hänvisade i sitt utlåtande över motionerna till huvudavtalets reglering av frågan om samhällsfarliga konflikter. Huvudavtalets påverkan på förhållandena borde enligt utlåtandet avvaktas en tid. Båda kamrarna biföll utskottets hemställan om att motionerna inte skulle föranleda någon åtgärd från riksdagens sida.

1.4.2 Åren 1939-1970

Efter 1939 års riksdag och fram till och med 1970 förekom få debatter i riksdagen med anknytning till stridsåtgärder. Motioner med krav om upphävande av KAL och LAD återkom ett flertal gånger, men i betydligt mindre omfattning än vad som varit fallet före 1939.

1942 förekom två interpellationer om blockader. Den första (nr 37 AK) gällde en påstådd hemlig blockad från läkarförbundets sida mot utannonsering av vissa underläkartjänster. Den andra interpellationen (nr 50 AK) gällde en blockad från byggnadsfackens sida mot återuppbyggnad av vissa jordbruksfastigheter under domänstyrelsens förvaltning. Ingen av interpellanterna ifrågasatte blockadvapnet, utan det var speciella situationer som föranlett interpellationerna. De besvarades i riksdagen och föranledde sedan inte någon vidare åtgärd.

I en motion 1950 (nr 382 AK) krävdes utredning om skiljedom i arbetstvister mellan kommuner, landsting eller annat samhälleligt organ samt fackföreningar. Kravet om utredning avslogs av riksdagen.

I motion 1960 (nr 162 AK) krävdes utredning av frågan om enhetlig ordning vid behandling av tvister på arbetsrättens område. Motionen bifölls i båda kammarna.

I socialstyrelseutredningen (SOU 1965:49) föreslogs att förliknings-

mannaexpeditionen skulle brytas loss från socialstyrelsen och bilda en egen myndighet. 1967 antog riksdagen förslaget.

Den 1 januari 1966 trädde StjL och KomtjL i kraft, varigenom de offentliganställda fick rätt att i begränsad omfattning träffa kollektivavtal och tillerkändes strejkrätt.

1.4.3 Åren 1971-1975

Vid 1971 års riksdag krävdes i ett flertal motioner (bl.a. nr 155, 1118 och 1131) utredning om en översyn av arbetsfredslagstiftningen. Motionerna bifölls och 1971 tillsattes en utredning i saken.

Mot bakgrund av 1971 års konflikt på det offentliga området togs frågan om skyddet mot samhällsfarliga konflikter upp i en interpellation. Samma frågeställning återkom i en motion året därpå (nr 1383). Under 1972 väcktes flera motioner (nr 766, 1412) med krav om vidgade direktiv till den pågående utredningen om arbetsfredslagstiftningen. Samtliga motioner avsågs.

1.5 1976 års lagstiftning

Den 21 december 1974 lämnade den år 1971 för en allmän översyn av arbetsfredslagstiftningen tillkallade arbetsrättskommittén ett betänkande om demokrati på arbetsplatsen med förslag till ny lagstiftning om förhandlingsrätt och kollektivavtal (SOU 1975:1). Lagförslagen behandlades i prop 1975/76:105. De ledde till ny lagstiftning på det arbetsrättsliga området, främst MBL och LOA. Reglerna om fredsplikt i 4 § KAL överfördes, med ett litet tillägg, ograverade till 41 § MBL. Arbetsrättskommittén diskuterade och föreslog dock utvidgningar av fredspliktsbestämmelserna. Förslagen gällde politiska stridsåtgärder och stridsåtgärder i samband med internationella förhållanden. Två reservanter framförde förslag om begränsning i rätten att tillgripa stridsåtgärder vid gränsdagningskonflikter mellan förbund inom samma huvudorganisation. I propositionen togs förslagen upp till diskussion men avsågs.

1.5.1 Fredsplikt vid gränskonflikter

Kommittén tog även upp och diskuterade om fredsplikt kunde uppnås i situationer med gränsdragningskonflikter av den art som förelåg i ADs dom 1972 nr 19. Situationen i målet var att ett byggnadsföretag var bundet av kollektivavtalet mellan Svenska Byggnadsindustriförbundet och Byggnads. Byggföretaget anlätade för visst arbete på en arbetsplats ett plåtslageriföretag som underleverantör. Plåtslageriföretaget som var bundet av kollektivavtal för sitt område avvisade ett krav från Byggnads avdelning på platsen att teckna hängavtal till byggnadsavtalet. Byggnads avdelning blockerade då med förbundets stöd arbetet vid plåtslageriföretaget och genomförde sympatiblockad mot byggföretagets arbeten på den aktuella arbetsplatsen.

Ett sätt enligt kommittén att åstadkomma fredsplikt var att förbjuda stridsåtgärder vid konkurrens om ett verksamhetsområde mellan organisationer tillhörande samma huvudorganisation. Kommittén stannade emellertid för att inte föreslå någon fredspliktsregel för konflikter av detta slag. Ett skäl var att en reglering på intet sätt skulle lösa den bakomliggande gränsdragningsstriden. Kommittén angav även att arbetsmarknadsorganisationerna själva kunde anförtros att också för framtiden lösa konfliktsituationer av det aktuella slaget. Som ett ytterligare skäl angavs att det fanns förhållandevis få exempel på att stridsåtgärder tillgripits i situationer som nu avses. Vidare framhöll kommittén att arbetsdomstolen i sin dom AD 1972 nr 19 påpekat att det i princip alltid finns en lösning på rättslig väg av de problem som möter en arbetsgivare vilken träffat flera kollektivavtal för samma område och som tvingas att vid tillämpning välja mellan dem.

De två arbetsgivarrepresentanterna i utredningen reserverade sig mot kommittémajoritetens ställningstagande. I reservationen påpekades att problemet inte alls hade den begränsade räckvidd som majoriteten gjorde gällande. Förslaget till rättsregel kunde lämpligen enligt reservanterna grunda sig på ett representationskrav. Ett sådant krav hade diskuterats av kommittén men majoriteten hade funnit att det inte skulle leda till något tillfredsställande resultat.

Reservanterna föreslog en paragraf med följande lydelse:

Stridsåtgärd får ej vidtagas för att åstadkomma kollektivavtal för verksamhet som redan täcks av befintligt kollektivavtal om ej antalet arbetstagare, vilka avses bli bundna av det åsyftade avtalet, uppgår till minst 10 procent av arbetstagarna på det berörda området.

I propositionen framhöll departementschefen följande angående fredsplikt vid gränsdragningskonflikter:

Jag delar kommitténs bedömning att lagstiftning inte bör komma ifråga på detta område. Liksom kommittén finner jag att man bör kunna överlåta på organisationerna att själva lösa frågan. Olägenheterna i de fall där detta inte har lyckats har inte varit sådana att någon annan linje bör väljas. I överensstämmelse härmed föreslår jag inte heller några regler om hur flera sinsemellan oförenliga kollektivavtal på samma avtalsområde skall tillämpas. Den frågan bör liksom hittills kunna lösas i rättstillämpningen.

1.5.2 Blockader mot enmansföretag

Arbetsrättskommittén behandlade kortfattat även frågan om blockader mot enskilda företagare utan anställda. Frågan berördes endast utifrån transportbranschen, efter en skrivelse från Åkeriföretagens Centralförbund som via inrikesdepartementet kommit kommittén till del. I skrivelsen begärdes förbud mot stridsåtgärder mot företag utan anställda. Kommittén fann efter yttrande från bl.a. Transport och BA, för sin del inte några skäl att föreslå lagstiftning i frågan.

1.5.3 De offentliganställdas konflikträtt

Arbetsrättskommittén konstaterade inledningsvis att konflikträtten för samtliga offentliganställda tjänstemän enligt StjL och KomtjL var inskränkt till att gälla anställningsvillkor och arbetsvillkor inom det egna avtalsområdet. Det innebar således hinder för stats- och kommunaltjänstemän att delta i sympatiåtgärder till förmån för part på den privata sidan. Sympatiåtgärder kunde inte heller vidtas till stöd för andra offentliganställda än tjänstemän, även om arbetsgivaren var densamma. Kommunalarbetarna däremot kunde gå ut i sympatiåtgärder till förmån för kommunaltjänstemännen. På den statliga sidan infördes från år 1972 enhetliga anställningsformer för arbetare och tjänstemän. Arbetarna blev därigenom, på samma sätt som de tidigare varit genom avtal, förhindrade att gå ut i sympatiåtgärder för tjänstemännen.

I betänkandet framfördes förslag till ändringar angående vilka olika slags stridsåtgärder som offentliganställda skulle få använda sig av. Där emot ansåg kommittén att den rådande ordningen beträffande hur och när stridsåtgärderna kunde användas var bra och föreslog därför inga ändringar. Mot detta reserverade sig flera kommittéledamöter.

När propositionen skrevs sammanfördes StjL och KomtjL till en gemensam lag, LOA. Den omfattar med få undantag alla arbetstagare inom stat och kommuner. Den skillnad som tidigare förelegat på detta område mellan offentliganställda arbetare och tjänstemän upphörde därmed. Departementschefen uttalade i propositionen att man vid vidtagande av stridsåtgärder borde skilja offentliganställda som utförde arbetsuppgifter som var att anse såsom myndighetsutövning från övriga anställda. Den senare gruppen offentliganställda ville departementschefen ge rätt att delta i sympatiåtgärder till förmån för part på den privata arbetsmarknaden. Rätten att delta i sympatiåtgärd skulle genom förslaget även omfatta stöd till facklig organisation utomlands eller till förmån för en som utomlands utsatts för politiskt förtryck eller eljest behöver internationellt stöd. De offentliganställda som har arbetsuppgifter som är att anse som myndighetsutövning tilläts enligt förslaget att vidta sympatiåtgärder till stöd för andra offentliganställda.

1.6 Riksdagen 1976-1986

1.6.1 Nya arbetsrättskommittén

Sommaren 1976 tillkallades en kommitté, nya arbetsrättskommittén, med uppgift att i första hand följa upp introduktionen och genomförandet av de nyligen beslutade arbetsrättsliga lagarna MBL och LOA. Utifrån de allmänna utredningsdirektiven kom kommittén att behandla följande frågor inom ämnesområdet fackliga stridsåtgärder; arbetsgivar-
nas lockouträtt, innehållande av intjänad lön såsom stridsåtgärd vid arbetskonflikt, avskedande vid olovlig strejk m.m. och internationella sympatiåtgärder. I oktober 1977 lades ett delbetänkande fram, Ds A 1977:4. Slutbetänkandet, SOU 1982:60, presenterades i december 1982.

1.6.2 Åren 1978-1986

Under 1978/79 års riksdag lades en motion (nr 1537) med krav om förbud mot blockader av enmansföretag utan anställda eller bara oorganiserade som anställda. Arbetsmarknadsutskottet avlog motionens förslag i ett betänkande AU 79/80:6 s. 27.

Mot bakgrund av konflikterna på arbetsmarknaden 1980 och 1981 beslutade regeringen den 3 december 1981 att låta utföra en allsidig kartläggning av de arbetsrättsliga aspekterna på avtalskonflikter. I april 1984 presenterade utredningen Arbetsmarknadsstriden I och II, SOU 1984:18 och 19, en kartläggning av stridsåtgärder på den svenska arbetsmarknaden i samband med de reguljära avtalsrörelserna.

Under riksdagsåren 1981/82, 1982/83, 1983/84 och 1984/85 lämnades varje år tre eller fyra motioner med krav om förbud mot blockader riktade mot familjeföretag eller enmansföretag utan anställda eller med bara oorganiserade bland de anställda. I en årligen återkommande motion fanns även krav på begränsning av blockadrätten i övrigt.

Kraven och motiveringarna i motionerna har i stort sett varit likalydande år från år. I motionen 84/85:330 krävdes att enmans- och familjeföretag som inte har anställd personal bör undantas från sådana stridsåtgärder som i dag kan förekomma mot icke avtalsbundna företag. Riksdagen borde vidare hos regeringen begära förslag om sådan ändring i MBL att blockad av sådana företag förklaras som en omotiverad stridsåtgärd och därmed skall förbjudas. Även arbetsmarknadsutskottets motiveringar för att avslå motionerna har i stort sett varit av samma innehåll år från år. I arbetsmarknadsutskottets betänkande AU 85/86:I s. 16 framhåller utskottet att det varit en gängse princip att statsmakterna inte bör ingripa med lagstiftning i arbetsmarknadsparternas rätt att använda ekonomiska stridsåtgärder.

Motionen 1984/85:2715 innehöll förutom krav på förbud mot blockad av enmansföretag och begränsningar av blockadrätten i övrigt även krav på utredning om fackliga organisationers rätt att genom stridsåtgärder riktade mot en arbetsgivare försöka lösa interna fackliga konflikter som förekommer främst i samband med gränsdragningskonflikter mellan olika fackförbund.

2 Organisationsgränser inom och mellan centralorganisationer; centralorganisationernas organisationsprinciper

2.1 LO

2.1.1 Inledning

Landsorganisationen, LO, är en sammanslutning av 24 fackliga arbetarförbund med 2,2 milj. medlemmar. Organisationen utövar den centrala ledningen över medlemsförbunden genom kongressen, representantskapet och landssekretariatet. Den omedelbara ledningen av LOs verksamhet utövas av landssekretariatet. Principer för förbundstillhörighet och medlemsrekrytering framgår av LOs organisationsplan. Den första planen antogs 1912 och den nu gällande vid 1981 års kongress.

2.1.2 Organisationsplanen

LOs organisationsplan upptar 21 förbund och domineras av förbund som är organiserade enligt industriförbundsprincipen. Så har dock inte alltid varit fallet. När LO tillkom 1898 var flertalet förbund utpräglade yrkesförbund. Denna dominans fortsatte under flera decennier.

1908 fanns 41 arbetarförbund i verksamhet, varav 28 var medlemmar i LO. Vid 1909 års kongress hade en kommitté omorganisationskommittén tillsatts som till 1912 års kongress lade fram ett förslag om att förbunden skulle organiseras enligt industriförbundsprincipen. Organisationsplanen upptog 22 förbund. Principen innebar dels att endast ett förbund borde stå som avtalspart på varje avtalsområde, dels att flera mindre grupper, vilka i och för sig kunde ha egna arbetsgivare och avtal, sammanfördes i större förbund. I förslaget hade sammanförts sådana förbund som var direkt beroende av varandra med hänsyn till produktionsinriktningen hos de företag där deras medlemmar var anställda. Vid en jämförelse mellan den plan som antogs 1912 och nu gällande organisationsplan framträder två likheter, nämligen antalet upptagna förbund och industriförbundsprincipen. Den reella likheten mellan planerna är dock inte så stor när man gör en jämförelse av vilka förbund som finns uppräknade i de två planerna. Endast 9 av förbunden från 1912 års plan är upptagna i den senaste organisationsplanen. Av de 13 förbund som fanns med i 1912 års plan men inte i 1981 års har ett upphört, Stenindustriarbetareförbundet, några mindre förbund har lagt ned sin verksamhet

och gått upp i ett större förbund inom samma bransch, t ex Bryggeriarbetsareförbundet och Tobaksindustriarbetareförbundet vars medlemmar överförts till Livs, några förbund har gått samman och bildat ett nytt förbund; t.ex återfinns Järnvägsmannaförbundets och Post-, Telegraf- och Tullpersonal förbundens medlemmar numera i SF. De tretton förbund som tillkommit i 1981 års plan har dels uppstått genom sammanslagningar, t ex Grafiska, och dels genom att nya yrken och branschområden som inte fanns 1912, tillkommit, t ex Fastighets samt Hotell- och Restaurang.

Fastän beslut om en organisationsplan som byggde på industriförbundsprincipen och med relativt få förbund antogs på 1912 års kongress förblev LO fram till 60-talet en sammanslutning i vilken ingick många mindre förbund med karaktären av yrkesförbund.

Försök hade från LOs och industriförbundens sida gjorts för att minska antalet förbund. Det hade skett dels genom att kongressen och industriförbunden försökt förmå yrkesförbunden att frivilligt gå upp i industriförbunden, dels genom att med hjälp av kongressbeslut försöka tvinga yrkesförbunden in i industriförbunden. Vid kongressen 1922 ålades förbunden att förverkliga industriförbundsprincipen före 1925 års utgång. Det var emellertid inte genomförbart eftersom förhållandena på arbetsmarknaden förändrats mycket sedan 1912. LOs ledning var inte beredd att tvinga de förbund som inte följde beslutet att anta industriförbundsprincipen. 1922 hade LO 293 000 medlemmar, ytterligare 49 000 arbetare var fackföreningsanslutna.

Efter detta försök att genomdriva en minskning av antalet förbund accepterade och anpassade sig LO efter utvecklingen. Den organisationsplan som antogs av 1926 års kongress upptog 34 förbund. Vid 1936 års kongress togs åter ett beslut som innebar att den frivilliga linjen för övergång till industriförbunden övergavs. Hur och när övergångarna skulle ske bestämdes emellertid inte och beslutet fick ingen genomslagskraft. 1936 hade LO 757 000 medlemmar och 10 000 var organiserade utanför LO. 1945 var LOs medlemsantal ca 1,1 miljon.

Vid LO-kongressen 1946 gjordes genomgripande stadgeförändringar i centralistisk riktning. De berörde också tillvägagångssättet vid gränsdragningstvister mellan förbunden. LO övergav sin tidigare ordning enligt vilken sådana frågor skulle avgöras av en skiljenämnd sammansatt av två representanter för vardera parten samt en gemensamt utsedd femte ledamot. I stället infördes den alltjämt gällande ordningen att landssekreterariatet i gränsdragningstvister fattar beslut som är bindande för parterna.

Gjutareförbundet hade aldrig funnits med i någon av LOs organisationsplaner, och därför hade Metall starkt verkat för att det skulle överföra sina medlemmar till Metall. Även landssekreterariatet drogs in i gränsdragningsproblemen kring Gjutareförbundet. Sekretariatet beslutade i en gränsvist 1948 att två av Gjutareförbundets avdelningar i Skåne skulle överföras till Fabriks. Avdelningarna vägrade och 1950 förelades Gjutareförbundet av landssekreterariatet att verkställa beslutet. Förbundet

sade nej med hänvisning till att förbundet inte i sina stadgar intagit den paragraf som föreskrev att landssekreterariatets utslag i gränstvister var bindande för parterna. Den nämnda paragrafen ingick visserligen i LOs normalstadgar men var vid denna tidpunkt inte obligatorisk för förbunden. Den blev obligatorisk först efter beslut av 1951 års kongress.

Inför 1951 års kongress presenterade en av den föregående kongressen tillsatt kommitté, 1947 års översynskommitté, en organisationsplan som upptog 38 av LOs dåvarande 44 medlemsförbund. Planen godkändes, men antalet medlemsförbund var oförändrat när sextioalet inleddes. Sedan upphörde sex förbund inom lika många år. Det var både sådana förbund som fanns upptagna i organisationsplanen och sådana som inte var det. Till den senare kategorin hörde Gjutareförbundet som efter det att gjuteriarbetet förlorat mycket av sin hantverksmässiga prägel gick upp i Metall 1964.

Mot bakgrund av de förbundssammanslagningar som redan skett och ytterligare sammanslagningar som kunde förutses tillsatte landssekreterariatet 1964 en kommitté med uppgift att undersöka i vilken omfattning organisationsplanen borde ändras eller kompletteras. Den organisationsplan som lades fram för och antogs av kongressen 1966 upptog 22 förbund. Antalet LO-förbund 1966 var 38 och vid ingången av 1981 var de 24. Den största minskningen av antalet förbund åstadkoms när åtta förbund som organiserade olika kategorier av statsanställda slog sig samman och bildade SF. Samarbete dem emellan hade tidigare förekommit inom statstjänarkartellen. Bildandet av SF drevs fram av arbetsgivaren, staten. När de statsanställda 1966 fick förhandlingsrätt ingick som en förutsättning för genomförandet, att kollektivavtalen skulle slutas av ett fåtal representativa organisationer.

LOs nu gällande organisationsplan antogs av 1981 års kongress. Den hade utarbetats av 1976 års översynskommitté. Kommittén understryker att en organisationsplan inte kan tillämpas i praktiken utan att hänsyn tas till utvecklingen inom näringsliv och arbetsmarknad. Organisationsplanen utgör enligt kommittén inte något hinder för förbund att komma överens om sammanslagningar. Likaså framstår en minskning av antalet förbund i organisationsplanen inte som något självändamål. Enligt kommitténs uppfattning kommer ytterligare förbundsfusioner sannolikt att bli nödvändiga och därvid bör förbunden – såsom erfarenhetsmässigt tidigare skett – på frivillig väg utifrån sina egna behov lösa framtida sammanslningsfrågor.

1981 års organisationsplan upptar 21 av LOs 24 medlemsförbund. För varje förbund finns en allmän beskrivning av inom vilka branscher respektive förbund skall rekrytera sina medlemmar. Därefter följer en uppräknin g av aktuella arbetsföretag. För Transport som kan tjäna som typexempel har beskrivningen och uppräknin gen följande innehåll:

Till förbundet skall anslutas arbetare, anställda för stuveri-, lossnings- och lastningsarbete samt vid spediti onsfir m or, åkerier, personbiltrafikföretag, exp ressfir m or, servicefir m or av skilda slag, enligt i huvudsak nedanstående förteckning.

Arbetsföretag:

Bevakningsföretag
Bilbägningsföretag
Expressfirmor
Flygföretag
Garage- och tvätthallar
Godsterminaler
Gummiverkstäder
(vulkaniseringsverkstäder)
Jourläkar- och budbilar
Kol- och vedgårdar
Petroleumbranschen
Renhållnings- och saneringsföretag i privat ägo
Schakt- och grävmaskinsföretag¹⁾
Speditionsfirmor
Stuveri- och hamnarbeten
Taxi och hyrverk
Tidningsdistribution
Åkerier och landtransporter

Vissa företag finns samtidigt upptagna i flera förbundsförteckningar.

Organisationsplanen bygger på industriförbundsprincipen och huvudsaklighetsregeln. Det innebär att förbunden bör omfatta alla arbetare som är sysselsatta inom samma industri eller bransch. Smärre grupper inom en industri ansluts till det förbund som representerar huvudstyrkan. Detta gäller även om de anslutande verksamheterna tillsammans är större än den huvudsakliga. Kollektivavtalen kommer därmed att innehålla bestämmelser för många olika personalkategorier. Omfattningen av en bransch eller en industri som berörs av ett avtal begränsas till vad som är praktiskt och rättvisligen möjligt. Av lämplighetsskäl är mindre företag och branscher som kan vara beroende av varandra eller i övrigt kan vara likartade sammanförda inom ett större förbund.

Industriförbundsprincipen är inte i praktiken helt genomförd inom LO så länge det finns fyra förbund som organiserar arbetstagarna inom byggbranschen. I 1966 och 1981 års organisationsplaner finns bara ett av de fyra förbunden upptaget, nämligen Byggnads. De övriga tre förbunden inom byggbranschen, Bleck- och Plåt, Elektrikerförbundet och Målareförbundet saknas. Byggnadsfackens organisationsfråga diskuterades när 1951 års organisationsplan fastställdes. Under slutet av sextiotalet och början av sjuttiotalet behandlades denna organisationsfråga på förbundens kongresser. De tre förbundsledningarna har i princip uttalat sig i positiv riktning för ett samgående med Byggnads. Men samtidigt har man med hänvisning till kongressernas tidigare negativa ställningstaganden förklarat, att förutsättningar inte föreligger för att med framgång kunna aktualisera frågan. Bleck- och Plåts kongress beslöt emellertid 1980 om en utredning i organisationsfrågan. Översynskommittén framhåller i 1981 års organisationsplan att förbundsstyrelserna i Elektrikerförbundet, Målareförbundet och Bleck- och Plåt enligt både 1951 och

¹⁾ Delade med Byggnads och SF

1966 års organisationsplan har förpliktelse att aktivt arbeta för att denna fråga får en positiv lösning inom överskådlig tid. Att tidigare omröstningar och kongressbehandlings inom förbunden utfallit negativt kan enligt kommitténs uppfattning inte få utgöra något slutligt avgörande i strävandena att åstadkomma ett enhetligt byggnadsarbetareförbund.

Från grundprincipen att organisera medlemmarna i industriförbund avviker två förbund inom LO. Det är Kommunal och SF. Båda förbunden rekryterar sina medlemmar från den offentliga sektorn av arbetsmarknaden. De organiserar sina medlemmar med hänsyn till de speciella förhållandena där. Det innebär att anställda som arbetar inom statsförvaltningen, inklusive de affärsdrivande verken, skall vara organiserade i SF och att de som arbetar inom landsting och kommuner skall tillhöra Kommunal. När det gäller statliga och kommunala bolag korsar ägandep principen och industriförbundsprincipen varandra som metoder för medlemsrekrytering.

Kommunal hävdar gentemot övriga förbund inom LO en striktare tillämpning av ägandep principen än vad SF gör.

Kommunals principiella inställning är att all kommunal verksamhet skall tillhöra förbundets organisationsområde. Undantag från den principiella inställningen finns dock, exempelvis för kommunägda bostadsbolag och stiftelser.

SF har samma principiella inställning som Kommunal. Det har dock inom de statsägda aktiebolagen utbildats ett allmänt accepterat mönster för gränsdragning mellan industriförbundsprincipen och ägandep principen som skiljer sig från motsvarande tillämpning vid de kommunalägda bolagen. Som regel organiseras anställda vid statligt ägda industriföretag som drivs i bolagsform av lämpligt industriförbund. Så organiseras t ex de anställda vid statligt ägda LKAB av Gruv. Denna skillnad mellan stat och kommun kan delvis förklaras av de olika möjligheter och förutsättningar som staten och kommunerna har att bedriva verksamhet. Att olikheter finns mellan kommunal- och statsanställdas sätt att tillämpa ägandelinjen konstaterades redan av 1947 års översynskommitté. Frågan har sedan under sextiotalet varit föremål för ett par utredningar inom LO.

1981 års översynskommitté sammanfattar sina diskussioner om ägandep principen kontra industriförbundsprincipen i samband med gränsdragningsproblem på stats- och kommunägda områden på följande sätt:

Kommittén konstaterar, att industriförbundsprincipen är den grundläggande principen för LOs organisationsplan och att ägandep principen, enligt vilken förbunden på offentligägda områden är uppbyggda, utgör undantag från industriförbundsprincipen. I vissa fall kan dessa principer komma att stå mot varandra;

Äganderätten bör därvid vara ett förhållande, som kan inverka på organisationstillhörigheten, men utgör icke en grund för en helt igenom godtagen organisationsgräns;

Definitionen av äganderättsförhållandet som princip i den fackliga organisationsbildningen kan inte göras utan en noggrann prövning av de enskilda förekommande fallen;

Ägandeprincipen kan inte ensam vara avgörande för organisationsbehörigheten, vilket innebär att en klar gränslinje inte kan anses given utan det måste bli en prövning i varje enskilt fall.

Förekommade gränstvister bör därvid handläggas med beaktande av vad som i det föregående anförts.

Till organisationsplanen hör även ett antal gränstvister som översynskommittén behandlat. Gränsproblemen har i de flesta fallen anmälts av något av de tvistande förbunden. I samband med behandlingen av gränstvisterna har kommittén företagit arbetsplatsbesök, varvid även överläggningar hållits med representanter för berörda företag och branscher. De redovisas i organisationsplanen under rubriken "Gränsfrågor".

2.1.3 Konfliktlösningsmetoder för gränstvister mellan förbund

LOs organisationsplan har till uppgift att försöka åstadkomma konsekventa gränslinjer mellan förbunden för att dessa effektivt skall kunna organisera och tillvarata sina medlemmars intressen. Att med hjälp av en organisationsplan in i minsta detalj dra upp konkreta gränser mellan olika förbund är inte genomförbart. Organisationsplanen kan därför även sägas ha till syfte att förbygga och i förekommande fall utgöra en grund för lösande av uppkomna tvister. Det praktiska ansvaret för tillämpningen av organisationsplanen vilar på landssekreteriatet. Enligt stadgarna för LO är landssekreteriatets uppgift bl a:

att verka för ett fast och förtroendefullt samarbete mellan de anslutna förbunden samt att då tvister uppstår mellan förbunden pröva och avgöra dessa

att pröva och avgöra frågor om tolkning och tillämpning av landsorganisationens organisationsplan

Landssekreteriatet har alltså att avgöra gränstvister mellan förbunden. De tvistande förbunden är skyldiga att hänskjuta gränsdragningstvister till landssekreteriatet. Det framgår av LOs stadgar om förbundens förpliktelser, enligt följande:

Uppstår tvist mellan till landsorganisationen anslutna förbund skall tvisten hänskjutas till landssekreteriatets prövning och avgörande.

Landssekreteriatet skall avgöra dit hänskjuten tvist snarast möjligt. Landssekreteriatets beslut är bindande för parterna.

Förbunden skall enligt stadgarna medverka till att medlemmar överflyttas till annat förbund då medlem fått anställning inom annat anslutet förbunds verksamhetsområde eller eljest enligt landssekreteriatets beslut skall tillhöra annat förbund.

Enligt de normalstadgar som förbunden är skyldiga att anta är enskild medlem skyldig att överflytta sitt medlemskap till ett annat förbund till följd av beslut fattat av landssekreteriatet.

Landssekreteriatets beslut i gränstvister är således bindande för för-

bunden och deras enskilda medlemmar. Förbunden skall dessutom medverka till att beslutet efterlevs av medlemmarna.

Det beslut som landssekreteriatet fattar i en gränstvist kan inte överklagas. Ett förbund som är missnöjt med utslaget har bara möjlighet att föra fram frågan i en motion till kommande kongress.

I stadgarna saknas särskild sanktionsmöjlighet för det fall ett förbund inte följer landssekreteriatets utslag i en gränstvist. Att inte följa landssekreteriatets utslag i en gränstvist i enlighet med LOs stadgar kan ytterst leda till uteslutning ur LO. Ett beslut om uteslutning kan överklagas till representantskapet.

De allra flesta gränsdragningsproblem som uppstår mellan LO-förbund klaras upp utan att saken behöver hänskjutas till landssekreteriatet för avgörande. Gränsöverenskommelser mellan förbund träffas av förbunden själva utan direkt medverkan av landssekreteriatet. När förbunden är ense har de större frihet än vad organisationsplanen ger att sluta avtal som tar hänsyn till förhållanden som de tvistande förbunden fäster stor vikt vid. En gränstvist som hänskjuts till landssekreteriatet skall emellertid avgöras med beaktande av principerna i gällande organisationsplan. Detta gäller oavsett om parterna redan träffat en överenskommelse eller inte. Den tolkning och de klarläggande av organisationsplanen som landssekreteriatet kan tvingas göra i de enskilda fallen får ofta prejudicerande verkan. När avvikelse sker från den allmänna linjen i organisationsplanen är det särskilt viktigt att de speciella förhållanden som motiverar avvikelsen förklaras och anges.

2.1.4 Gränstvister

Innan en gränstvist hänskjuts till landssekreteriatet för avgörande har den varit föremål för ingående förhandlingar mellan de tvistande förbunden. I en del fall har förhandlingarna resulterat i ett gränsavtal mellan parterna. Avtalet har sedan fungerat en tid men kanske inte helt tillfredsställande för ett av förbunden, som därför hänskjuter hela gränstvisten till landssekreteriatet.

Orsaken till gränsproblemen kan vara förändringar av många olika slag. Det är inte möjligt att alltid reda ut bakgrunden till tvistigheterna. En vanlig situation är att ett förbund utan avtal vill teckna kollektivavtal med en arbetsgivare, som emellertid redan har avtal med ett annat förbund, och då gör gällande att arbetsgivarens verksamhet helt eller delvis ligger inom det avtalslösa förbundets organisationsområde. Om det avtalsbärande förbundet är berett att släppa vissa avtalsområden till det konkurrerande förbundet återstår endast förhandlingar om det praktiska genomförandet. Vill inte det förbund som har avtal med arbetsgivaren släppa in ett konkurrerande förbund inom sitt nuvarande avtalsområde förestår långa förhandlingar. Efter en framställan gör de berörda förbunden en gemensam utredning. Besök på den aktuella arbetsplatsen ingår i utredningen. Resultatet av utredningen ligger sedan till grund för de fortsatta förhandlingarna. Utredningen kan leda fram till att det avtalslösa förbundet inser att en aktuell arbetsplats inte ligger inom dess organi-

sationsområde. I motsatt fall förekommer att förbundet varslar om stridsåtgärder mot arbetsgivarna för att få ett eget avtal.

Uppkomna gränsproblem kan ha olika generell räckvidd. De kan gälla en enda arbetsuppgift vid en speciell arbetsplats men de kan även omfatta flera skilda arbetsmoment inom en hel bransch med flera berörda arbetsgivare. De gränsproblem som har betydelse för fler än enstaka arbetsplatser försöker förbunden därför ge generella lösningar utan att de skall förlora sin användbarhet på de enskilda arbetsplatserna.

Gränsöverenskommelserna träffas på förbunds nivå men tillämpas av de lokala parterna. Det innebär att tvistigheter och problem kring avtalens praktiska användning i första hand diskuteras på lokal nivå. Många avtal, t ex de som ger ett förbund avtalsrätten för en hel arbetsplats, ger sällan upphov till tvister. De avtalen saknar vanligtvis hänvisning till hur uppkomna tvister skall lösas. Den typ av avtal som gäller en hel bransch eller arbetsplatser där flera avtalsslutande förbund finns representerade har däremot oftast en hänvisning om att de centrala parterna skall behandla en tvist som inte klaras av på avdelningsnivå. Oberoende av vilka konfliktlösningsregler som finns inskrivna i avtalen eller om de helt saknar regler kan ett förbund sedan det fullgjort sin förhandlingsskyldighet enligt avtalet anmäla tvisten till landssekreteriatet för avgörande.

När förbunden själva kommer överens om gränslinjer kan de med hänsyn till vad som är praktiskt möjligt träffa avtal som inte står i direkt samklang med organisationsplanens industriförbundsprincip och huvudsaklighetsregel. Sådana avtal ingås ibland för arbetsplatser med arbetsuppgifter som var för sig är hänförliga till skilda förbund som organiserar anställda inom t ex serviceyrken. Det förekommer även att enstaka förbund för anställda inom serviceyrken träffar gränsavtal med ett dominerande industriförbund. Exempel på en arbetsplats där flera förbund med anställda inom serviceyrken har avtalsrätt med samma arbetsgivare är större bensinstationer med livsmedelsförsäljning och någon form av matservering. Den personal som arbetar med bensinhantering och med kassatjänst är anslutna till Transport, personal som handhar lager och varudistribution organiseras av Handels och slutligen de som arbetar med matserveringen tecknar Hotell och Restaurang avtal för. Denna uppdelning av organisationstillhörigheten finns i gränsdragningsöverenskommelser mellan de tre förbunden. Utarbetandet av avtalet uppdrogs våren 1976 åt de tre förbunden av en samarbetskommitté som de tillsammans med Livs är medlemmar av.

1976 års översynskommitté omnämner i organisationsplanen särskilt gränsfrågorna vid s k bilvårdsanläggningar och konstaterar att förutsättningar för att tillämpa en gränsdragningsprincip enligt industriförbundsprincipen och huvudsaklighetsregeln för området i sin helhet inte kan anses föreligga. Kommittén noterar sedan att överenskommelse om organisationsgränser på bensinstationsanläggningar träffats mellan berörda förbund. Till många av de s k bilvårdsanläggningarna hör även en bilverkstad. Anställda vid bilverkstäder organiseras enligt organisationsplanen av Metall. Enligt kommitténs mening bör en överenskommelse träffas

mellan Metall och Transport enligt vilken gränsdragningen härvidlag kan regleras med beaktande av så långt som är möjligt organisationsplanens grundprinciper.

2.2 TCO

2.2.1 Inledning

TCO är en sammanslutning av 20 tjänstemannaförbund med sammanlagt 1,2 milj. medlemmar. Fyra förbund, SIF, SKTF, ST och HTF har mer än 100 000 medlemmar. Sju förbund har mindre än 10 000 medlemmar.

Det finns ungefär lika många privatanställda och offentliganställda inom TCO. De organiseras, förutom arbetsledarna, inom skilda förbund. TCO-förbunden är antingen industriförbund (vertikalförbund) eller yrkesförbund. Inom industriförbunden återfinns ca 2/3 av TCOs medlemmar. De privatanställda medlemmarna finns till 80 procent i industriförbunden, t ex SIF, HTF och SBmf. SALF är det största yrkesförbundet. De offentliganställda är ungefär jämnt fördelade mellan industriförbund, t ex SKTF och ST, och yrkesförbund som SFL, SL och SHSTF.

TCO bildades 1944 genom sammanslagning av DACO, De anställdas centralorganisation, och det TCO som bildats 1937 och som då främst vände sig till stats- och kommunalanställda tjänstemän. DACO bildades 1931 och var en organisation för privatanställda tjänstemän med ca 20 000 medlemmar. TCO hade 1937 ca 40 000 medlemmar. 1945 var TCOs medlemsantal ca 205 000.

Den organisationsutveckling som skett inom TCO sedan bildandet har två kännetecken. Den ena utvecklingslinjen har inneburit att ett stort antal förbund på frivillig väg enats om att slå sig samman till större förbund. Under TCOs första år hade organisationen som mest 48 förbund. Ännu i början av 1960-talet uppgick antalet förbund till 36. Medlemsantalet hade då ökat till 394 000. Därefter har antalet förbund reducerats för att vid 1987 års utgång uppgå till 20.

Den andra utvecklingslinjen har varit att förbunden inom olika delar av arbetsmarknaden bildat särskilda samarbetsorgan i form av karteller som för förbundens räkning innehar förhandlingsuppgifter.

TCO är ingen förhandlingsorganisation, utan TCO har till uppgift att utöva den centrala ledningen av tjänstemannarörelsen och att tillvarata tjänstemannagruppens samfälliga ekonomiska och sociala intressen. Förhandlingsarbetet i samband med avtalsrörelser sköts, med undantag för två förbund, av särskilda förhandlingskarteller. För statligt anställda förhandlar TCO-S, för kommunalanställda KTK och för anställda inom den privata sektorn PTK. Inom KTK förekommer viss förhandlingsverksamhet på förbunds nivå. I TCO-S och KTK ingår bara TCO-förbund medan det i PTK även finns SACO/SR-förbund. SBmf och FTF förhandlar var för sig med respektive arbetsgivarpart.

TCOs gällande organisationsplan är ett principprogram som lades

fram för TCOs kongress 1955. Vid 1970 års kongress antogs en särskild bilaga med anledning av SALFs återinträde i TCO. TCOs kongress 1985 tillsatte en särskild organisationsutredning som lagts fram till TCOs kongress 1989.

2.2.2 Organisationsplanen

Arbetet med att utforma en organisationsplan började kort efter det att TCO bildats 1944. TCOs kongress 1946 uppdrog åt styrelsen att verka för en rationalisering av organisationsformerna. Vid kongressen 1949 tillsattes en organisationsplanskommitté. Efter förslag från kommittén och yttrande från TCOs styrelse fattade 1952 års kongress beslut om vissa organisatoriska åtgärder. Sammanlagt togs beslut i sju punkter om olika sammanslagningar och anslutningar av förbund. Den organisationsplanskommitté som samma kongress tillsatte kunde i sin rapport till 1955 års kongress konstatera att de beslut som fattats på föregående kongress endast följts på två punkter. 1952 års kongress uttalade även att arbetsledarna inom försvaret i organisatoriskt hänseenden skulle tillhöra dåvarande Försvarets Civila Tjänstemannaförbund. I sin rapport till 1955 års kongress konstaterade kommittén att SALF inte medverkat till att överföra de medlemmar som var arbetsledare inom försvaret i enlighet med 1952 års kongressbeslut.

Det principprogram för TCOs organisationsplan som kommittén lade fram vid 1955 års kongress gäller idag som TCOs organisationsplan. Principprogrammet har följande innehåll:

I princip bör eftersträvas en ordning där endast en tjänstemannaorganisation uppträder gentemot en enhetlig arbetsgivarpart.

I vissa fall kan nämnda princip modifieras:

1. Gentemot en enhetlig arbetsgivarpart kan tills vidare mer än en organisation accepteras under följande förutsättningar

att organisationerna icke företräder samma tjänstekategorier,

att anställningsvillkoren icke fastställs enhetligt eller att villkoren för de olika grupperna icke är särskilt starkt beroende av varandra.

2. Vad som sagts i punkt 1 behöver dock inte utesluta möjligheten av separata organisationer på delar av det statliga området, eftersom man här genom en särskild sektion upprätthåller en intim samverkan. En sådan separat organisation bör emellertid förutsätta, att frågan om ett speciellt avsnitt med särpräglade förhållanden, vilka betingar en separat organisationsbildning.

3. Organisation, som representerar en alldeles speciell yrkesgrupp, vars huvudmassa finns inom ett klart avgränsat verksamhetsområde, kan medgivas rätt att organisera tjänstemän från samma yrkesgrupp med anställda inom annat liknande verksamhetsområde, därest anställnings- och lönevillkoren för de berörda områdena har ett intimt samband.

Som två under alla förhållanden nödvändiga förutsättningar för en självständig organisationsbildning gäller

att organisationen har en så stor numerär att verksamheten blir effektiv.

att organisationen etablerar intimast möjliga samarbete med närstående organisationer med avseende på förhandlingsverksamheten.

Tillämpningen av ovanstående riktlinjer för gränsdragningen i stort ger följande resultat.

Staten utgör en enhetlig arbetsgivarpart. Kommunerna utgör formellt icke en enhetlig arbetsgivarpart men de samarbetar mycket intimt och vid en bedömning av organisationsfrågorna bör kommunerna därför likställas med en enhetlig arbetsgivarpart. Företag, som drivs i privaträttsliga former, utgör i nämnda hänseende en tredje grupp. Av det anförda följer att statsjästemän respektive privatanställda tjänstemän var för sig i princip bör hänföras till självständiga organisationer och ej annat än i särskilda fall samorganiseras med tjänstemän med andra arbetsgivarparter. Som allmän princip bör därför gälla, att självständiga organisationer skall finnas för:

- a) Tjänstemän vars anställningsvillkor regleras genom förhandlingar med statsmakterna eller dess organ
- b) Tjänstemän, vars anställningsvillkor regleras genom förhandlingar med kommunala organ eller kommunala arbetsgivarorganisationer
- c) Tjänstemän, anställda vid företag som drivs i privaträttsliga former

I de enskilda fallen kan vissa svårigheter uppstå vid gränsdragningen mellan statliga respektive kommunala området och det privata området. Detta torde främst gälla statliga eller kommunala bolag, föreningar, stiftelser o dyl. Verksamhet som bedrivs i privaträttsliga former, exempelvis i aktiebolagsform, bör i princip hänföras till det privata området. Även då det är fråga om verksamhet i privaträttslig form kan emellertid andra här nedan nämnda faktorer vara av så stor betydelse, att verksamheten bör hänföras till det statliga respektive kommunala området. Då det knappast är möjligt att genom en allmän regel uppdraga en strikt skiljelinje, bör vid behandlingen av tvister hänsyn bl a tas till följande faktorer:

- formerna för verksamhetens bedrivande
- tillhörighet till arbetsgivarorganisation
- verksamhetens art
- verksamhetens finansiering
- ägardeförhållandena
- statligt respektive kommunalt inflytande i verksamhetens ledning och allmänna skötsel
- förhandlingsmässiga förhållanden
- sättet för löne- och anställningsvilkorens fastställande
- lönesättningsprinciper
- personalens rekryteringsförhållanden.

Kommitten hade förutom principprogrammet förslag på hur gränsdragningen mellan TCO-förbund i detalj skulle ske. Det skulle i första hand ankomma på vederbörande förbund att genom överläggningar försöka uppnå överenskommenhet. TCOs styrelse skulle i enlighet med stadgarna i sista hand avgöra tvister om gränsdragning mellan förbunden.

Kommitten hade även förslag till uttalande av kongressen i enskilda organisationsfrågor. Ett förslag behandlade organisationsfrågan för industrins tjänstemän.

Enligt förslaget saknades det, trots det föreslagna principprogrammet, anledning att besluta om sammanslagning mellan SIF och SALF, eftersom förbunden hade etablerat ett tillfredställande samarbete i väsentliga frågor.

SALFs kommitteledamot gjorde en skriftlig reservation. Principprogrammets klara anslutning till vertikalprincipen och samtidiga förkastande av den horisontella organisationsformen ansåg han oförsvarlig mot bakgrund av det framgångsrika organisationsarbete som SALF bedrivit. De båda organisationsformerna borde istället betraktas som likvärdiga i organisationsplanen. Särskilt som det inte gjorts några försök att utreda vilken organisationsform som på längre sikt bäst betjänar tjänstemännens organisationssträvanden. Reservanten framhöll vidare att SALF inte var ensam representant för den horisontella organisationsformen. Han ifrågasatte också TCOs framtida möjligheter att genom tillämpning av kommitténs principprogram vinna anslutning från andra horisontalt uppbyggda tjänstemannaorganisationer.

Kongressen beslöt att hänskjuta organisationsplanskommitténs förslag till avgörande av TCOs representantskap. Innan representantskapet vid ett extra sammanträde fattade beslut i frågan träffades en överenskommelse mellan SALF och andra förbund inom TCO som organiserade arbetsledare i statlig och kommunal tjänst. Överläggningarna som ägde rum under TCOs ledning ledde fram till gränsöverenskommelser mellan SALF och berörda förbund inom försvaret, järnvägen och det kommunala området.

Gränsregleringen gjordes tvingande för förbunden. Tvångsförflyttning av medlemmar skulle inte ske, men förbunden åtog sig att aktivt medverka till att den åsyftade medlemsfördelningen mellan förbunden förverkligades så snabbt och friktionsfritt som möjligt. På två avtalsområden kunde inte överenskommelse nås och förbunden hemställde därför i överenskommelsen att TCOs representantskap måste fatta för parterna bindande beslut om gränsdragning mellan SALF och Civila Statsförvaltningens Tjänstemannaförbund samt mellan SALF och Statens Vattenfallsverks Tjänstemannaförbund.

Vid TCOs extra representantskapssammanträde i december 1956 godkändes, på styrelsens förslag, den organisationsplan som framlagts vid föregående års kongress. Godkännandet innebar en kompromiss i vilken ingick en bekräftelse av en gränsöverenskommelse på den offentliga sektorn som tills vidare gav SALF en begränsad rätt att organisera arbetsledare på det statliga och kommunala området. Kompromissen innehöll även ett särskilt uttalande om rätt för SALF att tills vidare organisera arbetsledare på industrins område så länge samarbetet med SIF fungerade. Med anledning av representantskapets beslut verkställde inte SALF ett tidigare fattat beslut om utträde ur TCO.

2.2.3 Särskilt om förhållandet mellan TCO och SALF

I skrivelse den 23 december 1964 till TCO sade SALF upp den gränsöverenskommelse som den 8 oktober 1956 träffats mellan de förbund inom TCO, däribland SALF, vilka organiserar arbetsledare i offentlig tjänst, att upphöra från och med den 1 januari 1966. Kort därefter tillsatte TCO-styrelsen en kommitté med uppdrag att genom överläggningar med bl a SALF söka åstadkomma en lösning av gränsfrågorna. Kommitténs arbete ledde inte fram till någon lösning. I mitten av december 1965 föreslog TCO, i en skrivelse till SALF, att förbundet trots uppsägningen skulle respektera gränsöverenskommelsen även efter 1965. SALF meddelade att förbundet vidhöll sin tidigare intagna ståndpunkt, vilken innebar att 1956 års gränsdragningsöverenskommelse skulle upphöra att gälla från och med den 1 januari 1966.

Vid ett extra representantskapssammanträde i februari 1966 beslutade SALF med stor majoritet att förbundet omedelbart skulle lämna TCO. SALF begärde därefter förhandlingar med Statens avtalsverk om de statligt anställda medlemmarnas anställningsförhållanden. Avtalsverket förklarade att man ansåg SALF vara bundet av de av TCO-S träffade avtalen, intill dess att SALFs medlemskap i TCO upphörde. SALF instämde då avtalsverket inför arbetsdomstolen, som i sin dom konstaterade att SALF fortfarande var medlem i TCO och att förbundet därmed kvarstod som medlem i TCO-S intill dess att den tid löpt till ända som TCOs stadgar föreskrev.

TCOs stadgar innebar att SALF kunde lämna centralorganisationen från och med den 1 januari 1968. Under tiden fram till dess pågick överläggningar mellan parterna, men dessa blev resultatlösa.

Som en följd av utträdet ur TCO gick SALF i avtalsförhandlingarna på det statliga området ut med en begäran om att få ett eget avtal. Avtalsverkets motförslag innebar att SALF skulle kunna få hängavtal till tidigare träffat avtal med TCO-S och övriga huvudorganisationer. SALF tog i april och maj 1969 ut vägmästare vid Statens Vägverk respektive förmän och verkmästare vid vissa fångvårdsanstalter i strejk. Konflikterna pågick till den 1 oktober samma år. Det avtal som SALF träffade med avtalsverket var identiskt lika med det som de övriga huvudorganisationerna träffat med arbetsgivaren. Hänvisningen till de med övriga huvudorganisationer ingånga avtalen fanns inte med i det avtal som SALF undertecknade.

I april 1969 ingick SALF och SIF ett samarbetsavtal; bl a enades parterna om att uppträda gemensamt i förhandlingar med SAF och dess branschförbund. Båda förbunden var enligt avtalet överens om att SALF borde återanlutas till TCO.

Överenskommelsen 1969 mellan SALF och SIF ledde till förhandlingar mellan SALF och TCO som resulterade i att SALF återinträdde i TCO den 1 juli 1970.

TCOs kongress i juni 1970 gav SALF en klart fastslagen rätt att fortbestå så länge förbundet självt önskade. SALFs organisationsområde skrevs in i en bilaga till organisationsplanen.

Vid SALFs ordinarie kongress i juni 1978 var kongressen helt enig om att förbundet måste slå vakt om sin förhandlingsrätt på det offentliga avtalsområdet. Bakgrunden till ställningstagandet var missnöje med KTKs och TCO-S agerande under de pågående avtalsförhandlingarna. Representantskapet beslöt i december samma år att förbundet skulle begära utträde ur KTK och TCO-S och därmed också ur TCO. En extra kongress i oktober 1979 skulle ta slutlig ställning till SALFs medlemskap i TCO.

Vid TCO-kongressen lade SALF fram ett kompromissförslag om sitt medlemskap i kartellerna. Det avslogs av kongressen.

Vid sin extra kongress vidhöll SALF beslutet att lämna TCO och så skedde med verkan från den 1 januari 1980.

SALFs kongress i april 1982 beslöt att förbundet skulle bilda en egen centralorganisation. Kongressen beslöt även att SALF skulle lämna PTK.

Sedan SALF begärt utträde ur PTK upptog organisationerna förhandlingar för att åstadkomma förutsättningar för SALF att stanna i kartellen. Förhandlingarna ledde i maj 1983 fram till att SALF blev kvar i PTK. SALF hade i samband med förhandlingarna förklarat sig komma att fortsätta sin verksamhet i egenskap av förbund och inte som centralorganisation.

Under 1985 intensifierades arbetet kring ett återinträde för SALF i TCO. Frågan behandlades positivt av SALFs representantskap i maj och av TCOs kongress i juni. Vid en extra kongress i september beslutade SALF om återinträde i TCO, TCO-S och KTK. Från och med den 1 oktober 1985 är SALF åter medlem i TCO, TCO-S och KTK.

2.2.4 Gränstviser

Samtliga förbund inom TCO kan betecknas som avtalsområdesförbund. Ju mer denna princip renodlas desto mer ökar förutsättningarna att undvika gränskonflikter. Organisationsplanen ger inga konkreta anvisningar om hur förbundsgränserna skall dras. Den anger bara riktlinjerna för förbundens organisationsuppbyggnad. TCOs stadgar innehåller regler om hur gränstviser mellan TCO-förbund slutligen skall avgöras.

I första hand försöker dock förbunden genom förhandlingar förebygga och lösa gränstviser innan de begär hjälp från centralorganisationen. Förhandlingarna kan gälla antingen en speciell fråga som parterna inte tänkt skall omfattas av en redan träffad gränsöverenskommelse eller ett avtalsområde som parterna vill reglera i en kommande överenskommelse. Överenskommelsernas innehåll och form är beroende av vilka slags förbund det är som träffar avtal. Ingår två vertikalförbund ett gränsavtal innebär avtalet i regel endast en uppdelning på respektive förbund av de befattningar eller företag som finns inom det aktuella förhandlingsområdet. En överenskommelse mellan ett vertikalförbund och ett yrkesförbund innehåller oftast också en uppdelning liknande den som sker mellan två vertikalförbund. Förutom denna uppdelning förekommer dubbelanslutningsavtal. De innebär att en tjänsteman kan vara medlem i båda förbunden och att de sinsemellan fördelar uppgifterna. Förhandlings-

ansvaret för löner och allmänna anställningsvillor m m brukar åvila vertikalförbundet medan yrkesförbundet bevakar yrkestekniska frågor och utbildningsfrågor. Det finns även exempel på att två yrkesförbund träffar dubbelanslutningsavtal med motsvarande uppdelning av förhandlingsuppgifterna.

Gränsöverenskommelser förebygger inte alla gränstvister. De metoder som finns inskrivna i avtalen för att lösa uppkomna tvister följer i princip två linjer. De olika konfliktlösningsmetoderna har emellertid samma tillvägagångssätt i de inledande skedena. Överläggningar i anledning av tvist förs till att börja med på det lokala planet. Klaras inte tvisten ut där tas den upp på central nivå. Hur förhandlingarna sker mellan förbunden varierar mellan olika avtal och förbund. En del avtal har bestämmelser om särskilda kommittéer dit tvister hänvisas. I andra fall är det förbundsledningarna som tar sig an tvisterna. Uppnås inget förhandlingsresultat på den här nivån föreskriver vissa avtal att tvisten skall avgöras av skiljemän enligt den ordning lagen om skiljemän föreskriver. Saknar avtalen föreskrifter om skiljemän är TCOs styrelse skyldig att avgöra tvisterna. Resultatet blir detsamma om avtalen helt saknar föreskrifter om hur uppkomna gränstvister skall lösas.

Centralorganisationens ansvar för att uppkomna gränstvister mellan medlemsförbunden blir avgjorda, vilar i första hand på styrelsen. Enligt stadgarna åligger det styrelsen att till förverkligande av TCOs program bl a

a) eftersträva ett rationellt uppbyggt system av till TCO anslutna tjänstemannaorganisationer

b) medverka till åstadkommande av överenskommelser för reglering av gränser och medlemsövergång mellan de anslutna organisationerna liksom mellan sådan organisation och övriga organisationer av arbetstagarare

c) pröva och avgöra mellan de anslutna organisationerna uppkomna gränstvister som av någon av de berörda organisationerna hänskjuts till styrelsen för avgörande. Styrelsens beslut i sådan tvistefråga kan överklagas hos representantskapet.

Det åligger enligt stadgarna medlemsorganisationerna

att vid kännedom om att medlem inte längre tillhör organisationens rekryteringsområde avföra medlemmen från aktivt medlemskap, och där så kan ske, medverka till att medlemskapet överflyttas till annan organisation

att följa av kongressen fastställd organisationsplan samt av styrelsen enligt c-satsen ovan fattat beslut i gränsfråga.

Det finns inga sanktionsregler i stadgarna som tar direkt sikte på förbund som inte följer styrelsens eller representantskapets avgörande i en gränstvist. Förbund som enligt styrelsens mening förverkat sin rätt att kvarstå i TCO kan uteslutas efter beslut av representantskapet. Uteslutet förbund kan få frågan prövad av nästkommande kongress.

Gränsöverenskommelserna innehåller oftast en bestämmelse om hur

de medlemmar som genom avtalet kommit att bli felorganiserade skall förmås att byta förbund.

2.2.5 Förslag till ny organisationsplan

TCO-kongressen 1985 tillsatte en utredning för översyn av organisationsplanen och behandling av gränstvister. Utredningen kom att bestå av TCO:s ordförande och representanter från sjutton medlemsförbund. Förslaget är framlagt för att behandlas av TCO-kongressen 1989. På grund av dess principiella betydelse redovisas i detta sammanhang en sammanfattning av förslaget.

Organisationsplanens mål är att i syfte att samla tjänstemännen inom en enda centralorganisation

- medverka till uppbyggnaden av fackliga tjänstemannaförbund som tillgodoser kraven på representativitet, medlemsdemokrati, yrkesidentitet och arbetsplatsgemenskap
- bidra till att stärka tjänstemannaförbunden som förhandlingspartner gentemot arbetsgivaren
- möjliggöra att förbund uppbyggda enligt olika organisationsprinciper kan samverka inom TCO.

Ett övergripande mål för organisationsplanen är att förbunden skall ha en så stor numerär att verksamheten blir effektiv samt att de skall kunna arbeta inom väl avgränsade organisationsområden med tydliga, stabila, trygga och av alla respekterade gränser mellan förbunden. Organisationsplanen kompletteras därvid av gränsdragningsöverenskommelser mellan förbunden vilka ingår som en del av organisationsplanen samt av en handläggningsordning för behandling av tvister i anslutning till organisationsplanen.

En grundläggande utgångspunkt för organisationsplanen är den förbundsstruktur som efter hand vuxit fram inom TCO. Den innebär att det finns två huvudtyper av tjänstemannaförbund; dels vertikalt uppbyggda förbund dels yrkesförbund, men även olika typer av blandformer. Den innebär också att förbund som vunnit inträde i TCO har rätt att fortbestå som självständiga organisationer så länge förbunden själva önskar detta.

Förbundens organisationsområden som de finns angivna i respektive förbunds stadgar begränsas av de anpassningar som kan bli nödvändiga i förhållande till organisationsplanen och gränsavtal med annan organisation. Ett förbund kan inte ensidigt genom förändringar av sina stadgar förändra förbundets organisationsområde. I de fall det inte av förbundets stadgar framgår en klar avgränsning av organisationsområdet bör överenskommelser om gränsdragning träffas med berörda förbund.

Uppbyggnaden av förbunden återspeglar huvudsektorerna på arbetsmarknaden, dvs. den statliga, kommunala och privata sektorn. För yrkesförbunden, vilka i flera fall har medlemmar över hela arbetsmarknaden även om tyngdpunkten finns inom en viss sektor, gäller särskilda förutsättningar.

Verksamhet som bedrivs i privaträttsliga former, exempelvis i aktiebo-

lagsform, hänförs i princip till det privata området. Samtidigt är det inte möjligt att genom en allmän regel uppdra en klar skiljelinje mellan det privata och det offentliga området. Även om det är en fråga om verksamhet i privaträttslig form kan andra faktorer vara av så stor betydelse att verksamheten bör hänföras till det statliga respektive det kommunala området. De faktorer som främst bör vara vägledande vid avgränsning mellan det privata och det offentliga området är följande:

- arbetsgivarpartens organisationsförhållanden
- verksamhetens karaktär och dess samband med andra verksamheter
- tidigare organisations- och avtalsförhållanden

Organisationsstrukturen medför att det ofta finns mer än ett TCO-förbund som uppträder gentemot samma arbetsgivarpart, i regel ett vertikalförbund och ett eller fler yrkesförbund. För att förbund uppbyggda enligt olika organisationsprinciper skall kunna uppträda effektivt gentemot en gemensam arbetsgivarpart krävs ändamålsenliga samarbetsformer innebärande bl.a. att organisationerna upprätthåller en samverkan i förhandlingsfrågor.

Avgränsningen mellan organisationsområdena mellan vertikalförbund och yrkesförbund bör i första hand åstadkommas genom tydliga och stabila gränslinjer mellan förbunden. Avtal om dubbelorganisering kan komplettera gränsdragningsavtal men måste alltid bygga på frivilliga överenskommelser mellan berörda förbund.

Gränsfrågor mellan TCO-förbund skall lösas inom ramen för TCO:s regelsystem. Det åvilar de till TCO anslutna förbunden att i första hand sinsemellan komma överens om gränsdragningar mellan förbunden och lösa uppkomna gränsdragningsproblem. Gränstvister mellan TCO-förbund får inte medföra varsel om stridsåtgärder gentemot arbetsgivarpart.

Twist om gränsdragning mellan TCO-förbund tas upp av styrelsen efter anmälan från berört förbund eller initiativ av ordföranden. För att i första hand försöka få fram en förhandlingslösning utser styrelsen en förhandlingsdelegation som normalt består av ordföranden jämte ytterligare 2—4 personer som utses av styrelsen men som inte nödvändigtvis ingår i styrelsen. Ingen i delegationen får tillhöra de av tvisten direkt berörda förbunden. Om så anses behövas, fastställer styrelsen ett datum, då tvisten skall vara löst, med risk att styrelsen annars fattar beslut i frågan.

Skulle det inte vara möjligt för förhandlingsdelegationen att nå fram till en uppgörelse mellan parterna, fattar TCO:s styrelse beslut med utgångspunkt från organisationsplanen. Styrelsen kan också fatta beslut i enlighet med ett framlagt kompromissförslag, om den anser detta vara till fördel vid tvistens lösning och förslaget inte strider mot de av kongressen beslutade riktlinjerna.

Styrelsens beslut i en gränsdragningstvist kan av parterna överklagas till representantskapet. Beslut av styrelsen och representantskapet i gränsdragningsfrågor fattas med enkel majoritet. Det åligger parterna att följa fattade beslut i gränsdragningsfrågor.

För att stabilitet i organisationsförhållandena skall kunna upprätthållas måste alla gränsavtal och andra organisationsöverenskommelser anmälas till TCO:s styrelse. Endast gränsavtal görs till föremål för styrelsens ställningstaganden. Dessa blir efter beslut av styrelsen en del av organisationsplanen. För andra former av överenskommelser gäller anmälningsplikten i rent informationssyfte.

Beslut i TCO:s styrelse eller av representantskapet om gränsdragning innebär automatiskt att denna blir en del i TCO:s organisationsplan.

Enligt stadgarna skall TCO:s styrelse även medverka till åstadkommandet av överenskommelser för reglering av gränser mellan de till TCO anslutna organisationerna och övriga organisationer av arbetstagare.

Primärt ankommer det på berörda organisationer att själva söka nå överenskommelser när behov av gränsreglering uppkommer.

När det gäller gränsfrågor mellan LO-förbund och TCO-förbund så bör LO-TCO-kommittén liksom tidigare behandla tvister utan att ha rätt att fatta för de tvistande parterna bindande beslut. Strukturförändringar på arbetsmarknaden medför att gränsdragningsproblem mellan LO- och TCO-förbund kan komma att öka i omfattning. För att förebygga uppkomsten av gränstvister bör LO-TCO-kommittén därför inte endast behandla enskilda tvister som anmälts till kommittén utan även kunna diskutera principiella frågor som rör förutsättningarna för gränsreglering mellan LO- och TCO-förbund.

Några gränsdragningsöverenskommelser förekommer inte mellan TCO-förbund och SACO/SR-förbund. Det torde också i regel saknas förutsättningar för regelrätta gränsdragningsöverenskommelser mellan förbund inom TCO och SACO/SR med hänsyn till att förbunden inom TCO hävdar organisationsrätten för alla tjänstemän inom sina respektive verksamhetsområden.

2.2.6 Förhandlingskartellerna TCO-S och KTK

När TCO bildades 1944 rådde enighet om att göra den nya centralorganisationen så enhetlig och effektiv som möjligt. Det gällde att sammansmälta de olika tjänstemannagrupperna och överbrygga motsättningarna. Tanken på en uppdelning av organisationen på tre sektioner, en för vardera stats-, kommunal- och privattjänstemän hade därför avvisats. Statstjänstemännens löne- och anställningsvillkor var dock enhetliga och skilde sig från övriga grupper. Av det skälet bildades Statstjänstemannasektionen eller TCO-S. Medlemskap i TCO-S var enligt TCO:s stadgar obligatoriskt för samtliga förbund med medlemmar på den statliga sidan, vid den tiden 22 organisationer.

Statstjänstemannasektionen hade ett visst mått av självstyrelse. Enligt TCO:s stadgar hade den rätt att besluta i centralorganisationens namn i frågor, som kunde anses vara av betydelse endast för de statsanställda, såvida inte TCO:s ordförande fann ärendet vara av sådan principiell vikt, att det borde prövas av centralorganisationens styrelse. TCO-S' verksamhet reglerades i övrigt genom särskilda stadgar, vilka fram till 1982 års kongress skulle godkännas av TCO:s kongress.

Praktiskt förelåg en betydande integration av TCO-S' verksamhet i TCO. I första hand kom detta till uttryck i det förhållandet, att TCOs kansli fullgjorde TCO-S' kansliarbete genom en särskild stats- och kommunaltjänstemannaavdelning, som också handlade gemensamma kansliuppgifter för TCO-förbunden inom den kommunala sektorn. Verksamheten finansierades helt av TCO.

TCO-S i dess nuvarande form med bl a eget kansli konstituerades 1967 i anslutning till att statstjänstemännen erhöll förhandlingsrätt.

Kommunaltjänstemannakommittén, TCO-K, bildades som ett samarbetsorgan mellan TCO-förbund med medlemmar inom den kommunala sektorn 1951. TCO-Ks uppgift var enligt de av kommittén antagna av TCO och förbunden godkända stadgarna att "behandla gemensamma frågor rörande förhandlingsverksamheten på det kommunala området". Förbunden på den kommunala sidan fick inte ta slutlig ståndpunkt till ingivande av förhandlingsförslag eller till godtagande eller förkastande av sådant förslag från arbetsgivarmotpart utan att TCO-K behandlat ärendet. Beslutanderätten låg emellertid kvar hos förbunden.

På samma sätt som gällde TCO-S var TCO-Ks verksamhet fram till 1967 integrerad i TCO genom kansliarbetet inom stats- och kommunaltjänstemannaavdelningen. TCOs arbetsuppgifter var dock något begränsade jämfört med förhållandet inom den statliga sektorn, då TCO-K-förbunden kunde förhandla utan direkt samverkan i vissa frågor, framförallt gällande tjänsteförteckningen.

Vid TCO-kongressen 1967 fick även TCO-K ändrad konstitution. Motivet var även i detta fall den nya förhandlingsrätten och dess praktiska utövande. Med den nya konstitutionen fick TCO-K rätt att träffa för de anslutna organisationerna bindande avtal i samtliga frågor. TCO-K fick nu också egna stadgar vilka skulle fastställas av TCOs styrelse.

På den privata sidan inom TCO bildades i början på 1950-talet ett särskilt organ, TCO-P. TCO-Ps uppgift var att i första hand tjäna som ett informationsforum mellan förbunden på den privata sidan.

I ett par fall under 1960-talet gavs TCO-P fullmakt att föra förhandlingar med SAF. Dessa förhandlingar omfattade även CF inom SACO.

1973 års TCO-kongress beslutade utöka de redan existerande samarbetsorganen inom TCO med ett nytt organ på den privata sidan, PTK. Liksom var fallet när det gällde TCO-S skulle det vara obligatoriskt för berörda förbund att tillhöra den nya kartellen. Undantag gjordes dock för förbund som före den 1 oktober 1973 begärde att få stå utanför PTK. Vad som var nytt var att det nya samverkansorganet också skulle ha rätt att ta in organisationer stående utanför TCO som medlemmar. Anledningen till detta var bl a att CF, med vilket SIF och SALF redan samarbetade inom ett förhandlingsorgan, ISAM, skulle vara med som en av grundarna av den nya förhandlingsorganisationen.

Genom beslut på 1976 års TCO-kongress upplöstes TCO-K och ersattes av KTK. Den nya kartellen som i stort sett övertog TCO-Ks uppgifter gavs i likhet med PTK möjlighet att som medlemmar ta in även andra än TCO-förbund. I motsats till PTK består dock KTK enbart av TCO-förbund.

Enligt TCOs stadgar är ett förbund skyldigt att vara anslutet till TCO-S, KTK eller PTK (med vissa undantag) med det antal medlemmar vars anställningsvillkor huvudsakligen regleras i avtal med staten, kommunerna samt på den privata sidan i första hand med SAF. Varken TCO-S eller KTKs stadgar får enligt uttrycklig bestämmelse i TCOs stadgar strida mot dessa. Även om inte samma uttryckliga bestämmelse finns beträffande PTK förutsätts även PTKs stadgar stå i överensstämmelse med TCOs stadgar. Samtliga karteller är skyldiga att redovisa sina stadgeändringar för TCOs kongress.

2.3 SACO/SR

2.3.1 Inledning

Centralorganisationen SACO/SR är en sammanslutning av 25 självständiga fackliga organisationer. De har tillsammans ca 280 000 medlemmar. Organisationen startade sin verksamhet den 1 januari 1975 då sammanslagningen av Sveriges Akademikers Centralorganisation (SACO) och Statstjänstemännens Riksförbund (SR) trädde i kraft.

SACO bildades 1947 som en akademikerorganisation. Föregångaren till SACO var Sveriges yngre akademikers centralorganisation, SYACO, som var en organisation för de yngreföreningar eller sektioner som fanns vid sidan av de etablerade akademikerförbunden. SYACO bildades i november 1943. Medlemsantalet var vid starten ca 5 000. Anledningen till att de yngre akademikerna hade bildat egna föreningar var att deras speciella problem inte beaktades tillräckligt i de akademiska yrkesförbund som fanns. Sådana yrkesförbund var t ex Sveriges Läkarförbund, Läroverkslärarnas riksförbund och Sveriges Juristförbund. Yrkesförbunden hade inte sett som främsta uppgift att tillvarata medlemmarnas yrkesmässiga och ekonomiska intressen, utan uppgiften för t ex Sveriges Läkarförbund angavs i första hand vara att upprätthålla en god och värdig anda inom kåren.

I december 1943 bildades SR av Sveriges Statstjänstemannanämnd och Trafiktjänstemännens Riksförbund (TR) som en gemensam topporganisation i princip endast öppen för högre statliga tjänstemän. Statstjänstemannanämnden hade bildats 1917. Statsförvaltningens tjänstemannaförening (nu ST inom TCO), Svenska provinsialläkarföreningen och Sveriges allmänna tulltjänstemannaförening var tillsammans med ytterligare fem förbund med och bildade nämnden. 1919 ingick 32 föreningar. TR bildades 1918 av tjänstemän vid SJ, postverket och telegrafverket.

Statstjänstemannanämnden avvecklades 1946 och TR formellt först 1969, men SR räknar 1946 som sitt startår. SR hade då 41 föreningar med ca 18 000 enskilda medlemmar.

Statstjänstemannanämnden var under sin verksamhetstid enda riksorganisation för högre tjänstemän, dvs akademiker.

Den fackliga situationen för högre statliga tjänstemän påverkades av

SACOs tillblivelse. I början på femtiotalet träffade SR och SACO en formell överenskommelse om intimt samarbete rörande medlemmars ekonomiska och sociala förhållanden samt anställnings- och arbetsvillkor. En samarbetskommitté bildades. Förbund med medlemmar som var akademiker skulle kunna dubbelanslutas. Elva SR-förbund valde sådan dubbelanslutning. 1951 var 53 förbund med sammanlagt 21 700 enskilda medlemmar anslutna till SR.

Samarbetet mellan SR och SACO fungerade dåligt. Organisationerna konkurrerade om medlemmarna. De hade också olika syn på hur förhandlingarna skulle drivas. Var och en ville företräda sina medlemmar i förhandlingar. De avtalsförhandlingar som hölls 1952 visade tydligt att ett förbund inte kunde företrädas av två topporganisationer. Alla dubbelanslutna förbund lämnade då SR, som därigenom förändrades till att bli en organisation för i första hand tjänstemän inom affärsverk, utrikesförvaltning och försvar med utbildning inom verken, som i allmänhet byggde på studentexamen. Verkförbundsprincipen blev därmed den princip som SR organiserade sina medlemmar efter.

Tanken på en sammanslagning av SR och SACO hade från SRs sida funnits redan före 1971. Det nära samarbetet mellan SR och SACO i förhandling och konflikt 1971 beredde vägen för sammanslagningen av SR och SACO 1975.

Alla SRs medlemmar följde emellertid inte med in i den nya organisationen. Föreningarna för tjänstemän vid post, tele, tull samt riksdag och riksbank valde att i stället ansluta sig till ST inom TCO. Kvar i SR vid sammanslagningen var ca 11 000 medlemmar.

SACO/SR är ingen förhandlingsorganisation även om den innehar partsställning på den statliga sektorn. Förhandlingsarbetet sköts antingen av särskilda förhandlingskarteller eller av förbunden själva direkt med arbetsgivarparten. Förhandlingskartellerna inom SACO/SR är SACO/SR-S för statsanställda och SACO/SR-K för kommunalanställda. PTK förhandlar för fjorton SACO/SR-förbund med privatanställda medlemmar.

SACO/SRs beslutande organ är kongressen och styrelsen. Inför viktigare beslut bör styrelsen inhämta ordförandekonferensens mening. Ordförandekonferensen består av förbundens ordförande.

SACO/SR-förbunden är uppbyggda som yrkes- och/eller examensförbund samt verksförbund. För Läkare- och Tandläkarförbundens medlemmar sammanfaller oftast yrke och utbildning, medan det inom t ex CF finns många lärare vid högskolor som är utbildade civilingenjörer. Som exempel på verksförbund kan nämnas SJTF och SRAT som har medlemmar inom utrikesförvaltningen enligt verksförbundsprincipen. Offentliganställda och privatanställda inom samma yrke eller med samma utbildning är organiserade i gemensamma förbund. Ingenjörsförbundet TLI som blev medlem i SACO 1966 är ett yrkesförbund som rekryterar medlemmar utan akademisk examen.

SACO/SR antog sin första organisationsplan vid sin kongress i november 1985. Då antogs även en kommentar till planen.

2.3.2 Organisationsplanen

Syftet med organisationsplanen är att den skall vara ett instrument för att undvika organisationsproblem och för att lösa sådana. Organisationsplanen är framtidsytande. Det slås i organisationsplanen fast att inget förbund genom majoritetsbeslut skall kunna tvingas till organisationsmässiga förändringar i förhållande till de förutsättningar som gällde för förbundet då det trädde in i centralorganisationen. Förändringar av rekryterings- och organisationsprinciper för de enskilda förbunden kan, inom ramen för organisationsplanens normer, endast ske om förbunden frivilligt godtar sådana förändringar.

SACO/SR-förbundens traditionella rekryteringsprincip har varit att medlemmarna skall ha akademisk utbildning eller kunskaper förvärvade på annat sätt som motsvarar en akademisk utbildning. Denna tradition bevaras i organisationsplanen genom de riktlinjer som ges angående förbundsorganisationen och anslutning av medlemmar till förbunden. Organisationsplanen anger inte någon organisationsprincip utan är mer beskrivande även om den bygger på den horisontella organisationsprincipen. För anslutning av medlemmar till förbunden gäller följande riktlinjer enligt organisationsplanen

— — — — —

3. Personer med gemensam utbildning och/eller yrke skall tillhöra samma förbund, oavsett inom vilken arbetsmarknadssektor de är verk-samma.

Undantagsvis kan ett förbunds rekryteringsområde begränsas till bransch, myndighetsområde eller motsvarande om SACO/SRs styrelse godkänner detta.

4. För medlemskap i förbunden gäller följande miniminormer:

- a) högskoleutbildning om minst 80 poäng eller motsvarande
- b) innehav av befattning eller arbete i yrke som kan anses motsvara lägst den kompetens som normalt nås efter två års högskolestudier (80 poäng)

Nya medlemskategorier får anslutas endast efter godkännande av SACO/SRs styrelse.

I kommentaren till organisationsplanen anges att förbunden, utan SACO/SR-styrelsens godkännande, kan tillämpa strängare inträdeskrav. Vissa förbund kräver tre års högskolestudier, motsvarande 120 poäng, för att anta en sökande som medlem.

Punkt 6 i organisationsplanens riktlinjer lyder:

6. Förbunden skall utforma sina principer för anslutning av medlemmar så att det normalt bara finns ett förbund inom SACO/SR hos vilket en anslutningsbar person kan söka medlemskap. Förbunden skall i detta syfte samverka ömsesidigt och med SACO/SR.

Eftersom SACO/SR består av både examens- och yrkesförbund kan det inträffa att vissa kategorier kan rekryteras av två eller flera förbund. Om ett sådant förhållande behöver regleras skall de berörda förbunden sträva efter att antingen komma överens om vilket förbund som skall ansluta de aktuella kategorierna eller ingå dubbelanslutningsavtal. Sådana överenskommelser och avtal skall anmälas till SACO/SRs styrelse.

Av kommentaren framgår att det sedan lång tid är ett etablerat förhållande att inom vissa delar av arbetsmarknaden en person kan anslutas antingen till ett examensförbund eller ett yrkesförbund inom SACO/SR. Mest framträdande är detta inom universitet- och högskoleområdet. Punkten innebär en rekommendation till berörda förbund att bilateralt reglera ett sådant förhållande antingen genom att sluta en gränsdragningsöverenskommelse eller ett dubbelanslutningsavtal. I princip anser SACO/SR att ett dubbelanslutningsavtal skall ha den utformningen att berörda medlemmar erbjuds att frivilligt ansluta sig till de båda förbunden.

2.3.3 Gränstvister

Bestämmelser om hur uppkomna gränstvister mellan SACO/SR-förbund skall hanteras återfinns i stadgarna och organisationsplanen. Den sjunde punkten i planen lyder:

7. Då gränstvist uppkommer är berörda förbund skyldiga att ta upp överläggningar för att förhindra eller lösa tvisten.

Åtgärder som kan övervägas:

- a) överföring av medlemsgrupper
- b) förbundsfusioner
- c) ombildning av förbundsstrukturen

Vidtagna åtgärder skall anmälas till SACO/SRs styrelse.

I kommentaren framhålls att det givetvis är önskvärt att de direkt inblandade förbunden gemensamt vänder sig till styrelsen men det ingår enligt stadgarna i styrelsens skyldigheter att ta sig an gränstvister.

Det framgår av stadgans artikel 5.4.1, femte strecksatsen som har följande lydelse:

Styrelsen skall:

avgöra frågor om tolkning av SACO/SRs organisationsplan och avgöra gränstvist mellan förbund.

Enligt stadgans artikel 5.4.3 kan styrelsens beslut om tolkning av organisationsplanen liksom styrelsens beslut i gränstvister överklagas till kongressen. Det skall ske inom tre månader efter beslutets delgivning. Tvister angående stadgans tolkning eller tillämpning skall enligt artikel 9.3.1 hänskjutas till prövning av skiljemän enligt lag.

Artikeln om tvists hänskjutande till skiljedom är inte direkt tillämplig på gränstvister. Den kan emellertid indirekt bli det. Avdelning 3 i stadgarna med rubriken "Förhållandet mellan SACO/SR och dess medlemsorganisationer" och under rubriken "Lojalitet" innehåller i artikel 3.1.1 följande

Förbund skall respektera SACO/SRs beslut

Sanktionen för bristande lojalitet kan enligt artikel 2.4.2 bli uteslutning. Beslutet skall tas av kongressen och med 2/3 majoritet av hela antalet ombud. Artikel 2.4.2 har följande lydelse

Kongressen får besluta om uteslutning endast om förbund genom uppsåtligt åsidosättande av SACO/SRs stadgar eller beslut eller på annat sätt allvarligt skadat SACO/SR eller annat förbund eller grovt åsidosatt lojalitetsreglerna enligt 3.1.

Organisationsplanen innehåller inga sanktioner riktade direkt mot förbund som inte följer styrelsens beslut i en gränstvist.

Den typ av dubbelanslutningsavtal som sluts mellan olika SACO/SR-förbund är inte gränsdragningsavtal i vanlig mening och innehåller därför inte någon anvisning om hur eventuella tvister skall lösas. Avsaknaden av sådana regler innebär att det till sist är styrelsen som har ansvaret för att uppkomna tvister klaras ut.

2.3.4 Förhandlingskartellerna SACO/SR-S och SACO/SR-K

SACO/SRs partställning på den statliga sektorn utövas genom förhandlingskartellen SACO/SR-S, som bildades 1980. På den kommunala sektorn har SACO/SR ingen egen partsställning. Istället har förhandlingskartellen SACO/SR-K, bildad 1976, partsställningen tillsammans med de enskilda förbunden. Deras verksamhet regleras dels i SACO/SRs stadgar och dels genom kartellernas egna stadgar. Dessa får inte strida mot SACO/SRs stadgar och skall redovisas för SACO/SRs kongress. Till SACO/SR anslutet förbund med statligt respektive kommunalt anställda medlemmar är skyldigt att vara anslutet till motsvarande kartell med det antal medlemmar som förbundet har i statligt avtal reglerade lönevillkor respektive anställningsvillkor reglerade i avtal med kommunerna. SACO/SRs styrelse äger efter begäran medge dispens för förbund med mycket ringa antal kommunalt anställda medlemmar från skyldigheten att tillhöra SACO/SR-K.

2.4 PTK

2.4.1 Inledning

Privattjänstemannakartellen bildades 1973 och är en förhandlingskartell för tjänstemän på den privata sektorn av arbetsmarknaden. Det första steget mot bildandet av kartellen togs 1969 när SIF, SALF och CF träffade en trepartsöverenskommelse som omfattade såväl organisations- som samverkanfrågor. HTF räknas också till de förbund som var med och bildade PTK. I PTK är sju TCO-förbund och fjorton SACO/SR-förbund medlemmar. Sedan SALF 1982 begärt utträde ur PTK fördes överläggningar i syfte att åstadkomma förutsättningar för ett fortsatt medlemskap i PTK. Resultatet av överläggningarna blev att SALF återtog sin utträdesansökan. Förhandlingarna redovisas i en rapport, Organisation 83, som även innehåller överväganden till grund för framtida åtgärder i organisationsfrågor. Vid PTKs kongress i maj 1985 tillsattes en utredning för en total översyn av PTKs ändamål, stadgar och verksamhetsformer. Översynsutredningen, som den kom att kallas, lade fram sina förslag till PTKs kongress i maj 1988 som antog bl a förslagen till nya stadgar. Då PTK som förhandlingskartell saknar organisationsplan har Organisation 83 och Översynsutredningen lagts till grund för följande genomgång av PTKs stadgar och organisation.

2.4.2 Organisationsfrågor och konfliktlösning

PTKs medlemsförbund representerar olika organisationsstrukturer som medför överlappningar av organisationsområdena. Inom industrin t ex organiserar SIF som vertikalförbund i princip alla tjänstemän medan SALF inom samma område endast organiserar arbetsledare och slutligen kan olika SACO/SR-förbund, som CF och CR, utifrån sina yrkes- och utbildningskrav konkurrera med SIF inom industrisektorn. Den konkurrens som förbundens olika rekryteringsmetoder medför skulle kunna ge upphov till interna gränstvister mellan PTKs medlemsförbund. Hela PTKs organisation och existens är emellertid uppbyggd med utgångspunkt från gemensamma fackliga målsättningar som i en förhandlingskartell förenar ett större antal tjänstemannaförbund inom den privata arbetsmarknadssektorn. Utgångspunkten för att lösa de problem som sammanhänger med överlappningar av organisationsområdena skall enligt Organisation 83 vara det grundläggande organisationsavtalet från 1969, TCOs organisationsplan och gränsdragningsöverenskommelser mellan enskilda förbund. Det framgår av de kompletteringar av PTKs stadgar som skedde 1976; bl a tillkom 1 § mom 5, som hade följande lydelse

De organisatoriska förhållandena mellan PTK-förbunden regleras av förutsättningarna för PTKs tillkomst samt av överenskommelser som därefter träffats mellan berörda förbund och som delgivits PTKs styrelse.

I de stadgar som antogs i maj 1988 har § 1 mom 5 ersatts av § 2 mom 3 som lyder

De organisatoriska förhållanden mellan PTK-förbunden regleras inom respektive centralorganisationer.

Om förbund tillhör olika centralorganisationer eller saknar tillhörighet till centralorganisation regleras de organisatoriska förhållandena av särskilda förbundsöverenskommelser.

Sådan förbundsöverenskommelse skall delges PTKs styrelse och äger sedan giltighet intill dess ny överenskommelse träffats och delgivits PTKs styrelse.

De nya stadgeinnehållet innebär enligt översynsutredningen en klarare kompetensfördelning mellan centralorganisationerna och PTK i organisationsfrågorna.

En av grunderna för PTKs tillkomst var att TCO-förbund skulle låta TCO pröva eventuella organisationstvister sinsemellan i enlighet med TCOs stadgar och organisationsplan. TCO-förbunden förutsattes acceptera TCOs beslut och att de fastställda organisationsgränserna skulle äga tillämpning inom PTK. På detta sätt skulle PTK kunna undvika interna organisationstvister samtidigt som man inte trädde TCOs tidigare funktioner enligt TCOs stadgar för när.

Enligt översynsutredningen är det PTKs huvudlinje att gränstvister mellan TCO-förbund skall lösas i TCO.

Vid PTKs tillkomst saknade SACO/SR organisationsplan och besluts-

rätt över de enskilda förbunden. Denna skillnad i centralorganisationernas förhållande till respektive medlemsförbund var en av orsakerna till att TCO-förbunden automatiskt gick in i PTK medan SACO/SR-förbunden skulle prövas in.

Enligt översynsutredningen skall gränstvister som uppstår mellan akademikerförbund inom PTK avgöras av SACO/SR. Detta följer av att SACO/SR numera har stadgemässiga förutsättningar att fatta avgörande beslut mellan medlemsförbunden.

PTK hade enligt Organisation 83 som ett av sina mål att medverka till en ytterligare successiv stabilisering av organisationsförhållandena.

Frågan om PTKs inre stabilitet är enligt översynsutredningen av så väsentlig betydelse att reglerna om förbundens skyldighet att reglera vissa organisatoriska förhållanden bör behållas.

För att uppnå denna stabilitet har förbunden enligt 11 § i PTKs stadgar ålagts bl a följande

Mom 1. Det åligger till PTK anslutet förbund

att verka för god sammanhållning inom PTK och iaktta lojalitet mot av PTK fattade beslut

— — —

att följa PTKs stadgar. Om rättelse av stadgebrott ej sker efter anmodan av styrelsen skall förbundet inbetala högst tre extra årsavgifter, dock lägst 10 000 kr, till PTKs reservfond.

Twister om stadgetolkning avgörs av styrelsen enligt 15 §, nedan,

Twist angående tolkning eller tillämpning av dessa stadgar avgörs av styrelsen. Förbund som inte låter sig nöja med styrelsens beslut äger inom tre månader hänskjuta frågan till prövning av skiljemän enligt den ordning lagen om skiljemän föreskriver. Styrelsens tolkning gäller i sådant fall intill dess skiljenämnd avgjort frågan.

2.5 Gränstvister mellan förbund tillhörande olika centralorganisationer

2.5.1 Gränstvister mellan LO-förbund och TCO-förbund

Det finns flera likheter än skillnader mellan LOs och TCOs organisationsstrukturer. Den största skillnaden är att TCOs organisationsplan omfattar även yrkesförbund. Gemensamt är bl.a. industriförbundsprincipen och förekomsten av skilda förbund för privat anställda och offentliganställda. Gränsdragningsproblemen har varit uppenbara för organisationerna sedan 1940-talet. Parterna hade en gemensam kommitté för reglering av vissa gränstvister. Kommitténs verksamhet övertogs senare av LO-TCO-kommittén.

LO-TCO-kommittén höll sitt konstituerande möte i landsorganisationens lokaler den 19 oktober 1949. Då antogs enligt protokollet detta uttalande om verksamheten.

Landsorganisationen i Sverige och Tjänstemännens Centralorganisation överenskomma härmed att för behandling av frågor av gemensamt intresse tillsätta en kommitté, kallad Samarbetskommittén LO-TCO och bestående av fyra representanter för vardera organisationen jämte lika antal suppleanter för dem. Det förutsättes att den nuvarande gemensamma kommittén för reglering av vissa gränstvister upphör med sin verksamhet och att dess arbetsuppgifter överflyttas på Samarbetskommittén.

Kommittén utser själv ordförande och sekreterare. Över sammanträdena skall föras protokoll, som justeras av representanter för båda organisationerna.

Behandling av viss fråga i Samarbetskommittén sker efter framställning därom från endera organisationen till kommitténs ordförande eller sekreterare. Sammanträde för frågans behandling skall hållas snarast möjligt och i regel senast en vecka efter det att framställning skett.

I behandlad fråga äger kommittén avgiva förslag till de båda organisationerna; för giltigheten av beslut härom erfordras att beslutet biträts av minst tre representanter för vardera organisationen.

LO-TCO-kommitténs verksamhet regleras alltså av överenskommelsen från 1949. Kommittén har inte haft någon framträdande roll vid lösandet av gränstvister mellan LO- och TCO-förbund. På senare år har den dock aktiverats och bl.a. löst tvisten mellan Skogs och SLF om virkesmätarna.

LO tillsatte i början av 1980 en arbetsgrupp med uppgift att försöka utforma gemensamma riktlinjer för LO-förbunden då gränsproblem uppstår med organisationer utanför LO. I arbetsgruppen ingick två representanter från LO och nio från förbunden. Bakgrunden var att 1976 års översynskommitté i sitt arbete med organisationsplanen funnit att gränsdragning gentemot organisationer utanför LO av många anledningar utgjorde ett växande problem. Översynskommittén fann att det förelåg ett stort behov av samordning av förbundens agerande och att gemensamma riktlinjer utarbetades som vägledning för förbundens behandling av dessa frågor.

Med organisationer utanför LO menas i detta fall tjänstemannaorganisationer och i praktiken nästan uteslutande TCO-förbund. Arbetsgruppen framhåller i sin rapport i oktober 1983 att LO-förbunden måste ta itu med gränsfrågorna. I annat fall är risken stor att betydande medlemsgrupper försvinner till tjänstemannasidan. Genom enkäter hade arbetsgruppen funnit att sammanlagt elva LO-förbund hade gränsavtal med ett eller flera TCO-förbund. LO-förbundens motparter var åtta TCO-förbund varav SIF, SALF och HTF hade avtal med mer än ett LO-förbund. Fabriks och Kommunal hade avtal med två respektive tre TCO-förbund.

Av rapporten framgår att arbetsgruppen anser att LO-TCO-kommittén, trots att den haft relativt liten betydelse, bör finnas kvar men kompletteras med en intern arbetsgrupp mellan LO och förbunden. De kan vara ett stöd för förbunden vid överläggningar och även motverka uppkomsten av gränstvister. Enligt arbetsgruppen bör nya och även revi-

derade gränsdragningsöverenskommelser insändas till LO för information till samtliga LO-förbund.

I rapporten ger arbetsgruppen följande rekommendationer till vägledning för bedömning av till vilket organisationsområde ett visst arbete är att hänföra.

Arbetsuppgifternas innehåll skall vara avgörande för organisationshemvisten

Den enskilde befattningshavarens teoretiska eller praktiska utbildning saknar betydelse för organisationshemvisten

Förändringar av produktionstekniken eller i produkternas tekniska nivå ska inte påverka organisationstillhörigheten

Inom industrin skall allt arbete inom produktionen vara LO-förbundens organisationsområde och på motsvarande sätt ska i princip arbete inom administrativa området vara tjänstemannaförbundens område

Inom statliga och kommunala sektorn samt handel, försäkringsområdet m fl kan inte en sådan uppdelning i administration respektive produktion göras utan inom dessa områden får andra kriterier för uppdelning utformas

Viss betydelse ska också tillmätas hur organisationsfrågor för berört arbete tidigare har bedömts

Arbetsgruppen framhåller att de praktiska problem som kan uppstå då en gränsöverenskommelse träffats och skall börja tillämpas främst gäller tidpunkten när medlemmar som genom avtalet hamnat i fel organisation skall föras över och hur hårt de enskilda medlemmarna skall påverkas att gå över till rätt organisation.

Av den tidigare redogörelsen framgår att det är regel att LO-medlemmar förs över till rätt förbund efter ett gränsavtal. TCO-förbunden tillämpar en metod med frivillig övergång.

Huvudregeln enligt arbetsgruppen skall dock vara att både medlemskap och förhandlingsrätt så snart som möjligt skall föras över till rätt organisation efter en överenskommelse. Det kan emellertid finnas skäl för ett förbund att i enskilda fall medge undantag. Vid nyrekrytering till en befattning skall gränsöverenskommelsen strikt tillämpas vare sig det gäller intern eller extern rekrytering. Vidare skall enligt arbetsgruppen tjänstemän som upprätthåller arbetarbefattningar räknas in i LO-kollektivet vid permitteringar och upprättande av turordningslistor.

2.5.2 Gränstvister mellan LO-förbund och SACO/SR-förbund

Gränsdragningstvister mellan förbund från LO respektive SACO/SR är sällsynta. Centralorganisationernas rekryteringsbas och kraven för medlemskap skiljer sig markant från varandra. De flesta SACO/SR-förbunden har som krav att medlemmarna skall ha en viss föreskriven högskoleutbildning eller inneha befattning med krav på motsvarande kompetens. Endast i några fall har SACO/SR-förbund och till dem anslutna föreningar sina stadgar utformade så att övergång från ett LO-förbund till ett SACO/SR-förbund är möjlig. Den situation i vilken en sådan övergång kan ske är när en enskild arbetstagare eller en grupp av arbetstagare

inom ett LO-förbund genom fortbildning och internutbildning i sitt arbete kan uppfylla de yrkeskrav som den tilltänkta SACO/SR-föreningen ställer.

I ett fall har medlemmar i ett LO-förbund strömmat över till ett SACO/SR-förbund. Det gällde vissa flygtekniker inom Transport som blev medlemmar i SFF inom SRAT. Enligt SFFs stadgar kan medlemskap beviljas

— — —

a Varje inom luftfart verksam tekniker med teknisk grundutbildning, som berättigar honom ett i Sverige giltigt flygteknikercertifikat.

— — —

Överströmningarna ledde till konflikter mellan SRAT och Linjeflyg. Konflikterna finns beskrivna i kapitel 5 om gränstvister som fall nr 4, 15 och 20.

LO och SACO/SR har inga gemensamma organ eller gemensamt utarbetade regler för behandling av gränstvister mellan förbund anslutna till respektive centralorganisationer.

2.5.3 Gränstvister mellan LO-förbund och fristående förbund

LO-förbunden dominerar helt de avtalsområden som hänförs till de traditionella arbetaryrkena. Denna monopolställning motsvaras inom många branscher av samma förhållanden på arbetsgivarsidan. Det finns emellertid förbund som utan att vara med i LO organiserar arbetare inom de traditionella LO-områdena. Den konkurrerande organisationen har i de flesta fall inte lyckats påverka avtalssituationen på en arbetsplats eller för en bransch. De LO-förbund som utsatts för konkurrens har hitintills behållit avtalsrätten. Det nya förbundet blir hänvisat att teckna hängavtal med arbetsgivaren med samma villkor som LO-förbundet. Det är i den här situationen inte fråga om gränstvister i den mening att det är en tvist om till vilket avtalsområde en viss arbetsuppgift skall hänföras. Tvisten gäller den principiella rätten att teckna kollektivavtal för ett visst avtalsområde.

SAC som bildades år 1910, har sina flesta medlemmar inom LO-förbundens avtalsområden. SAC som sedan gammalt företräder en annan ideologi än LO organiserar anställda inom alla avtalsområden på svensk arbetsmarknad och gör det efter andra principer än gängse förekommande.

En annan organisation av betydelse utanför LO är *Hamnarbetarförbundet* som bildades 1973 efter en utbrytning ur Transport.

Nedan följer en närmare presentation av de två organisationerna.

SAC

SAC är en syndikalistisk organisation. Den är rikstäckande och består av ca 200 lokala samorganisationer (LS). LS ansluter alla oberoende av yrkestillhörighet. De lokala samorganisationerna indelas i sektioner som närmast kan jämföras med verkstadsklubbarna på LO-sidan. Inom stör-

re LS finns särskilda sammanslutningar för alla i en viss bransch. De kallas syndikat och utgör tillsammans riksomfattande branschfederationer, t ex byggnadsfederationen och samhällsanställdas federation. Federationernas uppgift är att bedöma och gripa sig an alla problem inom sin bransch.

SAC har ca 15 500 medlemmar. De återfinns av tradition främst inom skogs-, byggnads- och gruvindustrin. Antalet anställda i dessa yrken minskar totalt sett vilket även drabbar SAC. Andra grupper av anställda får därmed ökad betydelse för SAC. Exempelvis de offentligt anställda som har en egen federation.

Skogsbruksfederationens kollektivavtal med SLA är SACs enda riksstäckande avtal. Det omfattar ca 1 000 medlemmar. Inom samma avtalsområde har Skogs ca 26 000 medlemmar. Förutom riksavtalet har SAC ca 300 lokala kollektivavtal, varav många inom byggnadssektorn.

I kapitel 5 behandlas SAC i fallen nr 5, 8 och 11.

Begreppet federalism är centralt för SAC. Det används både som organisationsprincip och som princip för beslutsfattande. Federalism är SACs metod för samordning och uttrycket kommer av federativ som betyder sammanslutning, förbund. I en federation har självständiga enheter av fri vilja slutit sig samman för ett bestämt syfte. De behåller sin självständighet i alla andra frågor än den som federationen skapats för och enheterna kan lämna federationen om de vill. Alla deltar på lika villkor. Det finns inget tvång att delta i en federation. Federalismen innebär att det inte finns en enda beslutsapparat för alla typer av frågor, utan enheterna samarbetar i varje fråga med dem som har intresse i just den frågan. Som beslutsprincip innebär federalismen att ingen enhet får handla i strid med gemensamt fattade beslut och att inget centralt organ kan tvinga eller hindra de lokala enheterna, så länge de handlar i egna angelägenheter, under eget ansvar och med egna resurser. Konkret betyder det att de lokala samorganisationerna har beslutanderätt i alla frågor som berör LS verksamhetsområde. Detta gäller även i fråga om strejker och andra konflikter på arbetsmarknaden. Någon vetorätt från centrala instanser gentemot den lokala organisationens beslut finns inte. Inom LS har beslutsutövandet också decentraliserats såtillvida att sektioner och syndikat är självstyrande när det gäller egna angelägenheter, exempelvis beslut om strejk vid en viss arbetsplats, eller inom ett syndikats verksamhetsområde.

Hamnarbetareförbundet

Förbundet kan karaktäriseras som ett yrkesförbund för arbetare sysselsatta inom hamn- och stuverinäringen samt vissa godsterminaler med likartade arbetsuppgifter. Att förbundet organiserar arbetare på godsterminaler, t ex IKEAs godsterminal i Älmhult, beror av de rationaliseringar i godshanteringen som gjorts i form av ökad användning av containere. Den traditionella styckegodshanteringen sker nu ofta på sådana godsterminaler i stället för vid lastning och lossning av fartyg. Containern fraktas sedan till hamnen där den lyfts eller körs ombord utan om-lastning av styckegodset.

Hamnarbetarförbundet konkurrerar således med Transport om avtalsrätten. Av den fasta hamnarbetarkåren på ca 3 000 man organiserar Hamnarbetarförbundet och Transport ungefär hälften var. Hamnarna norr om Gävle domineras helt av Hamnarbetarförbundet. I Göteborgs och Stockholms hamnar tillhör flertalet av arbetarna Hamnarbetarförbundet.

Hamnarbetarförbundet har inget rikstäckande kollektivavtal med SSF som har ett medlemsföretag i landets alla hamnar där stuveriverksamhet bedrivs. Förbundet har möjlighet att teckna hängavtal till Transports kollektivavtal. Hängavtalen ger inte Hamnarbetarförbundet rätt att lokalt bestämma om t ex arbetstider och uttagningsregler, även om alla arbetarna i en hamn är medlemmar i förbundet.

2.5.4 Gränsdragning mellan TCO-förbund och SACO/SR-förbund

De gränsavtal som förekommer mellan TCO-förbund och SACO/SR-förbund är alla till sin uppbyggnad dubbelanslutningsavtal. Vissa bestämmelser i dessa avtal har en innebörd som medför att avtalet i mycket liknar ett vanligt gränsavtal. Om ett dubbelanslutningsavtal får karaktär av gränsavtal eller ej beror till stor del av under vilka former dubbelanslutningen sker.

En typ av dubbelanslutningsavtal förutsätter att den enskilde själv tar initiativ till att dubbelanslutning skall ske. Den som tillhör en berörd akademikergrupp kan således välja att tillhöra ett av de två förbunden eller att tillhöra bägge. Förhandlingsansvaret för en medlem som är med i bägge förbunden finns i en del fall reglerat i avtalet.

Dubbelanslutningen kan även innebära att medlemmen automatiskt blir medlem av bägge organisationerna om han inte reserverar sig mot dubbelanslutningen.

En tredje modell innebär att medlemmarna utan reservationsrätt är obligatoriskt anslutna till båda förbunden. I den situationen torde förbunden i de flesta fall ha överenskommit om vilket av dem som skall bära förhandlingsansvaret.

En fjärde form av dubbelanslutning innebär att dubbelorganiseringen är frivillig under ett inledningsskede. Därefter kan dubbelorganiseringen efter en viss på förhand angiven tid övergå till att bli obligatorisk. En övergång kan också tänkas ske om endera parten efter viss tid gör anspråk på det.

Frågan om en dubbelansluten medlem skall vara med i båda centralorganisationerna avgörs i en del fall av medlemmen själv och ibland av förbunden. Det kan också framgå direkt av avtalet hur frågan lösts.

TCO-förbunden och SACO/SR-förbunden har olika inställning till om dubbelanslutningen skall vara frivillig eller obligatorisk. Förbundens ställningstagande speglar det konkurrensförhållande om medlemmar som råder mellan förbund från olika centralorganisationer.

Dubbelanslutningsavtalen har främst ingåtts mellan SIF och ett flertal SACO/SR-förbund. Grunden för dessa avtal lades 1969 när SIF och CF träffade ett samarbetsavtal. Avtalet innebar att SIF gavs en helt oinskränkt organisationsrätt inom industrisektorn. CF och de SACO/SR-

förbund som senare ingick dubbelanslutningsavtal med SIF avstod från att rekrytera medlemmar som inte uppfyllde vissa formella villkor beträffande utbildningens nivå. Liknande utbildningskrav återfinns i de flesta av SACO/SR-förbundens stadgar som krav på medlemskap.

De avtal om dubbelanslutning som ingåtts mellan TCO-förbund och SACO/SR-förbund reglerar inte bara frågor kring dubbelanslutningen. Avtalen innehåller också viktiga punkter om lokalt samarbete mellan de avtalsslutande parterna. Det kan gälla samarbete för speciella personalkategorier som bägge organisationerna har som medlemmar.

Samarbete som även till viss del berör organisationsfrågor mellan TCO-förbund och SACO/SR-förbund sker på den privata sektorn inom förhandlingskartellen PTK. På den offentliga sidan finns inget motsvarande samarbete mellan TCO-förbud och SACO/SR-förbund.

3 Exempel på gränsöverenskommelser mellan förbund

3.1 Byggnads

3.1.1 Inledning

Byggnads med sina omkring 150 000 medlemmar har enligt LOs organisationsplan organisations- och avtalsrätten inom hela byggnadsbranschen. Utanför organisationsplanen finns emellertid alltjämt tre förbund som organiserar och sluter avtal för arbetstagare på byggen, nämligen Bleck- och Plåt, Elektrikerförbundet och Målareförbundet. Andra gränser har Byggnads till Transport och Kommunal. Gränslinjen mot Transport följer i allmänhet huvudsaklighetsregeln och mot Kommunal ägan-deprincipen. Flera förbund gör också anspråk på avtalsrätten för städning på byggarbetsplatser.

Flertalet tvister mellan Byggnads och andra förbund har gällt byggnadsarbeten på industriföretag, framför allt reparations-, om- och tillbyggnadsarbeten och uppförande av smärre nybyggnader. Särskilt under 30- och 40-talen blockerade Byggnads arbetsplatser där sådana arbeten utfördes av det aktuella industriförbundets medlemmar. En ny anledning till konflikter mellan Byggnads och industriförbunden Fabriks och Metall kom den under 50-talet utvecklade pre-fab-metoden att utgöra. Tvister uppkom när fabriks- eller metallarbetare behövde delta i monteringsarbetet på byggarbetsplatsen.

Byggnads har gränsavtal med följande förbund: SF och Transport, Metall, Målareförbundet, Bleck- och Plåt, Lantarbetareförbundet, Fastighets, Gruv, Fabriks, Kommunal, Trä och Skogs. Här nedan följer en kortare redogörelse för Byggnads gränsavtal med Målareförbundet, Kommunal och Fastighets. Avtalet med SF och Transport presenteras under Transports rubrik.

3.1.2 Byggnads och Målareförbundet

Byggnads och Målareförbundet förde i januari 1970 överläggningar om gränsfrågor. Vid förhandlingarna behandlades fyra olika arbetsmoment som i skilda sammanhang kunde utföras av både målare och olika yrkesarbetare inom Byggnads, nämligen murare, golvläggare och betongarbetare. I tre av de fyra frågorna blev förbunden överens. Ett av arbetsmo-

menten fördes till Byggnads och ett till Målarna och det tredje delade förbunden på. Det fjärde arbetsmomentet, arbete med tunnputs, enades parterna om att studera på plats. Problemet låg delvis i att arbetsförfarandet vid byggnadsarbetarnas arbete med tunnputs och målarnas arbete med sandspackel var exakt detsamma vid takarbeten.

I januari 1973 undertecknade parterna en överenskommelse om gränsfrågor. Överenskommelsen skall enligt förbunden ses som en rekommendation, från vilken avsteg kan ske i speciella fall. Parterna bör om möjligt bli ense om avsteg innan arbetet påbörjas. Överenskommelsen behandlar utvändiga arbeten, invändiga arbeten, beklädnad i våtutrymmen, tak och plasttak. Frågan om arbete med tunnputs på väggar och tak är löst så att båda förbundens medlemmar kan utföra behandling med sandspackel på ytor av lättbetong och betong. Motsvarande arbete på skivor (gips, träfiber och spån) utförs av målarna.

Överenskommelsen i övrigt innebär att de aktuella arbetsmomenten tillförs ett av förbunden eller bägge tillsammans.

Överenskommelsen gäller tills vidare. Vardera parten kan utan uppsägning begära förändringar och tillägg vid metod- eller materialförändringar och då nyheter introduceras på marknaden.

3.1.3 Byggnads och Kommunal

Gränsavtalet mellan Byggnads och Kommunal är från 1951 och innehåller regler för organisationstillhörigheten vid kommunala anläggningsarbeten. Avtalet gäller i första hand anläggningsarbeten. Husbyggnadsarbeten hänförs till Byggnads, såvida de icke ingår som en obetydlig del i anläggningsarbeten som tillhör Kommunal. Reparations- och underhållsarbeten av kommunala byggnader hör också till Kommunal förutsatt att arbetet sker i kommunens regi och med anställda kommunalarbetare. Undantag görs för byggnader som innehas av s k allmännyttiga bostadsföretag. Det ankommer på förbunden att avgöra eventuella tvister rörande organisationstillhörigheten vid kommunala anläggningsarbeten.

Gränsavtalet aktualiserades i ett mål i arbetsdomstolen 1972. Kommunal åberopade som svarande mot Ljusdals kommun och Kommunförbundet avtalet som en förutsättning bland flera för att Ljusdals kommun vid ett visst husbyggnadsprojekt skulle följa byggnadsavtalet och inte det kommunala GS-avtalet. I domen 1972 nr 24 fastslås emellertid att de omtvistade byggnadsarbetena med användande av hos kommunen stadigvarande anställda faller inom det mellan Kommunal och kommunen gällande kollektivavtalets tillämpning.

Kommunala beredskapsarbeten har ibland föranlett tvister om organisations- och avtalsbehörigheten. Enligt information 1971 från Kommunförbundet, Byggnads och Kommunal gäller de villkor som LO tidigare fastställt och som innebär att vederbörande kvarstår i sin fackliga organisation. Medlemskapet skall sålunda enligt LO inte ändras under den tid som beredskapsarbete pågår.

3.1.4 Byggnads och Fastighets

Förbunden har två gemensamma gränsavtal. Byggnads organiserar sina medlemmar enligt industriförbundsprincipen och i kraft av huvudsaklighetsregeln tecknar Byggnads kollektivavtal för den bodstädning och byggarbetsplatsstädning som sker på de arbetsplatser där Byggnads medlemmar är verksamma. Om detta är förbunden ense enligt ett avtal. I fråga om städningsarbete i industriföretag, som utförs i företagets egen regi, gäller enligt LOs organisationsplan - i den mån respektive fackförbund lämnar sitt medgivande härtill - att till Fastighets ansluts för fastighetsskötsel och städningsarbeten anställda.

Ett annat gränsavtal mellan förbunden gäller anställda vid kooperativa och allmännyttiga bostadsföretag. De arbetsuppgifter som avses är underhålls- och reparationsarbeten i lägenheter och lokaler. Gränsen har dragits så att periodiskt återkommande arbeten skall utföras av anställda organiserade i Byggnads medan anställda som utför löpande underhåll och mindre reparationer skall vara organiserade i Fastighets.

I avtalet rekommenderas lokalavdelningarna att tillse att lönevillkoren inte skall försämrats för dem som måste byta organisation.

3.2 Fabriks

3.2.1 Inledning

Fabriks har ca 95 000 medlemmar. I LOs organisationsplan är Fabriks det förbund som har flest branscher eller arbetsföretag inom sitt organisationsområde. Till Fabriks är många mindre branscher med fabriksmässig tillverkning anslutna, t.ex. konstblommefabriker, snäckskalsfabriker och vaxduksfabriker. Det finns emellertid bland Fabriks avtalsområden även sådana branscher som är viktiga för den övriga industrin och inom vilka många arbetar, t.ex. kemisk industri, plastvaruindustrin och företag inom byggnadsämnesindustrin. På grund av Fabriks många olika avtalsområden uppstår lätt gränstvister med andra förbund inom LO. Även i förhållande till tjänstemannaförbunden kan gränsfrågor bli aktuella.

Fabriks speciella situation kan avläsas i det förhållandet att av de sammanlagt sjutton gränsfrågor som 1976 års översynskommitté beskriver i 1981 års organisationsplan är Fabriks part i sex av dem, fler än något annat förbund. Nedan följer först sammandrag från två av dessa behandlade gränsfrågor och därefter redogörelse för Fabriks avtal med Trä, Skogs och SIF.

3.2.2 Organisationstillhörigheten inom den plastbearbetande industrin

Inom den plastbearbetande industrin, som framställer halv- och helfabrikat av obearbetade plaster och dit plastvarufabrikerna hör, förekommer en integration med traditionella industribranscher eller tillverkning av varuslag, som är upptagna under andra förbunds organisationsområden.

Vid sin behandling av gränsfrågor rörande plastvarutillverkningen har översynskommittén funnit att vid handläggning av organisationstvister på detta område även andra faktorer än produktionsmetoden och huvudsaklighetsregeln bör beaktas. Som andra sådana faktorer har därvid bl a angivits sammanhållning av bransch- och avtalsområden samt produktionsinriktning. Kommittén konstaterar, att varken nu eller tidigare från något förbund ifrågasatts, att plastvarufabriker skall tillhöra Fabriks. Däremot har ansetts som angeläget, att uttrycket plastvarufabriker inte får tolkas alltför snävt.

Grundprinciperna för lösandet av gränstvister inom här behandlade områden bör enligt kommitténs uppfattning vara en kombination av produktionsmetoden och huvudsaklighetsprincipen med iakttagande av den elasticitet vid tillämpningen som speciella förhållanden i varje särskilt fall kan motivera.

Vid förekommande gränstvistbehandling bör angelägenheten av att kunna sammanhålla enhetliga avtalsområden och traditionell branschindelning i organisationsplanen samt produktionsinriktning beaktas, så att inte materialslaget alltför ensidigt avgör organisationstillhörigheten.

3.2.3 Organisationstillhörigheten för anställda inom glasmanufakturering

Redan enligt 1966 års och tidigare gällande organisationsplaner tillhör glasindustrin - därvid avses den glasframställande industrin - Fabriks. Till arbetsföretag under Träs organisationsområde hör däremot glasslipperier. Vid glasbruk anställda glasslipare tillhör enligt industriförbundsprincipen Fabriks.

Utvecklingen har lett till att företag för glasmanufakturering är uppdelade på de båda förbunden. Till Trä hör nio företag med närmare 340 anställda och till Fabriks sju företag med någor över 280 anställda. Förklaringen till att glasslipperier kommit att hänföras till Trä sammanhänger med att glasslipning tidigare förekom i betydande omfattning med anknytning till möbel-, ram- och spegeltillverkning.

Även glasmästerier har tillhört Trä men har senare överförts till Byggnads. Anledningen härtill är, att glasmästeriarbetet i ökad utsträckning kommit att förläggas till byggarbetsplatserna.

Branschen har sedermera genomgått en markant strukturförändring. Tillverkningen utgörs numera huvudsakligen av bilglas och säkerhetsglas, där produktionsprocessen till stor del består i härdning och laminering av glaset. Glasslipningen utgör endast en mindre del av tillverkningen. Anknytningen till trähantering finns heller inte.

Enligt 1976 års översynskommittés förslag finns det inte några sakskalet för att anställda vid företag med i stort sett samma slags tillverkning och under så liknande betingelser såsom fallet är inom glasmanufaktureringen skall vara anslutna till olika förbund.

Den tidigare anknytningen till träbearbetning har upphört och kommittén anser att branschen bör tillföras Fabriks organisationsområde. Vid företag - om sådana skulle finnas med sådan produktionsinriktning

att kombination mellan glasbearbetning och annan bransch föreligger (exempelvis isolerglasframställning) utgår kommittén från att huvudsaklighetsregeln kan tillämpas.

Enligt kommitténs förslag tillfördes glasmanufakturering i organisationsplanen Fabriks organisationsområde.

3.2.4 Fabriks och Trä

Båda de ovan behandlade gränsfrågorna berör förhållanden mellan Fabriks och Trä. En förteckning från ett sammanträde hösten 1984 mellan förbunden om organisationstvister upptar sjutton tvister vid lika många företag. Bland de branscher som är representerade i förteckningen återfinns både plastbearbetande industri och glasmanufaktur.

Twisterna befinner sig på alla stadier allt från att de lokala organisationerna skall göra ett inledande företagsbesök till att förbunden gemensamt skall klargöra en träffad överenskommelse för de lokala organisationerna. Följande tvist inom den plastbearbetande industrin är av särskilt intresse.

Ett företag tillverkade byggkomponenter, olika typer bärande och avskiljande väggar samt dörrar, skärmväggar, golv, fönsterbänkar och bordsskivor m m.

Laminatskivor i olika utföranden limmas på bärare av plywood, träfiberskivor, spånskivor eller stryrelit. Materialet bearbetas efter limningen i speciella maskiner, såsom sågar, fräsar, kantlistmaskiner, borrar. Någon tillverkning av laminat förekommer inte vid den aktuella fabriken.

Den tillverkning av bänkskivor, golvmaterial etc som sker vid fabriken skilde sig inte enligt Trä från motsvarande tillverkning vid snickeri- och möbelfabriker, parkett- och lamellgolvsfabriker och liknande fabriker som tillhör Träs avtals- och organisationsområde.

Material som limmas på s k bärare kan vara av olika plastlaminat eller fanér. Arbetet med detta plastlaminat var orsaken till att Fabriks ansåg sig ha rätt till avtals- och organisationsbehörigheten.

Förbunden träffade i början av januari 1984 överenskommelse om att avtals- och organisationsbehörigheten vid företaget skall tillkomma Trä.

Twisten hade anmälts till landssekretariatet av Trä. Sekretariatet hade utrett tvisten och underlag för beslut med den innebörd som förbunden träffade avtal om hade framlagts för sekretariatet.

3.2.5 Fabriks och Skogs

Förbunden träffade under våren 1984 en gränsöverenskommelse om torvarbetarnas organisationstillhörighet och om avtalsrätten för olika projekt för torvarbeten.

Överenskommelsen innebär att Skogs har organisations- och förhandlingsrätten för torvarbetare anställda i skogsföretag som i sin verksamhet också bedriver torvtäkt. Samma sak gäller normalt också för torvarbetare som är anställda hos smärre entreprenörer som anlitas av skogsföretag i deras ordinarie verksamhet.

Enligt överenskommelsen har Fabriks organisations- och förhandlingsrätten för torvarbetare som enbart eller till övervägande del ägnar sig åt torvproduktion. Samma sak gäller också för torvarbetare som är anställda hos entreprenörer som genom kontrakt eller avtal uteslutande bedriver torvtäkt på skogsföretagens marker.

De förarbeten i form av avverkning och virkestransporter, som sker i samband med att området färdigställs för torvbrytning, skall i princip falla under Skogs intresseområde.

Vid överläggningarna om gränsavtalet framhölls att de lokala avdelningarna bör söka begränsa ständiga medlemsöverflyttningar för sådana medlemmar som under året alternerar mellan torvbrytning och reguljärt skogsarbete. Hänsyn skall därvid tas till inom vilken bransch medlem eller grupp av medlemmar har sin huvudsakliga sysselsättning.

Slutligen framgår av överenskommelsen att för de fall de lokala avdelningarna inte kan enas, skall detta omedelbart anmälas till respektive förbunds styrelse.

3.2.6 Fabriks och SIF

SIF är jämte SALF de enda tjänstemannaförbund som Fabriks har gränsöverenskommelser med. Många av överenskommelserna med SIF träffas inom företag och gäller endast ett fåtal befattningar. I den typen av överenskommelser nämns de personer som innehar de omtvistade befattningarna ofta vid namn.

Mellan Fabriks och SIF finns emellertid även överenskommelser av mer övergripande karaktär.

En sådan träffade parterna 1969. Enligt den tillkommer det SIF att organisera laboratoriepersonal med arbetsuppgifter enligt definitionerna för befattningsfamiljen 210 i den mellan SIF och SAF gemensamma befattningsnomenklaturen för tjänstemän.

Till Fabriks organisationsområde hänförs enligt överenskommelsen driftstekniker och operatörer, instrumentmakare med uppgift att göra montage, reparation, service och underhåll av instrument, samt betongstationsskötare.

Det finns även exempel på överenskommelser av generell natur som gäller företag. En sådan är gällande mellan Fabriksklubb och SIF-klubbarna vid vissa ortopediska verkstäder.

I denna överenskommelse konstaterar parterna inledningsvis att förhandlingarna gäller olika tjänster och inte personer. Organisationerna skall rekommendera frivillig övergång för de personer vars tjänst berörs av överenskommelsen.

Det skall ankomma på SIF att organisera de befattningar som i huvudsak (mer än 50 % av arbetstiden) har en administrativ funktion och patientprovningsservicefunktion eller befattningar med konstruktionsarbete, ritbordsarbeten osv.

På Fabriks ankommer att organisera de befattningar som i huvudsak innehåller mest praktiskt och hantverksmässigt arbete. Slutligen anmärks att om parterna inte kommer överens går ärendena till central nivå för avgörande.

AD prövade i målet 1978 nr 18 om byggnadsämnesavtalet mellan Fabriks och Byggnadsämnesförbundet eller tjänstemannanavtalet mellan SIF och Byggnadsämnesförbundet skulle tillämpas för vissa modellörer. Dessa arbetsuppgifter var inte behandlade i gränsöverkommelsen. Domstolen konstaterade att vid en keramisk industri var en grupp s.k. modellörer anställda. Dessa hade till uppgift att framställa originalmodeller av vissa produkter som tillverkades vid fabriken. Ostridigt hade arbetareavtalet tidigare tillämpats för dessa. Under senare år hade emellertid modellörerna gått in i SIF och arbetsgivaren ensidigt tillämpat detta avtal. Innan domstolen behandlade förhållandena i det enskilda målet gjorde den vissa allmänna uttalanden rörande gränsdragningen mellan arbete- och tjänstemannaavtal. Domstolen tog det förhållandet att gränsdragningstvister i allmänhet löses genom överenskommelse till utgångspunkt för slitande av rättstvister inom samma område. Domstolen fortsatte:

Ofta torde kunna konstateras att de arbetsuppgifter som tvisten gäller har utvecklats från arbete som hör under det ena avtalet. Så kan exempelvis vara fallet, om kollektivanställd med bibehållande i större eller mindre utsträckning av tidigare arbetsuppgifter tillförs ytterligare arbetsuppgifter som är tjänstemannabetonade. I en sådan situation kan vara motiverat med utgångspunkt från att det är det gängse förfaringsättet att lösa uppkommande gränsdragningsfrågor genom överenskommelse att anse att arbetstagarens arbetsuppgifter efter förändringen alltså omfattas av arbetsavtalet intill dess frågan blir reglerad genom överenskommelse. Motsvarande får givetvis gälla om den som är tjänstemannaanställd tillförs arbetsuppgifter som i allmänhet brukar utföras av kollektivanställda. Som förutsättning för det sagda bör dock gälla att de nytillkomna arbetsuppgifterna inte är helt dominerande.

I målet framhöll arbetsdomstolen att modellörernas arbete traditionellt fallit under arbetareavtalet och att någon avgörande förändring inte skett som medförde att det var tjänstemannarbete. Att modellörerna varit månadsavlönade och att de var medlemmar i SIF hade ingen särskild betydelse i tvisten. Det spelade heller ingen roll att arbetsgivaren ensidigt tillämpat tjänstemannaavtalet i flera år. Domstolen kom fram till att arbetareavtalet skulle tillämpas.

3.3 Grafiska

3.3.1 Inledning

Grafiska har ca 88 000 medlemmar och av de sju olika slag av arbetsföretag som enligt LOs organisationsplan tillhör Grafiskas organisationsområde är tryckeriföretagen de arbetsplatser som i första hand förknippas med grafiker. Inom den grafiska branschen har sedan början på 70-talet skett stora tekniska förändringar. Den tekniska utvecklingen, som bl a medfört att mycket av det tidigare hantverksmässiga grafiska arbetet numera kan utföras vid bildskärmar, har fört med sig gränsdragningsproblem i förhållande till andra fackförbund. Mest kända är gränsproble-

men mellan Grafiska och SJF inom tidningsområdet. Vissa avtal har träffats mellan förbunden. Grafikerna har vidare tecknat samarbetsavtal med Handels och HTF. I avtalen som är i stort sett lika finns stadgat att parterna skall inrätta en samarbetskommitte som i sista hand skall avgöra organisationstvister mellan förbunden.

3.3.2 Samarbetsavtalen med Handels och HTF

Då avtalet mellan Grafiska och Handels är till helt övervägande delar lika med det mellan Grafiska och HTF kommer de att redovisas som ett avtal. Endast i de fall avtalen skiljer sig åt och det har någon betydelse i de här sammanhangen kommer avtalen att redovisas var för sig.

Enligt samarbetsavtalen medför den tekniska utvecklingen och kommer att medföra förändringar i arbetssituationerna för de anställda. Detta förhållande utgör bakgrunden till behovet av de träffade överenskommelserna mellan organisationerna.

Vidare har överenskommelserna till syfte att skapa former för samarbete i frågor som rör de nya arbetsorganisationer och de nya arbetsuppgifter som kan bli konsekvensen genom införandet av nya tekniska och administrativa rutiner.

Det är idag enligt parterna inte möjligt att överblicka och reglera alla de konsekvenser som följer vid användning av ny teknisk utrustning. Dessa förändringar kan få olika karaktär och omfattning beroende på att den tekniska utrustningen kan utnyttjas på varierande sätt från företag till företag. Problem kan därför komma att uppstå vid den lokala tillämpningen av denna överenskommelse. Parterna är därför överens om att tillsätta en permanent samarbetskommitte. Om denna gäller:

Kommitten har till uppgift att med utgångspunkt från föreliggande samarbetsavtal och de principer som legat till grund för denna söka lösa uppkommande gränsdragningsproblem mellan förbunden.

Det förutsättes att uppkommande frågor i första hand löses lokalt mellan förbundens lokala klubbar, i förekommande fall med assistans av respektive förbundsavdelningar. Förslag till lokal uppgörelse skall före ikraftträdandet underställas förbunden och kommittén för granskning och godkännande.

Parterna är medvetna om att tekniska förändringar kan uppstå som ej för närvarande kan överblickas. I de fall kommittén åstadkommer lösningar på sådana problem kan det efter beslut i respektive förbunds beslutande organ tillföras samarbetsavtalet.

I syfte att åstadkomma största möjliga korrekthet är parterna överens om att för fastställande av sådan lösning låta kommittéernas förslag tillställas berörda klubbar och medlemsgrupper genom remissförfarande.

Till avtalet mellan Grafiska och HTF finns sju punkter uppsatta angående samarbetsavtalets praktiska hantering mellan organisationerna. Den sjunde punkten har följande lydelse:

Samarbetskommittén har total auktoritet inom ramen för samarbetsavtalet. Inga som helst lokala uppgörelser som kan innebära avvikelser från samarbetsavtalet eller från samarbetskommitténs fastställda tolkningar är tillåtna.

Gränsdragningsöverenskommelserna finns som bilagor till samarbetsavtalen. En överenskommelse täcker dagstidningarna. Övriga branscher är samlade i en överenskommelse.

Dagstidningsöverenskommelsen inleds med att förbundens organisationsområden anges. Beträffande Grafiskas område hänvisas till de arbetsuppgifter som beskrivs i gällande kollektivavtal med TA. För HTFs organisationsområde hänvisas till de befattningar som enligt Befattningsnomenklatur - Tjänstemän kan organiseras av HTF.

Handels organisationsområde anges i överenskommelsen som att Handels enligt tradition och avtal organiserar anställda med administrativa arbetsuppgifter. Försäljningspersonal vid A-pressen tillhör enligt överenskommelsen Handels.

Till avtalet mellan Grafiska och HTF finns en gemensam kommentar av förbunden. Någon sådan kommentar finns inte till avtalet mellan Grafiska och Handels.

Beträffande överenskommelsen för övriga branscher är Grafiska - HTF-avtalet uppdelat i annons och reklambyråer och övriga företag, medan avtalet mellan Grafiska och Handels utöver den nämnda uppdelningen tar upp ljuskopieringsföretag för sig.

De principer och lösningar som angivits för tidningsbranschen skall vidare utgöra underlag för tillämpning inom annons- och reklambyråbranschen. Det är enligt överenskommelserna förbundens avsikt att arbeta för att enskilda anställdas arbetsuppgifter renodlas så att de tveklöst kan hänföras till den ena eller det andra avtals- och organisationsområdet.

Om övriga företag föreskriver överenskommelserna att i de fall problem skulle uppkomma rörande organisationstillhörigheten för anställda inom övriga branscher skall dessa problem lösas enligt de principer som ligger till grund för överenskommelserna.

Anledningen till att ljuskopieringsföretag behandlas för sig är att den tekniska utvecklingen medfört sådana förändringar att en särskild överenskommelse är nödvändig. I en bilaga till avtalet mellan Grafiska och HTF om bildbehandling framhåller förbunden att för att undvika framtida konflikter och i syfte att styra utvecklingen skall den gemensamma partssammansatta kommittén ingående följa den tekniska utvecklingen av arbete i scanner och dess effekter på arbetsfördelningen och arbetsuppgifter för övriga yrkesgrupper inom dagstidningsbranschen.

3.4 Kommunal

3.4.1 Inledning

Kommunal är LOs största förbund med ca 630 000 medlemmar. Som framgått organiserar Kommunal sina medlemmar enligt ägandeprincipen. Förbundets principiella inställning är, att kommunal verksamhet generellt sett skall tillhöra Kommunals organisationsområde.

Inom Kommunal finns en mängd yrken och arbetsuppgifter represen-

terade. Det har bl a till följd att förbundets medlemmar finns inom yrken och arbetsområden som omfattas av andra förbund, både arbetarförbund och tjänstemannaförbund. Sammanlagt har Kommunal någon form av samarbete i organisationsfrågor med tio LO-förbund, fem TCO-förbund och ett SACO/SR-förbund. Omfattningen av samarbetet sträcker sig från heltäckande gränsavtal till protokollförda sammanträden av engångskaraktär.

De förbund som Kommunal har avtal med är Byggnads, Elektrikerförbundet, Fabriks, Fastighets, Handels, Hotell- och Restaurang, Lantarbetareförbundet, Skogs, Transport, SKTF, SHSTF, SALF, HTF och TLI. Nedan följer redogörelser för gränsavtalen med Lantarbetareförbundet, Skogs, Fabriks, SHSTF, SALF och TLI. Kommunals gränsöverenskommelse med Transport återfinns under Transports rubrik och avtalet med Byggnads under den rubriken.

3.4.2 Kommunal och Lantarbetarförbundet

Överenskommelsen mellan Lantarbetarförbundet och Kommunal gäller organisationstillhörigheten för lantarbetare vid av kommuner och landsting m fl ägda lantgårdar.

Enligt överenskommelsen organiserar Kommunal lantarbetare anställda vid jordbruk ägda av landsting eller kommuner som drivs i anslutning till vårdanstalt eller i kombination med annan kommunal verksamhet där omflyttning av arbetskraft mellan jordbruk och övrig verksamhet förekommer. Lantarbetare anställda vid övriga av kommun eller landsting ägda jordbruk organiseras av Lantarbetarförbundet. Förbunden är ense om att det förbund som har organisationsrätten enligt ovan skall organisera samtlig personal. Överenskommelsen träffades 1968 och gäller tills vidare.

3.4.3 Kommunal och Skogs

Skogs och Kommunal träffade 1981 en överenskommelse om organisationstillhörighet för skogsarbetare, anställda hos kommuner, landsting, kommunala verk och bolag.

Skogs organiserar enligt avtalet de inom kommun och landsting anställda som utför avverkning, terrängtransportarbeten, återväxtarbeten och andra arbeten inom skogsbruket som regelmässigt faller under de avtal som Skogs sluter med Domänverket, SAV och SLA.

Kommunal organiserar anställda inom kommun, landsting och kommunala verk och bolag som huvudsakligen är anställda för att till huvudsaklig del utföra parkarbeten, olika slags anläggningsarbeten samt förekommande tillfälliga skogsarbeten, där avverkningsarbetena inte utgör huvudparten av arbetsuppgifterna.

Vid tveksamhet eller tvistighet om avtalets tillämpning föreskriver avtalet att de lokala avdelningarna skall försöka lösa frågan om organisationstillhörigheten. Om de lokala parterna inte kan lösa uppkomna organisationstvister hänskjuts de till förbundens centrala ledningar för avgörande.

3.4.4 Kommunal och Fabriks

Överläggningar har förts 1981 mellan representanter för Fabriks och Kommunal om organisationstillhörigheten vid Kiruna kommuns tvättinrättning, Lycksele kommunala tvätterier och AB Malmfältstvännen i Gällivare. Av protokollet framgår att förbundens representanter var överens om att det inte skall ske någon förändring av organisationstillhörigheten vid tvätten i Gällivare. Beträffande tvätterierna i Kiruna och Lycksele skall det enligt protokollet för närvarande inte ske någon förändring.

Parterna överenskom vidare att under hand göra en gemensam undersökning om läget på andra tvättinrättningar ute i landet och, om det visar sig finnas underlag härför, så småningom diskutera fram en gränsöverenskommelse.

3.4.5 Kommunal och SHSTF

Kommunals överenskommelse med SHSTF gäller ett område som i normala fall har klara gränslinjer. Kommunal organiserar den som är anställd som undersköterska/skötare oavsett om personen är legitimerad sjuksköterska eller ej. SHSTF organiserar den som efter fullgjord sjuksköterskeutbildning har anställning som sjuksköterska.

När avtalet undertecknades i september 1982 var det på grund av rådande arbetsmarknadsläge vanligt att nytexaminerade sjuksköterskor innehade anställningar eller vikarierade som undersköterskor/skötare. Mot den bakgrunden avtalade parterna att Kommunal skall organisera person med sjuksköterskeutbildning som erhåller sammantagna vikariat om sex månader eller längre som undersköterska/skötare. SHSTF skall enligt avtalet organisera medlem i Kommunal med sjuksköterskeutbildning, som erhåller sammantagna vikariat om sex månader eller längre som sjuksköterska.

3.4.6 Gränssamarbetet med SKTF

Förbunden har samma principiella inställning till hur ägandepincipen skall användas i organisationsfrågor gentemot industriförbunden inom respektive centralorganisation.

Samarbetet mellan förbunden inleddes i slutet av trettioåret. Efter långa diskussioner kunde parterna 1953 enas om en gränsöverenskommelse. Den har därefter reviderats vid olika tillfällen. De gränstvister som inträffat under årens lopp har handlagts fortlöpande av en mellan parterna inrättad samarbetskommitté.

Gränsöverenskommelsen är uppbyggd som en organisationsplan. Alla inom verksamhetsområdena förekommande tjänstetitlar tas upp i en bilaga till avtalet och organisationsrätten fördelas mellan förbunden. En vägledande princip för avtalet är att det är de olika tjänstetitlarnas arbetsinnehåll som är avgörande för vilket förbund som skall ha organisationsrätten. Med den utgångspunkten har organisationstillhörigheten för vissa områden renodlats exempelvis för förmans-, föreståndare-, och vaktmästareområdena. Inom vissa verksamhetsområden förekommer

emellertid undantag exempelvis inom skola, brandväsen och teknikområdena. Undantagen har tillkommit för att uppnå en så enhetlig organisationstillhörighet som möjligt.

Bland mängden av yrkestitlar inom den kommunala sektorn finns ett stort antal generella titlar som kan hänföras antingen till SKTF eller Kommunal. Titlar som förs till Kommunal är bl a arbetare, biträde, montör och vårdare. Till SKTF hänförs arbetsledare, föreståndare, mästare och tekniker.

Gränsöverenskommelsen innehåller en bilaga med regler för handläggning av gränsfrågor mellan förbunden.

Förbunden har i bilagan angett följande organisatoriska åtgärder:

1. Mellan förbunden tillsätts en samarbetskommitté bestående av fyra ledamöter från vardera förbund.

2. Samarbetskommittén sammanträder två gånger om året.

3. Mellan kommitténs sammanträden upprätthålls arbetet av en liten delegation, bestående av en representant från vardera förbund. Dessa representanter utses av samarbetskommittén.

4. Lilla delegationen skall sammanträda minst en gång varannan månad, därutöver om frågorna är av brådskande natur.

5. Den lilla delegationen har att handlägga uppkommande tvistefrågor om gränsöverenskommelsens innehåll.

6. För att tvist i gränsdragningsfråga skall prövas i den lilla delegationen förutsätts att frågan först prövats lokalt mellan förbundens respektive avdelningar. Om dessa inte når enighet skall frågan avgöras i den lilla delegationen, som i förekommande fall har att föreslå lämpliga åtgärder för samarbetskommittén.

Av protokollet från överenskommelsen framgår att parterna gemensamt skall utforma information till berörda medlemsgrupper om övergång med anledning av överenskommelsen. Övergång från ena organisationen till den andra skall dock baseras på individuellt ställningstagande från den enskilde medlemmen.

3.4.7 Kommunal och SALF

Gränsöverenskommelsen mellan SALF och Kommunal utgörs av en organisationsplan som parterna enades om 1958. I en kommentar till organisationsplanen framhålls att planen endast behandlar de yrkesgrupper som är medtagna i landstingens specialbestämmelser (tjänsteförteckning).

För de anställda som inte ryms under någon tjänsteförteckning sker individuell prövning i varje enskilt fall. Organisationstillhörigheten för nya befattningar bereds inom en samarbetskommitté.

Organisationsplanen innehåller inga regler om hur parterna skall handla när de är oense i en gränsfråga. Den korta kommentaren till organisationsplanen som skrevs samtidigt saknar också direkta regler för konfliktlösning. Organisationsplanen har kompletterats vid tre tillfällen. Den senaste undertecknades i december 1983.

3.5 Transport

3.5.1 Inledning

Transport har ca 55 000 medlemmar. De är utspridda på många små arbetsplatser. Transport har en mängd olika riksavtal, totalt ca 17.

Transports medlemmar finns inom många viktiga samhällsfunktioner. De yrken som främst förknippas med Transport är chaufförer av olika slag och hamnarbetare. Inom flygtrafiken finns Transports medlemmar bland markpersonalen t ex i samband med bagagehantering och som flygtekniker. Kring själva transportuppdraget finns en mängd servicefunktioner som sköts av medlemmar i Transport, t ex drivmedelsförsäljning och bevakning av gods och byggnader.

Transport organiserar sina medlemmar enligt industriförbundsprincipen. Konkurrensen om medlemmar inom yrken och på arbetsplatser som normalt kan sägas höra till Transports organisationsområde kommer från förbund på den offentliga sektorn, byggnadssektorn och från förbund inom servicenäringsringen. De gränstvister som Transport har är nästan uteslutande med andra LO-förbund. När en gränstvist uppstår försöker berörda förbund i första hand att lösa tvisten med utgångspunkt från LOs organisationsplan. De flesta överenskommelserna kommer förbunden fram till själva. I en del fall sker det efter initiativ och hjälp från LO. Några av de inom servicenäringsarna verksamma förbunden har en gemensam samarbetskommitté som behandlar och utreder gränsproblem mellan förbunden. Samarbetskommittén brukar även utarbeta förslag till gränsöverenskommelser som förbunden sedan har att godkänna.

Transport har gränsavtal med Byggnads och SF, Handels, Kommunal och Sjöfolksförbundet. Här följer en presentation av avtalen med Byggnads och SF, Handels och Sjöfolksförbundet.

3.5.2 Transport, Byggnads och SF

Avtalet omfattar ett stort och svårt gränsområde mellan bygg- och transportverksamhet. Närmare bestämt rör problemen organisations- och avtalsbehörighet i samband med åkeri- och schaktmaskinfirmors underentreprenader inom byggnads-, anläggnings- och vägbranschen. Enligt 1951 års organisationsplan var grävmaskinföretag upptagna under Transport. Tvisteavgöranden som fällts av landssekreteriatet i slutet av 1940-talet, hade legat till grund för 1951 års organisationsplan.

När 1951 års organisationsplan fastställdes var antalet schakt- eller grävmaskinföretag fortfarande relativt få, men under 1950-talet och under tiden därefter ökade antalet starkt. Denna utveckling föranledde landssekreteriatet redan 1952 att avvika från den linje, som intagits 1949 och även i 1951 års organisationsplan. Frågan behandlades därefter av 1964 års organisationskommitté.

Med anledning av gränstvister inom området beslöt landssekreteriatet 1972 att tillsätta en särskild organisationskommitté med uppgift att behandla dessa tvistefrågor och utförligare precisera tolkningen av 1966 års organisationsplan.

Enligt de riktlinjer och förslag som 1972 års särskilda organisationskommitte kom fram till och som godkändes av landssekretariatet blev innebörden av 1966 års organisationsplan, att entreprenadverksamheten delades mellan Byggnads, SF och Transport.

Det första steget till en framtida bestående lösning av de aktuella gränsfrågorna togs när 1976 års översynskommitté beslöt tillsätta en arbetsgrupp med uppgift att utarbeta förslag till gränsöverenskommelse. I arbetsgruppen ingick representanter från de tre berörda förbunden och från landsorganisationen.

Vid sammanträde i januari 1981 enades gruppen om en gränsöverenskommelse. Grunden till gränsproblemen uppgavs vara att flera av de olika typer av entreprenadmaskiner som finns kan användas inom såväl byggnads- och anläggningssektorn som transportområdet. Överenskommelsen bygger på att det är företagets verksamhet i stort som är avgörande för vilket förbund som skall ha avtalsrätten och inte i vilken verksamhet varje maskin i varje ögonblick är sysselsatt. Ett företag som har både entreprenadmaskiner (olika gräv- och lastmaskiner, traktordumpers för intertransporter och utan trafiktillstånd, flera typer av specialmaskiner) och fordon (lastbilar och dumpers med trafiktillstånd) kan ha olika avtal för maskinerna och fordonen. För att klara ut avtals- och organisationsbehörigheten är berörda företag indelade huvudsakligen i tre grupper, renodlade entreprenadföretag, företag med både maskiner och fordon och slutligen företag med enbart fordon. Med renodlade entreprenadföretag avses i detta sammanhang företag inom schakt- och entreprenadbranschen som inte bedriver någon åkerirörelse med lastbilar eller dumpers. För den kategorien företag har Byggnads respektive SF avtals- och organisationsrätten och detta gäller även om företaget i fråga tillfälligt och i mindre omfattning har sina maskiner sysselsatta inom andra områden. För entreprenadföretag som inte är sysselsatta inom väg-, byggnads- eller anläggningsbranschen har Transport avtalsrättigheterna.

Åkerirörelsen inom företag med blandad verksamhet tillhör alltid Transports avtalsområde. Om entreprenadmaskinerna skall tillhöra Transport eller Byggnads respektive SF avgörs av deras totala andel av företagets hela maskin och fordonspark. Om maskinenheterna är i majoritet och flertalet av dem stadigvarande är sysselsatta inom väg- byggnads- eller anläggningssektorn skall företaget för maskindelen vara bundet av avtal med Byggnads respektive SF. När antalet maskinenheter däremot är mindre än hälften av företagets totala maskin- och fordonspark tillkommer avtalsbehörigheten för maskindelen Byggnads eller SF endast när en entreprenad på en väg-, byggnads-, eller anläggningsarbetsplats pågår längre tid än sex månader. För att sexmånadersregeln skall tillämpas krävs emellertid bara att arbete utförs åt samma beställare under längre tid än sex månader oavsett om arbetet sker på flera olika arbetsplatser.

Den tredje kategorin företag enligt överenskommelsen är åkeriföretag som enbart med lastbilar är inne på väg-, byggnads, och anläggningsar-

betsplatser. Avtalen för dessa företag tillkommer Transport även om ett företags engagemang på en arbetsplats i huvudsak rör sig om internt transporter. Med lastbilar enligt denna punkt avses även traktordumpers som används för externt transporter.

I överenskommelsen ingår också ett samrådsförfarande mellan de avtalsslutande förbunden som syftar till att i möjligaste mån klargöra om tilltänkt underentreprenör eller underentreprenör som redan anlåtats för visst arbete uppfyller vad som enligt MBL eller i övrigt krävs för att anses som ett seriöst företag. Samrådsförfarandet innebär inte att någon rättighet enligt MBL, annan lagstiftning eller kollektivavtal undandras det förbund som enligt avtalsbehörigheten med arbetsgivaren innehar dessa rättigheter.

Vid sammanträdet i januari 1981 enades arbetsgruppen om att det mellan berörda förbund skulle tillsättas en permanent samarbetskommitte. Kommitten skulle utgöra en central instans för behandling av eventuellt uppstående tvister ifråga om gränsdragning samt arbeta för en smidig tillämpning av den träffade gränsöverenskommelsen i överensstämmelse med LOs organisationsplan.

Gemensamma tillämpningsföreskrifter i anslutning till gränsöverenskommelsen utsändes med likalydande innehåll till samtliga avdelningar inom de berörda förbunden.

Samarbetskommitten höll sitt första sammanträde den 22 maj 1981. Av protokollet framgår att om olika uppfattningar föreligger om tolkningen av överenskommelsen och tillämpningsanvisningarna är förbunden ense om att gemensamt biträda avdelningarna för att söka klargöra tolkningsfrågorna. De problem som sedan inte kan lösas mellan förbunden får anmälas i samarbetskommitten. Vid sammanträdet behandlades också frågan om vad som i framtiden skulle gälla beträffande avtals- och organisationsbehörigheten vid mobilkransföretag. Frågan hade aktualiserats sedan ett stort transportföretag sammanslagits med kranverksamheten från ett annat företag. Kommitten gav förbunden i uppdrag att utreda vissa oklarheter som fanns.

Såsom parterna förutsett upphörde inte alla gränstvister när överenskommelsen började gälla. En rad tvister uppstod ute på företagen om avtalsrätten för traktordumpers. Frågan togs upp till behandling i samarbetskommitten. Överenskommelse träffades om gemensam anvisning till avdelningarna inom de olika förbunden. I anvisningen konstateras inledningsvis att avtals- och organisationsbehörigheten för traktordumpers tillfaller Transport vid externt transporter och Byggnads eller SF vid internt transporter. Svårigheter uppstår när en transport sker både externt och internt. Anvisningen hänvisar till ett beslut i landsekreteriatet 1970 enligt vilket vägsträckan utanför arbetsplatsen, även om den sker på allmän väg, skall vara kort. I den avgjorda tvisten högst 500 m för att Byggnads respektive SFs avtal skall gälla. Blir den externa vägsträckan längre skall Transports avtal gälla även om transporten sker med traktordumpers. I en anmärkning sist i anvisningarna framhålls att förhållandena på vägarbetsplatser i vissa fall kan vara sådana att avsteg kan göras från högsta

gränsen om 500 m för transport på allmän väg. Vid vägarbetsplatser är det vanligt att mellanliggande sträckor av allmän väg tidvis används i samband med internt transporter. För dessa arbetsobjekt måste en totalbedömning göras utan att man så hårt håller på vägsträckans längd.

Angående mobilkranar träffade Transport och Byggnads en överenskommelse om avtals- och organisationsbehörighet som i stort sett följer samma principer som överenskommelsen om entreprenadmaskinverksamhet och åkerirörelse.

Slutligen kan om samarbetet mellan Transport, Byggnads och SF sägas att förbunden genomfört gemensamma konferenser för handläggarna på förbundens lokalavdelningar med information om de träffade överenskommelserna och diskussion om praktiska gränsproblem.

3.5.3 Transport och Handels

Mellan Transport, Handels, Hotell- och Restaurang samt Livs finns en samarbetskommitte. Den uppdrog 1976 åt en arbetsgrupp att genomföra en gemensam kartläggning om organisationstillhörigheten vid bensinstationer. På förslag av arbetsgruppen träffade Handels och Transport samma år en överenskommelse om avtals- och organisationsbehörigheten vid olika slag av bensinstationer enligt följande

1. Den konventionella bensinstationen med försäljning av flytande bränsle och i huvudsak biltillbehör skall tillfalla Transports organisations- och avtalsområde.

2. Bensinstationer med begränsat sortiment av livsmedel skall likaledes tillfalla Transport.

3. Vid bensinstationer med större sortiment av både livsmedel och andra varor utanför det traditionella bensinstationssortimentet skall följande gränsdragning gälla.

Allt arbete sammanhängande med bränslehantering, verkstadsarbete, spolhall och dylikt jämte kassafunktioner, tillfaller Transport,

Allt arbete sammanhängande med varudistribution såväl i lager som livsmedelshantering äger Handels avtals- och organisationsrätten till.

Avtalet innehåller även en punkt med tillämpningsregler. Av den framgår att det i fall tveksamhet uppkommer om vilket förbund som skall äga avtals- och organisationsrätten skall berörda organisationer snarast möjligt efter tvistens uppkomst gemensamt göra arbetsplatsbesök och utifrån de uppdragna riktlinjerna överenskomma om gränsdragningen.

I övrigt innehåller inte avtalet någon anvisning om hur en tvist slutligen skall lösas. Giltighetstid eller uppsägningstid för avtalet är inte angivet, utan av sista punkten framgår att om särskilda skäl föreligger kan överenskommelse om andra gränslinjer träffas mellan berörda förbund.

Som ytterligare ett resultat av arbetsgruppens kartläggning av förhållandena på olika typer av bensinstationer träffade Handels och Hotell- och Restaurang en gränsöverenskommelse om avtals- och organisationstillhörigheten för anställda vid gatukök.

3.5.4 Transport och Sjöfolksförbundet

Den gränsöverenskommelse som finns mellan Transport och Sjöfolksförbundet tillkom 1985 efter en konflikt mellan förbunden om vilka som skulle sköta de lossningsinstrument som fanns ombord på det svenska M/F Österhav. M/F Österhav hade infört en typ av lossningshjälpmedel ombord som inte funnits på svenska fartyg tidigare. Transport jämställde dessa lossningsinstrument med annan lossningsutrustning ombord på fartyg - fartygsvinschar- och kranar - som Transports medlemmar normalt sköter. Sjöfolksförbundet ansåg att Österhavs lossningsinstrument borde skötas av de ombordsanställda.

Överenskommelsen innebär att Transports medlemmar skall ombesörja lossningsarbetet på M/F Österhav samt att Sjöfolksförbundets medlemmar inte har som arbetsuppgift att delta i arbeten som rör lossnings- och lastningsarbeten av fartyg typ Österhav. Parterna är också enligt överenskommelsen eniga om att då fartyg inför nya typer av lastnings- och lossningshjälpmedel än som hittills förkommit, förhandlingar i varje enskilt fall upptas mellan Transport och Sjöfolksförbundet om någondera parten begär det.

3.6 Metall

3.6.1 Inledning

Metall är LO:s näst största förbund med ca 450 000 medlemmar. Det centrala kollektivavtalet för Metall är verkstadsavtalet med VF. Avtalet omfattar ca 230 000 metallmedlemmar på ca 7 000 arbetsplatser. Metall tillämpar industriförbundsprincipen och huvudsaklighetsregeln. Metall har gränsöverenskommelser med SIF och Byggnads. Vid tvister med andra LO-förbund återfaller Metall på den konfliktlösningsmetod som gäller inom LO enligt dess stadgar.

3.6.2 Gränser till andra LO-förbund

Metalls organisationsområde omfattar enligt organisationsplanen många slags arbetsföretag. Förutom det traditionella området med tillverkning inom järn-, stål- och metallsektorn har Metall avtalsrätten inom elektronisk tillverkningsindustri t.ex. tillverkning/montering av datorer, datorkomponenter och kretskort. Metall har också avtal med reparationsverkstäder som reparerar exempelvis bilar, cyklar och elektriska apparater.

Metall träffar vidare kollektivavtal med SVEMEK om svetsverkstäder, med Byggförbundet om byggföretagens centrala reparationsverkstäder, med HAO om cykelverkstäder och med MAF om bil- och traktorverkstäder.

Till 1981 års organisationsplan finns en bilaga i vilken 1976 års översynskommitté beskriver problemen kring organisationstillhörigheten vid

s.k. bilvårdsanläggningar. Kommittén konstaterar att Handels, Hotell- och Restaurang och Transport träffat överenskommelser om organisationsgränser på bensinstationsanläggningar. Vidare bör enligt kommitténs mening en överenskommelse om bilvårdsanläggningar med bilreparationsverkstäder och anställda bilreparatörer och anläggningar som endast betjänar allmänheten i fråga om vanlig bilvård träffas mellan Metall och Transport. Gränsdragningen härvidlag kan regleras med beaktande så långt möjligt av organisationsplanens grundprinciper.

Beträffande statliga företag träffar Metall kollektivavtal med SFO-branschkommitté för respektive avtalsområde. Exempelvis har Metall avtal med branschkommittén Provning och Utveckling för bilprovare hos AB Svensk Bilprovning. Med branschkommittén för Samhällsföretagen har Metall avtal liksom Beklädnads, Grafiska, Fabriks och Trä.

För verkstadsavtalet gäller industriförbundsprincipen. Det innebär att alla på verkstaden förekommande arbetsuppgifter hör under avtalet. Dit hör exempelvis svarvning, fräsning, kontroll- och provningsarbeten, maskinreparationer, emballering, städning av verkstadslokalerna och transporter. Andra yrken som kan vara representerade är snickare, målare och elektriker. Avtalet gäller även för anställda som utför ombyggnads- eller nybyggnadsarbeten inom företagets ram. På samma sätt gäller verkstadsavtalet för anställda som utför arbeten utanför verkstaden i form av montage, servicearbeten eller liknande.

Tillämpningen av industriförbundsprincipen på en arbetsplats kan brytas av arbetsgivaren om denne anlitar en entreprenör för en viss arbetsuppgift t.ex. städning eller lunchservering. Entreprenören tillämpar det avtal som gäller för hans anställda. Innan en entreprenör anlitas skall normalt arbetsgivaren förhandla enligt reglerna i 38 § MBL. Metall och VF har överenskommit om vissa riktlinjer för behandling av entreprenadfrågor.

Verkstadsavtalets tillämpningsområde i förhållande till andra kollektivavtal på LO-sidan har varit föremål för bedömning i arbetsdomstolen vid några tillfällen.

AD 1933 nr 43. Vid en mindre firma tillverkades lampskärmar genom att järntrådsställningar överkläddes med pergamentpapper som sedan målades. Metall, som hade några medlemmar på arbetsplatsen sysselsatta med tillverkning av järntrådsställningar, ville teckna ett särskilt kollektivavtal med firman enligt ett översänt förslag. Firman vägrade att ingå avtalet med hänvisning till att verkstadsavtalet borde gälla eftersom firman erhållit medlemskap i VF. Metall ansåg att verksamheten vid firman inte hörde under verkstadsavtalet. Domstolen kom till samma slutsats.

I AD 1939 nr 85 hade ett företag, med en verkstad, där huvudsakligen reparationsarbete utfördes men som även hade elektriska elinstallationsrättigheter, blivit blockerat av Elektrikerförbundet, som ansåg att dess kollektivavtal borde gälla för arbetsplatsen. Domstolen fann att elinstallationsarbetet och hjälparbetena för detta var av liten omfattning i förhållande till verkstadsarbetet. Företaget var medlem i VF, som tidigare

bland sina medlemmar inräknat företag som huvudsakligen utfört reparationsarbeten utan att Metall invände mot att verkstadsavtalet skulle vara tillämpligt på sådana företag. Domstolen fann därför att företagets verkstadsörelse tillhörde verkstadsavtalets principiella giltighetsområde.

AD 1974 nr 20. Vid ett företag som tillverkade bl.a. utrustning för elbastu, gällde verkstadsavtalet. I viss omfattning tillverkade bolaget även s.k. fabriksmonterad elbastu, vari ingick monteringsfärdiga basturum av trä. Tillverkningen av basturummen skedde i en byggnad belägen omkring 60 meter från den fabriksbyggnad där övrig tillverkning ägde rum. Mellan dessa byggnader fanns en fabriksbyggnad tillhörig ett annat företag. Trä begärde att få träffa kollektivavtal med bolaget för basturumstillverkningen. Bolaget avböjde detta med hänvisning till verkstadsavtalet. Trä blockerade då arbetet med basturummen. Metall tillät inte sina medlemmar att utföra det blockerade arbetet.

VF och bolaget stämde Metall inför arbetsdomstolen. Domstolen ansåg att tillverkningen i den särskilda fabriksbyggnaden stod i naturligt samband med tillverkningen av bastuaggregat, manöverpaneler och annan bastuutrustning som bolaget bedrev i den egentliga verkstadsbyggnaden. Tillverkningen av basturummen ansågs alltså falla inom verkstadsavtalets tillämpningsområde.

3.6.3 Metall och SIF

Under senare år har det allt oftare uppstått tvister om arbetsuppgifter inom verkstadsindustrin skall hänföras under verkstadsavtalet eller industritjänstemannaavtalet. Det förekommer att arbetsgivare tillämpar olika avtal för anställda som utför likartade arbetsuppgifter. Arbetsgivaren har skyldighet att tillämpa avtalen på ett korrekt sätt. Avgörande vid en rättslig bedömning är arbetsuppgifternas art och inte vilken organisation de berörda arbetstagarna tillhör. Ett exempel på detta utgör tvisten mellan Fabriks och Byggnadsämnesförbundet i målet AD 1978 nr 18 (se sid 214). En liknande tvist avgjorde AD i målet 1961 nr 29 enligt vad som framgår av det följande.

Vid Fagersta Järnverk tillämpades mellan Järnbruksförbundet och SIF respektive Metall gällande kollektivavtal. Tvisten gällde vilket avtal som åtta anställda skulle arbeta efter. De skötte en apparat för spektrografisk analys, en s.k. kvantometer, och utförde dessutom våtkemisk analys av kol och svavel. Den gruppen av bolagets anställda hade tidigare i stor utsträckning varit organiserad i Metall men hade på senare tid lämnat Metall och beviljats inträde i SIF. SIF ansåg att tjänstemannaavtalet skulle gälla även för de aktuella arbetstagarna och stämde efter avslutade förhandlingar Järnbruksförbundet och bolaget till arbetsdomstolen.

Domstolen konstaterade att kvantometerpersonalen inte kunde hänföras till tjänstemannaavtalet genom tillämpning av några för alla arbetstagarer kategorier gällande objektiva bedömningsgrunder. Det förelåg inte heller någon på arbetsmarknaden i dess helhet vedertagen uppfattning om att den i målet aktuella yrkesgruppen skulle ha tjänstemanna-

ställning. Arbetsdomstolen ansåg vidare att det mot denna bakgrund ålegat SIF att vid avtalstillfället till motparten framföra att kvantometerpersonalen i fortsättningen skulle tillhöra tjänstemannaavtalet, eftersom det inneburit en betydande förändring jämfört med den då rådande faktiska gränsdragningen mellan tjänstemän och arbetare på järnbruksområdet. Bolaget var därför enligt domstolen inte skyldigt att tillämpa tjänstemannaavtalet för kvantometerpersonalen. Domstolens två arbetstagarrepresentanter, en från ett LO-förbund och en från ett TCO-förbund, reserverade sig och ansåg att vid ett allmänt bedömande av samtliga omständigheter i det enskilda fallet övervägande skäl talade för att anse kvantometerpersonalen falla inom tjänstemannaavtalets giltighetsområde.

Metall och SIF har 1979 för att komma till rätta med tvister om tillämpligt kollektivavtal träffat överenskommelse om hur gränsen bör dras mellan de båda förbunden. De är ense om att det inte är möjligt att ange exakta gränser. Följande punkter kan enligt förbunden vara vägledande för bedömningen av under vilket avtal ett arbete skall hänföras.

- ☐ Arbetsuppgifternas innehåll skall vara avgörande för organisationshemvisten
- ☐ Den enskilde befattningshavarens teoretiska eller praktiska utbildning saknar betydelse för organisationshemvisten
- ☐ Förändringar av produktionstekniken eller i produkternas tekniska nivå påverkar inte organisationstillhörigheten
- ☐ I princip skall allt arbete på "verkstadsgolvet" förbehållas Metalls organisationsområde och på motsvarande sätt skall allt arbete på kontoret förbehållas SIF:s organisationsområde. Traditionellt tjänstemannaarbete på "verkstadsgolvet" skall liksom tidigare förbehållas tjänstemannaorganisationerna
- ☐ Ledning kan också sökas från hur man tidigare bedömt organisationshemvisten för berört arbete.

Punkterna 5 och 6 i gränsavtalet mellan förbunden har följande lydelse:

- 5 Metall och SIF är ense om att försöka undvika gränsdragningstvister och uppmanar respektive lokala enheter att inbördes samråda och uppmärksamma arbetsgivaren på att han enligt 11 § MBL har skyldighet att förhandla med såväl verkstadsklubb som tjänstemannaklubb om han har för avsikt att förändra arbets- eller anställningsförhållande på sätt som leder till byte av kollektivavtalsområde.
- 6 Förbunden skall informera medlemmarna om gränsöverenskommelsen och finner det naturligt att anställda som redan tillhör Metall eller SIF men som enligt gränsöverenskommelsen är felorganiserade övergår till det andra förbundet. Förbunden är emellertid medvetna om att bindningar kan ha uppstått till följd av långvarigt medlemskap eller andra omständigheter. Några åtgärder av tvångsmässig karaktär skall därför ej vidtas.

Tillämpningen av överenskommelsen sker i första hand lokalt. Om de lokala parterna inte kan klara ut vilket kollektivavtal som skall tillämpas,

kan medverka i överläggningarna begäras från respektive förbund. Därefter kan lokala förhandlingar upptas med arbetsgivaren. Därvid skall gällande förhandlingsordning enligt verkstadsavtalet tillämpas. Verkstadsavtalets regler för behandling av tvister mellan arbetsgivare och arbetare återfinns i 2 § 1 mom. som lyder

Uppstår tvist vid verkstad, ansluten till föreningen, skall den behandlas enligt kap II i huvudavtalet. Enligt 7 § andra kapitlet i huvudavtalet mellan SAF och LO kan part efter fullgjord förhandlingsskyldighet påkalla avgörande hos arbetsdomstolen eller skiljenämnd.

3.7 SIF

3.7.1 Inledning

SIF är med sina 275 000 medlemmar TCO:s största förbund. Förbundet organiserar enligt industriförbundsprincipen alla anställda tjänstemän inom svensk industri eller denna närstående företag som drivs i privaträttslig form. Undantagna är en frikrets som tillhör företagsledningarna. SIFs storlek och rekryteringsprinciper medför gränsproblem mot många förbund. Inom TCO finns dessa dels gentemot yrkesförbund såsom SALF och SJF, dels mot förbund för offentliganställda som SKTF och ST och dels mot HTF på den privata sidan när det gäller administration och försäljning. Bland LO-förbunden är det främst Metall men även Livs och Fabriks, som SIF har gränsproblem mot. Med de SACO/SR-förbund som i likhet med SIF är medlemmar i PTK har SIF i allmänhet dubbelanslutningsavtal. Dessa ger i princip SIF rätt att organisera alla tjänstemän inom industrin som inte är akademiker.

SIF har gränsavtal med SALF, HTF, SJF, Metall, Fabriks, Livs, Beklädnads, Handels, Grafiska samt tretton SACO/SR-förbund.

Nedan följer en redogörelse för några av de gränsavtal som SIF har med andra förbund. Utvecklingen fram till det samarbete som i dag finns mellan SIF och SALF är i det här sammanhanget särskilt intressant. Den kommer därför att beskrivas i några huvudpunkter från 1931 och framåt.

3.7.2 Gränsavtal och samarbetsavtal med SALF

Bägge förbunden blev medlemmar i DACO när organisationen bildades 1931. SALF hade då betydligt fler medlemmar än SIF. Efter det att lagen om förenings- och förhandlingsrätt trätt i kraft expanderade SIF kraftigt och passerade SALF i medlemsantal innan 30-talet var slut. När DACO bildades var SALFs medlemmar i högre grad än nu koncentrerade till industrin. SALF organiserar numera arbetsledare inom många olika områden.

Det första gränsavtalet mellan SALF och SIF undertecknades i maj 1938. I inledningen framhölls att ett samarbete mellan organisationerna förutsatte ett ömsesidigt erkännande av organisationerna och ett respekterande av deras rekryteringsområden.

Gränsavtalet skilde på tre huvudgrupper av tjänstemän. De som inte hade arbetsledningsfunktion i förhållande till arbetare skulle organiseras i SIF. Tjänstemän, vilka i egenskap av verkmästare, förmän eller med dem jämförlig ställning direkt eller indirekt ledde eller kontrollerade av arbetare utfört arbete, skulle organiseras av SALF. Den tredje huvudgruppen ansågs tillhöra ett gemensamt gränsområde. Till denna grupp räknades verkstadschefer, avdelningsföreståndare och andra anställda, vilka indirekt utövade arbetsledning med hjälp av verkmästare eller annan arbetsledare med underordnad förmän.

I början av 1944 sades avtalet upp av SIF. Förhandlingar om att behålla avtalet pågick fram till i maj 1945, men dessa misslyckas och avtalet upphörde att gälla. Vid förhandlingarna diskuterades även frågan om sammanslagning av SALF och SIF.

Den 18 februari 1964 träffade SALF och SIF ett samarbetsavtal enligt vilket organisationerna skulle förhandla gemensamt på SAF-området i frågor om allmänna anställningsvillkor, löner, lönestatistik, pensioner m m. Avtalet upphörde att gälla i februari 1966. Återigen hade det förekommit diskussioner om sammanslagning av förbunden.

I april 1969 träffade SALF och SIF ett nytt samarbetsavtal. Förbunden enades enligt avtalet att uppträda gemensamt i förhandlingarna med SAF och dess branschförbund. De ingående reglerna om förhandlingsverksamheten som togs in i avtalet skulle inte inkräkta på organisationernas suveränitet.

Den 24 januari 1976 träffades överenskommelse mellan SALF och SIF om dels ett samarbetsavtal och dels ett gränsavtal. Nytt för gränsavtalet var att förbunden enats om att reglera gränserna mellan organisationerna med utgångspunkt från befattningsnomenklaturen för tjänstemän.

Gränsavtalet fungerade inte friktionsfritt och inom båda förbunden restes krav att det egna förbundet skulle säga upp avtalet. Det ledde till att förbundsstyrelserna enades om att tillsätta en förhandlargrupp. De angav även de områden som skulle bli föremål för prövning.

SIF begärde i mars 1980 att PTK-styrelsen skulle avgöra frågan om organisationstillhörighet för verkstadschefer inom Samhällsföretagsgruppen. PTK-styrelsen beslutade i oktober samma år att befattningsfamiljerna 100 och 110 i Samhällsföretag enligt ordalydelsen i gränsavtalet mellan SALF och SIF var att hänföra till SIFs organisationsområde. SALFs representantskap beslutade kort därefter att tvisten skulle prövas av skiljenämnd. I skiljedom fastställdes det resultat som PTK-styrelsen tidigare kommit till:

Förhandlingar om tillämpningen av gränsavtalet fördes emellertid fram till i mars 1982 då SALFs styrelse förklarade dem avslutade för SALFs del.

Lite mer än ett år senare, i maj 1983, undertecknade SALF och SIF ett nytt samarbets- och gränsavtal. Därmed upphörde gränsavtalet från 1976 att gälla.

Avtalet från 1983 skiljer sig inte på särskilt många punkter från det tidigare. Flera av de tvistefrågor som funnits mellan förbunden hade

emellertid lösts under förhandlingarna och tagits in i protokollen från dessa.

Gränsavtalets huvudregel innebär att SALF skall organisera samtliga tjänstemän i befattningsfamiljerna 120, 140 och 160. Inom byggnadsbranschen får SALF härutöver organisera alla inom befattningsfamiljerna 110 och 200. SALF har också befattningsfamilj 110 inom den grafiska branschen, mejeribranschen och motorbranschen samt ytterligare någon befattningsfamilj inom grafiska branschen och motorbranschen. Dessutom tilldelades SALF rätten att organisera alla ekonomiföreståndare. Övriga tjänstemän inom industrin skall tillhöra SIFs organisationsområde.

Den praktiska tillämpningen av avtalet ligger på den lokala nivån. Under tillämpningsparagrafen i avtalet återfinns följande regel

Om de lokala SIF- och SALF-enheterna ej skulle komma överens ankommer det på SIFs och SALFs regionala enheter att lösa frågorna. Om det i undantagsfall inte skulle vara möjligt att uppnå en lösning av frågan på regional nivå skall frågorna överlämnas till centralt samråd om tvisten gäller inplacering i befattningskod. Övriga tvister lämnas till parternas gemensamma ledningsgrupp.

I tillämpningsanvisningarna till avtalet finns det noggrant beskrivet hur de lokala klubbarna skall gå till väga om det uppstår problem.

Vid det sammanträde vid vilket överenskommelsen träffades behandlade förbunden även frågor som inte direkt gällde förhållandet dem emellan. Två frågor avsåg förbundens gemensamma hållning gentemot akademikerförbund. Så t ex är SALF och SIF enligt protokollet ense om att överenskommelser med akademikerförbund skall innehålla en begränsningsregel som innebär att akademikerförbund inte äger rätt att organisera andra tjänstemän än de som har en utbildningsnivå om minst 120 poäng.

I förordet till samarbets- och gränsavtalet mellan SALF och SIF konstateras att medlemmarna i de båda organisationerna som arbetstigare vid samma arbetsplats oftast har sammanfallande intressen. Enligt parterna minskar risken för organisationspolitiska motsättningar om det finns ett samarbetsavtal som reglerar intressebevakningen i gemensamma frågor.

Samarbetsavtalet innebär i korthet att SALF och SIF är ense om att samarbeta lokalt inom olika områden bl a angående medbestämmandefrågor. Parterna är dessutom ense om att verka för enhetliga organ på arbetsplatser inom industrin där SALF och SIF är representerade. Dessa organ skall även omfatta de akademikerförbund som är representerade på en industriarbetsplats.

3.7.3 SIF:s avtal med SJF

Det avtal om dubbelorganisering som SJF och SIF träffade i december 1968 omfattar i princip samtliga tjänstemän med journalistiskt arbete på industrins område. Avtalet från 1968 hade föregåtts av ett avtal om dub-

belorganisering av medlemmarna med journalistiskt arbete på SR. I avtalet för industrin gjordes undantag för journalister i företag med uteslutande eller huvudsaklig uppgift att producera tidningar eller tidskrifter. Vid dessa företag svarar SJF helt för ifrågavarande tjänstemäns yrkes- och utbildningsmässiga samt fackliga intressen. Vid andra företag svarar SJF i princip för yrkesetiska, yrkes- och utbildningsfrågor medan SIF svarar för frågor som rör löne- och övriga anställningsvillkor. Upphovsrättsfrågor handläggs av SIF respektive SJF enligt överenskommelse från fall till fall.

Vidare skall enligt avtalet förbunden verka för att gott samarbete upprätthålls såväl centralt som lokalt. Detta samarbete gäller bl a förhandlingar och andra fackliga frågor, som berör journalister inom det gemensamma organisationsområdet. SIF respektive SJF skall underrättas om och, när önskemål därom framställs, beredas tillfälle att deltaga såväl vid förhandlingar som förhandlingsförberedelser av betydelse för den andra organisationen.

Förbunden förbinder sig enligt avtalet att verka för att tjänstemän, som enligt förbundens uppfattning bör vara dubbelorganiserade, även organiserar sig enligt de angivna reglerna.

Inför undertecknandet av ett gränsavtal 1977 konstaterade förbunden att gränsdragningsproblem inte förekommit mellan dem. Enligt gränsavtalet organiserar och sluter SJF utanför industrin och industrin närstående företag kollektivavtal för journalister, definierade enligt SJFs stadgar, i existerande och kommande massmedier oavsett teknik. Ur avtalet framgår vidare att SJF, förutom inom TA-området (inklusive A-pressen), har kollektivavtal med ett antal företag och organisationer för medarbetare med journalistiska arbetsuppgifter.

I en förteckning över dessa företag och organisationer, sammanlagt ca 35, finns förutom många tidningsföretag även LO och några LO-förbund. SIF organiserar enligt avtalet tjänstemän inom industrins och industrin närstående områden med undantag för arbetsledare enligt särskild gränsöverenskommelse med SALF. SJF och SIF är även ense om att gemensamt utvärdera hur dubbelanslutningsavtalet fungerat och framtida utvecklingstendenser.

Den 28 april 1986 träffade SIF och SJF avtal om gräns-, avtals- och samverkansfrågor vid SR-koncernen. Av förhandlingsprotokollet framgår att TCOs ordförande tagit initiativ till medlingsförhandlingar mellan förbunden. Sedan de nya avtalen träffats är det av de tidigare ingångna avtalen bara 1968 års dubbelorganisationsavtal som fortfarande gäller, dock endast för företag utanför SR.

Parterna var vidare ense om att anmäla det nya gränsavtalet till TCO och att avtalet skall ingå som en del i TCO organisationsplan.

Enligt protokollet överenskom förbunden om att inrätta en gemensam samarbetsnämnd för att utveckla samarbetet och tillämpningen av avtalet.

Enligt definitionen i gränsavtalet omfattas ca 1 900 journalister vid SR av avtalet. Båda förbunden organiserar dessa journalister och de som

önskar kan frivilligt vara medlemmar i både SIF och SJF enligt ett särskilt tvåförbundsavtal.

Om tillämpningen av gränsavtalet föreskrivs att vid tvist mellan de lokala klubbarna förs frågan till SIF och SJF centralt för samråd. Frågan kan även föras till den gemensamma samarbetsnämnden SIF/SJF. Slutligen kan skiljeförfarande användas om parterna är ense om det.

I överenskommelsen om avtals- och samverkansfrågor vid SR regleras hur förbunden skall förhandla och träffa avtal med TA på centralt plan och med SR lokalt.

3.7.4 Samarbetet SIF - CF

SIF och CF träffade ett samarbetsavtal 1969. Fram till dess hade det rått ett utpräglat konkurrensförhållande mellan förbunden. Av samarbetsavtalet framgår att förbunden haft organisationsfrågor uppe till behandling men att de av tidsmässiga skäl inte kunnat slutföra överläggningarna. Det förutsätts emellertid i avtalet att en uppgörelse i organisationsfrågorna skall träffas vid en senare tidpunkt.

Det ingångna avtalet var främst inriktat på ett effektivare tillvaratagande av tjänstemännens gemensamma intresse inom industrins område. Det skedde genom utformandet av vissa gemensamma fackliga målsättningar i väsentliga förhandlingsfrågor.

Samarbetet mellan SIF och CF förstärktes när de tillsammans med SALF och HTF bildade PTK 1973.

Den eftersträlvande lösningen av organisationsfrågorna mellan SIF och CF kom 1975 genom en komplettering av 1969 års avtal. Det nya avtalet är ett dubbelanslutningsavtal i vilket civilingenjörer i respektive förbund erbjuds möjlighet att tillhöra båda förbunden till väsentligt reducerade kostnader i förhållande till vad som dittills varit fallet. På ett par punkter utvecklades det samarbete som förbunden överenskommit om 1969.

Dubbelavtalet är anmält till PTK:s styrelse.

3.7.5 SIF:s avtal med andra SACO/SR-förbund

Efter avtalet med CF träffade SIF liknande avtal med andra SACO/SR-förbund. Det gäller exempelvis Agrifack som 1972 träffade ett samarbetsavtal med SIF och som senare kompletterades med ett dubbelanslutningsavtal 1975.

När CR som tionde SACO/SR-förbund slöt dubbelanslutningsavtal med SIF frångicks till att börja med för första gången principen om frivillig dubbelanslutning till förbunden. CR:s avtal innebar istället att dubbelanslutningen till förbunden var obligatorisk. Detta ledde till att CR hotades med uteslutning ur SACO/SR. Slutresultatet blev att avtalet ändrades så att civilekonomerna frivilligt fick välja om de ville tillhöra såväl CR som SIF.

I avtalet preciseras vilka ekonomer som kan dubbelanslutas till förbunden. För dubbelanslutning krävs en akademisk examen om minst 120

poäng, dock minst 80 poäng i ekonomiska ämnen. De med lägre poäng kan bara organiseras av SIF.

De SACO/SR-förbund som senast träffat avtal med SIF - SN, SSR och DIK-förbundet - har med SIF överenskommit att medlemmarna i de berörda förbunden obligatoriskt skall vara dubbelanslutna.

Medlem kan reservera sig mot att tillhöra bägge förbunden. En reservationsansökan skall behandlas av de berörda förbunden.

SIF har dubbelanslutningsavtal med sammanlagt tretton SACO/SR-förbund. Samtliga är medlemmar i PTK.

3.7.6 SIFs och Livs samarbetskommitté

SIF har tillsammans med Livs en samarbetskommitté för behandling av organisationsfrågan inom livsmedelsindustrin.

Kommittén inrättades för att med hjälp av vissa bedömnings- och handlingsregler åstadkomma konsekvens vid handläggning av frågor om organisationshemvist mellan förbunden. Överenskommelsen undertecknades slutligen i september 1983. Den har en ömsesidig uppsägningstid om 3 månader.

Kommittén består av två personer från vardera förbundet och sammanträder vid behov på sätt som överenskommes från fall till fall. Gränsdragningsärenden som senare leder till uppgörelse mellan förbunden skall, om de gemensamt bedöms vara av prejudicerande karaktär, utgöra kompletterande bilagor till överenskommelsen.

Förbunden är enligt överenskommelsen ense om följande utgångspunkter för sina bedömningar:

a Arbetsuppgifternas innehåll skall vara avgörande för organisationshemvist. Den enskildes teoretiska eller praktiska utbildning, titel, arbets- eller yrkesbedömning skall inte tillmätas betydelse.

b Förändringar av produktionstekniken eller i produkternas tekniska nivå skall inte påverka organisationstillhörigheten i annan mån än vad som anges i punkterna a och c.

c Avgörande för organisationshemvist skall vara principen att allt arbete inom "produktion" skall vara Livs organisationsområde. På motsvarande sätt skall allt arbete inom "administration" vara SIFs organisationsområde.

Vid tveksamhet skall vägledande för bedömning av organisationshemvist vara det område till vilket arbetsuppgifterna huvudsakligen hänförs.

Traditionellt tjänstemannaarbete inom produktionen hänföres dock, liksom hittills, till SIFs organisationsområde.

d Om tvist inte kan lösas inom gränsdragningskommitten skall förbunden gemensamt upprätta ett protokoll om tvisten. Av protokollet skall framgå dels förbundens ståndpunkter, dels ärendets fortsatta handläggning.

e Kortvariga eller tillfälliga förändringar av arbetsuppgifterna skall inte medföra att organisationshemvisten ändras.

Förbunden är ense om följande handlingsregler:

a Uppstår tvist om organisationstillhörighet skall förbundens lokala

enheter samråda i ärendet. Utgångspunkt skall vara de i denna överenskommelse fastställda reglerna. Kan tvisten ej lösas skall de lokala enheterna gemensamt upprätta en befattningsbeskrivning som tillställs respektive förbund.

b Som vägledning för bedömningarna i gränsdragningskommitten kan arbetsplatsbesök erfordras, liksom tidigare eventuella bedömningar av liknande arbetsuppgifter. Därutöver kan viss ledning fås från överenskommelser mellan andra förbund.

c Förbunden skall skyndsamt i kommittén behandla aktuella ärenden och aktivt söka lösa tvister.

d Om tvist inte kan lösas inom gränsdragningskommitten, skall förbunden gemensamt upprätta ett protokoll om tvisten. Av protokollet skall framgå dels förbundens ståndpunkter, dels ärendets fortsatta handläggning.

e Förbunden är ense om att tvister kan underställas den gemensamma LO/TCO-kommittén.

Till överenskommelsen har fogats ett avgörande från LO/TCO-kommittén. Förbunden anser trots att rekommendationen får ses "mot bakgrund av rådande förhållanden" och således inte är klart prejudicerande, att den skall utgöra en bilaga till överenskommelsen.

3.8 ST

3.8.1 Inledning

ST är TCO:s tredje största förbund med drygt 120 000 medlemmar. Förbundet organiserar sina medlemmar enligt industriförbundsprincipen. Det leder till konkurrens om medlemmar med förbund som tillämpar andra rekryteringsprinciper, t.ex. yrkesförbund som SALF och SJF, industriförbund inom privat verksamhet som SIF och HTF och med SF som organiserar arbetare i statlig verksamhet.

Statstjänstemännens fackliga historia startar några år in på 1900-talet. Då bildades flera föreningar för statstjänstemän, huvudsakligen i Stockholm. 1909 gjordes ett första försök att samordna vissa föreningars agerande genom bildandet av Statstjänstemännens Riksförbund, SR. Detta SR som bara blev några år hade ca 5 000 medlemmar.

Statsförvaltningens tjänstemannaförening, numera ST, bildades 1912 genom hopslagning av olika föreningar. Föreningen var sedan med och bildade Sveriges statstjänstemannanämnd 1917, som föreningen emellertid lämnade 1939. Statstjänstemannanämnden bildade 1943 tillsammans med Trafiktjänstemännens riksförbund det Statstjänstemännens Riksförbund, SR, som 1975 gick samman med SACO och bildade SACO/SR. Vid SR:s sammanslagning med SACO valde föreningarna för post, tele och tulltjänstemän att ansluta sig till TCO. Post- och teletjänstemännen är numera medlemmar i ST.

ST har gränsavtal med SALF, SPF, SHSTF, SJF, SFBF, SLF och Muisikerförbundet.

ST och SF träffade en gränsöverenskommelse 1978. Den upphörde emellertid att gälla den 1 januari 1984 sedan ST på sin kongress beslutat att ensidigt säga upp överenskommelsen.

Här följer en redogörelse för ST:s avtal med SALF, SPF och Musikerförbundet.

3.8.2 ST - SALF

Inför SALF:s återinträde 1985 i TCO och TCO-S träffade ST och SALF en överenskommelse om samarbetsavtal. Förbunden konstaterade enligt ett protokoll från förhandlingarna att det till följd av SALF:s utträde ur TCO-S och TCO uppstått motsättningar på sina håll som försämrat relationerna mellan medlemmarna i de båda förbunden. Efter SALF:s återinträde i TCO och TCO-S skulle parterna vidare tillse att det lokala samarbetet förbättras och vidareutvecklas.

Som en utgångspunkt för samarbetsavtalet angav förbunden att de respekterar varandra såsom fackliga organisationer på den statliga sektorn. SALF har som yrkesförbund enligt sina stadgar haft vissa grupper av tjänstemän, i huvudsak arbetsledare inom produktionsinriktad verksamhet, som medlemmar på det statliga området medan ST som vertikalt förbund och enligt sina stadgar har organiserat tjänstemän inom samtliga yrkesområden och på alla nivåer i statlig verksamhet.

Utifrån de förutsättningarna innehåller avtalet en detaljerad gränsdragning mellan respektive förbunds organisationsområde. Enligt överenskommelsen åtar sig förbunden att rekommendera respektive medlemmar som inte tillhör det egna organisationsområdet att byta förbund.

I syfte att förvalta och utveckla avtalet som grund för samarbete mellan ST och SALF innehåller avtalet en punkt om tillsättande av en central ledningsgrupp. Ledningsgruppen skall medverka till att samarbete mellan förbundsrepresentanter på olika nivåer utvecklas och upprätthålls. Enligt samma punkt skall tvister som uppstår om tolkning och tillämpning av samarbetsavtalet hänskjutas till ledningsgruppen för avgörande.

3.8.3 ST - SPF

SPF är ett yrkesförbund med ca 18 000 medlemmar. ST och SPF träffade 1984 en överenskommelse för polisväsendet om gränsdragning. Överenskommelsen innebär att ST organiserar tekniska och administrativa tjänster medan SPF organiserar samtliga polisiära tjänster samt vissa handläggande tjänster vid Rikspolisstyrelsen.

Förbunden är vidare ense om att aktivt verka för överförande av medlemmar till den av organisationerna som har organisationsrätten. De är dock eniga om att tillämpa överenskommelsen liberalt och speciellt gäller detta för de medlemmar som på grund av gränsöverenskommelsen skall överföras till annan organisation.

3.8.4 ST - Musikerförbundet

Musikerförbundet är ett LO-förbund som enligt LOs organisationsplan i enlighet med industriförbundsprincipen organiserar anställda vid bl.a. film- och biografföretag.

ST och Musikerförbundet träffade 1973 överenskommelse om organisationsgränser vid Svenska Filminstitutet. Den innehåller en precisering av respektive förbunds organisationsområde.

Överenskommelsen innehåller en regel om att i de fall långvarigt medlemskap eller förtroendeställning ger anledning till detta skall medgivande om dubbelorganisering lämnas.

3.9 HTF

3.9.1 Inledning

HTF har drygt 100 000 medlemmar. Förbundet organiserar tjänstemän vid företag som bedrivs i privaträttsliga former. HTF tillämpar den vertikala organisationsprincipen men erkänner samtidigt att det inom TCO och PTK, kan finnas etablerade och erkända tjänstemannaförbund som är uppbyggda på yrkes- eller utbildningsgemenskap. En viktig princip för HTF är att det förbund, som organiserar ett visst företag eller på annat sätt avgränsat område ensamt skall vara kollektivavtalspart för tjänstemännen inom området. Detta för att motverka de negativa effekterna av splittring vid förhandlingar och överläggningar med arbetsgivarna.

De viktigaste instrumenten för avgränsning av HTFs organisationsområde är TCOs organisationsplan och motsvarande regler gällande inom PTK. Även inom TCO- och PTK-områdena har HTF emellertid träffat gränsdragningsöverenskommelser med förbund vilkas verksamhetsområden gränsar till eller ligger inom HTFs. Gränsdragningsproblem kan för HTFs del förekomma även i förhållande till LO-förbund. De LO-förbund som finns på samma arbetsplatser som HTF är i första hand Handels, Hotell- och Restaurang, Transport och Grafiska.

HTF har överenskommelser med följande förbund: ATF, SIF, SBmf, SJF, SKTF, SALF, CF, CR, SSR, JUSEK, Agrifack, Grafiska, Hotell- och Restaurang, Svensk Pilotförening.

Syftet med överenskommelserna är att stärka grunden för lokal och central samverkan samt att minska riskerna för sammanstötningar genom att klarlägga gränserna på sådana områden där övergripande regler inte är entydiga eller tillräckligt detaljrika eller där de saknas helt. Organisationsöverenskommelserna med SACO/SR-förbunden skiljer sig från de övriga. De innehåller bestämmelser som begränsar SACO/SR-förbundens organisationsområde till anställda med akademisk utbildning men tillåter HTF att organisera alla tjänstemän, även sådana med akademisk utbildning.

Vid tvister om organisations- och avtalsgränser försöker HTF i första

hand att i överläggningar med berört förbund lösa dessa. Lyckas inte detta slits gränstvister enligt TCOs och PTKs regelsystem eller enligt bestämmelser i organisations-/gränsdragningsöverenskommelse om sådana finns mellan HTF och berört förbund. HTF strävar efter att sådana tvister i sista hand skall avgöras av skiljemän enligt lag. Sådana bestämmelser finns i PTKs stadgar och i flera av HTFs överenskommelser med andra förbund. Enligt TCOs stadgar är dess representantskap sista instans i gränstvister mellan förbunden.

HTFs förbundsstyrelse fastställde 1979 vissa handläggningsrutiner för hur gränsfrågor med andra förbund skall skötas inom förbundet. Enligt dessa regler är det förbundsstyrelsen som fattar beslut rörande överenskommelser om organisationsgränser och policyskapande åtgärder. Ansvaret för tillämpningen av gällande överenskommelser och policy vilar i sista hand på sekretariatet. Beredning och handläggning inför beslut av förbundsstyrelsen och sekretariatet ansvarar förbundssekreteraren för. Denne har tillsammans med berörd sektionschef möjlighet att avgöra gränsfrågor om beslutet ligger innanför ramen för gällande gränsdragningsöverenskommelser och fastställd policy. Gränsfrågor som uppkommer i den löpande verksamheten handläggs inom respektive branschsektions förhandlingsavdelning. Sektionscheferna på dessa avdelningar kan avgöra gränsfrågor när beslutet klart ligger inom ramen för gällande överenskommelser och fastställd policy.

3.9.2 HTF - ATF

ATF är ett vertikalförbund som organiserar personer med apoteksteknisk utbildning. Förbundet har ca 6 500 medlemmar. Bakgrunden till att överenskommelsen mellan HTF och ATF 1981 var en tvist om organisationsrätten för tjänstemän vid Apoteksbolaget. Överenskommelsen utarbetades av en arbetsgrupp, efter överläggningar med förbunden. Arbetsgruppen tillkom på initiativ från TCO.

I samband med undertecknandet av överenskommelsen beslöt förbunden bl.a.

att konstituera en gemensam kommitté med uppgift att pröva uppkomna tillämpningsfall med anledning av överenskommelsen samt att behandla sådana frågor som parterna anser vara av gemensamt intresse beträffande verksamheten inom Apoteksbolaget, TCO samt PTK.

Förutom en uppdelning mellan förbunden av organisationsrätten av anställda inom Apoteksbolaget innebär överenskommelsen att förbunden för en viss kategori anställda på bolaget skall teckna dubbelanslutningsavtal.

Enligt överenskommelsen skall överföring av medlemmar från respektive förbund ske genom frivillig övergång och förbunden skall företräda sina medlemmar så länge de kvarstår i respektive förbund.

3.9.3 HTF - SIF

HTF och SIF träffade 1971 en generell överenskommelse rörande gränsdragning. Den hade föregåtts av uppgörelser inom vissa av förbundens gemensamma organisationsavsnitt. Enligt överenskommelsen är HTF och SIF i princip ense om att HTF skall organisera tjänstemännen inom handeln samt transport och serviceområdena och SIF tjänstemännen inom industrins eller denna närstående företag. På basis av förbundens principiella ställningstagande i gränsdragningsfrågan innehåller överenskommelsen en detaljreglering av förbundens organisationsrätt med angivande av vilka branscher och/eller företag som skall organiseras av respektive förbund.

Enligt överenskommelsens allmänna bestämmelser skall ingen medlem överföras mot sin vilja från det ena till det andra förbundet och överenskommelsen skall inte inkräkta på andra förbunds organisationsområden.

Överläggningar om förändringar och tillägg av överenskommelsen pågår mellan förbunden.

3.9.4 HTF - SKTF

Överenskommelsen mellan HTF och SKTF trädde i kraft den 1 juli 1983. Den innebär att förbunden mellan sig har reglerat rätten att organisera och sluta avtal på områden där förbunden hittills konkurrerat. Som utgångspunkt för gränsdragningsförhandlingarna har förbunden haft TCOs organisationsplan. I överenskommelsen framför parterna dels sina principiella uppfattningar om hur organisationsgränser skall bestämmas och dels vissa gemensamma principer för gränsdragningen mellan förbunden. I bilagor till överenskommelsen anges för vardera förbundet vissa verksamhetsområden som respektive förbund organiserar.

I protokollet från överenskommelsen är särskilt nämnt att denna inte i alla delar står i överensstämmelse med TCOs organisationsplan och att den därför inte skall anmälas som en del av denna. Förbunden är vidare ense om att överenskommelsen inte skall kunna åberopas vid eventuella gränstvister med andra förbund inom TCO.

Till överenskommelsen finns följande regler för handläggning av organisationsfrågor mellan förbunden:

1. Förbunden bildar en samarbetskommitté med tre ledamöter från vardera förbundet. Samarbetskommittén sammanträder på begäran av något av förbunden. Ordförande- och sekreteraruppgifterna i kommittén fördelas från sammanträde till sammanträde.
2. Samarbetskommittén skall vid behov behandla och avgöra frågor avseende tillämpningen och vidareutvecklingen av gränsöverenskommelsen och därmed sammanhängande informations- och samarbetsfrågor. För besluts giltighet skall kommittén vara enig.
3. Tvistefråga skall i första hand tas upp till lokal handläggning mellan förbundens lokala organisationer. Om tvistefrågan ej kan lösas lokalt

med ledning av riktlinjerna i organisationsöverenskommelsen, skall ärendet föras till central handläggning i samarbetskommittén.

4. Sådana tolknings- och tillämpningstvister i anslutning till gränsdragningsöverenskommelsen som skall hänskjutas till centrala överläggningar anmäles till respektive förbund.

5. Tvist, som rör tolkning eller tillämpning av gränsdragningsöverenskommelse mellan SKTF och HTF och som inte kunnat avgöras av samarbetskommittén, skall avgöras av skiljemän enligt den ordning lagen om skiljemän föreskriver.

Överenskommelsen skall inte föranleda tvångsvis överföring av medlemmar mellan förbunden.

Enligt överenskommelsen har förbunden konstaterat att hamnverksamheterna i många kommuner är under omorganisation. Därför är förbunden ense om att gemensamt utreda förhållandena för att klargöra organisationsgränserna.

3.9.5 HTF - SALF

Gränsöverenskommelsen 1976 mellan HTF och SALF följer samma principer som överenskommelsen mellan SALF och SIF. Detaljregleringen av förbundens organisationsrätt sker utifrån befattningsnomenklaturen för tjänstemän mellan SAF - SIF/SALF/HTF.

Förbunden är enligt överenskommelsen överens om att anmäla denna till TCO för att intagas som en del av TCOs organisationsplan. Vidare är förbunden överens om att arbetet med överföring av medlemmar till rätt förbund bör komma igång så fort som möjligt.

Uppstår tvist kring tolkning eller tillämpning av överenskommelsen, skall tvistefrågan hänskjutas till den samarbetskommitté förbunden tillsatt i anslutning till överenskommelsen.

3.9.6 Organisationsöverenskommelser med SACO/SR-förbund

De SACO/SR-förbund som HTF har överenskommelser med - CF, CR, SSR, JUSEK och Agrifack - är liksom HTF medlemmar i PTK. Överenskommelserna mellan HTF och de tre förstnämnda förbunden har samma grund och uppbyggnad. Innehållsmässigt skiljer de sig endast åt av vad som betingas av SACO/SR-förbundens skilda organisationsområden. I förhandlingsprotokollet från överenskommelsen mellan HTF och SSR finns en punkt enligt vilken tvister på grund av tolkning eller tillämpning av överenskommelsen skall lösas enligt bestämmelserna i PTKs stadgar eller PTKs stadgeenligt fastställda regler.

Överenskommelserna mellan HTF respektive CF, CR och SSR innehåller samtliga en punkt enligt vilken medlemmar i respektive SACO/SR-förbund som är verksamma inom HTFs organisationsområde och som inte innehar akademisk examen eller för densamma adekvat befattning skall av respektive SACO/SR-förbund och HTF gemensamt uppmannas inträda i HTF. Tvångsöverföring av sådana medlemmar skall dock inte ske. Från och med en tidpunkt kort efter överenskommelsens

undertecknande tecknar dock endast HTF kollektivavtal för denna grupp.

Överenskommelsen mellan HTF och JUSEK skiljer sig beträffande sakligt innehåll från de övriga på en punkt. HTF - JUSEK-överenskommelsen föreskriver att tjänstemän med juridisk eller annan samhällsvetenskaplig examen i för utbildningen icke adekvat befattning skall organiseras av HTF, som har att svara för tjänstemannens fackliga bevakning. Denne kan dock därjämte ha någon form av anslutning till JUSEK av utbildnings-, ideella eller andra skäl.

Samtliga förbund har varit ense om att anmäla respektive överenskommelse i PTKs styrelse.

HTF har kontakter för att nå överenskommelser med ytterligare några SACO/SR-förbund.

3.9.7 HTF - Grafiska

Gemensamma arbetsplatser för HTFs och Grafiskas medlemmar är bl.a. dagstidningar och annons- och reklambyråer. Idéutformning, copy, arbete med illustrationer, framställning av tecknade och textade original eller skisser är exempel på arbetsuppgifter som tillhör HTFs organisationsområde inom dagstidningsbranschen. Inom samma bransch tillhör framställning av grafiska original, som sättning, fotografering och rastreering, Grafiskas organisationsområde.

HTF och Grafiska träffade 1980 en överenskommelse om samarbetsavtal. Överenskommelsen är dels ett avtal om gränsdragning som eftersträvar en lösning av organisationsproblemen i båda parternas intresse och dels ett avtal om samarbete som har till syfte att skapa former för samarbete i frågor som rör den nya arbetsorganisationen och de nya arbetsuppgifter som kan bli konsekvensen genom införandet av nya tekniska och administrativa rutiner.

Förbunden uttalar i överenskommelsen att det i dag inte är möjligt att överblicka och reglera alla de konsekvenser som följer vid användning av ny teknisk utrustning. Problem kan därför komma att uppstå vid den lokala tillämpningen av överenskommelsen. Parterna är därför överens om att tillsätta en permanent samarbetskommitté som får till uppgift att kontinuerligt följa utvecklingen och behandla de gränsdragningsproblem som kan uppstå. Härom föreskriver avtalet följande.

- ☐ Kommittén har till uppgift att med utgångspunkt från föreliggande samarbetsavtal och de principer som legat till grund för denna söka lösa uppkommande gränsdragningsproblem mellan förbunden.
- ☐ Det förutsätts att uppkommande frågor i första hand löses lokalt mellan förbundens lokala klubbar, i förekommande fall med assistens av respektive förbundsavdelningar. Förslag till lokal uppgörelse skall före ikraftträdandet underställas förbunden och kommittén för granskning och godkännande.
- ☐ Parterna är medvetna om att tekniska förändringar kan uppstå som ej för närvarande kan överblickas. I de fall kommittén åstadkommer

lösningar på sådana problem kan det efter beslut i respektive förbunds beslutande organ tillföras samarbetsavtalet.

- I syfte att åstadkomma största möjliga korrekthet är parterna överens om att före fastställande av sådan lösning låta kommitténs förslag tillställas berörda klubbar och medlemsgrupper genom remissförfarande.

Enligt överenskommelsen skall förbunden omgående informera medlemmarna om innehållet i överenskommelsen och härvid uppmana medlemmar som enligt överenskommelsen är felorganiserade att övergå till det andra förbundet.

3.9.8 HTF - Hotell- och Restaurang

HTF och Hotell- och Restaurang har ett samarbetsavtal som började tillämpas 1963. Avtalet slår inledningsvis fast att förbunden i sitt arbete så långt möjligt är skall samarbeta. Som ett led i samarbetet fastställde förbunden en överenskommelse om gränser mellan förbundens verksamhetsområden.

Överenskommelsen utgår från att tidigare tillämpad praxis beträffande organisationsgränser skall gälla och att den detaljreglering som sker har tillkommit för att precisera vissa punkter eller områden, där oklarhet rått, fastställa mera detaljerade regler.

Enligt avtalet skall för diskussion rörande frågor av gemensamt intresse utses en samarbetsnämnd bestående av fyra ledamöter, av vilka förbunden utser två vardera.

Till samarbetsnämnden skall hänskjutas alla eventuella tvister rörande gränserna mellan förbunden, angående tolkningen av detta avtal, liksom ock när det gäller arten av anställning i sådana fall, där tvist kan tänkas uppstå. Skulle vid avgörande av sådana frågor nämnden icke kunna enas, hänskjutes frågan till LO - TCO-kommittén. Av samarbetsnämnden fattade beslut är bindande för organisationerna.

Beträffande medlems byte av organisationshemvist till följd av överenskommelsen skall denne anmodas att överflytta medlemskapet till det andra förbundet. Har sådan överflyttning ej skett vid en tidpunkt nio månader efter överenskommelsens ikraftträdande skall det andra förbundet underrättas om det och frågan upptas inom samarbetsnämnden.

Avtalet gäller numera ett år i taget med uppsägning senast tre månader före avtalstidens utgång. I avtalet är även inskrivet att skulle avtalet någonsunda parten uppsägas, åligger det förbunden att snarast möjligt uppta frågan om nytt samarbetsavtal till behandling.

3.9.9 HTF - Svensk Pilotförening

Svensk Pilotförening är inte medlem i någon centralorganisation förhandlar direkt med arbetsgivarparterna. HTF och Svensk Pilotförening träffade en överenskommelse om gränsdragning 1978. Förbunden uttalade i överenskommelsen sin vilja att med iakttagande av respektive förbunds suveränitet verka för en formaliserad samverkan förbunden emellan.

3.10 SACO/SR

3.10.1 Inledning

Akademikerförbunden har inga gränsavtal i egentlig mening vare sig med förbund inom den egna centralorganisationen eller med förbund från andra centralorganisationer. I den mån organisationsfrågor med andra förbund alls behandlas sker det i form av dubbelanslutningsavtal och samarbetsavtal.

Till denna avsaknad av gränsavtal bidrar bl.a. SACO/SR-förbundens uppbyggnad som examens- och yrkesförbund. Avgränsningen till andra SACO/SR-förbund sker genom de utbildningskrav eller yrkeskrav som finns inskrivna i förbundens stadgar. I en del fall går det inte att utläsa denna begränsning ur förbundsstadgarna utan man är hänvisad till att gå vidare till de olika föreningarnas stadgar.

Nedan följer kortare presentationer av CFs, SRATs och TLI:s förbundsstrukturer med utgångspunkt från förbundens organisationsprinciper.

3.10.2 CF

CF har drygt 42 000 medlemmar. Av dessa finns ca 29 000 inom den privata sektorn. CF är ett examensförbund för civilingenjörer. De flesta medlemmarna arbetar som civilingenjörer men det finns även andra yrken representerade t.ex. lärare i tekniska ämnen, officerare i teknisk tjänst och brandingenjörer.

På den enskilda sektorn har CF en central roll bland SACO/SR-förbunden. Det kommer enligt CF till uttryck på följande sätt:

- ☐ CF representerar gruppen "CF m.fl." i PTKs styrelse och i PTKs ledningsgrupper samt, med något undantag, i olika arbetsgrupper inom PTK. Detsamma gäller i andra organ inom PTK-sfären, t.ex. Trygghetsfonderna.
- ☐ CF antar som ensamt akademikerförbund centrala avtal med SAFs branschförbund, SFOs branschkommittéer samt med KFO respektive KAB. Undantag är Arkitektförbundet som också är direkt part i Konsultavtalet med Allmänna Gruppen. Övriga akademikerförbund nekas avtal, i den mån de begär sådant, med hänvisning till att CF är central part på akademikersidan.
- ☐ CF sköter all information till lokala förtroendemän, utbildning av dessa, samt centrala förhandlingar av alla typer. Undantag kan göras för enskilda individärenden hos andra förbund.
- ☐ De lokala organisationerna har oftast namnet CF i lokalavdelning och omfattar alla medlemmar i SACO/SR-förbunden inom PTK.
- ☐ På HAO CG-området är nämnda roll för CF formaliserad i organisationsöverenskommelsen mellan HTF och CF, CR, JUSEK, SSR och Agrifack. Denna ordning satte HAO som ett villkor vid förhandlingar om akademikerförbundens avtalsställning på sitt område.
- ☐ Undantag från ordningen ovan är dels FAO-området där JUSEK

ansvarar för akademikerförbundens partställning och förhandlingar och dels BAO-området där inget akademikerförbund f.n. har avtal.

- ☐ I särskilt avtal med SACO/SR får CF ekonomisk ersättning för sin roll på den privata sektorn.

Som examensförbund har CF gränsproblem med yrkesförbunden inom SACO/SR. Utanför SACO/SR har CF främst konkurrerat med SIF och HTF. CF har ett dubbelanslutningsavtal med SULF, tidigare ULF. Avtalet är från 1974 och innebär en möjlighet till dubbelanslutning på högskoleenheter där CF ej är representerat lokalt.

Med SIF har CF ett samarbetsavtal från 1969 och en komplettering av detta angående frivillig dubbelanslutning som undertecknades 1975. I avtalet anges att civilingenjörer ges möjlighet till dubbelanslutning. Det är i praktiken en avgränsning av CFs rekrytering på PTK-området.

CF och HTF har en organisationsöverenskommelse från 1982. Den avgränsar CFs rekrytering till tjänstemän med civilingenjörsexamen samt teknologie licensiater och teknologie doktorer i för sina examina adekvata befattningar.

3.10.3 SRAT

SRAT bildades 1968 som en kontorskartell inom Statstjänstemännens Riksförbund. Den 1 januari 1975 konstituerades SRAT som ett förbund med ca 2 400 medlemmar i 33 föreningar.

När SACO och Statstjänstemännens Riksförbund gick ihop 1975 fick den nya centralorganisationen två allmänna tjänsteförbund, nämligen SAT, SACOs allmänna tjänsteförbund, och SRAT. 1978 gick samtliga sektioner utom arbetsterapeuterna in som föreningar i SRAT. Från SAT kom bl.a. lotsar, flygtekniker, tandhygienister och flygvärdinnorna vid linjeflyg.

Förbundet har nu ca 6 000 medlemmar i 38 föreningar, förutom ovan nämnda även bl.a. Utrikesförvaltningens Personalförening, Televerkets SRAT-förening och Domänverkets ingenjörsförening.

SRAT ingår i SACO/SRs karteller och har därigenom kollektivavtal för medlemmar på statliga och kommunala sidan. På den privata sektorn är det anorlunda främst eftersom förbundet inte är med i PTK. Kollektivavtal på den privata sidan finns för tandhygienister med privata vårdsektorns arbetsgivare som ingår i HAO. För flygteknikerna finns kollektivavtal med några små bolag. Trots flera försök med stridsåtgärder så har SRAT inget kollektivavtal för flygvärdinnor och flygtekniker vid Linjeflyg.

SRAT består dels av föreningar och dels av direkt anslutna medlemmar. Det är SRATs styrelse som beviljar föreningarna inträde, men det får inte ske utan att befintlig SRAT-förening inom berört verksamhetsområde ger sitt godkännande. Sedan antagandet av SACO/SRs organisationsplan på kongressen 1985 skall SACO/SR godkänna antagandet av nya grupper till förbunden.

Kraven på medlemskap i SRAT finns i praktiken i medlemsförening-

arnas stadgar. Inom SRAT finns utbildningsföreningar, yrkesföreningar och verksföreningar. Bland SRATs medlemsföreningar saknas sådana som uteslutande rekryterar medlemmar med akademisk utbildning eller akademiskt yrke. Bland yrkesföreningar kan framhållas SFF som bildades 1974 och har ca 350 medlemmar.

Som exempel på vilka krav en av SRAT:s medlemsföreningar ställer för beviljande av medlemskap kan nämnas följande utdrag ur SFFs stadgar.

a. Varje inom luftfart verksam tekniker med teknisk grundutbildning, som berättigar honom ett i Sverige giltigt flygteknikercertifikat.

b. Varje inom luftfart studerande tekniker som börjat sin utbildning med avsikt att avsluta studier och som berättigar honom ett i Sverige giltigt flygteknikercertifikat.

— — —
c. Varje inom luftfart verksam IERA-tekniker med elteknisk grundutbildning och genomgången godkänd IERA-kurs på minst en flygplanstyp.

d. Varje inom luftfart verksam IERA-tekniker med elteknisk grundutbildning, som inom verksamhetsområdet för IERA motsvarar kravet under a.

— — —
Enligt SRATs stadgar skall dess medlemsföreningar stå öppna för alla som uppfyller dess villkor för medlemskap.

3.10.4 TLI

Tekniska läroverkens ingenjörsförbund, TLI, bildades 1941. Den 1 januari 1967 blev TLI en facklig organisation med medlemskap i dåvarande SACO. TLI är ett yrkesförbund med ca 6 000 medlemmar, varav vardera ca 2 500 inom statlig och kommunal sektor. Inom den enskilda sektorn har TLI ca 900 medlemmar.

Förbundets rekrytering baseras på stadgarnas § 12. Berättigad till medlemskap i förbundet är ingenjörer från gymnasieskolans 4-åriga tekniska linje samt denna linjes föregångare i form av HTL och tekniska gymnasier, ingenjörer från andra tekniska skolor, vars utbildningstid motsvarar minst 2,5 år heltidsstudier, samt ingenjörer med jämställd utbildning- och yrkeserfarenhet.

TLI saknar kollektivavtal på den enskilda sektorn och har genom SACO/SR-S och SACO/SR-K kollektivavtal på den statliga respektive kommunala sektorn.

TLI har inga gränsöverenskommelser utan förbundets rekryteringsbas begränsas endast av de egna stadgarna och SACO/SRs organisationsplan. Det rekryteringsunderlag som TLI har är förbundet inte ensamt om. Tvärtom konkurrerar TLI om sina medlemmar med förbund från samtliga centralorganisationer. Konkurrensen är mest märkbar på de statliga och kommunala sektorerna. På den statliga sidan inom SACO/SR konkurrerar TLI med CF, SRAT och SJTF. TLI har gränsproblem

med samtliga TCO-förbund som rekryterar ingenjörer, t.ex. SIF, SALF och SKTF:

I början av 1984 hade TLI överläggningar med Kommunal mot bakgrund av att en avdelning inom Kommunal till sitt förbund framfört att TLIs lokala organisation i en kommun värvat medlemmar bland mätningsspersonal från Kommunal. Protokollet från överläggningarna liknar i mycket en gränsöverenskommelse och resultatet har sammanfattats av förbunden enligt följande.

Förbundens representanter är överens om att organisationshemvisten för mätare som utför arbetsuppgifter enligt CAK 511 är Kommunal. Man är från TLIs sida beredd att informera sina underorganisationer härom.

Från Kommunals sida meddelades att man inte har någonting att invända mot att CAK 524 får tecknas av TLI.

Från Kommunals sida meddelades också att man inte har någonting att invända mot studerandemedlemskap inom TLI, enligt i protokollet angivna former.

Enär vissa andra grupper också togs upp till diskussion bl.a. brandinspektörer, var förbundens representanter eniga om att man framledes bör hålla kontakten med varandra och, därest det skulle uppstå organisationsproblem rörande vissa nytillkommande grupper, man ska informera och kontakta varandra, så att man i ett tidigt skede kan ta upp överläggningar och eliminera att organisationsproblem uppstår.

4 Allmänna gruppens strukturella utveckling och hantering av gränsdragningsfrågor¹⁾

4.1 Inledning

När SAF bildades 1902 med 78 medlemmar som sysselsatte 21 000 arbetare ingick de anslutna företagen som medlemmar. Föreningens stadgar föreskrev emellertid att styrelsen borde verka för att arbetsgivarna sammanslöt sig i yrkes- och ortsförbund. Redan 1904 ändrades stadgarna på denna punkt och fick innebörden att medlemmar i föreningen skulle vara yrkes- och ortsförbund samt "fristående arbetsgivare", som i stadgarna benämndes Allmänna gruppen. Dessa företag var alltså till skillnad från övriga delägare direkt anslutna till SAF.

I februari 1921 konstituerades denna grupp till ett eget förbund under SAF i likhet med yrkesförbunden.

4.2 Medlemsutveckling

Antalet delägare 1921 var 250 med sammanlagt 33 800 arbetare. 1984 hade Allmänna gruppen 2 000 delägare med 63 100 arbetare.

Medlemsskap för tjänstemän (inkl arbetsledare) infördes först 1937 om förhandlingsframställning gjordes. Denna begränsning slopades 1951. 1938 redovisade Allmänna gruppen 1 120 tjänstemän. Från 1947, när antalet utgjorde drygt 4 000, steg det snabbt till 12 000 år 1948 och var 1984 57 000. Härav var ca 27 000 anställda i företag med nästan uteslutande tjänstemän. Den synnerligen kraftiga stegringen av antalet tjänstemän beror främst på en accelererad anslutning av sådana företag, främst konsultföretag.

Av de 250 företag som tillhörde Allmänna gruppen vid dess bildande, kvarstår nu ett 40-tal, låt vara att flera av dem bytt ägare eller namn. Av dessa har minst tre tillhört SAF från begynnelsen 1902, nämligen Höganäs-Billesholms AB (nuvarande Höganäs AB), AB Rörstrands Porslinsfabriker (nuvarande Rörstrand AB) och Stockholms Superfosfatfabriks AB (nuvarande Nobel Industrier).

Allmänna gruppen omfattade redan från början samma typer av industri som i dag med dominans inom följande branscher: kemisk och

¹⁾ Avsnittet är författat av förre direktören i Allmänna Gruppen Erik Söderbäck.

kemisk-teknisk industri, gummiindustri, metallverk, porslins-, socker-, explosivämnes- och tändsticksindustri samt Höganäsbolaget. Den dominerande motparten på arbetsarsidan var och är alltså Fabriks.

Antalet arbetare har på grund av rationalisering och utvecklingen i övrigt minskat inom en del branscher. Sålunda redovisade sockerindustrin 9 800 arbetare 1921, men endast 1 800 år 1984; tändsticksindustrin 8 000 mot i dag 400. Inom andra branscher däremot har såväl antalet företag som arbetareantalet ökat, t ex kemisk industri från 10 till 33 företag och från 2 700 till 6 600 arbetare, gummiindustrin från 4 till 43 företag och från 1 600 till 4 700 arbetare.

Hela den plastbearbetande industrin har tillkommit med nu 220 företag och 9 000 arbetare. Läkemedelsföretagen har ökat från 1 företag med 100 arbetare till 34 företag med 3 350 arbetare.

Servicenäringsgrupper har fått en betydligt ökad vikt i Allmänna gruppens medlemsstock. Ovan har nämnts branscher med nästan uteslutande tjänstemän, konsult-, arkitekt- och dataföretag m fl. När det gäller serviceföretag, hos vilka arbetarantalet dominerar, har Tvättindustrin ökat från 1 företag med 16 arbetare till 125 med 2 200 arbetare; Städentreprenörföretag ökat från 0 företag till 133 med 12 000 arbetare; Bevakningsföretag ökat från 1 företag med 100 arbetare till 42 med 4 400 arbetare.

Allmänna gruppens medlemsbestånd har under årens lopp förändrats i hög grad genom att företag och hela branscher överförts till yrkesförbund i SAF respektive till organisation utanför SAF och vice versa.

4.3 Kollektivavtalens utveckling

Även när det gäller Allmänna gruppens kollektivavtalsbestånd har strukturen i hög grad förändrats. År 1921 fanns inga riksavtal i verklig mening, men däremot ortsavtal inom några branscher, omfattande i regel mindre företag. Ej heller hade industriförbundsprincipen slagit helt igenom. Vid några företag fanns sålunda fackföreningar, tillhörande olika förbund, vilket nödvändiggjorde flera enskilda kollektivavtal på samma arbetsplats. Kollektivavtalen gällde som regel för enskilda arbetsplatser.

Avtalen träffades mellan företaget och den lokala fackföreningen och godkändes av SAF, Allmänna gruppen och fackförbundet. Ett företag med flera arbetsplatser kunde ha ett gemensamt avtal för dessa, var samliga fackföreningar stod som part, i några fall också fackförbundet.

Avtalens utlöpningsdag under året varierade mycket. De flesta avtal utlöpte vid årsskiftet, men även alla andra månadsskiften förekom. Tidpunkten för ett avtals utlöpande bedömdes som viktig med hänsyn till parternas möjlighet att ta en konflikt.

Hur många kollektivavtal som fanns inom Allmänna gruppens område i början av 1940-talet är omöjligt att exakt ange, men det torde ha rört sig om minst 200. Arbetsgiversidan strävade efter att sammanföra avtal inom samma företag eller i samma bransch till gemensamma förhandlingar och uppnå samma utlöpningsstider, koncentrerade till årsskiftet eller månaderna närmast därefter.

Försöken att genomföra riksavtal ledde så småningom till resultat. För porslinsindustrins fem arbetsplatser, som sedan länge haft gemensamma förhandlingar, sammanfördes avtalen 1940. För gummiindustrin, som mot slutet av 1930-talet börjat ha gemensamma förhandlingar, tecknades det första riksavtalet 1942. Samma år tillkom riksavtal för tvättindustrin, som dessförinnan haft ortsavtal för Stockholm respektive Göteborg samt enstaka firmaavtal på andra orter.

Den mest betydande sammanslagningen gällde kemisk-tekniska branschen (färg-, läkemedels-, tvättmedels-, plastvarufabriker och övriga), där omkring 40 orts- och firmaavtal kunde sammanslås till ett gemensamt riksavtal 1944 tack vare ett gott stöd från Fabriks och De Förenade Förbunden, vilka funnit dittillsvarande mängd avtal alltför otymplig och arbetskrävande. En mängd avvikelser från de gemensamma bestämmelserna sammanfördes i specialbestämmelser att gälla för de gamla avtalens områden. Vid varje ny avtalsrörelse kunde en del av dessa specialbestämmelser slopas och de kvarvarande kunde så småningom överföras till lokala bestämmelser utanför riksavtalet.

Under följande tre årtionden infördes under kemisk-tekniska avtalet en mängd andra branscher, varav åtskilliga egentligen inte drev kemisk-teknisk tillverkning i vedertagen mening. 1975 togs det största steget. Då sammanfördes riksavtalet för kemisk-tekniska industrin med gummi-, tändsticks- och slipmaterialföretagen m fl till ett gemensamt "Allmänna Fabriksavtal". Denna utveckling har fortsatt även efter 1975.

För den kemiska industrin tillkom det första riksavtalet så sent som 1952.

1970 hade Allmänna gruppen 24 kollektivavtal med Fabriks, varav 14 riksavtal och 10 firmaavtal.

1986 har antalet nedgått till 20, varav 15 riksavtal och 5 firmaavtal.

Hela detta koncentrationsarbete har drivits av två motiv:

att avtalsförhandlingarna skulle kunna drivas snabbare och ge bättre resultat eftersom uppgörelserna tenderade att bli dyrare ju senare under en avtalsrörelse de träffades,

att arbetsgivaren står starkare i en eventuell konflikt ju flera arbetare som är indragna; en konflikt omfattande ett mindre antal anställda kan ett fackförbund hålla igång under obegränsad tid.

4.4 Gränsfrågor

4.4.1 Arbetsgivarsidan

Allmänna gruppen har under sin 65-åriga verksamhet i mycket stor utsträckning medverkat och ofta tagit initiativ till överföring av medlemsföretag till yrkesförbunden i SAF, samtidigt som man kunnat åstadkomma övertaganden av till yrkesförbund anslutna företag, främst inom fabriksindustrin, som kunnat inlemmas i Allmänna gruppens riksavtal med främst Fabriks. Oftast har överföringarna skett i anslutning till motsvarande organisationsbyte på arbetarsidan. Saldot av dessa överföring-

ar från och till Allmänna gruppen har i och för sig blivit en betydande minskning av medlemskader och antalet arbetstagare. Detta har dock mer än väl kompensats genom rekrytering av nya medlemmar inom redan anslutna branscher och nyrekrytering av företag i branscher som ej varit anslutna till SAF, främst konsultföretagen.

Överföringar mellan Allmänna gruppen och övriga SAF-förbund har i många fall kunnat ske först efter långvariga diskussioner med ledningarna för andra förbund såväl på arbetsgivar- som på arbetstagsidan, men framför allt med medlemsföretagen och de lokala fackklubbarna. Medlemmarna på ömse sidor, som skall ta ställning till ett organisationsbyte, har i hög grad den naturliga inställningen att "vi vet vad vi har, men inte vad vi får". Förbundens inställning på ömse håll har också varit att man måste undvika tvångsvisa överföringar av enskilda medlemmar.

Som exempel på hur länge det kan dröja innan en rationell gränsdragning kunnat uppnås, kan nämnas förhållandet mellan Allmänna gruppen och Allmänna Arbetsgivareföreningen (AAF), ett ortsförbund för Skåne. Under SAFs medverkan hade en gemensam kommitté tillsatts i november 1924 för att utreda gränslinjefrågan. Åtskilliga justeringar kunde visserligen ske under årens lopp, men det var först efter ombildningen 1951 av AAF till LAF som omflyttningen tog fart. Den slutliga lösningen nåddes dock först 1964. Alltjämt råder vissa meningsmotsättningar mellan Allmänna gruppen å ena och LAF och Byggnadsämnesförbundet med gemensamt kansli å andra sidan, när det gäller Sockerbolaget respektive Höganäsbolaget samt plastföretag, som tillverkar byggisolermaterial. När det gäller AAF försvärades lösningen av föreningens mycket ringa arbetstagarantal och därav följande svaga ekonomi och höga medlemsavgifter.

En intressant lösning av en gränsfråga med hjälp av SAF har skett i samband med Järnbruksförbundets ombildning till ett "Stål- och Metallförbund". Från att ha haft ett anslutningsområde av företag, som enligt de gamla stadgarna "bedriver järnbruksrörelse av ett eller annat slag eller för inhemsk industri huvudsakligen avsedd gruvdrift" skall enligt de nya stadgarna med hänsyn till den tekniska och strukturella utvecklingen medlemmarna betecknas såsom "arbetsgivare, som i Sverige framställer och förädlar järn, stål eller metaller/metallegeringar och/eller tillverkar på dessa material baserade produkter eller bedriver därmed sammanhängande verksamhet".

Den nya definitionen aktualiserar en hel del gränsfrågor, särskilt i förhållande till Allmänna gruppen och VF. Ett tiotal företag, som mycket länge tillhört Allmänna gruppen, bedriver verksamhet liknande den som förekommer inom Stål- och Metallförbundet, exempelvis Metallverken, ferrolegeringsverk, aluminiumtillverkning och metallegeringsföretag.

Frågan har i samband med SAFs godkännande av förbundets nya stadgar lösts så att godkännandet förenats med förbehållet att föreningen ej kommer att medverka till någon förändring i organisationsanslutningen utan att företagen själva så begär.

Ett problem som vållar Allmänna gruppen bekymmer, är den organi-

sation av smärre företag inom plastbranschen, Sveriges Plastvarufabrikanter Förening, som lyder under Svensk Industriförening. Dennas uppgifter motsvarar i stort sett Sveriges Industriförbunds, men lämnar även medlemservice i arbetsgivarfrågor. I slutet av 1970-talet ompröva- de Fabriks sin politik gentemot oorganiserade arbetsgivare och gick fram med väsentligt längre gående krav mot dessa än villkoren i Allmänna Fabriksavtalet. I stället för att tillråda medlemmarna att söka inträde i Allmänna gruppen, i vilket fall riksavtalet blivit automatiskt verkande för dem, föredrog föreningen att med Fabriks ingå ett ramavtal på villkor som i väsentliga punkter betydligt översteg riksavtalets och med principi- ellt betänkliga eftergifter i arbetslednings- och medbestämmandefrågor, t ex vetorätt för facket i vissa arbetsledningsfrågor. För några år sedan medverkade föreningen till att ytterligare öka avståndet till AF-avtalet. Visserligen har föreningens ramavtal inte åberopats gentemot Allmänna gruppen centralt, men väl lokalt, och ur konfliktsynpunkt är föreningens intrång oroande.

4.4.2 Arbetstagsidan

När det gäller gränstvister är de anställdas organisationstillhörighet en viktig faktor, i varje fall om den är riktig. Vägledande bör vidare främst vara produktionsprocessens natur. Däremot bör de anställdas yrkeskun- skaper och produkternas användningsområde ej få fälla utslaget. "Avgö- rande bör inte vara om produkten går att äta eller åka på vattnet med". Samtidigt må erkännas att principen att sinsemellan konkurrerande före- tag bör tillhöra samma riksavtalsområde, kan tala för att företag, som tillverkar produkter inom samma användningsområde, bör tillhöra sam- ma avtalsområde. Det sagda illustrerar de svårigheter man ofta råkar ut för när det gäller att lösa gränstvister. Ofta måste de lösas från fall till fall med beaktande av de faktorer som är mest betydelsefulla i det enskilda fallet.

När det gäller företag med blandad tillverkning eller råvara, t ex plast, metall, papper, är huvudsaklighetsregeln vedertagen. Vid dess tillämp- ning är det viktigt att ta hänsyn till den beräknade framtida utvecklingen och planerade förändringar.

I fråga om tjänstemannaområdet är det ofta svårt att på arbetstagsri- dan draga en hållfast gräns mellan arbetareuppgifter, speciellt de högt kvalificerade, och tjänstemannauppgifter, speciellt de rutinbetonade. Samma sak gäller arbetare med även arbetsledande uppgifter och arbets- ledare. Härvidlag finns överenskomelser mellan LO-förbunden, SIF och SALF av såväl generell natur som avseende vissa funktioner, t ex laboratorie- och kontrollpersonal. När det gäller förhållandet mellan SIF och HTF finns också en gränsöverenskommelse.

Vanligtvis blir tillämpningen av dylika överenskomelser på arbetsta- garsidan godtagbar för arbetsgivarparten. Åtminstone i ett fall ansåg emellertid Allmänna gruppen och dess medlem inom läkemedelsbran- schen att en med fackförbundens stöd träffad överenskommelse mellan

fackklubbarna om överföring av vissa tjänstemannabefattningar från SIF till Fabriks var oriktig. I stället för att medverka till en lösning i Arbetsdomstolen valde Fabriks att i slutskedet av en riksavtalsförhandling ställa som villkor för en uppgörelse att arbetsgivarparten skulle godkänna överenskommelsen i fråga. En sådan inblandning av en organisationsfråga i en riksavtalsförhandling har vi kraftigt reagerat mot.

Som exempel på de svårigheter som kan uppstå när det gäller att åstadkomma rationella gränslinjer och få dessa accepterade kan nämnas förhållandena inom plastindustrin. Enligt LOs organisationsplan skall branschen tillhöra Fabriks. Metall och nog även Trä hävdar emellertid att en övergång från metall respektive trä till plast som råvara inte bör motivera en överflyttning av arbetarna till Fabriks eftersom produktens användningsområde är detsamma som förut.

Ett annat exempel är ett grafiskt arbetareförbunds vägran att överföra emballageindustrin till Fabriks när råvaran och därmed även produktionsprocessen förändrats efter övergång från papper eller papp till plast. Införandet av treskiftsarbete har bl a erfordrats. Genom värdefullt stöd från GAs sida har i vissa fall en överföring kunnat uppnås, men andra problem kvarstår.

Den för arbetsfredens bevarande så oumbärliga industriförbundsprincipen har på arbetarsidan i några fall ej accepterats. Som exempel kan nämnas Typografförbundets ståndpunkt att en tryckare av etiketter inom en fabriksindustri skall tillhöra förbundet och ha särskilt kollektivavtal.

Industriförbundsprincipen har å andra sidan felaktigt åberopats mot våra medlemmar inom städentreprenörbranschen när det gällt viss städning av abonnenters fabrikslokaler och personalutrymmen. Här bör man hålla isär å ena sidan den ökade konfliktrisk som ett industriföretag kan löpa om man för dylika arbeten anlitar entreprenadanställd personal med annat kollektivavtal än fabrikspersonalen och å andra sidan - om abonnenten är beredd att ta denna risk - den rätt som entreprenören bör ha att få arbeta under sitt ordinarie kollektivavtal och ha att göra med sin ordinarie motpart, Fastighets. Motsvarande förhållande gäller inom denna bransch även vid städning på byggarbetsplatser.

På LO-sidan har utomstående organisationer lockat till sig med LOs politik missnöjda grupper. Sedan gammalt har SAC på sina håll i landet, särskilt i Bergslagen, vållat LO-förbunden, men även arbetsgivarna, bekymmer. Nämnas kan även Sveriges Landanställda Maskinisters Förening, numera SDF, som lyckats organisera flertalet arbetare vid ett oljeraffinaderi, som hör till Allmänna gruppen och riksavtalet för branschen med Fabriks. Med hänsyn till såväl Allmänna gruppens förhållande till Fabriks som till företagets intresse att ej ha flera avtal på samma arbetsplats med olika organisationer, har föreningens krav på eget kollektivavtal eller hängavtal på riksavtalet avvisats. Föreningens aktioner har vid flera tillfällen medfört allvarlig konfliktrisk och vid ett tillfälle en öppen konflikt.

5 Domar och förlikningsfall i gränstvister

5.1 Elektrikerförbundet ./ Asea Graham

Bakgrund

Asea-Graham tillverkade hissar vid sin verkstad i Sundbyberg. Omkring 100 arbetare var sysselsatta där och de tillhörde Metall. Bolaget utförde dessutom från ett antal filialkontor i landet montage och underhåll av hissar. För denna verksamhet fanns cirka 470 montörer anställda, och de var anslutna till Elektrikerförbundet.

Bolaget var medlem av VF för verkstadsrörelsen och av EA för montageverksamhet. För verkstadsrörelsen gällde verkstadsavtalet och för montageverksamheten installationsavtalet.

Händelseförlopp

1. Bolaget gick med utgången av 1963 ur EA och blev *den 1 januari 1964* medlem av verkstadsföreningen även för montageverksamheten.

2. Efter uppsägning från bolagets sida upphörde installationsavtalet att gälla för montageverksamheten med utgången av *mars 1964*.

3. Montörerna blev kvar i Elektrikerförbundet, som begärde avtalsförhandlingar med VF om bolagets montageverksamhet. Förhandlingar inleddes i början av *april 1964*.

3.1 VF erbjöd sig att träffa kollektivavtal med Elektrikerförbundet under förutsättning att detta fick samma innehåll som verkstadsavtalet. Elektrikerförbundet ville ha ett avtal i överensstämmelse med installationsavtalets innehåll. Förhandlingarna fortsatte under medverkan av särskilt förordnad förlikningsman.

3.2 Uppgörelse kunde inte träffas. Förlikningsmannen förklarade förhandlingarna strandade *den 13 juni 1964*.

4. *Den 16 juni 1964* nedlade montörerna arbetet vid bolagets alla filialkontor!

5. I brev *den 18 juni 1964* till VF meddelade Metall att man på begäran av Elektrikerförbundet beslutat att Metalls medlemmar hos bolaget inte skulle utföra några arbeten som blockerats av Elektrikerförbundet och rätteligen skulle utföras av dess medlemmar.

6. VF och bolaget stämde Metall inför AD med yrkande om förklaring

av domstolen att bolaget ägde rätt att montera och underhålla sina produkter på verkstadsavtalets villkor, att vägran av förbundets medlemmar att utföra montagearbetet var otillåten och stred mot 4 § första stycket punkterna 1 och 2 i KAL samt att åtgärden inte utgjorde en lovlig sympatiåtgärd.

7. AD meddelade dom i målet *den 2 juli 1964 nr 12*.

Arbetsdomstolens dom

AD konstaterade till en början att den av Elektrikerförbundet och montererna vidtagna arbetsnedläggelsen var lovlig. Därav följde emellertid inte utan vidare att verkstadsarbetarnas sympatiåtgärd var tillåten. En sympatiåtgärd är nämligen inte tillåten - uttalade AD - om den som vidtar den har ett självständigt, mot sin motpart i kollektivavtalet riktat syfte av det slag som sägs i 4 § första stycket punkterna 1-3 i KAL. Även i fall då ett sådant självständigt syfte med sympatiåtgärden inte föreligger kan den komma i strid med bestämmelserna i angivna punkter. Den primära stridsåtgärden kan sålunda ha ett syfte som ytterst går ut på att ingripa i en för den som företar sympatiåtgärden bindande kollektivavtalsreglering.

Arbetsgivarsidan gjorde gällande att tvist förelåg mellan parterna om metallarbetarnas skyldighet enligt verkstadsavtalet att utföra montagearbete utanför verkstaden. Metall medgav emellertid att bolagets montageverksamhet omfattades av verkstadsavtalet, och såväl förbundet som de i sympatiåtgärden deltagande arbetarna var införstådda med att förbundets vid bolagets verkstad anställda medlemmar var skyldiga att utföra montage och underhåll av hissar utanför verkstaden på verkstadsavtalets villkor. Någon sådan tvist om avtalets innebörd ansåg AD därför inte föreligga som kunde leda till att sympatiåtgärden förklarades olovlig enligt punkten 1. Inte heller fann domstolen att denna vidtagits i något självständigt, mot verkstadsavtalet riktat syfte som skulle göra åtgärden otillåten enligt punkten 2.

AD gick härfter över till frågan om Elektrikerförbundets stridsåtgärd ytterst gick ut på att åstadkomma ändring i verkstadsavtalet eller att beröva bolaget någon rättighet som det hade enligt detta avtal. Om så skulle vara fallet var verkstadsarbetarnas sympatiåtgärd olovlig enligt punkten 2.

Arbetsgivarsidan gjorde härvidlag gällande att Elektrikerförbundet med sin strejkaktion ville tillförsäkra sina medlemmar ensamrätt till montage- och underhållsarbeten. Metall genmälde att syftet med Elektrikerförbundets stridsåtgärd inte var att ingripa mot verkstadsavtalets reglering utan bara att uppnå ett för Elektrikerförbundets medlemmar godtagbart kollektivavtal. Domstolen fann inte utrett att Elektrikerförbundet ville beröva bolaget dess rätt enligt verkstadsavtalet att beordra hos bolaget anställda medlemmar av Metall att utanför bolagets verkstad utföra montage och underhåll av hissar på verkstadsavtalets villkor.

AD erinrade om att domstolen i flera mål haft att ta ställning till frågan om en arbetsgivare handlar avtalsstridigt genom att med en utomstående

arbetstagarorganisation sluta särskilt kollektivavtal för visst arbete trots att detta redan omfattas av ett för arbetsgivarens allmänna verksamhet upprättat kollektivavtal. Domstolen hänvisade till AD:s domar nr 37/1944, 28/1945 och 71/1947, där domstolen intagit den principiella ståndpunkten att arbetsgivaren inte härigenom gör sig skyldig till avtalsstridigt förfarande under förutsättning att de för utomstående arbetarna träffade villkoren är i stort sett bättre än de som gäller enligt avtalet för hans allmänna verksamhet. Denna princip ansågs tillämplig också på verkstadsavtalet.

AD ställde sedan frågan vilka anspråk en arbetsgivare i en situation som den här aktuella kan resa mot den arbetstagarorganisation som han slutit kollektivavtal med för sin allmänna verksamhet. Det låg enligt domstolens mening nära till hands att anta att arbetsgivaren kan fordra av avtalsmotparten att han inte understöder utomstående arbetares anspråk på att få utföra ett av kollektivavtalet omfattat arbete på förmånligare villkor än avtalet föreskriver. Detta syntes självklart om de utomstående arbetarnas organisation kräver ensamrätt för sina medlemmar till arbetet och alltså indirekt fordrar en begränsning av det andra kollektivavtalets giltighetsområde. I sådana fall har domstolen också ansett att en sympatiåtgärd från avtalsmotparten är otillåten eftersom den syftar till ändring i dennes avtal med arbetsgivaren (exempelvis domarna 59/1934 och 90/1938). Elektrikerförbundets stridsåtgärd gick emellertid inte ut på att tillförsäkra förbundets medlemmar ensamrätt till montage- och underhållsarbeten.

När den utomstående arbetstagarorganisationen inte tidigare haft kollektivavtal med arbetsgivaren torde man - fortsatte AD - normalt få anta att motparten i kollektivavtalet för arbetsgivarens allmänna verksamhet inte utan att bryta mot 4 § första stycket punkterna 1-3 i KAL kan bispunga den utomstående organisationen genom att stödja en av denna vidtagen stridsåtgärd.

Situationen i målet var emellertid speicell. Domstolen framhöll bland annat, att filialkontorens montageverksamhet sedan gammalt omfattats av installationsavtalet, att denna i praktiken då bolaget frigjorde sig från detta avtal inte kom att omfattas av någon på verkstadsavtalet vilande arbetsskyldighet eftersom montörerna vid filialkontoren tillhörde Elektrikerförbundet och att arbetsgivarparterna före tillkomsten av det senaste verkstadsavtalet måste ha varit införstådda med att organisationsgränsfrågan åtminstone inte under den närmaste tiden skulle få motsvarande lösning på arbetarsidan, dvs. att bolagets montörer i vart fall inte omedelbart skulle överföras till Metall.

AD fann att sympatiåtgärden var lovlig och att Metalls medverkan till denna inte innefattade något brott mot verkstadsavtalet.

5.2 Träindustriförbundet ./ Trä samt Rörledningsfirmornas arbetsgivareförbund ./ Byggnads (Åkeredsmålen)

Bakgrund

Aktiebolaget Hultfreds-Industrierna tillverkade monteringsfärdiga trähus vid fabrik i Hultsfred. Bolaget träffade 1964 avtal med Göteborgs stad om leverans av trähus avsedda att uppföras i Åkered. Bolaget åtog sig också att montera husen på platsen. Däremot omfattade bolagets åtagande inte sådana arbeten som sanitära och elektriska installationer. Bolaget som i det följande kallas Hultfredsbolaget tillhörde Träindustriförbundet och var bundet av kollektivavtal mellan detta förbund och Trä. Avtalet innehöll för uppsättningsarbete utom verkstad en bestämmelse enligt vilken överenskommelse skulle träffas i varje särskilt fall om betalning för arbetet.

Aktiebolaget Nordiska Värme Sana åtog sig samma år genom avtal med staden att leverera värmeackumulatorer och installera dem i husen. Bolaget - i det följande benämnt Sanabolaget - tillhörde Rörledningsfirmornas arbetsgivareförbund och var bundet av avtal mellan detta förbund och Byggnads.

Träindustriförbundet och Rörledningsfirmornas arbetsgivareförbund var medlemmar i SAF, medan Trä och Byggnads tillhörde LO.

Händelseförlopp

1. Frågan om betalningen för Hultfredsbolagets uppsättning av husen behandlades efter lokala förhandlingar vid central förhandling den 4 januari 1965 mellan Träindustriförbundet och Trä. Arbetareförbundet framhöll att arbete av angiven art var att betrakta som byggnadsindustriellt arbete och därför i princip borde falla under byggavtalet. I avvaktan på frågans lösning ansåg förbundet dock att dess medlemmar skulle åta sig arbetet om arbetsgivaren krävde detta men att priset först skulle göras upp enligt de rekommendationer som lämnats från förbundet. Vid den centrala förhandlingen träffades en betalningsöverenskommelse i anslutning till den särskilda bestämmelsen härom i riksavtalet.

2. Den 5 januari 1965 krävde Byggnads att Trä skulle godkänna tillämpning av riksavtalet för byggnadsfacket på Hultfredsbolagets monteringsarbete i Åkered. Motsvarande krav hade redan i december 1964 framförts direkt till bolaget. Träindustriförbundet vägrade att gå Byggnads till mötes.

3. Efter medgivande av Byggnads utfärdade dess avdelning nr 24 i Göteborg blockad mot det av Hultfredsbolaget bedrivna monteringsarbetet. Blockaden trädde i kraft den 17 februari 1965.

4. Sanabolaget hade börjat sitt installationsarbete i Åkered den 19 januari 1965. I skrivelse till Rörledningsfirmornas arbetsgivareförbund den 22 februari 1965 varslade Byggnads vidare om arbetsnedläggelse vid

det av Sanabolaget påbörjade installationsarbetet. Arbetsnedläggelsen utgjorde en sympatiåtgärd till stöd för den mot Hultfredsbolaget riktade blockaden. Arbetsnedläggelsen trädde i kraft den 4 mars 1965.

5. Träindustriförbundet stämde Trä till AD med yrkande om förklaring av domstolen att kollektivavtalet mellan de båda förbunden var tillämpligt på monteringsarbete av den art som Hultfredsbolaget åtagit sig i Åkered.

6. Rörledningsfirmornas arbetsgivareförbund stämde den 19 mars 1965 Byggnads till AD med yrkande att domstolen måtte förklara den mot Sanabolaget vidtagna stridsåtgärden olovlig.

AD meddelade domar i de båda målen den 17 mars 1965 nr 3 och den 20 april 1965 nr 6.

Domen om träindustriavtalet

AD erinrade till en början om sin allmänna tolkningsprincip att ett kollektivavtals principiella tillämpningsområde omfattar allt sådant arbete som efter ett praktiskt bedömande står i naturligt samband med den centrala verksamhet på vilken avtalet först och främst syftar. Om ett sådant naturligt samband föreligger följer av denna princip att kollektivavtalet kan bli tillämpligt på nya verksamhetsgrenar eller arbetsuppgifter. Principens giltighet utesluts inte av att visst arbete till sin beskaffenhet närmast må vara att hänföra under annat kollektivavtal eller att på arbetarsidan må ha träffats särskilda överenskommelser om fördelning av arbeten mellan olika fackförbund och avtalsområden.

I målet var upplyst att monteringsfärdiga trähus i allmänhet inte uppsattes av tillverkarna själva med anlitande av deras arbetare. Husen uppsattes i stället vanligen genom kundens försorg, varvid uppsättningsarbetet ofta reglerades av kollektivavtalet med Byggnads. Av utredningen framgick dock att till Träindustriförbundet anslutna företag som tillverkade monteringsfärdiga trähus sedan lång tid tillbaka i inte obetydlig omfattning även själva utförde eller medverkade vid montering av levererade hus och att träindustriavtalet tillämpades då utom i fråga om de vanliga lönebestämmelserna. Med hänsyn härtill och då träindustriavtalet innehöll en särskild betalningsregel vid uppsättningsarbetet utom verkstaden varigenom avtalet förutsatte att också sådant arbete skulle falla under avtalet fann domstolen annat inte vara styrkt i fråga om parternas syfte med träindustriavtalets tillämpningsområde än att detta skulle bedömas enligt den inledningsvis angivna allmänna tolkningsprincipen.

AD prövade härafter frågan om uppsättningsarbetet stod i naturligt samband med tillverkningen av husen som uppenbarligen var att hänföra till den centrala verksamhet på vilken träindustriavtalet först och främst syftade. Domstolen fann ett sådant samband föreligga, eftersom det från teknisk och arbetsmässig synpunkt föreföll fördelaktigt om trähusen monterades av arbetare som är anställda vid det företag där husen tillverkas och det syntes naturligt att detta företag inte undandrar sig att tillmötesgå sådana köpare som önskar biträde från företagets sida vid husens uppförande.

AD förklarade att träindustriavtalet hade den innebörden att sådan montering av trähus som Hultfredsbolaget åtagit sig i Åkered utförd av ett till träindustriförbundet anslutet företag som bedrev fabrikstillverkning av samma art som bolaget föll inom avtalets tillämpningsområde.

Domen om arbetsnedläggelsen

I detta mål hade AD att ta ställning till ett flertal frågor om lovligheten av både blockaden mot Hultfredsbolaget (primärkonflikten) och arbetsnedläggelsen vid Sanabolaget (sympatiåtgärden). I målet gjordes från arbetsgivarsidan bland annat följande tre påståenden.

1) Ett kollektivavtal som träffas mellan förbund tillhörande SAF och LO bygger på förutsättningen att stridsåtgärder inte får vidtas i syfte att inskränka tillämpningsområdet för avtal som gäller mellan andra till dessa huvudorganisationer anslutna förbund, särskilt i sådana fall då avtalen - som här skett 1964 - slutits på basis av en mellan huvudorganisationerna träffad central uppgörelse.

2) Det mellan parterna gällande rörledningsavtalet bygger på förutsättningen att stridsåtgärder inte får vidtas i den av huvudorganisationerna i 1964 års centrala uppgörelse behandlade under entreprenörsfrågan.

3) Sympatiåtgärden har inneburit intrång i arbetsgivarens rätt att ensam bestämma med vem han skall stå i affärsförbindelse, och den primära stridsåtgärdens syfte har bestämts på ett sådant sätt att denna varit otjänlig som grund för sympatiåtgärder.

AD framhöll i sina domskäl om arbetsgivarsidans påståenden i huvudsak följande.

1) AD erinrade till en början om den ovan angivna allmänna tolkningsprincipen i fråga om ett kollektivavtals tillämpningsområde. Av regeln om naturligt samband med den centrala verksamheten följer att gränserna för kollektivavtalens tillämpningsområden blir tämligen flytande och att olika avtal kan omfatta arbeten av samma art. Den omständigheten att visst arbete är reglerat i ett kollektivavtal utgör i princip inte heller hinder för en utomstående arbetstagarorganisation att söka få till stånd kollektivavtal om samma arbete med arbetsgivare som är bundna av det redan upprättade avtalet. Dessa kollektivavtalsrättsliga principer ägde giltighet även inom SAF:s och LO:s gemensamma område. Måhända kunde det i vissa situationer synas mindre väl förenligt med god ordning att ett till LO anslutet förbund söker med stridsåtgärder tilltvinga sig kollektivavtal för arbetet som omfattas av annat sådant förbunds avtal. Uppkommande gränsdragningsproblem har också lösts i särskilda former under medverkan från de båda huvudorganisationernas sida. AD ansåg sig emellertid inte på utredningen i målet kunna grunda något antagande att de kollektivavtal som träffas mellan SAF:s och LO:s medlemsförbund innefattar någon allmän - i avtalen inte uttryckt - rättslig förpliktelse för avtalsparterna att avhålla sig från stridsåtgärder i konkurrenssituationer mellan olika avtalsområden.

2) Arbetsgivarförbundet hade framhållit att Byggnads krav på avtals-

rätt för monteringen av trähusen var ett utslag av dess inställning i underentreprenörsfrågan. Arbetsförbundet hade länge hävdad den ståndpunkten att det i princip skulle ha exklusiv avtalsrätt beträffande allt arbete som utförs på byggnadsarbetsplatser. På arbetsgivarsidan hade man bestämt tagit avstånd från Byggnads inställning och slagit vakt om industriföretagens rätt att montera egna produkter på det för industrin tillämpliga avtalets villkor. Frågan hade diskuterats redan vid de centrala avtalsförhandlingarna våren 1962 och togs upp ånyo vid de centrala förhandlingarna som så småningom ledde fram till en uppgörelse i april 1964. Vid dessa sistnämnda förhandlingar gick arbetsförbundet slutligen med på att avstå från sitt krav på avtal med träindustriförbundet om montering av trähus och godta en kompromisslösning varigenom berörda förbund under medverkan av SAF och LO skulle behandla uppkommande tvistefrågor från fall till fall.

AD fann sig i målet där huvudorganisationerna inte var parter inte ha att pröva den närmare innebörden av den centrala uppgörelsen i april 1964 och därmed inte heller gå in på frågan om uppgörelsen som sådan var förenad med fredsplikt. Domstolen hade i stället att bedöma om det gällande kollektivavtalet i rörbranschen mot bakgrunden av den centrala uppgörelsen måste anses slutet under den förutsättningen att stridsåtgärder inte får vidtas i tvister som har samband med underentreprenörsfrågan. Avtalet innehöll inte någon uttrycklig hänvisning till det av huvudorganisationerna i frågan upprättade protokollet eller eljest någon bestämmelse i saken. Med hänsyn härtill och till de krav på bevisning som bör upprätthållas i en tolkningsfråga av förevarande art kunde domstolen inte finna att arbetsgivarförbundet lyckats förebringa tillräckliga skäl för att anta att avtalet i rörbranschen skulle bygga på den påstådda förutsättningen.

3) Det låg enligt AD:s mening i sakens natur att sympatiåtgärder ofta riktas mot företag som i sin verksamhet har anknytning till det företag den primära konflikten avser. Domstolen fann att principen om arbetsgivarens rätt att ensam handha affärsledningen inte kunde ta ifrån de anställda möjligheten att vidta i och för sig lovliga sympatiåtgärder. Om sympatiåtgärden - eller den primära stridsåtgärden - har till självständigt syfte att ingripa i arbetsgivarens bestämmanderätt i nyssnämnda hänseende kan den emellertid vara olovlig av denna orsak. Sympatiåtgärden mot Sanabolaget hade såvitt visats inte företagits i sådant syfte. Beträffande frågan om den primära stridsåtgärden var otjänlig som grund för sympatiåtgärder framhöll domstolen att den hade att iaktta ett rättsligt betraktelsesätt och därför inte kunde pröva det lämpliga eller ändamålsenliga i en viss facklig aktion. Den omständigheten att det uppgivna syftet med en primär stridsåtgärd är obetydligt eller opraktiskt kan väl stundom vara ett tecken på att åtgärden vidtagits för skens skull och endast har till uppgift att tjäna som grund för sympatiåtgärder eller på att dess syfte eljest är ett annat än det uppgivna. I målet hade emellertid inte förekommit omständigheter som tydde på att blockanden mot Hultfredsbolaget anordnats för skens skull eller företagits i annat än fackligt syfte.

AD ogillade arbetsgivarförbundets talan.

5.3 Byggnadsindustriförbundet och AB Kasper Höglund ./ Byggnads

Bakgrund

Kasper Höglund började våren 1971 att som generalentreprenör uppföra ett bostadshus i Stockholm. Arbetet beräknades bli färdigt våren 1973. Husets fasader bekläddes med profilerad plåt. Plåten sattes upp på en stomme som på husets gårdsida bestod av stålreglar och på gatusidan av träreglar. Alla reglar var beklädda med internitplattor. Leverans och montage av den profilerade plåten liksom montaget av stålreglarna utlämnades av Kasper Höglund på underentreprenad till Nordisol AB. Nordisol som levererade den profilerade plåten till bygget utlämnade i sin tur montaget till Ludwigs Plåtslageri.

Som medlem i Byggnadsindustriförbundet var Kasper Höglund bundet av riksavtalet med Byggnads. Nordisol tillhörde Rörledningsfirmornas arbetsgivareförbund och hade vid sidan av riksavtalet inom rörledningsfacket med Byggnads ett hängavtal till byggnadsavtalet. Ludwig var medlem i Plåtslageriernas riksförbund. Därmed gällde för honom plåtslageriavtalet mellan detta förbund och Bleck- och Plåt. Han hade två anställda som utförde montaget. Dessa tillhörde Bleck- och Plåt.

Händelseförlopp

1. I början av *augusti 1972* krävde Byggnads avdelning i Solna av Ludwig att han för montaget skulle teckna ett hängavtal till byggnadsavtalet. Ludwig avvisade kravet.

2. Den *16 augusti 1972* underrättade Byggnads Kasper Höglund, Nordisol och statens förlikningsman om att avdelningen fått medgivande att utfärda blockad mot Ludwig. Samtidigt förutskickades sympatiåtgärder om uppgörelse inte kunde träffas med Ludwig.

3. Den *17 augusti 1972* varslade avdelningen Ludwig om blockad mot firmans byggnadsarbeten. Samtidigt meddelades att arbetsnedläggelsen skulle verkställas den 28 augusti, om uppgörelse inte träffats dessförinnan.

4. Förlikningsmannen kallade till sammanträde den *30 augusti 1972*. Avdelningen uppsköt stridsåtgärden till den 1 september. Samtidigt varslade Byggnads om sympatiblockad mot Kasper Höglunds och Nordisols arbeten.

5. Sedan förlikningsförsöket misslyckats trädde blockaden mot Ludwig i kraft den *1 september 1972*. Trots denna fortsatte Ludwig montaget med hjälp av sina två anställda.

6. Den *14 september 1972* verkställdes sympatiåtgärden mot Kasper Höglund genom att byggnadsarbetena då lades ner. Till följd härav nödgades Ludwig knappt två veckor härefter upphöra med sitt montage.

7. Byggnadsindustriförbundet och Kasper Höglund stämde Byggnads till AD med yrkande att domstolen måtte förklara den mot Kasper Höglund vidtagna sympatiåtgärden olovlig. Som grund för sitt yrkande

angav arbetsgiversidan att denna vidtagits dels för att få till stånd ändring i byggnadsavtalet, dels för att stödja en primär stridsåtgärd som innefattat en uppmaning till Ludwigs anställda att olovligen lägga ner sina arbeten.

8. AD meddelade dom i saken den 27 oktober 1972 (nr 19).

Arbetsdomstolens dom

Domstolen prövade först frågan om sympatiåtgärdens tillåtlighet enligt 4 § första stycket 4 punkten KAL, dvs. arbetsgiversidans andra invändning. Under erinran om vad som anförts i domen 1965 nr 6 (det andra Åkeredsmålet) framhöll AD att primäråtgärdens lovlighet skulle bedömas med hänsyn till förhållandet mellan den som tillgriper primäråtgärden och den mot vilken denna åtgärd är riktad. Om primäråtgärden är tillåten i deras inbördes förhållande kan inte en till stöd för den vidtagen sympatiåtgärd vara olovlig enligt 4 punkten. I detta fall hade primärblockaden mot Ludwig med Byggnads stöd utfärdats av avdelningen och ingen av dessa organisationer var bunden av något med Ludwig upprättat kollektivavtal. I detta läge kunde inte den omständigheten hur utanför Byggnads stående arbetstagare förhåller sig med anledning av primärblockaden påverka frågan om sympatiåtgärdens lovlighet enligt denna punkt.

Vad angick den första invändningen framhöll AD att sympatiåtgärden kunde vara otillåten enligt 2 punkten i samma stycke om den var riktad mot den kollektivavtalsrättsliga reglering som byggnadsavtalet innebär eller om primärblockaden mot Ludwig hade en sådan inriktning. Domstolen hänvisade här till domen 1964 nr 12 (Asea-Grahams-målet).

Domstolen ägnade i målet den huvudsakliga uppmärksamheten åt ett påstående från arbetsgiversidan att den primära stridsåtgärden tillkommit för skens skull och att det yttersta syftet var att driva bort Ludwig från arbetsplatsen.

Domstolen fann till en början inte styrkt att avdelningen begärt mera av Ludwig än att han skulle teckna sedvanligt hängavtal med Byggnads. Inte heller hade arbetsgiversidan visat att avdelningen med ensamrätt för sina medlemmar ville komma åt det arbete som Ludwig fått på entreprenad. Något annat syfte hade inte framkommit med stridsåtgärderna än att förmå Ludwig att anta hängavtalet. Detta var enligt domstolens mening en vägande omständighet när det i fortsättningen gällde att bedöma lovligheten av sympatiåtgärden.

I fråga om de olika omständigheter som arbetsgiversidan ansåg ge belägg för skenåtgärd framhöll domstolen i stort sett följande.

Arbetsgiversidan hade framhållit att primärblockaden var otjänlig för det uppgivna syftet, och domstolen uppfattade detta påstående så att stridsåtgärden som sådan med hänsyn till styrkan bakom de motstående intressena inte var och inte kunde bli tillräckligt effektiv. Domstolen fann emellertid att en primär stridsåtgärds bristande effektivitet inte i och för sig kan grunda något rättsligt hinder mot att den stödjdes med sympatiåtgärder. Detta kunde från angriparens synpunkt uppenbarligen vara särskilt angeläget i en sådan situation.

Vidare hade arbetsgivarsidan pekat på att Ludwig genom sitt medlemskap i Plåtslageriernas riksförbund var stadgemässigt förhindrad att sluta hängavtal med Byggnads och att arbetstagarparterna kände till detta innan stridsåtgärderna vidtogs. Stridsåtgärderna grep också in på ett område som täcktes av plåtslageriavtalet och gällde arbeten som utfördes av medlemmar i Bleck- och Plåt. I riktning mot att primäråtgärden tillkommit för skens skull talade enligt arbetsgivarsidan vidare att Byggnads aldrig i en liknande situation angripit en medlem av SAF.

Domstolen framhöll att de anförda omständigheterna närmast hänföra sig till regler om umgängesformerna på arbetsmarknaden. Det var här fråga om regler som det främst ankommer på arbetsmarknadsorganisationerna själva att utforma, och de tillhörde i varje fall ett fält som det inte tillkommer arbetsdomstolen att beträda.

Med särskilt eftertryck hade arbetsgivarsidan till slut åberopat att Ludwig skulle försättas i en omöjlig situation om han tvingades att sluta hängavtal och byggnadsavtalet därmed skulle läggas ovanpå plåtslageriavtalet.

AD framhöll här till en början att det syntes vara ostridigt mellan parterna att plåtslageriavtalet och byggnadsavtalet var oförenligt åtminstone i vissa delar så att bestämmelserna i det ena avtalet inte kunde följas utan att det andra avtalet överträdde.

Sådana situationer hade flera gånger förelegat i AD:s praxis. Domstolen hade då haft anledning att uttala sig om normer som skall iakttas vid kollision mellan olika avtal.

Domstolen fortsatte. Om två oförenliga avtal upprättats leder detta inte i och för sig till att ettdera avtalet skulle vara ogiltigt. Bara ett av avtalen kan emellertid i en sådan situation fullgöras efter sitt innehåll. I anslutning till allmänna rättsgrundsatser hade domstolen då antagit att i princip den först gjorda utfästelsen skall fullgöras utan hänsyn till den senare. Härvid kan skadeståndsskyldighet inträda i förhållande till kontrahenten i det senare slutna avtalet för underlåtenhet att uppfylla detta. Skadeståndsskyldighet kan dock vara utesluten t.ex. när denne kände till att det tidigare slutna avtalet innehåller motstridande föreskrifter (jfr domarna 1937 nr 149 och 1939 nr 24). I sin dom 1945 nr 28 hade domstolen haft anledning att uttala sig om rättsläget då en arbetsgivare med sin naturliga motpart för sin vanliga verksamhet har ett kollektivavtal som också omfattar ett specialarbete och arbetsgivaren för detta inkallar en särskild arbetsstyrka. Om denna arbetsstyrka tas från ett yrkesområde där man tillämpar bättre villkor kan arbetsgivaren bli nödsakad att för den särskilda arbetsstyrkan sluta ett speciellt kollektivavtal med den organisation som denna vanligen tillhör. Det skulle då - med hänsyn till den allmänna tolkningsprincipen att kollektivavtalsbunden arbetsgivare inte får tillämpa sämre villkor än avtalet föreskrivet på utomstående arbetstagare sysselsätta med arbete som avses i detta - kunna sättas i fråga skyldighet för arbetsgivaren att tillämpa det speciella kollektivavtalets villkor också på andra arbetstagare än dem som tillhör den särskilda arbetsstyrkan. Denna tanke avisades emellertid av domstolen. Det var

nämligen uppenbart att den arbetstagarorganisation med vilken de bättre villkoren avtalats inte kunde åberopa den angivna principen i vart fall inte såvitt angick medlemmarna av den organisation som fått det första avtalet.

AD framhöll avslutningsvis att domstolen i målet saknade möjlighet att närmare bedöma de olika situationer där Ludwig - om han skulle sluta kollektivavtal med Byggnads - kunde bli ställd inför valet att tillämpa antingen detta avtal eller plåtslageriavtalet. Byggnads kunde tänkas i förhållande till Ludwig få bara begränsad nytta av ett kollektivavtal med honom. Byggnads intresse av att byggnadsavtalet så långt möjligt blev tillämpligt på det i tvisten aktuella arbetet gav inte tillräcklig grund för någon slutsats att primärblockaden tillkommit för skens skull. Byggnads kunde därför enligt vad utredningen visat inte anses ha något mot byggnadsavtalet riktat syfte med stridsåtgärden mot Kasper Höglund.

5.4 SACO:s allmänna tjänstemannaförbund ./.. Linjeflyg

Bakgrund

Sedan Linjeflyg AB (LIN) bildats 1957 har arbetsvillkoren för bland andra tekniker vid företaget med MM-certifikat (certifikattekniker) reglerats i kollektivavtal mellan HAO och Transport. På motsvarande sätt har anställningsvillkoren för trafikassistenter och kabinpersonal vid företaget reglerats i avtal mellan LIN och HTF.

För certifikattekniker vid LIN gällde den 1 april 1975 - den 31 mars 1977 ett den 24 april 1975 mellan HAO och Transport träffat riksavtal för arbetare på civilflygområdet. För trafikassistenter och kabinpersonal vid LIN gällde den 1 mars 1975 - den 28 februari 1977 ett den 12 juni 1975 mellan LIN och HTF för denna personalgrupp särskilt slutet kollektivavtal.

Hösten 1974 lämnade ett antal certifikattekniker Transport och anslöt sig till SACO:s Allmänna Tjänstemannaförbund (SAT). Samtidigt gick flygvärdinnor och viss annan trafikpersonal över från HTF till SAT.

1975 hade LIN drygt 80 certifikattekniker anställda, varav omkring 70 beräknades ha gått ur Transport och in i det nybildade SFF. Samma år fanns vid bolaget knappt 300 tjänstemän inom kategorin trafikassistenter och kabinpersonal. Av dem beräknades 160 vara organiserade i HTF och 115 i SAT.

Händelseförlopp

1. Sedan SAT och LIN begärt kollektivavtal för de certifikattekniker och den trafikpersonal som blivit medlemmar i SAT och förhandlingarna härom mellan parterna inte lett till resultat, varslade SAT *den 24 juni 1975* om strejk och nyanställningsblockad från och med den 3 juli.

2. *Den 25 juni 1975* förordnade statens förlikningsmannae expedition förlikningsmannen i Stockholms län att medla i avtalstvisten.

3. Förlikningsförhandlingar ägde rum *den 3 och 4 juli 1975*. I förhand-

lingarna deltog på arbetsgivarsidan HAO vartill LIN var anslutet. Arbetsgivarsidan sade nej till särskilda kollektivavtal för SAT:s personalgrupper, och förhandlingarna strandade. Stridsåtgärderna inställdes till vidare, sedan förlikningsmannen utverkat anstånd med deras verkställe i avvaktan på utgången av förhandlingarna.

4. *Den 7 juli 1975* uppdrog regeringen åt en särskild förlikningskommission att fortsätta medlingen.

5. Kommissionen återupptog förlikningsförhandlingarna *den 9 och 10 juli 1975*. SAT hävdade att ingen av de av tvisten berörda arbetstagarna var medlem i organisationer som HAO eller LIN träffat avtal med utan att de omkring 175 flygvärdinnor och certifikattekniker som striden gällde var organiserade i SAT. I och för sig godtog SAT den löneuppgörelse som träffats för flygvärdinnorna men man krävde här förbättrade tjänstgöringsbestämmelser. Framför allt ville dock SAT få rätt att träffa egna kollektivavtal för de grupper som numera lämnat Transport och HTF. HAO ställde sig helt avvisande till SAT:s krav. Redan träffade kollektivavtal och inga andra skulle gälla.

6. *Den 10 juli 1975* lämnade kommissionen ett förslag till uppgörelse i tvisten. Detta innebar i huvudsak, att SAT skulle få ett hängavtal för berörda grupper vid LIN till redan gällande kollektivavtal och att mellan parterna skulle inrättas en samarbetsnämnd med uppgift att i företagsnämndsavtalets anda diskutera gemensamma intressen. Förslaget godtog av HAO men förkastades av SAT.

7. *Den 11 juli 1975* sattes varslade stridsåtgärder i kraft, vilket innebar att drygt 175 arbetstagare strejkade.

8. Sedan LIN varslat om uppsägningar *den 30 juli 1975* av strejkande arbetstagare som inte längre kunde beredas fortsatt anställning till följd av strejken kallade kommissionen *den 29 juli 1975* till förnyade förlikningsförhandlingar. Samtidigt hemställde den att LIN uppsköt uppsägningarna i avvaktan på resultatet av förhandlingarna. LIN biföll denna hemställan.

9. Förhandlingarna inför kommissionen ägde rum *den 4-6 augusti 1975*. Den 5 augusti föreslog kommissionen i en skriftlig hemställan till parterna att den strejkande personalen i arbetsfredens intresse skulle återgå i ett kollektivavtalslöst tillstånd men att gällande avtal de facto skulle tillämpas även på dem som återgick. Ett tillägg till förslaget gjordes *den 6 augusti* genom att man reglerade vissa speciella frågor av ekonomisk natur som hade samband med strejken.

10. *Den 12 augusti 1975* konstaterade kommissionen att det inte gick att få någon uppgörelse på grund av dess senaste förslag. Strejken fortsatte.

11. *Den 14 augusti 1975* kallades kommissionen till regeringen för information. Kommissionens ordförande redogjorde för de förda förhandlingarna. Regeringen uttryckte förhoppning om att kommissionen skulle fortsätta sina ansträngningar att söka få en uppgörelse till stånd.

12. Överläggningarna ägde härefter rum utom medlingsförfarandet mellan ordförande i LO och PTK, å ena sidan, och SACO/SR, å den

andra. Kommissionen fick *den 5 september 1975* vid ett sammanträde med ordförandena i PTK och SACO/SR redovisat resultatet av dessa överläggningar, som huvudsakligen avsett personalpolitiska frågor, framför allt arbetstidsfrågor.

13. *Den 9 september 1975* kallade kommissionen parterna till nya förhandlingar. På kvällen samma dag lämnade kommissionen ett slutligt förslag till uppgörelse, som till största delen stämde överens med förslagen *den 5 och 6 augusti*.

14. *Den 10 september 1975* kunde kommissionen konstatera att parterna å ömse sidor godkände det slutliga förslaget. Detta innebar att stridsåtgärderna inställdes men att mellan parterna rådde avtalslöst tillstånd.

5.5 Byggnads ./. Arvid Blomberg

Bakgrund

Byggmästaren Arvid Blomberg i Lönsboda bedrev vid ingången av 1977 byggnads- och anläggningsverksamhet med sex anställda byggnadsarbetare. Av dessa var fyra organiserade i SAC och två i Byggnads. Ett av Blomberg med Byggnads träffat kollektivavtal blev uppsagt av honom *den 3 januari 1977*, varefter Blomberg i stället slöt avtal med SAC. Avtalet med SAC trädde i kraft *den 17 januari 1977*, då avtalet med Byggnads upphörde att gälla.

Händelseförlopp

1. *Den 10 februari 1977* begärde Byggnads avdelning 5 i Kristianstad vid besök hos Blomberg av en av sina ombudsmän att Blomberg skulle teckna kollektivavtal med Byggnads på nytt.

2. *Den 3 mars 1977* lämnade avdelningen vid ett återbesök hos Blomberg ett skriftligt förslag till kollektivavtal. Förslaget som var av sedvanlig hängavtalstyp var försett med en bilaga som innehöll en särskild protokollsanteckning. Där framhölls under hänvisning till ett antal domar i AD åren 1974-75 att arbetsgivaren skulle vara skyldig att tillämpa byggnads- och anläggningsavtalens regler om arbetsplatsanmälan, uppmätning av ackord samt mättnings- och granskningsarvode.

3. *Den 22 mars 1977* ägde förhandlingar rum mellan Byggnads och Blomberg, som biträdades av företrädare för SAC. Denne informerade om innehållet i det avtal som träffats mellan honom och SAC. Där fanns en bestämmelse om att varken SAC eller annan facklig organisation fick ta ut mättningsarvode eller granskningsarvode. Dessutom föreskrevs i avtalet att om en annan organisation senare tecknade avtal med arbetsgivaren detta inte kunde ändra något i avtalet med SAC och att tillägg inte fick förekomma som gav det andra avtalet monopolställning. Blomberg förklarade att han var beredd att skriva på det av Byggnads framlagda förslaget, eftersom SAC-avtalet under alla förhållanden skulle gälla även om det avvek från avtalet med Byggnads. Ingen av parterna undertecknade vid detta tillfälle avtalsförslaget.

4. *Den 24 mars 1977* hemställde avdelningen i brev till Blomberg att

han undertecknade avtalsförslaget med bilaga. Samtidigt förklarade avdelningen att om avtalet inte återställts i underskrivet skick senast den 28 mars den skulle uppfatta förhållandet så att Blomberg inte önskade träffa avtal med Byggnads.

5. Den 13 april 1977 meddelade Byggnads skriftligen statens förlikningsmannaexpedition att förbundet medgett sin avdelning rätt att varsla om arbetsnedläggelse hos Blomberg den 26 april om uppgörelse inte träffats dessförinnan.

6. Blomberg vände sig genom brev den 25 april 1977 till förlikningsmannaexpeditionen för att få dess medverkan till lösning av tvisten. I brevet framhöll Blomberg att avdelningen tvekat den 22 mars att skriva på sitt eget avtalsförslag och att han därför väntat på en i vanlig ordning gjord förnyad framställning om förhandling. Dessutom rådde oklarhet om innehållet i bilagan, som hade företetts i två versioner vid förhandlingen den 22 mars.

7. Den 26 april 1977 nedlade de två i Byggnads organiserade arbetarna arbetet hos Blomberg.

8. Sedan statens förlikningsman i Hälsingborg förordnats att medla i avtalstvisten ägde ett sammanträde rum inför denne den 3 maj 1977. Blomberg biträdades av en företrädare för SAC. Han var i och för sig beredd att träffa kollektivavtal med Byggnads men vägrade att göra detta innan Byggnads betalade honom ett skadestånd för de åtgärder som avdelningen vidtagit i form av förhandlingsvägran mm. Då uppgörelse inte kunde nås avbröts förhandlingarna.

9. Den 9 maj 1977 skrev Blomberg till avdelningen och framhöll att han ämnade begära förhandling med förbundet i skadestandsfrågan och att han därefter var beredd att teckna avtal sedan förbundet presenterat den gällande avtalstexten. Samtidigt meddelade Blomberg förlikningsmannen att han ansåg denne ha fullgjort sina skyldigheter mot honom i egenskap av medlare.

10. I sin årsrapport till förlikningsmannaexpeditionen har förlikningsmannen uppgett att han med detta avslutat ärendet och att han inte fått några upplysningar om tvistens fortsatta förlopp.

5.6 Byggnads ./. AB Pedersens Trädgårdsanläggningar

Bolaget som tillhörde Trädgårdsbranschens arbetsgivareförbund hade 1977 ett tiotal anställda. Samtliga tillhörde Lantarbetareförbundet med vilket bolaget träffat kollektivavtal för sin verksamhet. Sedan bolaget inlett viss byggnation inom sina trädgårdsanläggningar hemställde Byggnads att få träffa avtal för hitgörande arbeten, vilket bolaget vägrade. Byggnads varslade den 28 oktober om stridsåtgärder att träda i kraft den 10 november. Statens förlikningsman i det berörda länet förordnades att medla i tvisten, och ett förlikningssammanträde ägde rum inför denne den 24 november. Bolaget gjorde gällande att byggnadsarbetena föll inom tillämpningsområdet för trädgårdsavtalet. Parterna blev överens om att gränsdragningsfrågan mellan Byggnads och Lantarbetareför-

bundet skulle behandlas på förbunds nivå, och detta skedde den 9 december. Frågan kunde inte lösas då, och det blev öppen konflikt. Någon arbetsnedläggelse skedde inte från trädgårdsarbetarnas sida, och förlikningsmannen hade när han avskrev ärendet inte fått kännedom om att Byggnads vidtagit några åtgärder i anledning av varslet.

5.7 SDF ./.. Statens Vattenfallsverk

Den 21 november 1977 varslade SDF Vattenfall om stridsåtgärder från den 29 november, om verket inte dessförinnan träffat kollektivavtal med SDF för dess medlemmar som var anställda vid Trollhätte kraftverk. Statens förlikningsman för Älvsborgs län förordnades att medla i avtalstvisten, och ett förlikningssammanträde ägde rum inför den 9 december. Dessförinnan hade förlikningsmannen av SDF utverkat uppskov med verkställigheten av stridsåtgärderna. Vattenfall som företrädades av SAV förklarade att arbetsgivaren skulle medverka till att SDF fick utse skyddsombud och en facklig förtroendeman vid kraftverket. Man förutsatte härvid att parterna senare skulle kunna förhandla om den närmare utformningen av erforderliga beslut. SDF frånträdde i och med detta besked sitt krav på eget kollektivavtal och återkallade varslade stridsåtgärder.

5.8 SAC ./.. Färila Sågverk

Den 27 februari 1978 hemställde Färila LS och Skogsbruksfederationen inom SAC om förlikningsmannaexpeditionens ingripande i en tvist vid Färila Sågverk som vägrat träffa kollektivavtal med SAC. Till stöd för sin hemställan åberopade de båda arbetstagarorganisationerna att de vid sågverket anställda medlemmarna i SAC utgjorde en klar majoritet av totala antalet anställda. Av 64 sågverksarbetare var 44 SAC-medlemmar. De framhöll vidare att de uppfattade sågverkets agerande på så sätt att detta ville undandra sig de förpliktelser som MBL lägger på arbetsgivarna. Sågverket hade - som SAC såg saken - åberopat kollektivavtalet med Trä för att komma undan normala förhandlingskontakter med SAC som kunde leda till ekonomiska konsekvenser för företaget. Detta använde dessutom det rådande läget för att hålla tillbaka det fackliga arbetet från majoritetsorganisationen. Denna upplevde saken så att MBL:s förhandlingsregler och föreningsrättsbestämmelser hade tillämpats felaktigt, och man konstaterade dessutom att sågverkets ställningstagande var oförenligt med innehållet i den av Sverige antagna ILO-konventionen nr 98 med dess artikel 4.

Sedan statens förlikningsman i Sundsvall förordnats att medla i avtalstvisten ägde förlikningsförhandlingar rum inför honom den 29 juni. På arbetsgivarsidan inställde sig företrädare för sågverket och Sveriges skogsindustrieförbund, medan arbetstagarparten var företräd av tre ombudsmän och en förhandlingsdelegation. Arbetsgivarsidan framhöll att

sågverket redan hade avtal med Trä och att det inte var förenligt med sågverkets intressen att träffa dubbla kollektivavtal. Förlikningsmannen konstaterade att enighet inte kunde uppnås mellan parterna och förklarade förhandlingen avslutad.

5.9 Transport och Hamnarbetareförbundet ./. Frihamnsaktiebolagen i Stockholm, Göteborg och Malmö

Den 10 november 1978 tillsatte regeringen en förlikningskommission att medla i avtalstvister mellan frihamnsaktiebolagen i Stockholm, Göteborg och Malmö, å ena sidan, samt Transport och avdelning 1 av Hamnarbetareförbundet, å den andra. Förhandlingar fördes inför kommissionen dels sammanlagt 28 förhandlingsdagar under tiden den 15 november 1978 - den 19 april 1979, dels den 28 och 29 november och den 13 december 1979, dels den 5, 15 och 20 februari 1980. De strandade den 19 april 1979 och var avbrutna till början av oktober samma år, då nya förhandlingar inleddes inför kommissionens ordförande. Den 20 februari 1980 träffade parterna uppgörelse enligt förslag från kommissionen.

Sedan förhandlingarna strandade i april 1979 kom de huvudsakliga tvistefrågorna att gälla semesterbestämmelserna. Här lämnade kommissionen ett förlikningsförslag den 13 december 1979 som dock inte ledde till uppgörelse över hela fältet. Göteborgsbolaget förkastade förslaget, medan Malmöbolaget förklarade sig vilja godkänna detta om alla parter blev ense. Transport framhöll att prisklausuluppgörelsen den 5 december 1979 mellan SAF och LO och överenskommelsen om förtjänstutvecklingsgarantier måste gälla även på det aktuella området. På denna punkt lade kommissionen den 15 februari 1979 fram ett förslag varigenom detta problem löstes utan erinran från någon av parterna. Transport krävde emellertid för att slutligt kunna godkänna förslaget att en sedan länge planerad fusion av Stockholmsbolaget med Stockholms Sjöterminal AB skulle godkännas av vederbörande kommunala myndighet. Så skedde sedermera den 4 februari 1980.

Kommissionen konstaterade den 15 februari 1979 att Stockholmsbolaget och Hamnarbetareförbundet sagt ja till kommissionens förslag. Någon accept förelåg däremot inte från de övriga frihamnsbolagen, och Transport hemställde i denna situation om uppskov med sitt svar.

Den 20 februari 1979 hade Göteborgsbolaget och Malmöbolaget förklarat sig villiga att teckna kollektivavtal enligt kommissionens tidigare förslag. Transport hade däremot gjort erinringar i detalj mot detta i frågor som tidigare ansetts helt klara. Först på kvällen den 20 februari kunde kommissionen få till stånd en uppgörelse i avtalstvisterna.

I semesterfrågan skedde förbättringar varigenom före den 1 november 1979 tillsvidareanställda arbetstagare fick rätt till 26 resp. 27 semesterdagar från fyllda 39 resp. 40 år.

Kommissionen bedömde i sin rapport till förlikningsmannaexpeditionen uppdraget som osedvanligt besvärligt. Motsättningarna mellan par-

terna var särskilt svåra att överbrygga på grund av partsförhållandet på arbetstagsidan med två olika fackförbund. Vilda strejkaktioner hade förekommit vid olika tillfällen på detta känsliga arbetsområde, och det var under förhandlingarnas förlopp inte lätt att förutse när arbetsfreden kunde anses säkrad i berörda hamnar.

5.10 SDF ./. BP Raffinaderi Göteborg AB

Bakgrund

Bolaget bedriver sedan 1967 i Göteborg verksamhet med raffinering av olja. Det är ett dotterbolag till Svenska BP AB. För verksamheten är bolaget genom att vara anslutet till Allmänna Gruppen bundet av kollektivavtalet för oljeraffinaderier med Fabriks. Av de vid bolaget totalt 135 anställda arbetarna tillhörde 1979-82 omkring 75 SDF, huvudsakligen drifttekniker och driftoperatörer. De övriga var organiserade i Fabriks. Med SDF hade bolaget inte något kollektivavtal.

Händelseförlopp

1. SDF krävde i förhandlingar med bolaget vid årsskiftet 1978/79 att få teckna eget kollektivavtal med bland annat särskilda bestämmelser om beredskapstjänstgöring och förläggning av arbetstid. Bolaget sade nej, och SDF varsalde *den 13 februari 1979* om blockad mot overtidsarbete mm.

2. Sedan statens förlikningsman i Göteborg och Bohus län förordnats att medla i avtalstvisten ägde förhandlingar rum inför honom *den 22 februari* samt *den 2 och 3 mars 1979*. SDF sköt upp sina stridsåtgärder så länge förhandlingarna pågick.

2.1. SDF yrkade i första hand eget kollektivavtal. Därutöver framförde förbundet krav i fråga om sin facklige förtroendemanns ställning och förmåner, representation i bolagets styrelse, beredskapstjänstgöring och förläggning av arbetstid.

2.1. Förlikningsmannen bedömde motsättningarna mellan parterna som allvarliga. När det gällde att bestämma arbetstidens förläggning uppkom frågan om det var möjligt att avbryta driften under juni - augusti. För att bereda bolaget tillfälle att härvidlag höra sitt moderbolag uppskötts förhandlingarna till den 2 mars. Parterna blev samtidigt ense om att den facklige förtroendemannen skulle få tillgodoräkna sig 70 timmars ledighet för tidigare utfört arbete och att SDF:s medlemmar inte skulle tas i anspråk för underhållsarbeten före denna dag.

2.3. Förlikningsförhandlingarna togs upp på nytt den 2 mars. Efter förhandlingar som förlikningsmannen bedömde som hårda enades parterna om att tills vidare inte träffa något kollektivavtal men att ställa sig till efterrättelse tillämpningsföreskrifter enligt särskilt upprättat protokoll om arbetstidschema, semesterförläggning, underhållsarbete, ledighet för fackligt arbete och utbildning för viss skiftgående personal.

3. Under sommaren 1979 återkom SDF till bolaget med yrkande om kollektivavtal med särskilda bestämmelser av olika slag för sina medlemmar. Då bolaget vidhöll sin ståndpunkt att inte träffa kollektivavtal med SDF varslade förbundet *den 28 juni 1979* om arbetsnedläggelse vid Skarviks oljedepå och blockad mot övertidsarbete för sina övriga medlemmar som var anställda hos bolaget.

4. Förhandlingar inför förlikningsmannen ägde rum *den 12 och 13 juli 1979*. Också nu sköt SDF upp sina stridsåtgärder tills vidare.

4.1. SDF yrkade att kollektivavtal skulle träffas mellan parterna och att detta skulle innehålla bestämmelser om bland annat lönerevision för 1979, bonus för merarbete och facklig förtroendemans ställning.

4.2. Förlikningsmannen lämnade natten till den 13 juli ett förslag till uppgörelse om revision av månadslönerna och om vissa engångsbelopp för utbildningsinsatser. Bolaget godkände detta men SDF sade nej och vidhöll kravet på ett eget kollektivavtal, dvs. ett hängavtal till det mellan HAO och Handels gällande avtalet om kylhusmaskinister.

4.3. Sedan bolaget under de fortsatta förhandlingarna förklarat sig berett att justera även ob- och övertidstillägg och höja månadslönerna ytterligare för 1:e driftstekniker överlämnade förlikningsmannen på kvällen den 13 juli ett slutligt förslag som godtogs av båda parter.

5. Efter strandade förhandlingar mellan BP-klubben och bolaget om 1981 års löner varslade SDF genom klubben *den 20 januari 1982* om stridsåtgärder i form av vägran att utföra step up och genomgå olika slag av utbildning.

6. Bolaget varslade *den 18 februari 1982* som motåtgärd om att upphöra med insamling och redovisning av fackföreningsavgifter för klubbens medlemmar.

7. *Den 2 mars 1982* förordnades statens förlikningsman att medla i tvisten, sedan klubben samma dag utvidgat sitt varsel om stridsåtgärder att gälla även övertidsarbete.

8. Förlikningsförhandlingar inleddes *den 8 mars 1982*. Klubben lämnade då besked om att stridsåtgärderna tillfälligt skulle avblåsas så snart förhandlingarna återupptogs. Samtidigt ställde den kravet att bolaget skulle lämna en förbindelse att teckna lokalt avtal med klubben. Först sedan bolaget gjort detta var klubben beredd att gå in i reella förhandlingar. Skulle bolaget motsätta sig kravet avsåg klubben att utvidga sina stridsåtgärder ytterligare. Bolaget förklarade sig inte berett att lämna någon sådan förbindelse som klubben fordrat utan begärde besked om klubbens yrkanden i sak. Förlikningsmannen som inte kunde förmå klubben att ange sina materiella önskemål förklarade förhandlingarna strandade. Han delgavs samtidigt det varsel om blockad mot övertidsarbete som bolaget fått den 2 mars.

9. *Den 15 mars 1982* varslade BP-klubben om ytterligare stridsåtgärder som innebar att klubbmedlemmarna inte skulle ta befattning med förberedelser eller uppstart av reformeranläggningen.

10. Som motåtgärd varslade bolaget *den 17 mars 1982* om reducere-

av månadslönen med 1 500 kr för dem som deltog i den utvidgade stridsåtgärden i fråga om reformeranläggningen.

11. Förhandlingarna inför förlikningsmannen återupptogs *den 23 mars 1982* då klubben begärde att bolaget för tre drifttekniker, drifttekniker och driftoperatörer skulle träffa ett hängavtal med klubben till oljeraffinaderiavtalet mellan Allmänna gruppen och Fabriks.

11.1. Bolaget utvecklade i anslutning här till sin principiella uppfattning i avtalsfrågan och anförde. Bolaget vidhöll sin ståndpunkt som var väl känd inom SDF och som innebar att bolaget följde de regler som tillämpades på svensk arbetsmarknad. Förhållandet mellan parterna hade utvecklats under en lång följd av år, vilket lett till att bolaget och huvuddelen av dess anställda grupperat sig inom de organisationer som i dag representerade de avtalsslutande parterna. Avtalsslutande parter för oljeraffinaderibranschen inom den privata sektorn var Allmänna gruppen och Fabriks. Denna uppdelning var etablerad långt innan bolaget började sin verksamhet. Att fabriksavtalet gällde framgick också klart och tydligt i de anställningsavtal som träffats mellan bolaget och de enskilda arbetstagarna vid nyanställning.

Frågan om *en* avtalsslutande facklig organisation för varje avtalsområde var således av betydande principiell betydelse på svensk arbetsmarknad. För bolaget var det ohållbart med två kollektivavtal inom samma avtalsområde, och farhågor hade yppats bland personalen om att klubbens stridsåtgärder skulle kunna skada bolaget allvarligt. Det var därför som bolaget sett sig nödsakat att vidta kännbara motåtgärder.

12. *Den 6 april 1982* varslade bolaget om ytterligare stridsåtgärder. 40 namngivna skiftarbetande medlemmar av klubben skulle till följd av driftsinskränkningar som bolaget nödgats vidta på grund av klubbens stridsåtgärder komma att om disponeras för underhållsarbeten och utbildning. Lön skulle utges som för dagtidsarbete med den reducering som varslats om tidigare.

13. Ett nytt sammanträde inför förlikningsmannen förekom *den 7 april 1982*. Klubben framställde då sina materiella krav i tvisten utan att beröra själva avtalsfrågan. Kraven gällde 11 olika punkter, av vilka flera reglerats i avtalet med Fabriks. Bolaget ville med hänsyn här till inte förhandla om frågorna.

14. Förlikningsförhandlingarna fortsatte *den 13 och 15 april 1982*. Bolaget presenterade sistnämnda dag en lista med fem punkter som grundval för förhandlingarna. Listan innehöll krav bland annat på att klubben avstod från ett eget kollektivavtal och var beredd att förhandla om de elva punkterna i samverkan med Fabriks varigenom förhandlingsresultatet skulle kunna komma till uttryck i avtalet med detta förbund. Vidare skulle klubben inställa alla stridsåtgärder.

14. *den 16 april 1982* meddelade klubben att den vid stormöte samma dag godtagit bolagets krav.

5.11 SAC ./.. Västmanlands läns landsting

Den 25 september 1979 hemställde Runhällens LS av SAC i Uppsala att statens förlikningsman i länet snarast möjligt inledde förlikningsförhandlingar därför att landstinget vägrat teckna kollektivavtal med den lokala samorganisationen. Runhällens LS motiverade sin hemställan med att organisationen hade medlemmar anställda inom landstinget och att dessa genom avsaknaden av kollektivavtal hade en sämre situation än andra anställda bland annat i samband med tjänstetillsättningar. Förlikningsmannen som av förlikningsmannaaexpeditionen förordnades att medla i tvisten hade ett sammanträde med parterna den 17 oktober 1979. Uppgörelse kunde då inte nås, och förlikningsmannen förklarade förhandlingarna strandade. På hemställan av den lokala samorganisationen åtog sig emellertid landstinget att underrätta ledningen för det av ärendet berörda sjukvårdsområdet att organisationen i fortsättningen önskade få del av den skriftliga information som ledningen gav övriga fackliga organisationer.

5.12 SALF ./.. SAV

Bakgrund

Med utgången av 1979 trädde SALF ut ur TCO och blev ett fristående förbund. Samtidigt lämnade SALF förhandlingskartellerna TCO-S och KTK. SALF hade då cirka 71 000 medlemmar. Av dessa fanns omkring 4 000 i statlig, 3 000 i kommunal och 64 000 i privat tjänst.

SALF:s utträde ur TCO hade sin huvudsakliga grund i motsättningar inom TCO-S om vem som skulle utöva den lokala förhandlingsrätten för SALF:s medlemmar i statlig tjänst. SALF ansåg sig i 1978 års avtalsrörelse under förhandlingar om L-ATF inte ha fått tillräckligt inflytande i ett tidigare på arbetstagarsidan mellan förbunden inom TCO-S etablerat samverkansorgan som skulle utgöra lokal arbetstagarorganisation. Man lyckades inte heller bli ense om hur SALF:s ställning skulle kunna förstärkas.

Händelseförlopp

1. *Våren 1980* inleddes förhandlingar mellan SALF och SAV dels om SALF:s arbetsrättsliga ställning i förhållande till staten som arbetsgivare efter SALF:s utträde ur TCO, dels om de materiella anställnings- och arbetsvillkoren för SALF:s medlemmar i statlig tjänst under 1980. SAV motsatte sig ett krav från SALF om att få träffa ett eget kollektivavtal med staten för dessa medlemmar. Sedan länge hade TCO-S, SF och SACO/SR-S slutit avtal med SAV för alla i statlig tjänst anställda.

2. Förhandlingarna strandade *den 1 oktober 1980* genom att SALF då skriftligen förklarade dem avslutade och frånträdde från SALF:s sida.

2.1 Vid strandningen hade SALF angett sin uppfattning i avtalsfrågan som kan sammanfattas så

att man i fortsättningen inte skulle vara inlemmad i en ordning för lokala

förhandlingar som förutsatts av SAV och de tre centrala parterna på den statliga arbetstagsidan,
att man inte hade någon anledning att inordna sig i någon form av solidaris-
risk lönepolitik med andra grupper,
att man hyste farhågor för en utveckling på den privata sektorn som
skulle förändra SALF:s ställning där som part
och att det enda tänkbara därför var att SALF fick ett eget avtal med
staten.

2.2 SAV hade för sin del anslutit sig till TCO-S uppfattning i saken
som sammanfattningsvis byggde på följande åberopade omständigheter,
nämligen

att förhållandet mellan parterna på den statliga sektorn redan vid till-
komsten av förhandlingsrätten 1966 byggt på förekomsten av de tre cen-
trala arbetstagarparterna TCO-S, SF och SACO/SR,

att detta partsförhållande utgjort en garanti för normal ordning på den
statliga arbetsmarknaden,

att samma grundläggande partsförhållande också konsekvent slagit ige-
nom i de förhandlingsordningar som tillkommit i syfte att öka decentrali-
seringen av förhandlingarna,

att egen avtalsrätt för visst förbund kunde inbjuda till en förhandlings-
ordning som vanligen förekommer i England och där lett till stor oro och
många strider på arbetsmarknaden

och att riskerna måste bedömas som uppenbara att andra förbund - och
då förbund av en helt annan storlek än SALF med 3 000 medlemmar av
totalt en halv miljon statsanställda - skulle komma att kräva "egen för-
handlingsrätt".

3. *Den 1 oktober 1980* varslade SALF vidare om arbetsnedläggelse och
blockad mot nyanställningar från den 9 oktober vid kärnkraftverken i
Ringhals och Forsmark samt vid försvarets fasta maskinanläggningar.
Från den varslade arbetsnedläggelsen undantogs bland annat arbetsupp-
gifter som fordrades för stridsledning och incidentberedskap i samband
med direkt gränsövervakning.

4. *Den 2 oktober 1980* förordnade statens förlikningsmannaexpedition
särskild förlikningsman att medla i tvisten.

5. Förhandlingar inför förlikningsmannen inleddes *den 2 oktober* och
fortsatte *den 6-8 oktober 1980*.

6. *Den 7 oktober* förhandlade parterna direkt med varandra om för-
tydligande av varslat och om undantag av stridsåtgärderna i form av
dispenser.

7. Förlikningsmannen framlade *den 8 oktober* ett slutligt förslag i av-
talstvisten. Förslaget vilade på uppfattningen att staten med hänsyn till
SALF:s särskilda ställning på arbetsmarknaden i princip borde godta
SALF som avtalsslutande part. Förlikningsmannen åberopade som hu-
vudskäl att SALF rekryterade arbetsledarpersonal på hela den svenska
arbetsmarknaden och att SALF på den kommunala och privata sektorn
sedan länge haft ställning som avtalsslutande part. Speciella förhållan-
den gällde för SALF i jämförelse med de andra förbund som tillhörde
TCO-S eller huvudorganisationer på det statliga området.

7.1 Förslaget innebar att parterna dels skulle teckna kollektivavtal om löner och allmänna anställningsvillkor för år 1980, dels skulle bli ense om en emellan gällande förhandlingsordning med en uppsägnings-tid av sex månader. Löneavtalet utgjorde till sin natur ett hängavtal till AST, ATF med flera andra mellan SF, TCO-S och SACO/SR-S gällande kollektivavtal, medan avtalet om förhandlingsordning utgjorde ett självständigt avtal med i huvudsak samma innehåll som motsvarande avtal på den statliga sektorn i övrigt. När det gällde statstjänstenämndens sammansättning skulle dock i tvister mellan SAV och SALF om samhällsfarligheten av varslade eller vidtagna stridsåtgärder tre av SALF utsedda ledamöter ingå i nämnden i stället för de tre ledamöter som på arbetstagsarsidan utses av SF, TCO-S och SACO/SR.

7.2 Förlikningsmannens förslag godtogs av båda parter och varslade stridsåtgärder återkallades.

5.13 Målareförbundet ./.. Skeppsservice AB

Bolaget utförde 1980 med 35 anställda arbeten huvudsakligen på Uddevallavarvet. Arbetena bestod i rostskyddsbehandling, målning på större ytor och städning. De utfördes på verkstadsavtalets villkor, och de anställda var också medlemmar i Metall. För att hålla arbetsstyrkan jämnt sysselsatt tog bolaget arbeten även utanför varvet. 1980 utförde bolaget sålunda också arbeten för Gulf Oil AB.

Sedan bolaget vägrat att sluta kollektivavtal med Målareförbundet varslade förbundet den 11 september 1980 om stridsåtgärder. Statens förlikningsman i Göteborgs och Bohus län förordnades att medla i tvisten, och förlikningsförhandlingar ägde rum den 7 oktober. Förbundet yrkade att bolaget skulle träffa kollektivavtal med förbundet för de måleriarbeten som bolaget utförde utanför Uddevallavarvet. Bolaget upplyste att omkring 7 000 av totalt cirka 52 000 arbetstimmar lagts ner på andra arbetsplatser än varvet och att det var svårt att tillämpa måleriavtalet på dessa arbetsplatser med hänsyn till andra bestämmelser i detta avtal om semester- och helgdagsersättning. Inför förlikningsmannen träffade parterna uppgörelse om ett hängavtal till det centrala måleriavtalet för arbeten för Gulf Oil AB. I övrigt åtog sig parterna att gemensamt undersöka möjligheterna att tillämpa måleriavtalet även på andra arbeten utanför varvet.

5.14 Transport ./.. Stiftelsen för skyddsarbete i Göteborgs och Bohus län

Stiftelsen bedrev 1980 med Göteborgs- och Bohus läns landsting som huvudman inom landstingsområdet verksamhet i form av skyddade verkstäder. För verksamheten hade stiftelsen alltefter dennas karaktär kollektivavtal med olika fackförbund, såsom Metall, Fabriks, Beklädnads, Trä. Stiftelsens transporter var huvudsakligen interna för att sköta

förbindelserna mellan de olika verkstäderna, och något avtal med Transport fanns inte. Stiftelsen hade emellertid 1979 fått trafiktillstånd för sju bilar och kunde därmed utföra också externa transporter. Sådana transporter förekom inom stiftelsens rehabiliteringsverksamhet för att utbilda vid verkstäderna anställda till chaufförer. Av stiftelsens anställda var sex anslutna till Transport.

Sedan stiftelsen vägrat att sluta kollektivavtal med Transport varslade förbundet den 25 februari 1980 om stridsåtgärder. Statens förlikningsman i länet förordnades att medla i avtalstvisten, och förlikningsförhandlingar ägde rum den 18 mars 1980. Transport krävde kollektivavtal och hänvisade till trafiktillstånden varigenom stiftelsen fått möjlighet att utföra transporter för andra kunder än landstinget. Efter överläggningar inför förlikningsmannen träffade parterna överenskommelse om att stiftelsen i fortsättningen inte skulle åta sig externa transporter, avveckla nuvarande externa åtaganden och återlämna erhållna trafiktillstånd senast den 1 juli 1980.

5.15 SRAT ./ SAS

Den 26 februari 1980 förordnade statens förlikningsmannaexpedition särskild förlikningsman att medla i en tvist mellan SRAT och SAS om schemaläggning och tidpunkter för rast för flygtekniker vid SAS utestation i Göteborg. SRAT hade för 25 flygtekniker varslat om utläggning av fasta måltidsraster enligt eget program från och med den 27 februari. Förlikningsförhandlingar ägde rum den 11 och 14 mars 1980. Kollektivavtal fanns redan för flygtekniker mellan SAS och Transport, och SAS bedömde att det framlagda programmet skulle få besvärliga följder för flygtrafiken, den övriga personalen och passagerarna vid Landvetter. Uppgörelse nåddes den 14 mars 1980, varigenom under en provotid av ett år viss form av fasta raster skulle läggas ut till två olika tidsintervaller.

5.16 Byggnads ./ Ragunda kommun

Ragunda kommun hade 1981 omkring fem anställda som sysselsattes med byggnadsarbeten. Kommunen var bunden av kollektivavtal med Kommunal dels för kommunalt anställda arbetare, dels för arbetstagare som utförde beredskapsarbete eller IKS-arbete. Med Byggnads hade kommunen sedan 1974 ett hängavtal till det centrala branschavtalet som gällde med 14 dagars ömsesidig uppsägningstid.

I cirkulär 68/1981 rekommenderade kommunförbundet kommunerna att i förekommande fall säga upp sina kollektivavtal med "främmande organisationer", varmed avsågs arbetstagarorganisationer utanför den centrala förhandlings- och avtalsverksamheten på det kommunala området. Ragunda kommun bedömde att dess byggnadsarbeten omfattades av avtalen med Kommunal och följde rekommendationen genom att den 31 augusti 1981 säga upp hängavtalet med Byggnads. Den 2 oktober

varslade Byggnads om stridsåtgärder för att få behålla sitt hängavtal, vilket ledde till förhandlingar inför förlikningsmannen i Sundsvall den 12 oktober. Parterna godtog efter överläggningar med förlikningsmannen ett av honom senare på dagen framlagt förslag, som innebar att kommunen skulle återta sin uppsägning av avtalet, att Byggnads skulle återkalla sitt varsel om stridsåtgärder och att parterna omedelbart skulle uppta förhandlingar så att ett nytt kollektivavtal kunde träffas med det snaraste.

5.17 SDF ./. Boliden Kemi AB

Boliden Kemi AB driver en energicentral i Helsingborg. Bolaget var för sin verksamhet där 1981 genom medlemskap i Allmänna Gruppen bundet av kollektivavtalet med Fabriks för kemiska fabriker. Vid centralen fanns då anställda 16 maskinister anslutna till SDF.

Den 24 april 1981 ägde på begäran av SDF förhandlingar rum mellan förbundet och bolaget i närvaro av företrädare för Allmänna gruppen. SDF krävde att bolaget skulle teckna avtal med förbundet för maskinisterna vid energicentralen. Förbundet överlämnade ett förslag till avtal som anknöt till det centrala fabriksavtalet men upptog särskilda månadslöner för 1:e och 2:e maskinister. Bolaget var inte berett att omedelbart ta ställning till förslaget, och man enades om att tillkalla förlikningsman om bolaget inte skulle godta ett avtal med SDF.

Den 27 maj 1981 vände sig parterna till statens förlikningsman i Malmöhus län med begäran om förlikningsförhandlingar under dennes ledning. Sammanträden med förlikningsmannen som av statens förlikningsmannaexpedition förordnades att medla i avtalstvisten ägde rum den 3 och 25 juni. Bolaget lämnade förslag till ny organisation av energicentralen varigenom fem 1:e maskinisttjänster ändrades till skiftförmanstjänster och därmed föll inom SALF:s avtalsområde med högre lön. Övriga tjänster skulle bli kvar inom Fabriks avtalsområde, och bolaget sade bestämt nej till ett eget kollektivavtal för SDF. Bolagets förslag kunde inte godtas av SDF, och då ytterligare förhandlingar bedömdes som meningslösa avskrev förlikningsmannen ärendet.

5.18 Byggnads ./. Älvdalens kommun

Bakgrund

I förordningen om statligt stöd till glesbygd, SFS 1979:638, finns bestämmelser om stöd till intensifierade kommunala sysselsättningsinsatser i glesbygder (IKS). Enligt 63 § gäller som villkor för statligt stöd att arbetsobjektet inte ingår i den normala verksamheten och lämpligen inte kan utföras som beredskapsarbete och att arbetena reserveras företrädesvis för äldre lokalt bundna arbetslösa som anvisas av den offentliga arbetsförmedlingen.

Älvdalens kommun hade 1981 fem anställda för IKS-arbeten. Kommunen var bunden av kollektivavtal med Kommunal dels för kommu-

nalt anställda arbetare, dels för arbetstagare som utförde beredskapsarbete på kommunens fastigheter. Med Byggnads hade kommunen ett hängavtal till det centrala branschavtalet som gällde i vart fall till den 1 augusti 1981. Enligt en sedan 1971 gällande gränsöverenskommelse mellan Byggnads och Kommunal skall byggnadsarbeten i allmänhet hänföras till Byggnads verksamhetsområde.

Händelseförlopp

1. Sedan kommunen på begäran av Byggnads vägrat att träffa kollektivavtal med förbundet för de fem anställda IKS-arbetarna underrättade förbundet statens förlikningsmannaexpedition *den 20 juli 1981* att det beviljat sin avdelning i Borlänge rätt att varsla om arbetsnedläggelse.

2. Avdelningen utfärdade *den 23 juli 1981* varsel om arbetsnedläggelse att träda i kraft den 10 augusti.

3. På parternas begäran ägde förhandlingar rum *den 19 augusti 1981* inför statens förlikningsman i Örebro som förordnats att medla i tvisten.

3.1 Avdelningen framhöll att den ansåg hängavtalet gälla fortfarande och att Byggnads i vart fall hade rätt till ett nytt avtal. När det gällde IKS-arbeten uppträdde kommunen i stor utsträckning som entreprenör för enskilda eller utomstående beställare. För Byggnads som hade hängavtal till det centrala branschavtalet med många kommuner var det inte bara en principfråga att få behålla ett sådant avtal med Älvdalens kommun. De IKS-anställda hade sämre villkor i flera hänseenden om det kommunala beredskapsavtalet tillämpades på dem.

3.2 Kommunen förnekade att den för IKS-arbeten bedrev entreprenörsverksamhet och fortsatte. Beredskapsavtalet gällde för de IKS-anställda. Kommunens uppfattning hade stöd i en av AD avgjord tvist mellan Ljusdals kommun och Kommunal om GS-avtalets tillämplighet på vissa byggnadsarbeten (AD 1972 nr 24). Beredskapsavtalet med Kommunal för kommunalarbetarna avsåg arbetsuppgifter som föll inom ramen för kommunens normala åligganden och uppgifter. Då beredskapsavtalet träffades 1980 skrevs visserligen ingenting om IKS-arbeten men på båda sidor hade man uppfattningen att dessa borde jämnställas med beredskapsarbeten. I samband med 1981 års avtalsrörelse träffades också mellan kommunförbundet och Kommunal direkt överenskommelse om att beredskapsavtalet även skulle omfatta IKS-arbeten. För vissa typer av beredskapsarbete skulle dock lokalt avtal kunna träffas med Byggnads om arbetet utfördes av arbetslösa medlemmar i förbundet och avsåg nybyggnadsarbete eller omfattande renoveringsarbete av hus. Ett sådant avtal skulle begränsas till objektet. Något tillsvidareavtal kunde därför inte komma i fråga med Byggnads för beredskaps- och IKS-arbeten.

3.3 Avdelningen genmälde. På begäran av Byggnads skulle inom de närmaste dagarna dess förbundsordförande träffa ordföranden i Kommunal för att diskutera en eventuell revision av gränsöverenskommelsen. Dessa överläggningar var emellertid inte något direkt led i denna tvist. Om ordförandena inte blev överens avsåg Byggnads att snarast utlösa varslat om arbetsnedläggelse.

3.4 Efter överläggningar i olika omgångar förklarade sig parterna inte vara villiga till uppgörelse annat än på egna villkor. Förlikningsmannen föreslog med stöd av 51 § MBL att parterna skulle låta tvisten avgöras av skiljemän.

3.5 Den 31 augusti 1981 meddelade parterna förlikningsmannen att de avvisat hans förslag.

4. I sin slutrapport för 1982 till förlikningsmannaexpeditionen meddelade förlikningsmannen att stridsåtgärderna hävts.

5.19 SALF ./. Malmö stadsteater

Bakgrund

Malmö stadsteater är ansluten till TR som tillhör HAO. Teatern har omkring 450 anställda. Teaterförbundet organiserar skådespelare och andra konstnärligt verksamma anställda vid teatern men också där anställda tekniker och administratörer. Förbundet ingår i TCO men står utanför PTK. SALF som tillhör PTK organiserar arbetsledare. Under den här aktuella tiden hade SALF ombildat sig från ett fristående förbund till centralorganisation. Numera är SALF åter ett TCO-förbund inom PTK.

Mellan TR och Teaterförbundet träffas sedan lång tid tillbaka riksavtal för de statsunderstödda teatern, däribland Malmö stadsteater. Avtalet gäller alla teateranställda oberoende av medlemskap i Teaterförbundet med undantag för arbetsledare vid Operan i Stockholm.

Mellan TR och SALF gäller sedan början av 1970-talet ett arbetsledaravtal vid Operan i Stockholm. Sedan 1977 omfattar avtalet också Stockholms Konserthus.

Mellan SAF och SALF finns sedan 1959 ett huvudavtal med bestämmelser om bland annat arbetsledarnämnd, ett organ med paritetisk sammansättning för behandling av olika frågor mellan parterna. SAF och PTK träffade den 20 februari 1981 avtal om förhandlingsordning inför den förestående avtalsrörelse som ledde till avtalsuppgörelse på SAF/PTK-området den 11 maj samma år.

Händelseförlopp

1.1 Den 17 juni 1981 begärde SALF i brev till TR att få teckna kollektivavtal för Malmö stadsteater. Sex arbetstagare vid teatern som tidigare tillhört Teaterförbundet hade blivit medlemmar i SALF, nämligen den tekniske chefen, scenchefen, belysningschefen och tre tekniker. TR avvisade SALF:s begäran, och tvist uppkom mellan parterna om SALF och de sex medlemmarna var bundna av fredsplikt.

1.2 SALF väckte talan vid AD mot TR och Malmö stadsteater med yrkande att domstolen skulle fastställa att varken SALF eller de sex medlemmarna var bundna av fredsplikt på grund av riksavtalet mellan TR och Teaterförbundet. Arbetsgiversidan medgav att SALF som organisation inte hade någon fredsplikt i förhållande till TR och Malmö stadstea-

ter men gjorde gällande att detta däremot var fallet för de sex medlemmarna till följd av riksavtalet. I genstämmning yrkade TR att AD skulle fastställa att SALF genom arbetsledaravtalet mellan TR och SALF bundit sig för fredsplikt under detta avtals giltighetstid. Till stöd för denna ståndpunkt åberopade TR två grunder. Dels hade parterna då arbetsledaravtalet första gången träffades blivit ense om att fredsplikt skulle råda också vid andra teatrar än Operan i Stockholm. Dels hade SALF underlåtit att enligt förhandlingsordningen 1981 mellan SAF och PTK inom föreskriven tid anmäla sin önskan att utvidga arbetsledaravtalets tillämpningsområde till att avse Malmö stadsteater. I dom den 23 juni 1982 (nr 94) fann AD i fråga om SALF:s yrkande att de sex medlemmarna utträtt ur Teaterförbundet då gällande riksavtal träffades och därför inte var bundna av fredsplikt. Beträffande TR:s yrkande fann domstolen att TR inte förmått visa att SALF skulle ha bundit sig för fredsplikt i förhållande till Malmö stadsteater såsom en följd av förhandlingar om arbetsledaravtalet eller 1981 års uppgörelse på SAF/PTK-området.

2.1 Den 5 oktober 1982 ägde på begäran av SALF förhandlingar rum mellan TR och SALF, som återkommit till sin framställning om kollektivavtal för Malmö stadsteater. SALF hade dessförinnan anmält att även teaterns åtta inspicier numera anslutit sig till SALF och att SALF för deras räkning sagt upp riksavtalet för teateranställda. TR avvisade även denna gång SALF:s begäran, och förhandlingarna strandade.

2.2 Vid förnyade förhandlingar den 2 december 1982 höll TR fast vid sin avvisande inställning till SALF:s krav.

2.3 I brev till TR och Malmö stadsteater den 17 december 1982 varslade SALF om arbetsnedläggelse vid teatern från den 26 december för de sex medlemmar som enligt AD:s dom inte var bundna av fredsplikt.

2.4 Den 20 december 1982 förordnades en förlikningsman att medla i avtalstvisten.

2.5 Förhandlingar inför förlikningsmannen ägde rum den 20-22 december 1982. SALF krävde att få teckna kollektivavtal för sina medlemmar vid Malmö stadsteater med anslutning till arbetsledaravtalet jämte höjning av deras löner från och med 1982. Arbetsgivarsidan motsatte sig kravet på kollektivavtal under hänvisning till de stora skillnader som fanns mellan riksavtalet för teaterområdet och arbetsledaravtalet. Riksavtalet var med hänsyn till arbetsuppgifternas natur ett för berörda arbetstagargrupper särpräglat avtal, medan arbetsledaravtalet var utformat efter mönster av de traditionella industriavtalen på tjänstemannasidan. De tre teknikerna hade inga arbetsledande uppgifter, och detsamma gällde de åtta inspiciererna, möjligen med undantag för chefsinspicienten. I fråga om denna yrkesgrupp hade parterna tidigare för Operans del varit ense om att de inte var att betrakta som arbetsledare. När det gällde kravet på lönehöjningar ansåg arbetsgivarsidan löneläget slutbehandlat för 1982 men möjlighet finnas till viss lönehöjning från den 1 januari 1983.

2.6 Den 22 december 1982 anmälde arbetsgivarparterna till förlikningsmannen att man avsåg att med stöd av huvudavtalet mellan SAF

och SALF hänskjuta tvisten till arbetsledarnämnden och att som följd härav stridsåtgärder inte fick tillgripas tills vidare. Förhandlingarna inför förlikningsmannen fortsatte utan resultat.

2.7 Den 23 december 1982 stämde TR och Malmö stadsteater SALF till AD med yrkande att domstolen måtte förklara den varslade stridsåtgärden olovlig såsom stridande mot huvudavtalet och ålägga SALF i interimistiskt beslut att inte sätta denna i kraft. Samtidigt stämde SALF arbetsgivarparterna till domstolen och yrkade att domstolen skulle förklara att varken SALF eller dess sex medlemmar var bundna av fredsplikt till följd av arbetsgivarsidans invändning. Senare på dagen återtog SALF sitt varsel om arbetsnedläggelse.

2.8 Vid muntlig förberedelse inför AD den 20 januari 1983 återkallade parterna å ömse sidor sin den 23 december 1982 väckta talan.

3.1 Den 11 februari 1983 varslade SALF på nytt om arbetsnedläggelse för de sex medlemmarna. Stridsåtgärden skulle träda i kraft den 18 februari.

3.2 Nya förhandlingar inför förlikningsmannen ägde rum den 16 och 17 februari 1983. Förlikningsmannen bedömde en lösning av avtalstvisten kräva att vissa gränsfrågor mellan SALF och Teaterförbundet blev ytterligare belysta och riktade därför en skriftlig hemställan till SALF att ta upp överläggningar med Teaterförbundet i syfte att få klarlägganden till stånd. Samtidigt hemställde förlikningsmannen som avsåg att återuppta förhandlingarna efter de föreslagna överläggningarna att SALF inte skulle verkställa de varslade stridsåtgärderna så länge förlikningsförhandlingar pågick. SALF avvisade denna hemställan.

3.3 Arbetsnedläggelsen sattes i kraft den 18 februari 1983. Efter varsel den 21 februari utvidgades den att från den 28 februari omfatta de åtta inspicienterna. Samtidigt försattes alla transporter, leveranser och tjänster till och från teatern i blockad. SALF hade då avvisat även en vädjan den 24 februari från TR:s styrelse att inte genom strejk äventyra verksamheten vid Malmö stadsteater och söka få till stånd ett säravtal för en grupp tjänstemän.

3.4 Positionerna var låsta och fortsatta förlikningsförhandlingar ansågs tills vidare inte meningsfulla. Arbetsgivarsidan krävde en gränsöverenskommelse mellan SALF och Teaterförbundet, medan SALF inte var villigt att ta upp överläggningar med Teaterförbundet förrän avtal träffats för Malmö stadsteater.

3.5 Den 18 mars 1983 varslade SALF som sympatiåtgärd om arbetsnedläggelse och blockad vid Operan i Stockholm. Arbetsnedläggelsen omfattade alla SALFs medlemmar vid Operan och skulle träda i kraft den 25 mars.

3.6 Förlikningsmannen tog förnyade kontakter med parterna den 21 mars 1983. Förhandlingar kom åter till stånd den 24 mars. Under tiden hade TR skriftligen meddelat förlikningsmannen att förbundet var berett att ensidigt avvakta med att underteckna det förestående avtalet med Teaterförbundet för att ge SALF ytterligare en möjlighet att överlägga med Teaterförbundet om en gränsöverenskommelse. Teaterförbundet

hade samtidigt meddelat SALF att förbundets medlemmar var beredda att iakttä neutralitet vid en eventuell konflikt vid Operan och alltså inte utföra sådant arbete som under normala förhållanden ankom på de till SALF anslutna arbetstagarna. Ingendera parten var emellertid beredd att ge efter på sin ståndpunkt, och i detta låsta läge lämnade förlikningsmannen på kvällen den 24 mars ett slutligt förslag till lösning av avtalstvisten. Förslaget var grundat på en som underlag för tidigare diskussioner av förlikningsmannen framlagd skiss.

3.7 Enligt förlikningsmannens förslag den 24 mars 1983 skulle lokala förhandlingar upptas om höjning av lönerna för 1982 inom ramen för en pott som genom beslut av kommunalfullmäktige ställts till förfogande för de anställda vid Malmö stadsteater. I övrigt antecknades i förslaget att SALF och Teaterförbundet kommit överens om överläggningar i syfte att träffa en gränsöverenskommelse, att SALF förklarat sig inte skola ansluta nya medlemmar vid Teatrarna så länge överläggningarna pågick och att TR utfäst sig att verka för att det förestående avtalet med Teaterförbundet skulle utformas så att hänsyn skulle kunna tas till resultatet av överläggningarna. Förhandlingar om slutligt avtal för Malmö stadsteater skulle inledas den 25 april 1983, varvid förlikningsmannen förutsatte att överläggningar ägt rum mellan SALF och Teaterförbundet.

3.8 Under natten till den 25 mars godtog arbetsgiversidan förlikningsmannens förslag, medan SALF förkastade det. På morgonen den 25 mars 1983 sattes strejken vid Operan i kraft. Alla ordinarie föreställningar där fick ställas in.

3.9 Förlikningsförhandlingarna återupptogs den 7 april och fortsatte den 11 april 1983. Överläggningar hade under tiden inletts mellan SALF och Teaterförbundet. Dessa skulle fortsätta den 21 april varför förhandlingarna avbröts. Dagen därpå tog förlikningsmannen ånyo kontakt med parterna.

3.10 SALF gav genom uttalanden i pressen till känna som sin uppfattning att regeringen borde tillsätta en förlikningskommission, vilket arbetsgiversidan inte ville motsätta sig. Förlikningsmannen som den 28 april 1983 fått bekräftelse från arbetsmarknadsdepartementet om parternas ställningstagande ansåg därmed sitt uppdrag som särskild förlikningsman avslutat.

4.1 Den 1 maj 1983 fick förlikningsmannen information om att arbetsgiversidan ändrat uppfattning och att något förordnande om kommission inte var att vänta. Han återupptog då sitt arbete och utarbetade en skiss till förlikningsförslag i syfte att söka vinna i första hand arbetsgiversidans medverkan till en avtalsuppgörelse. Sedan det visat sig att förutsättningar för detta inte fanns beslöt sig förlikningsmannen likväl för att den 2 maj 1983 till parterna överlämna en hemställan för att ta tillvara den möjlighet som enligt hans bedömning återstod för att få ett snabbt slut på strejkerna som pågått vid Malmö stadsteater i tio och på Operan i fem veckor.

4.2 Förlikningsförslaget innebar i huvudsak att parterna för Malmö stadsteater träffade ett avtal för 1983 av samma innehåll som riksavtalet

för teateranställda och gällande de medlemmar i SALF som kom att hänföras till SALF:s område enligt gränsöverenskommelse mellan SALF och Teaterförbundet. Skulle sådan överenskommelse inte föreligga den 10 maj skulle avtalet gälla provisoriskt under 1983 för de medlemmar i SALF som hade befattningar motsvarande dem som gällde vid Operan. Svar skulle lämnas den 5 maj 1983.

4.3 SALF godtog förlikningsmannens hemställan. Arbetsgivarsidan svarade nej. TR motiverade i brev till förlikningsmannen sin avvisande hållning med att någon gränsöverenskommelse mellan SALF och Teaterförbundet inte var i sikte före den 10 maj. Det som provisoriskt föreslagna avtalet var av den karaktären att Teaterförbundets godkännande inte kunde påräknas och var därmed inte möjligt att tillämpa. TR föreslog att tvisten skulle hänskjutas till förhandlingar mellan SAF och PTK.

4.4 Den 6 maj 1983 anmälde SALF till förlikningsmannen att man var beredd att biträda arbetsgivarsidans förslag att hänskjuta tvisten till SAF och PTK. Beslut härom fattades av SALF den 8 maj då alla stridsåtgärder inställdes.

5.1 Tvisten löstes slutligt den 28 juni 1983. SALF och TR träffade då en uppgörelse för Malmö stadsteater enligt ett gemensamt förslag av SAF och PTK.

5.2 Förslaget angavs utgöra grunden för vad som skulle gälla på avtalsområdena för teatrarne under en treårsperiod. Teaterförbundet och SALF rekommenderades att beträffande Operan i Stockholm närmare utreda principerna för rekryteringen till förbunden och att i fråga om Malmö stadsteater sluta en gränsöverenskommelse. Vad angick teatrarne i övrigt där SALF endast hade två medlemmar borde någon ändring av organisationsförhållandena inte ske. För att stabilisera organisationsgränserna även på sikt skulle SALF förbinda sig att godta att uppgörelsen eller en under treårsperioden träffad gränsöverenskommelse knöts till PTK:s stadgar under förutsättning att Teaterförbundet ingick som medlemsförbund i PTK. Under den närmaste treårsperioden reglerades arbetsledarnas löner och allmänna villkor vid Malmö stadsteater i särskilda avtal identiska med överenskommelserna vid varje tidpunkt mellan TR och Teaterförbundet. Härvidlag och beträffande de materiella villkoren i övrigt hade förlikningsmannens förslag den 2 maj 1983 som godtagits av SALF lagts till grund för SAF:s och PTK:s ställningstaganden.

5.3 SAF och PTK gjorde till sist i förslaget detta gemensamma uttalande.

SAF och PTK anser det vara angeläget att de fackligt organiserade söker samverka på ett sådant sätt att störningar ej uppstår på respektive arbetsplatser till följd av motsättningar mellan olika arbetstagargrupper. Detta är särskilt viktigt i frågor som regleras av MBL och MBA. I syfte att förbättra möjligheterna till sådan integrerad löntagar-samverkan hänvisar vi till det nyligen träffade utvecklingsavtalet mellan SAF och LO/PTK, PTK-förbundens samarbetsorgan på arbetsplatserna (PTK-I) samt överenskommelsen om samarbetsorgan på arbetsplatserna mellan LO och PTK.

5.20 SRAT ./. Linjeflyg

Den 9 oktober 1981 förordnade statens förlikningsmannasexpedition särskild förlikningsman att medla i en tvist mellan SRAT och LIN om att för flygtekniker få bestämmelser om pre departure check PDC för flygning m.m. PDC utförs av piloterna, men flygteknikerna anser att det är en säkerhetsfråga och att piloter ej har utbildning för den typen av arbete. SRAT hade varslat om blockad mot övertidsarbete, och förlikningsförhandlingar ägde rum den 13 och 14 oktober. Kollektivavtal fanns redan för flygtekniker mellan LIN och Transport, och LIN sade absolut nej till någon som helst förändring i detta avtal. Någon uppgörelse kunde inte nås, och förlikningsmannen avskrev ärendet den 19 mars 1982.

5.21 Byggnads ./. Bilåkarnas maskin AB

Bakgrund

Maskinbolaget som har sitt säte i Helsingborg var sedan början av 1970-talet genom att ha blivit medlem av BA bundet av kollektivavtal med Transport. Den 5 april 1973 tecknade bolaget hängavtal med Byggnads och SF. Detta avtal tillämpade bolaget endast när det gällde bestämmelser om granskningsarvode. I övrigt gällde avtalet med Transport för hela bolagets verksamhet.

Den 14 januari 1981 träffades mellan Byggnads, SF och Transport med tillämpning av LO:s organisationsplan en överenskommelse om gränsdragning och samråd som gällde avtals- och organisationsbehörigheten vid åkeri- och schaktmaskinföretags underentreprenader inom byggnads-, anläggnings- och vägsektorn. Överenskommelsen skilde mellan renodlade entreprenadmaskinföretag, blandade företag eller åkerier med maskinrörelse och åkeriföretag med enbart lastbilar.

Byggnads eller SF skulle organisera anställda och sluta avtal med de renodlade företagen om dessas verksamhet var förlagd enbart till väg-, byggnads- eller anläggningssektorn eller både till denna sektor och tillfälligt i mindre omfattning till andra områden. Annars tillkom här avtals- och organisationsbehörigheten Transport. När det gällde blandade företag skulle Byggnads eller SF sluta avtal för maskindelen om företagets totala maskin- och fordonspark hade en sammansättning som innebar dels att maskinenheterna var i majoritet, dels att flertalet av dessa stadigvarande var sysselsatta inom väg-, byggnads- och anläggningssektorn. Annars tillkom med visst undantag också här avtals- och organisationsbehörigheten Transport.

1981 hade bolaget sex maskinenheter som i huvudsak användes på bygg- och anläggningsarbetsplatser och två bilar, s.k. transporttrailer.

Händelseförlopp

1. Den 2 december 1981 förekom på begäran av Byggnads, SF:s och Transports avdelningar i Malmö förhandlingar mellan dem och bolaget om tillämpningen av gällande kollektivavtal.

1.1 Avdelningarna fordrade att avtalen i fortsättningen skulle tillämpas enligt gränsöverenskommelsen, dvs. att avtalet med Byggnads och SF skulle gälla för de sex maskinenheterna och avtalet med Transport för de två bilarna.

1.2 Bolaget framhöll att gränsöverenskommelsen inte var bindande för arbetsgiversidan. Bolaget hade i stället att rätta sig efter AD:s domar 1974 enligt vilka det först tecknade kollektivavtalet skulle gälla för bolagets verksamhet i dess helhet. Överenskommelsen på arbetstagsarsidan ledde för övrigt inte till någon större klarhet i gränsfall eller bättre rutiner än tidigare.

1.3 Avdelningarna genmälde att gränsöverenskommelsen var ägnad att ge klarar regler för avtalstillämpningen i företagen och att den därför gagnade såväl bolaget som branschen i dess helhet. Avtalet med Byggnads och SF borde därför i fortsättningen betraktas som förstahandsavtal för maskinenheterna.

1.4 Då uppgörelse inte kunde träffas enades parterna om att överlämna tvistefrågan till förbunden för central förhandling.

2. *Den 10 februari 1982* sade bolaget upp hängavtalet med Byggnads att upphöra efter utgången av den avtalade uppsägningstiden om 14 dagar.

3. *Den 19 februari 1982* ägde lokala förhandlingar rum på begäran av Byggnads mellan dess avdelning och bolaget i närvaro av företrädare för BA.

3.1 Avdelningen begärde att bolaget tecknade ett nytt hängavtal med Byggnads, försett med tillägg av innebörd att avtalet skulle utgöra förstahandsavtal för maskinenheterna enligt gränsöverenskommelsen på arbetstagsarsidan.

3.2 Bolaget avvisade avdelningens begäran. Som medlem av BA hade bolaget att följa de av BA tecknade avtalen som förstahandsavtal. Bolaget kunde dessutom inte ensidigt förändra de enskilda anställningsavtalen som byggde på att avtalet med Transport skulle gälla. Däremot hade bolaget ingen erinran mot att träffa ett nytt hängavtal utan angivet tillägg.

3.3 Förhandlingarna förklarades strandade.

4. *Den 26 februari 1982* upphörde 1973 års hängavtal mellan bolaget och Byggnads att gälla.

5. Efter ytterligare lokala förhandlingar i tvisten meddelade Byggnads till statens förlikningsmannaexpedition i brev *den 29 mars 1982* att förbundet beviljat avdelningen rätt att varsla om blockad av bolagets verksamhet.

6. *Den 30 mars 1982* förklarade avdelningen i brev till bolaget allt byggnadsarbete i blockad från och med den 19 april om uppgörelse inte träffats dessförinnan.

7. *Den 13 april 1982* hemställde BA till statens förlikningsman i Malmö att han kallade parterna till förlikningsförhandlingar.

8. *Den 20 april* meddelade avdelningen att blockaden inte skulle träda i kraft förrän förlikningsförhandlingar ägt rum.

9. Den 26 april 1982 förordnade förlikningsmannaaexpeditionen särskild förlikningsman att medla i avtalstvisten.

10. Förhandlingar inför förlikningsmannen ägde rum den 5 maj 1982 i Helsingborg. Bolaget biträdades av BA, och företrädare för Transport var närvarande.

10.1 BA förklarade att bolaget var berett att på nytt teckna bara ett andrahandsavtal med Byggnads. Förutom AD:s praxis åberopade bolaget 26 och 27 §§ MBL. Tvisten gällde en rättsfråga. Transport måste agera centralt för att en lösning skulle kunna komma till stånd enligt Byggnads krav. Så länge BA:s avtal med Transport gällde var det inte möjligt för bolaget att träffa ett bindande förstahandsavtal med Byggnads.

10.2 Byggnads förnekade förekomsten av rättsliga hinder. Alla tre parter i gränsöverenskommelsen var eniga om att genomförandet skulle ske under giltighetstiden av BA:s avtal med Transport.

10.3 Den närvarande företrädaren för Transport förklarade att Transport helt stödde Byggnads blockad.

10.4 Arbetsgivarsidan godtog till slut Byggnads uppfattning, och kollektivavtal träffades mellan bolaget och Byggnads enligt förbundets yrkande.

5.22 Grafiska ./.. Västerbottenkommunernas Arkitekt och Byggnadskontor

Arkitekt- och byggnadskontoret (VAB) i Umeå hade 1982 ett eget tryckeri med fyra anställda. Av tryckeriets totala produktion var cirka 70 % avsedd för internt bruk, medan återstående 30 % såldes till externa kunder. VAB var medlem i KAB och därmed bundet av gällande kollektivavtal mellan KAB och SIF. De vid tryckeriet anställda var liksom flertalet av personalen i övrigt på VAB anslutet till detta förbund. Grafiska utfärdade den 3 februari 1982 varsel om blockad av företaget att träda i kraft den 1 mars. Grafiska hade inte fått gehör för sitt krav att få teckna kollektivavtal med VAB för verksamheten vid tryckeriet. Vid förhandlingar den 26 februari och den 15 mars 1982 inför särskild förlikningsman vidhöll arbetsgivarsidan sin ståndpunkt att företagets hela verksamhet föll under avtalet med SIF och att det inte fanns skäl att för tryckeriet teckna särskilt avtal med Grafiska. SIF stödde också arbetsgivarsidans uppfattning. Blockaden trädde då i kraft efter nytt varsel den 19 april 1982. I slutet av maj svarade KAB förlikningsmannen på förfrågan att blockaden var verkninglös, varefter förlikningsmannen avskrev ärendet.

5.23 SRAT ./.. Sterner AB och Jämtlands Aero AB

Den 12 januari 1983 utfärdade SRAT varsel om övertidsblockad för flyg- och IERA-tekniker vid Sterner Aero AB och Jämtlands Aero AB. Blockaden skulle gälla den 24 januari - den 13 februari 1982. SRAT hade inte fått bifall till sina krav om bl.a. löneförmåner för teknikerna. Vid för-

handlingar den 25 januari inför statens förlikningsman i Stockholm förklarade HAO som de båda flygbolagen var anslutna till att arbetsgivar sidan inte kunde tillgodose SRAT:s önskemål. Kollektivavtal fanns redan för teknikerpersonal med Transport. Av principiella skäl kunde inga krav bifallas som betydde ändringar i detta avtal. SRAT sade nej till en hemställan från förlikningsmannen att skjuta upp blockaden, och den 2 februari förlängdes den att gälla till den 7 mars. Förlikningsmannen hade ytterligare kontakter med parterna vid olika tillfällen för att undersöka förutsättningarna för en uppgörelse. Den 6 april bedömde han uppdraget vara slutfört, då det framstod som meningslöst att fortsätta försöken att ena parterna.

5.24 Byggnads ./. Rodoverken AB

Bakgrund

Under 1983 utförde ett flertal entreprenadföretag på uppdrag av Scanraff i Lysekil rörarbeten, dragning och montering av rör, inom ramen för en generalentreprenad. Till dem hörde Rodoverken AB i Göteborg som tillhörde VF och som därigenom var bundet av verkstadsavtalet mellan VF och Metall. Omkring 35 av bolagets 185 anställda arbetare utförde rörarbeten. Alla var organiserade i Metall och utförde sina arbeten på verkstadsavtalets villkor.

Händelseförlopp

1. *Den 23 augusti 1983* varslade Byggnads bolaget om stridsåtgärder att träda i kraft den 15 september. Bolaget hade vägrat att tillmötesgå ett krav från Byggnads om att rörisoleringsavtalet skulle tillämpas på rörarbetena.

2. Sedan statens förlikningsman i Göteborgs och Bohus län förordnats att medla i tvisten ägde förlikningsförhandlingar rum *den 6 september 1983*.

2.1 Byggnads som biföll en hemställan om uppskov tills vidare med verkställighet av stridsåtgärderna framhöll att övriga för rörarbeten inom entreprenaden anlitade företag följde rörisoleringsavtalet och att det uppstått oro på arbetsplatsen för att olika avtal tillämpades för lika arbetsuppgifter. Byggnads krävde att rörisoleringsavtalet skulle tillämpas för all arbetskraft som arbetade med dragning och montering av rör.

2.2 Bolaget anförde. Entreprenaden vid Scanraff började i mars och beräknades bli slutförd i december 1983. Rörarbetena där varierade i omfattning och intensitet. Ingen av arbetarna sysslade enbart med sådana arbeten. De cirka 35 arbetare som saken gällde arbetade ibland med dragning och montering av rör, ibland med cisterner och ibland med rent verkstadsarbete. De ville alla vara kvar i Metall och följa verkstadsavtalet, som hade för dem bättre bestämmelser om traktamente. Enligt bolagets mening följde av industriförbundsprincipen att verkstadsavtalet skulle gälla, eftersom rörarbetena endast utgjorde en ringa del av bolagets verksamhet.

2.3 Byggnads genmälde att bolaget kunde avdela erforderligt antal arbetare som enbart sysslade med rörarbeten. Det borde då inte möta svårigheter att tillämpa rörisoleringsavtalet.

2.4 Förlikningsförhandlingarna ajournerades för att bereda Metall tillfälle att närvara.

3. Den 15 september 1983 återupptogs förhandlingarna inför förlikningsmannen i närvaro av Metall.

3.1 Byggnads anförde. Det fanns överenskommelser mellan LO-förbunden om vilka avtal som skulle gälla i gränsfall men de var inte alltid lätta att tolka. Enighet rådde om att verkstadsavtalet skulle gälla utan begränsning för verkstadsföretag som bara till en mindre del utförde rörarbeten. Här var det emellertid fråga om ett regelrätt entreprenadarbete och i sådana fall hade man varit ense om att rörisoleringsavtalet skulle tillämpas.

3.2 Metall framhöll. Enligt en inom LO gällande överenskommelse om förfarandet vid gränstvister skulle berörda förbund ta kontakt med varandra innan stridsåtgärder fick vidtas. Så hade inte skett här. Verkstadsavtalet skulle gälla för alla kollektivavtalsanställda vid bolaget, och Metall motsatte sig att dess medlemmar skulle tas ut i strejk i konflikten.

3.3 Efter ingående enskilda överläggningar med förlikningsmannen och de båda förbunden gjorde bolaget detta uttalande. Omfattningen av rörarbeten hade i den aktuella entreprenaden varit större än vanligt. Bolaget hade inte för avsikt att utöka andelen sådana arbeten. Skulle bolaget emellertid åta sig ett rent rörarbete i entreprenad förband sig bolaget att i förväg informera Byggnads om detta. Vidare var bolaget villigt att årligen ge Byggnads uppgift om omfattningen av rörarbeten i sin verksamhet.

3.4 På grund av bolagets uttalande påfordrade Byggnads inte längre att isoleringsavtalet skulle tillämpas på bolagets entreprenadarbete för Scanraff, och Byggnads återkallade sitt varsel om stridsåtgärder.

5.25 Byggnads ./. Färdig Betong AB

Bakgrund

Mellan Byggnads och Fabriks träffades 1981 en överenskommelse om att betongpumpning skulle hänföras till Byggnads avtalsområde och att organisationsrätten för denna typ av verksamhet skulle tillkomma Byggnads.

Bolaget bedrev 1983 betongpumpning i Göteborg med tre, i Karlstad med två samt i Borås och i Töreboda med en man på vardera platsen. Dessa var organiserade i Fabriks till vilket förbund bolaget var bundet av kollektivavtal genom medlemskap i Byggnadsämnesförbundet. Detta avtal omfattade allttjämt betongpumpning. I förhandlingsprotokollet till den senaste avtalsuppgörelsen mellan Byggnadsämnesförbundet och Fabriks hade Fabriks emellertid förklarat att man utgick från att företag med anställda som arbetade med betongpumpning och som övergått från

Fabriks till Byggnads inte utan överläggning eller överenskommelse med Byggnads tillåt dessa att utföra arbetsuppgifter inom Byggnads område.

Händelseförlopp

1. *Den 1 november 1983* varslade Byggnads bolaget om stridsåtgärder att träda i kraft den 14 november. Bolaget hade vägrat att tillmötesgå ett krav från Byggnads om att förbundets S-avtal skulle tillämpas på betongpumpningen.

2. Sedan statens förlikningsman i Malmöhus och Kristianstad län förordnats att medla i tvisten ägde förlikningsförhandlingar rum *den 28 november 1983*. Byggnads hade dessförinnan på begäran av förlikningsmannen medgett uppskov tills vidare med verkställigheten av stridsåtgärderna.

2.1 Byggnads framhöll att Fabriks i den senaste avtalsrörelsen på grund av överenskommelsen 1981 mellan de båda förbunden försökt föra bort betongpumpning från sitt avtal med Byggnadsämnesförbundet. Arbetsgiversidan hade emellertid motsatt sig detta och Fabriks avstod från att fullfölja kravet. Betongpumpning fanns därför kvar i Fabriks avtal men endast som en formalitet.

2.2 Bolaget anförde. Betongpumpning var en relativt ny tillverkningsmetod. Arbetet tillgick så att betongpumpen kördes fram till byggnadsplatsen och betongen pumpades in på anvisad plats där den togs emot och hanterades av byggnadsarbetare. Själva betongpumpningen skedde utanför byggnadsarbetsplatsen. Omfattningen av arbetet växlade starkt, och arbetarna var sällan sysselsatta med enbart betongpumpning. Fabriks uttalade i anteckningen till det gällande avtalet innebar i praktiken att de som arbetade med betongpumpning inte kunde användas för andra arbetsuppgifter, och detta innebar ett stort men för bolaget. Uttalandet stred dessutom mot industriförbundsprincipen, enligt vilken bara ett avtal skulle gälla för ett företag.

2.3 Byggnads vidhöll sitt krav på avtal men förklarade sig berett att visa all möjlig hänsyn för att minska svårigheterna för bolaget. Tillfälliga ersättare skulle kunna få arbeta på Fabriks avtalsvillkor, och om en ordinarie betongpumpare inte skulle kunna beredas full sysselsättning med betongpumpning var denne skyldig att utföra annat anvisat arbete.

2.4 Förhandlingarna ajournerades för att bereda Byggförbundet och Fabriks tillfälle att yttra sig i frågan.

3. *Den 12 december 1983* återupptogs förlikningsförhandlingarna i närvaro av Byggnadsämnesförbundet, Byggförbundet och Fabriks.

3.1 Byggnads anförde. Det fanns cirka 150 betongpumpar i landet, varav ett trettioital inte omfattades av Byggnads avtal. Betongpumpning utgjorde en del av arbetet på byggnadsplatsen, och industriförbundsprincipen kunde därför inte återopas i tvisten.

De som hos bolaget arbetade med betongpumpning var också alla anslutna till Byggnads. Förbundet var införstått med att betongpumpning till följd av detta ställningstagande skulle betraktas som en verksamhet för sig när det gällde tillämpningen av turordningsregler. Den som

arbetade med betongpumpning kunde alltså inte åberopa längre tjänstgöringstid vid företaget än andra i samband med minskning av arbetsstyrkan.

3.2 Fabriks framhåll att förbundet avsåg att se till att betongpumpning skulle utgå ur Fabriks avtal med utgången av 1983.

4. Efter överläggningar med berörda parter föreslog förlikningsmannen att bolaget för sin verksamhet med betongpumpning skulle ansöka att bli medlem i Västra Sveriges Byggmästareförening och Byggförbundet från den 1 januari 1984. Förslaget godtogs och konfliktvarslet återkallades.

5.26 SLF ./ SLA

Bakgrund

I Sverige finns sju virkesmätningsföreningar, bland dem Virkesmätningsföreningen Syd Ekonomisk Förening. De är anslutna till SLA.

SLF är en sammanslutning av tjänstemän inom skogsbruk och lantbruk i Sverige, vid institutioner som bedriver rådgivning och forskning på området och vid organisationer verksamma inom miljö- och faunavård. Förbundet som tillhör TCO har omkring 2 000 medlemmar. Flertalet utgörs numera av virkesmätare. Andra stora medlemsgrupper är lantbrukstjänstemän och anställda vid studieförbundet.

Antalet virkesmätare i landet uppgår till cirka 900. Fram till 1983 var huvudparten medlemmar i Skogs inom LO. Omkring 100 tillhörde SLF och en mindre del SAC. Under 1983 lämnade mer än 400 virkesmätare Skogs och inträdde i SLF. Även medlemmar i SAC lämnade sitt förbund och anslöt sig till SLF. Övergången från Skogs till SLF har fortsatt under 1984. I dag organiserar SLF närmare 700 virkesmätare.

Mellan SLA och SLF har sedan länge träffats kollektivavtal om löner och anställningsvillkor i övrigt för tjänstemän inom lantbruket. Arbets- och löneavtal om virkesmätningsarbeten har däremot sedan lång tid tillbaka slutits mellan SLA och Skogs. Avtalet skall tillämpas även på andra arbetstagare än medlemmar av Skogs under förutsättning att de sysselsätts med virkesmätningsarbeten. Mellan domänverket och SLA, å ena sidan, samt Skogs och SAC, å den andra, finns en överenskommelse av den 15 januari 1982 om begränsning av de ekonomiska stridsåtgärderna inom skogsbruket. Där finns bestämmelser om bland annat skyddsarbete.

Händelseförlopp

1.1 Sedan SLF konstaterat att man organiserade flertalet virkesmätare begärde förbundet den 23 november 1983 hos SLA förhandlingar om ett kollektivt rikstäckande tjänstemannaavtal för virkesmätare anslutna till SLF.

1.2 Med början den 5 december 1983 och därefter ytterligare ett antal

gångar under tiden fram till mars 1984 träffades parterna för att diskutera avtalsfrågan. SLA:s inställning under förhandlingarna var att denna måste klaras ut mellan Skogs och SLF. SLA ville att de båda organisationerna skulle träffa en gränsöverenskommelse. Diskussioner hade förekommit mellan Skogs och SLF men någon sådan överenskommelse hade man inte lyckats komma fram till.

1.3 *Den 16 mars 1984* påkallade SLF på nytt förhandlingar för att få till stånd ett riksavtal med SLA för virkesmätarna, och den 27 mars överlämnade SLF ett förslag till sådant kollektivavtal. Vid förhandlingar i april meddelade SLA att man avsåg att liksom tidigare träffa kollektivavtal med Skogs för denna yrkesgrupp. Detta förbund hade uppgett för SLA att man övervägde att över huvud taget inte sluta något avtal med SLA för Skogs om SLA inte träffade avtal med förbundet när det gällde virkesmätarna. Ett avtal mellan Skogs och SLA för virkesmätare träffades också den 18 april 1984 för åren 1984 och 1985.

1.4 SLF varslade i brev *den 26 april 1984* SLA om total arbetsnedläggelse av de virkesmätare som var anslutna till SLF inom Virkesmätningsföreningen Syd. Samtidigt varslade SLF om övertids- och mertidsblockad för virkesmätare inom övriga sex föreningar. SLF uppgav att TCO:s styrelse den 24 april beslutat att ge SLF sitt fulla stöd för stridsåtgärderna. Dessa skulle träda i kraft den 7 maj.

1.5 Vid kontakter med statens förlikningsmannaexpedition uppgav båda parter att man under varseltiden önskade fortsätta förhandlingarna parterna emellan och att förhandlingar under medverkan av förlikningsman inte var aktuella för dagen.

1.6 I brev till SLF *den 4 maj 1984* gjorde SLA invändning om fredsplikt för de av varslet berörda virkesmätare som gått över till SLF från Skogs. De var enligt SLA:s mening till följd av virkesmätningsavtalet bundna av fredsplikt i vart fall till utgången av 1985 och var dessutom skyldiga att utföra skyddsarbete enligt 1982 års överenskommelse.

1.7 SLF väckte samma dag talan vid AD mot SLA och Virkesmätningsföreningen Syd med yrkande att domstolen måtte förklara att de till SLF anslutna virkesmätare vars medlemskap i Skogs upphört senast den 15 april 1984 ägde rätt att delta i den varslade arbetsnedläggelsen utan hinder av de åberopade invändningarna om fredsplikt. SLF yrkade dessutom att domstolen skulle meddela interimistiskt förordnande i saken i avvaktan på tvistens slutliga lösning.

1.8 SLF förlängde två gånger varselfristen, andra gången till den 10 maj 1984 kl. 22.00.

1.9 I dom *den 10 maj 1984* (nr 64) biföll AD SLF:s talan. I fråga om SLA:s invändning om skyldighet för virkesmätarna att utföra skyddsarbete fann domstolen att förpliktelser på grund av överenskommelsen från 1982 begränsats till att gälla de avtalsslutande organisationerna och sålunda inte omfattade deras medlemmar. Härav följde att SLF som inte var part i överenskommelsen inte åsidosatt 42 § MBL genom att anordna arbetsinställelsen. Beträffande invändningen om fredsplikt för virkesmätarna till följd av virkesmätningsavtalet erinrade domstolen om gäl-

lande rättsgrundsats att en medlem som har trätt ur sin organisation i vart fall inte kan vara bunden av kollektivavtal längre tid än organisationen. Domstolen fann att Skogs upphört att vara bundet av 1983 års avtal när detta ersattes av 1984 års avtal och att medlemskapet i förbundet för berörda virkesmätare upphört innan 1984 års avtal träffades. Domstolen som inte godtog en invändning från arbetsgivarsidan om att 1983 års avtal endast prolongerats och alltså inte ersatts av ett nytt avtal konstaterade därmed att virkesmätarna inte heller kunde vara bundna av fredsplikt på nu angiven grund.

1.10 I skrivelse *den 10 maj 1984* till regeringen anmälde skogsstyrelsen att arbetskonflikten kunde komma att få mycket allvarliga konsekvenser från skogsskyddssunpunkt. Styrelsen erinrade framför allt om den förstörelse som kunde förorsakas av skadeinsekter. Även SLA vände sig till regeringen med begäran att regeringen skulle ingripa mot strejken med hänsyn till skadeverkningarna på skogen.

1.11 De varslade stridsåtgärderna sattes i kraft *den 11 maj 1984*.

2.1 Sedan regeringen beslutat att inte ingripa mot strejken och det bedömts mindre sannolikt att motsättningarna mellan SLF och Skogs skulle kunna lösas under medverkan av TCO och LO förordnade statens förlikningsmannaaexpedition *den 15 maj 1984* en särskild förlikningsman att medla i avtalstvisten mellan SLA och SLF.

2.2 Förlikningsmannen kallade parterna till överläggningar *den 15 maj 1984*. Efter inledande diskussioner ajournerades överläggningarna på begäran av SLA till *den 17 maj*.

2.3 *Den 17 maj 1984* förklarade SLA för förlikningsmannen att arbetsgivarförbundet inte under några förhållanden var berett att träffa avtal med SLF om virkesmätarna. Förhandlingarna avslutades då förlikningsmannen konstaterade att förutsättningar för meningsfulla förlikningshandlingar inte förelåg.

2.4 Sedan SLF varslat om ytterligare stridsåtgärder utvidgades arbetsnedläggelsen *den 23 maj 1984* till att omfatta vissa mätstationer i mellersta Sverige.

2.5 *Den 28 maj 1984* behandlades frågan om virkesmätarnas organisationstillhörighet i LO-TCO-kommittén i anslutning till en mellan LO och TCO 1953 träffad gränsöverenskommelse. Enligt denna skulle virkesmätarna tillhöra LO:s organisationsområde. Någon enighet kunde inte uppnås.

2.6 SLF begärde *den 29 maj 1984* att regeringen skulle tillsätta en förlikningskommission. Någon kommission förordnades inte då man bedömde att avtalstvisten mellan SLA och SLF inte kunde lösas genom medling.

2.7 *Den 31 maj 1984* beslöt SLF att ställa in alla stridsåtgärder. Arbetsgivarsidan hade vidtagit åtgärder för att minska behovet av virkesmätning i hävdvunna former. SLF förklarade i pressen att strejken avbrutits i omtanke om skogen och att förbundets kamp för eget avtal fick fortsätta i andra former.

5.27 Transport ./. Erik Thun AB

Rederibolagets faryg M/S Östanhav lossade 1984 vid sju olika tillfällen kol i Helsingborgs hamn. Fartyget hade försetts med anordningar för automatisk lossning, och lossningen utfördes av anställda ombord i stället för som tidigare av hamnarbetarna. Bolaget var anslutet till Sveriges Redareförening som hade kollektivavtal med Sjöfolksförbundet.

1. *Den 6 september 1984* förekom på begäran av Transports avdelning 2 i Göteborg förhandlingar mellan avdelningen och rederibolaget. Avdelningen fordrade att bolaget skulle återgå till tidigare ordning med lossning utförd av hamnarbetarna och positivt medverka till att dessa fick nödvändig utbildning för att kunna hantera fartygets automatiska lossningsanordningar. Bolaget förklarade att man inte var rätt part i tvisten och att man inte på något sätt försökt hindra stuveriarbetarna.

2. *Den 14 september 1984* varslade avdelningen om blockad av allt gods till och från fartyget i Helsingborg för att förmå bolaget att där anförtro lossningsarbetet åt hamnarbetarna.

3. Sedan statens förlikningsman i Kristianstad och Malmöhus län förordnats att medla i tvisten ägde förhandlingar rum inför *den 8 oktober 1984*. Fartyget var då ånyo på väg till Helsingborg. Till en början rådde oklarhet om de berörda arbetstagarorganisationernas inställning till tvistefrågan. Bolaget hävdade att man skulle komma i konflikt med de ombordanställdas organisationer genom att låta hamnarbetarna utföra lossningen. Så småningom framkom att Sjöfolksförbundet ställde sig bakom Transports krav. Överenskommelse träffades då mellan avdelningen och bolaget om återgång till tidigare ordning för lossning och om positiv medverkan från bolagets sida till utbildning av hamnarbetarna i lossningsautomatiken. Bolaget åtog sig vidare att betala skadestånd till avdelningen med 40 000 kr., och stridsåtgärden återkallades.

5.28 Kommunal ./. Göteborgs hamn AB

Bakgrund

Den 28 april 1978 ägde överläggningar rum mellan Kommunal, Transport och LO om organisations- och avtalsbehörigheten vid stuveribolag där kommun innehade aktiemajoriteten. Frågan om utökat kommunalt aktieinnehav hade blivit aktuell för Göteborgs Stuveri AB men även i andra kommuner och stuveribolag. Transport var angeläget om att få fastställt att förbundet också framgent skulle ha avtals- och organisationsrätten i stuveribranschen även då kommun hade aktiemajoriteten i stuveribolag.

Enligt Kommunals principiella uppfattning skulle ägandelinjen utgöra grunden för förbundets verksamhetsområde. För stuveriarbetarkåren ställde förbundet dock inte anspråk på organisations- och avtalsbehörighet utan ansåg att denna behörighet fortsättningsvis skulle tillkomma

Transport även när kommuner innehade aktiemajoriteten i stuveribolagen.

Transport uppgav att förbundet inte hade för avsikt att ställa anspråk på organisations- och avtalsbehörigheten för kranmaskinister och liknande personal. Behörigheten för dessa grupper skulle även i fortsättningen tillkomma Kommunal.

Sedan *den 1 januari 1985* bedrivs hamn- och stuveriverksamheten i Göteborg av ett nybildat, kommunägt bolag, Göteborgs Hamn AB.

Tidigare bedrevs hamnverksamheten i Göteborg av Göteborgs Hamnförvaltning som arbetsgivare för bland andra kranförare och anläggningsarbetare. För dessa omkring 200 arbetare gällde kollektivavtal mellan hamnförvaltningen och Kommunal. Stuveriverksamheten bedrevs av Göteborgs Stuveri AB som arbetsgivare för stuveriarbetarna. För dessa arbetare gällde kollektivavtal mellan SSF och Transport.

Händelseförlopp

1. I *september och oktober 1984* fördes förhandlingar mellan Kommunal och det nybildade hamnbolaget om kollektivavtal för de hamnkranförare, reparatörer, hamnservicer samt bygg- och anläggningsarbetare som *den 1 januari 1985* skulle övergå till anställning i bolaget. Någon överenskommelse kunde inte träffas, sedan hamnbolaget förklarat som sin uppfattning att samtliga arbetare borde omfattas av transportavtalet som var det för avtalsområdet tillämpliga avtalet genom bolagets medlemskap i SSF.

2. I brev till Statens förlikningsmannaexpedition *den 24 oktober 1984* hemställde Kommunal att expeditionen vidtog de åtgärder som kunde anses nödvändiga i syfte att få till stånd ett kollektivavtal mellan parterna.

3. Sedan statens förlikningsman för Göteborgs- och Bohus län förordnats att medla i avtalstvisten ägde förhandlingar rum inför förlikningsmannen *den 22 och 23 november* samt *den 4, 5, 8, 9 och 10 december 1984*.

3.1 Kommunal hänvisade under förlikningsförhandlingarna till överenskommelsen 1978 mellan Kommunal och Transport. Kommunal krävde att de kommunala avtalen skulle gälla för all personal som överförts från hamnförvaltningen till det nybildade bolaget. Göteborgs Hamn AB framhöll att samtliga i bolaget anställda arbetare borde omfattas av ett gemensamt kollektivavtal för att hamnverksamheten skulle fungera rationellt och skapa förutsättningar för trygghet och trivsel i anställningarna. Kollektivavtalet mellan SSF och Transport borde gälla i överensstämmelse med industriförbundsprincipen.

3.2 Förlikningsmannen lämnade *den 9 december* ett förslag till överenskommelse varigenom de kommunala avtalen med vissa undantag och tillägg skulle gälla för kranförare och hamnservicer organiserade i Kommunal. Förslaget godtogs samma dag av bolaget men avvisades av Kom-

munal, som krävde ändringar på fyra punkter under hänvisning till överenskommelsen mellan Kommunal och Transport.

3.3 Den 10 december lämnade förlikningsmannen ett slutligt förslag till överenskommelse varigenom Kommunals önskemål tillgodosattes i viss utsträckning. Bl.a. hade Kommunal inte lyckats att få gehör för sitt krav på att den kommunala förhandlingsordningen skulle gälla mellan parterna. Förslaget godtogs av bolaget men avvisades av Kommunal, och förhandlingarna förklarades strandade.

4. Den 13 december 1984 varslade Kommunal bolaget om arbetsnedläggelse och blockad från och med den 1 januari 1985.

5. Efter telefonkontakter mellan förlikningsmannen och parterna träffades uppgörelse i tvisten helt på Kommunals villkor den 14 december 1984 samtidigt som varslet återkallades.

5.29 SKTF ./.. Göteborgs Hamn AB

Bakgrund

Den 30 maj 1983 träffade HTF och SKTF en överenskommelse i organisationsfrågor att gälla från den 1 juli samma år. Den består av ett förhandlingsprotokoll jämte ett antal bilagor, däribland en bilaga med allmänna utgångspunkter för överenskommelsen och principer för gränsdragning samt en bilaga med regler för handläggning av organisationsfrågor. Överenskommelsen gäller med sex månaders uppsägningstid.

Under de allmänna utgångspunkterna uttrycker de båda förbunden sin principiella uppfattning om gränsdragningen sig emellan under hänvisning till TCO:s organisationsplan. HTF åberopar huvudprincipen i planen att organisationer som organiserar statligt eller kommunalt anställda inte skall organisera anställda vid företag som drivs i privaträttsliga former. SKTF menar att gränsdragningen mellan SKTF och organisationer på det privata området skall utgå från det kommunala huvudmannskapet och därmed äganderättsförhållanden och finansiering av verksamheten.

Principerna för gränsdragning syftar till att undvika att förbunden träffar hängavtal på varandras områden. De innebär följande.

a) Tjänstemän vid verksamheter anslutna till SAF-förbund, SFO eller KFO organiseras av HTF.

SKTF avser ej att organisera tjänstemän inom dessa arbetsgivarområden.

b) Tjänstemän vid sådana i bolag eller stiftelseform bedrivna verksamheter, som kommuner är skyldiga att tillhandahålla enligt kommunal lagstiftning eller som normalt ingår i kommunens uppgifter, organiseras av SKTF i de fall de är anslutna till kommunal arbetsgivarorganisation.

HTF avser inte att organisera tjänstemän inom Kommunförbundets, Landstingsförbundets, KAB eller DKTS arbetsgivarområden.

c) Vid bedömning av organisationsrätten vid bolag, stiftelser, för-

eningar eller motsvarande kommunal verksamhet i de fall de ej tillhör arbetsgivarorganisation enligt a) och b) skall hänsyn tas till punkt a) och b) ovan, berörda yrkesgruppers anknytning till respektive förbunds traditionella medlemsgrupper samt gängse avtalsstruktur inom berört verksamhetsområde.

Reglerna för handläggning av organisationsfrågor innebär att gränstvist skall behandlas i första hand lokalt mellan förbundens lokala organisationer och i andra hand centralt inom en särskild för ändamålet bildad samarbetskommitté. I sista hand skall sådan tvist avgöras av skiljemän.

I förhandlingsprotokollet finns antecknat vid § 8 att förbunden konstaterat att hamnverksamheten i många kommuner är under omorganisation. Därför är förbunden ense om att gemensamt utreda förhållandena för att klargöra organisationsgränserna.

Sedan *den 1 januari 1985* bedrivs hamn- och stuveriverksamheten i Göteborg av ett nybildat, kommunägt bolag, Göteborgs Hamn AB.

Tidigare bedrevs hamnverksamheten i Göteborg av Göteborgs Hamnförvaltning som arbetsgivare för bl.a. 200 tjänstemän. För dessa gällde kollektivavtal mellan hamnförvaltningen och SKTF. Stuveriverksamheten bedrevs av Göteborgs Stuveri AB som arbetsgivare för lika många tjänstemän, cirka 200. För dessa gällde kollektivavtal mellan SSF och HTF.

Händelseförlopp

1. *Den 4 oktober 1984* ägde överläggningar rum mellan SSF, SKTF och HTF om avtalsvillkoren för tjänstemän vid det nybildade hamnbolaget i Göteborg. SSF framförde som arbetsgivarsidans bestämda uppfattning att samtliga tjänstemän borde omfattas av ett gemensamt kollektivavtal. Genom bolagets medlemskap i SSF var för avtalsområdet tillämpligt kollektivavtalet mellan SSF och HTF. SKTF framhöll att hamnbolaget var ett helägt kommunalt bolag som enligt SKTF:s stadgar och tillämpad organisationspraxis föll inom SKTF:s organisationsområde. Avtalen mellan kommunförbundet och SKTF skulle därför ligga till grund för de fortsatta förhandlingarna. Eventuella anpassningar av avtalen som kunde bli aktuella med anledning av verksamhetens art skulle regleras mellan SSF (hamnbolaget) och SKTF i de fortsatta förhandlingarna. HTF framhöll att det var en grundläggande förutsättning för meningsfulla förhandlingar att gränsfrågan mellan HTF och SKTF löstes.

2. Sedan förhandlingar om kollektivavtal mellan hamnbolaget och SKTF i anslutning till överläggningarna *den 4 oktober* inte lett till resultat, hemställde SKTF i brev till Statens förlikningsmannarexpedition *den 5 november 1984* att expeditionen vidtog de åtgärder som kunde anses nödvändiga i syfte att få till stånd ett kollektivavtal mellan parterna.

3. Sedan statens förlikningsman för Göteborgs- och Bohus län förordnats att medla i avtalstvisten ägde förhandlingar rum inför förlikningsmannen *den 22 och 23 november 1984*.

3.1 Parterna intog under förlikningsförhandlingarna samma principi-

ella ståndpunkter som under överläggningarna den 4 oktober. SKTF ansåg att den s.k. ägareprincipen skulle gälla för kommunägda bolag - bolag där kommunen ägde mer än 50 % av aktierna - medan bolaget hänvisade till industriförbundsprincipen. Företrädare för HTF som beretts tillfälle att närvara hävdade att avtal för alla tjänstemän skulle tecknas mellan bolaget och HTF, och HTF hade den 15 november begärt förhandlingar med SSF om övergångsbestämmelser för de tjänstemän som kom att övergå till bolaget från hamnförvaltningen. Avtalet mellan HTF och SSF var hamnbolaget var medlem löpte ut den 1 juni 1985, och av detta avtal var hamnbolaget bundet.

3.2 Under förhandlingarnas gång modifierade parterna sina ståndpunkter i syfte att söka bilägga motsättningarna. Bolaget förklarade sig berett att för de tjänstemän som tillhörde SKTF teckna särskilda övergångsbestämmelser med HTF. SKTF kunde tänka sig att träffa kollektivavtal som tog hänsyn till lokala förhållanden. De grundläggande kommunala bestämmelserna måste dock finnas med i avtalet. HTF anmälde att man hänskjutit gränstvisten med SKTF till skiljedom.

3.3 Sedan hamnbolaget meddelat att bolaget inte skulle träffa någon överenskommelse med HTF och SKTF:s medlemmar före den 15 december 1984 ajournerades förhandlingarna i avvaktan på att tvisten mellan HTF och SKTF löstes.

4. I brev *den 7 december 1984* till förlikningsmannen meddelade SKTF att försöken att uppnå en kompromisslösning med HTF misslyckats och att SKTF vidhöll sina tidigare framförda krav på att få teckna kollektivavtal med hamnbolaget för de medlemmar som den 1 januari 1985 överfördes till anställning där.

5. Den 13 december 1984 varslade SKTF bolaget om arbetsnedläggelse och blockad från och med den 1 januari 1985.

6. Förhandlingarna inför förlikningsmannen återupptogs *den 17 och 18 december 1984*.

6.1 HTF som beretts tillfälle att närvara även nu framhöll att förbundet tvingades hänvända sig till ITF för blockad av trafiken om bolaget träffade avtal med SKTF. Om ett sådant avtal kom att innehålla andra bestämmelser än som fanns i avtalet mellan SSF och HTF skulle HTF dessutom stämma bolaget inför arbetsdomstolen för avtalsbrott. Så länge organisationstvisten pågick förband sig HTF emellertid att inte medverka till övergång av medlemmar från SKTF till HTF, och HTF kunde också gå med på att SKTF fick behålla sin fackliga ställning i hamnbolaget. HTF var berett att träffa en samarbetsöverenskommelse med SKTF enligt vilken SKTF skulle få full förhandlingsrätt men inte rätten att teckna avtal. SKTF som i vart fall krävde ett avtal med hamnbolaget för sina medlemmar fram till den 1 juni 1985 eller tills gränstvisten blivit löst meddelade att förbundet den 17 december sagt upp gränsöverenskommelsen med HTF. Hamnbolaget upplyste att bolaget efter samråd med SAF beslutat att teckna avtal med HTF för samtliga tjänstemän och att man var berett på konflikt med SKTF.

6.2 Sedan parterna lämnat ytterligare synpunkter på möjligheten att få

till stånd en lösning överlämnade förlikningsmannen en skriftlig hemställan till dem av följande lydelse.

Mellan Sveriges Kommuntjänstemannaförbund (SKTF) och Handeltjänstemannaförbundet (HTF) har uppstått en tvist angående rätten att organisera tjänstemännen vid Göteborgs Hamn AB. Tvisten har av HTF hänskjutits till avgörande av skiljemän. Mellan HTF och Stuvareförbundet finns ett gällande avtal för tjänstemän.

Mot denna bakgrund och i avvaktan på att organisationstvisten löses får jag föreslå:

att HTF är bärare av avtalet med Göteborgs Hamn AB men att SKTF:s medlemmar nu gällande kommunala bestämmelser för tjänstemän tillämpas under tiden 1 januari - 31 mars 1985.

att SKTF tillförsäkras rätt att deltaga i medbestämmandefrågor.

att SKTF skall äga rätt att deltaga vid senare upptagna förhandlingar mellan HTF och Göteborgs Hamn AB om den slutliga utformningen av tjänstemannaavtalet.

att innehållet i denna hemställan inte åberopas av någondera parten i skiljetvisten.

samt att SKTF återkallar varslade stridsåtgärder.

7. Sedan SKTF i brev den 19 december 1984 till förlikningsmannen föreslagit vissa jämkningar i dennes hemställan och överläggningar i telefon ägt rum mellan förlikningsmannen och parterna godkände dessa *den 21 december 1984* hemställan med följande lydelse av att-satserna.

att Göteborgs Hamn AB förbinder sig att för SKTF:s medlemmar tillämpa gällande kommunala bestämmelser intill dess organisations tvisten mellan SKTF och HTF är löst dock längst t.o.m. den 31 augusti 1985,

att intill dess organisationstvisten är löst HTF är bärare av tjänstemannaavtal med Göteborgs Hamn AB.

att förhandlingar snarast tas upp mellan HTF, SKTF och Göteborgs Hamn AB om den slutliga utformningen av tjänstemannaavtalet, vilka förhandlingar bör vara slutförda senast den 1 april 1985.

att SKTF tillförsäkras rätt att deltaga i medbestämmandefrågor och handläggningen av andra frågor som tillförsäkrats kollektivavtalsbärande organisationer,

att innehållet i denna hemställan inte får åberopas av någondera parten i skiljetvisten samt

att SKTF återkallar de varslade stridsåtgärderna.

8. Den 28 maj 1985 meddelades dom i skiljetvisten. Domen innebär att hamnverksamheten inte omfattas av den gränsöverenskommelse som förbunden träffat.

Den tidigare gränsöverenskommelsen mellan förbunden är åter gällande, men den har 3 månaders uppsägningstid mot tidigare 6 månaders uppsägningstid.

För Göteborgs hamn finns ett specialavtal om organisationsrätten. I övriga hamnar skall gränsfrågan utredas.

5.30 Handels ./. Rederi AB Gotland

Bakgrund

Rederi AB Gotland bedrev färjetrafik mellan fastlandet och Gotland. Bolaget hade terminaler bl.a. i Oskarshamn och Nynäshamn. Av bolagets omkring 60 tjänstemän var närmare 50 organiserade i HTF. För dessa gällde uppgörelsen mellan SAF och PTK om löner och allmänna anställningsvillkor jämte tjänstemannaavtalet mellan HAO och HTF.

I början av 1984 blev ett tiotal tjänstemän medlemmar i Handels. De hade tidigare varit anslutna till Hamnarbetsareförbundet. Några av dem hade dessförinnan tillhört HTF.

Mellan HAO och Handels har för tjänstemän som tillhör Handels hittills gällt den ordningen att parterna för varje ny avtalsperiod i fråga om det enskilda företaget träffar ett kollektivavtal, s.k. företagsavtal som upptar allmänna bestämmelser. De enskilda tjänstemännens lönevillkor bestäms sedan genom personlig lönesättning under medverkan av förbundet eller lokal företrädare inom förbundet.

Händelseförlopp

1. Den 5 mars 1984 hemställde Handels i brev till HAO om förhandlingar för att få till stånd kollektivavtal för förbundets medlemmar vid Gotlandsbolagets terminaler i Oskarshamn och Nynäshamn. Handels ville ha ett företagsavtal om allmänna anställningsvillkor enligt sedvanlig modell från den 1 april 1984.

2. Förhandlingarna ägde rum *den 14 juni 1984*. Handels yrkade - förutom ett företagsavtal - att månadslönerna för de berörda medlemmarna skulle höjas väsentligt. HAO godtog att ett företagsavtal upprättades men konstaterade samtidigt att vid bolaget tillämpade anställningsvillkor var resultatet av förhandlingar med HTF, varvid också beaktats yrkanden från Hamnarbetsareförbundet. Till de yrkanden som innebar ändring av gällande avtal vid bolaget sade HAO nej. Hit hörde yrkandet om höjning av månadslönerna. Handels förklarade att tjänstemannaavtalet vid bolaget inte omfattade förbundets medlemmar och att Handels med hänsyn till HAO:s ståndpunkter för närvarande inte önskade träffa något företagsavtal.

3. *Den 2 juli 1984* varslade Handels om arbetsnedläggelse för sina medlemmar och blockad från den 12 juli vid terminalerna i Oskarshamn och Nynäshamn.

4. Sedan HAO gjort invändning om fredsplikt väckte Handels talan mot HAO vid AD med yrkande att domstolen skulle förklara förbundet oförhindrat att vidta varslade stridsåtgärder. HAO hade hänvisat till ett av parterna den 18 april 1984 godkänt förslag till lösning av frågor i anledning av Handels förslag beträffande handläggning av tjänstemannafrågor för tjänstemän anslutna till förbundet och att fredsplikt i dessa frågor skulle råda till utgången av maj 1985. Handels anförde att man bara syftat till att få till stånd ett sedvanligt företagsavtal men inte ett

sådant generellt avtal som omfattades av arbetsgruppens uppdrag. AD förordnade interimistiskt i dom *den 12 juli 1984* nr 89 att fredsplikten i det av kommissionen framlagda och av parterna godkända förslaget gällde frågan att söka få till stånd ett riksavtal för de till Handels anslutna tjänstemännen men att förhandlingarna om ett företagsavtal vid Gotlandsbolaget förts oberoende av de centrala förhandlingarna och därför inte kunde anses ligga inom ramen för arbetsgruppens uppgift. De varslade stridsåtgärderna ansåg domstolen till följd härav inte ha inneburit påtryckningar för att åstadkomma ett riksavtal för tjänstemän.

5. *Den 12 juli 1984* förordnade Statens förlikningsmannaexpedition särskild förlikningsman att medla i avtalstvisten. Efter framställningar från förlikningsmannen medgav Handels anstånd med verkställighet av stridsåtgärderna till den 18 juli.

6. Förhandlingar ägde rum mellan parterna inför förlikningsmannen *den 15-17 juli 1984*. HAO framhöll att man var bunden av kollektivavtal med HTF. Gotlandsbolaget och HAO kunde sålunda inte vidta åtgärder som innebar kollektivavtalsbrott gentemot HTF. Härav följde att Handels krav på förändring av lönerna och på vissa förändringar av de allmänna anställningsvillkoren inte kunde godtas. Handels genmälde att man inte var bundet av något kollektivavtal med bolaget och att man enligt AD:s beslut varit i sin fulla rätt att varsla om stridsåtgärder. Då någon lösning av konflikten inte var möjlig förklarades förhandlingarna strandade den 17 juli på eftermiddagen.

7. *Den 18 juli 1984* satte Handels de varslade stridsåtgärderna i kraft.

8. *Den 20 juli 1984* tog Transports ordförande kontakt med förlikningsmannen och meddelade att Handels begärt sympatiåtgärder från Transports sida. Ordföranden framhöll att stridsåtgärder från Transport - och eventuellt också från Sjöfolksförbundet - skulle komma att helt lamslå sjötrafiken till och från Gotland. Transport hemställde att förlikningsmannen skyndsamt måtte undersöka alla möjligheter att nå en uppgörelse i avtalstvisten innan stridsåtgärderna utvidgades.

9. Förlikningsmannen hade under tiden *den 20-25 juli 1984* intensiva telefonöverläggningar med parterna och andra berörda i syfte att få en lösning till stånd av konflikten. I anslutning härtill kallades parterna till fortsatta förlikningsförhandlingar inför förlikningsmannen den 1 augusti 1984. Förhandlingarna skulle ha föregåtts av förhandlingar mellan HAO och HTF som enligt uppgift utsatts att äga rum.

10. Vid början av förhandlingarna inför förlikningsmannen *den 1 augusti 1984* meddelade arbetsgivarsidan att man träffat en uppgörelse med HTF och att man var beredd att erbjuda Handels en uppgörelse av samma innehåll. Förlikningsmannen framlade senare på dagen ett förslag i överensstämmelse med HAO:s erbjudande, som godtogs av båda parterna å ömse sidor. Samtidigt inställdes stridsåtgärderna.

5.31 Kommunal ./. Lidköpings Hamnterminal AB

Bakgrund

Mellan Kommunal och Transport gäller den i nr 28 presenterade överenskommelsen från 1978.

Sedan den 1 juli 1984 bedrivs hamn- och stuveriverksamheten i Lidköpings hamn av Lidköpings Hamnterminal AB. Bolaget ägs till hälften var av Lidköpings kommun och Erik Thun AB. Tidigare ansvarade hamnstyrelsen för hamnanläggning, hamnkranar, bogserbåtar etc. medan stuveriverksamheten sköttes av Vänerns Stuveri AB, dotterbolag till Erik Thun AB. Det nybildade bolaget köpte hamnkranarna, bogserbåtarna och liknande från kommunen och arrenderar hamnanläggningen. Bolaget arrenderar den tidigare stuveriverksamheten och spediti- och klareringsverksamhet i Lidköpings jämte Hönsäters hamn (Hällekis) som fram till dess bedrivits inom Erik Thun AB.

Kranförarna var organiserade i Kommunal som hade kollektivavtal med Lidköpings kommun. För stuveriverksamheten gällde kollektivavtal mellan SSF och Transport. Samtliga tidigare anställda inom de olika verksamheterna erbjöds anställning i det nybildade bolaget. Kranförarna skulle i fortsättningen omfattas av Transports avtal. Vid de MBL-förhandlingar som föregick bolagsbildningen framförde Kommunal att förbundet förutsatte att bolaget i vederbörlig ordning skulle teckna kollektivavtal med Kommunal för kranförarna.

Händelseförlopp

1. Den 24 juli 1984 föreslog Kommunal bolaget att kollektivavtal dem emellan skulle upprättas.

2. Vid årsskiftet 84/85 begärde de två kvarvarande kranförarna utträde ur Kommunal och skrev på inträdesansökningar till Transport.

3. Den 23 januari 1985 gjordes ny framställan av Kommunal till bolaget för att detta skulle underteckna tidigare översänt kollektivavtal.

4. Den 13 februari 1985 hemställde Kommunal i brev till Statens Förlikningsmannaxpedition att expeditionen skulle vidta nödvändiga åtgärder syftande till att kollektivavtal upprättades mellan förbundet och bolaget.

5.1 Vid det första förlikningssammanträdet inför förlikningsmannen i Skaraborgs län den 9 april 1985 framhöll Kommunal att oavsett kranförarna tillhörde Kommunal eller ej är det enligt 1978 års gränsavtal Kommunal som skall vara avtalsslutande part för dem. Kommunal ansåg att situationen i Lidköping var identisk med den i Göteborg där Kommunal träffat avtal med Göteborgs Hamn AB.

5.2 Bolaget och SSF framhöll att endast 10 procent av bolagets verksamhet kunde hänföras till hamnverksamheten. Situationen var alltså en annan än i Göteborg. Inom SAF/LO-området skall hamnarbetarna enligt bolaget och SSF tillhöra Transport när alla utför alla slags arbeten. I Göteborg var Kommunal och Transport ense om organisationstillhörig-

heten för de anställda. Beträffande Lidköping hade Transport förklarat sig inte kunna acceptera att avtal träffades med Kommunal. Att bolaget inte lämnat utlovat svar efter förhandling med Kommunal beredde på att SSF förklarat för bolaget att det inte ägde rätt att träffa avtal med Kommunal.

5.3 Transport som var representerade vid sammanträdet framhöll att gränsavtalet gällde kommunala hamnar. Det bygger på att det är kommunen som äger kranarna och att det är kommunal förvaltning. Så är inte fallet i Lidköping eftersom bolaget till 50 procent ägs av privata intressen. Bolaget äger hela verksamheten inklusive kranarna. Industrieförbundsprincipen borde därför gälla enligt Transport. Den principen fastslogs i Oxelösund och Otterbäcken och förhållandena är likartade i Lidköping. I Otterbäckens hamn, som ägs av Gullspåns kommun, är såväl stuveriarbetare som kranförare organiserade i Transport.

5.4 Varken Kommunal eller Transport avsåg att hänskjuta tvisten till landssekreteriatet. Förhandlingarna förklarades därefter ajournerade.

6. *Den 7 maj 1985* varslade Kommunal om arbetsnedläggelse och blockad vad avsåg kranförarnas arbetsuppgifter i Lidköpings hamn från den 20 maj 1985.

7. Vid fortsatta förhandlingar inför förlikningsmannen *den 13 maj 1985* mellan bolaget och Kommunal förklarades förhandlingarna strandade.

8. *Den 28 maj 1985* varslade Kommunal 12 kommuner kring Vänern och på Västkusten ner till Malmö som sympatiåtgärd om total arbetsnedläggelse och blockad vad avsåg hamnkranförarna i hamnarna.

9. Under tiden *30 maj - 4 juni 1985* hade förlikningsmannen underhandskontakter med samtliga inblandade parter.

10. *Den 5 juni 1985* sammanträdde LO-ledningen, Kommunal och Transport för att finna en lösning på tvisten. Samma dag meddelade LOs avtalssekreterare att den enda lösningen för närvarande var att träffa två avtal med bolaget som gällde till årets slut. SSF meddelade förlikningsmannen att förbundet accepterade att bolaget träffade avtal med Kommunal till utgången av 1985.

Senare samma dag meddelade bolaget och Kommunal förlikningsmannen att avtal dem emellan träffats. Kommunal återtog därefter samtliga varsel om arbetsnedläggelse och blockad.

10.2 En förutsättning för att stridsåtgärderna skulle avbrytas var vidare att en arbetsgrupp med företrädare för förbunden och LO tillsattes med uppgift att lösa gränsfrågorna i hamnarna mellan berörda förbund.

11.1 Den arbetsgrupp som bildades lade till landssekreteriatets möte i slutet av april 1986 fram ett förslag till lösning av gränstvisten i hamnarna mellan Transport och Kommunal.

Av gruppens förslag framgick att det så långt som möjligt skall vara endast ett avtal som gäller i hamnarna. Det synsättet måste i vart fall vara gällande i mindre hamnar. Om förhållandena är sådana att det fortfarande finns en förvaltning och ett bolag för hamn- respektive stuveriverksamheten kan separata avtal träffas för varje verksamhet.

12. De två kranförarnas övergång från Kommunal till Transport som skedde årsskiftet 84/85 föranledde Kommunal att inför arbetdomstolen stämma bolaget för föreningsrättskränkning. I dom AD nr 80 1986 kom domstolen fram till att Kommunal inte kunnat visa fog för sitt påstående att bolaget vidtagit åtgärder som skulle kunna ha haft till syfte att kränka de två kranförarnas föreningsrätt.

5.32 SAC ./. Ford Motor Company AB

Den 21 januari 1985 varslade Stor-Stockholms Metall- och Fabriksarbetsaretsyndikat Ford Motor Company AB i Stockholm om arbetsnedläggelse och blockad från och med den 1 februari 1985. Som orsak angavs att bolaget efter förhandlingar om upprättande av kollektivavtal rörande löne- och anställningsvillkor inte velat teckna kollektivavtal med organisationen. Arbetsnedläggelsen skulle omfatta tre anställda vid bolaget.

Den 22 januari 1985 förordnade statens förlikningsmannaexpedition en särskild förlikningsman att medla i tvisten. Vid förhandlingar inför förlikningsmannen den 31 januari vidhöll bolaget sin inställning att inte teckna avtal med hänvisning till att man hade kollektivavtal med Metall. Förlikningsförhandlingarna kunde inte hindra att konflikten trädde i kraft den 1 februari.

Förlikningsmannen följde utvecklingen genom underhandskontakter och kallade till nya förhandlingar den 7 och 11 mars 1985.

Sedan förlikningsmannen erfarit att frågan skulle tas upp till förhandlingar mellan respektive centrala parter ansåg denne att ytterligare förlikningsförhandlingar inte var aktuella.

5.33 Fabriks ./. Bengt Lundin AB

Bakgrund

Enligt LOs organisationsplan från 1966 skulle plastfabriker och plastvarufabriker tillhöra Fabriks organisations- och avtalsområde. Plastfabrikerna utgör såsom plasttillverkande en del av den kemiska industrin, och om deras organisationstillhörighet har inte rått någon diskussion. Inom den plastbearbetande industrin till vilken plastvarufabrikerna hör förekommer emellertid tillverkning av varuslag som är upptagna under andra förbunds organisationsområde, och här har gränstvister förekommit.

Gränsfrågorna har behandlats av olika kommittéer inom LO 1969 och 1976. 1969 års organisationskommitté ansåg i fråga om den plastbearbetande industrin att man måste återfalla på uttalandet i organisationsplanen att grundprinciperna bör vara en kombination av produktionsmetoder och huvudsaklighetsprincipen men att man vid tvister måste beakta också andra faktorer varvid materialslaget inte skulle få vara ensidigt styrande eller avgörande. 1976 års översynskommitté anslöt sig i huvudsak till denna uppfattning och tillade att vid förekommande gränstvister

gör angelägenheten av att kunna sammanhålla enhetliga avtalsområden och traditionell branschindelning och produktionsinriktning beaktas så att inte materialslaget alltför ensidigt avgör organisationstillhörigheten.

Bengt Lundin AB i Arvika tillverkar tryckta påsar och bärkassar av plast. Det framställer genom extrudering sin egen film som därefter trycks i sex- och åttafärgspressar innan den konverteras till påsar. Försäljningen är helt inriktad på detaljhandeln, främst livsmedelsaffärer.

Av bolagets totalt 69 kollektivanställda arbetar i tillverkningen sju med extrudering, medan 13 har hand om tryckning och klicétillverkning. Vid själva maskinerna sysselsätts 42 arbetstagare, av vilka 26 som mottagare utför den grafiska efterkontrollen av tryckhållning m.m. Övriga sju arbetar med lagerhantering, reparation och städning.

Bolaget är alltsedan sin tillkomst i början av 1970-talet medlem i GA. Det är därmed bundet av kollektivavtal mellan detta förbund och Grafiska.

Händelseförlopp

1. *Den 22 mars 1985* varslade Fabriks bolaget om arbetsnedläggelse den 30 mars, om inte bolaget dessförinnan träffat kollektivavtal med Fabriks för sin verksamhet i Arvika.

2. *Den 26 mars 1985* varslade Fabriks om sympatiåtgärder i form av tillförselblockad i fråga om ett antal företag som direkt eller indirekt levererade varor till bolaget. Varslet riktades till Allmänna gruppen för fem företag, till KFO för ett företag och direkt mot ett inte organiserat företag. Blockaden skulle träda i kraft den 3 april.

3. *Den 28 mars 1985* varslade Fabriks om utökade stridsåtgärder i form av tillförselblockader mot 27 företag anslutna till GA. Stridsåtgärderna innebar en vägran att leverera produkter - direkt eller indirekt - till dessa företag från 17 företag anslutna till Allmänna gruppen, från ett företag inom vardera SFO och KFO samt från ett icke organiserat företag. Åtgärderna skulle träda i kraft den 8 april.

4. *Den 29 mars 1985* ändrade Fabriks det den 26 mars utfärdade varslat till att gälla från den 6 april.

5. *Den 29 mars 1985* hölls förlikningsförhandlingar inför statens förlikningsman. De tillkom efter hemställan från GA. Vid förhandlingarna var representanter för bolaget, GA och Fabriks närvarande. På GAS begäran deltog även representanter från Grafiska och LOs handläggare av gränsfrågor.

5.1 Fabriks anförde att frågan om organisationstillhörigheten för de kollektivanställda vid bolaget avgjordes av LOs landssekreterariat i augusti 1983. Landssekreterariatet kom då efter utredning, bl.a. besök på arbetsplatsen, fram till att Fabriks skulle ha organisations- och förhandlingsrätten vid bolaget.

5.2 Bolaget framhöll att det ej fann den interna fackliga gränsdragningen sakligt riktig eftersom den grafiska vidareförädlingen är verksamhetens viktigaste del. Vidare att flera andra GA-företag hade motsvarande produktion även om de ej alltid extruderade filmen själva samt

att utvecklingen vid företaget hela tiden går mot en ökad tyngdpunkt för den grafiska delen. Förutom dessa argument ville bolagets ägare av personalpolitiska skäl ej gå emot de anställdas enstämmiga övilja mot att lämna sitt fackförbund genom att träffa avtal med Fabriks eller byta arbetsgivareorganisation. GA delade bolagets uppfattning.

5.3 Grafiska ansåg liksom bolaget att landssekretariatets beslut 1983 inte var sakligt riktigt. Förbundet gjorde den 26 mars 1985 en framställan till LO om omprövning av det tidigare beslutet angående avtalsrätten. Enligt förbundet är numera proportionellt flera anställda sysselsatta med rent grafiskt arbete än vid tidpunkten för LO:s ifrågavarande beslut. Vidare ansåg Grafiska att organisationsplanen inte är entydig beträffande den tillverkning som sker vid bolaget och hänvisade till uttalanden som 1976 års översynskommitté gjort i organisationsplanen.

5.4 Förhandlingarna resulterade i att Fabriks beslöt att uppskjuta ikraftträdandet av stridsåtgärderna.

6. Den 2 april 1985 meddelade Fabriks att de beslutat skjuta på ikraftträdandet av stridsåtgärderna till den 19 april.

7. Den 4 april 1985 återkallade Fabriks samtliga varsel om stridsåtgärder och därefter har förlikningsmannen inte ansett att någon fortsatt medverkan från hans sida varit motiverad.

8. Den 22 april 1985 meddelade Fabriks i skrivelse till LO att de inte fann anledning till en ny omprövning samt hemställde till LO att anmoda Grafiska att på sedvanligt sätt verka för en friktionsfri övergång.

9. Den 15 maj genomfördes ett sammanträde på LO med berörda förbund och LO varvid överenskomms att parterna förhandlingsvägen skulle söka upprätta ett samarbetsavtal för gränsfrågor.

10. I början av 1986 hade förbunden ömsesidigt meddelat LO att inget samarbetsavtal kunnat träffas. Grafiska begärde samtidigt en nyprövning av ärendet.

10.2 Vid ett sammanträde med representanter för LO och förbunden i april 1986 lade förbunden fram sina skäl för respektive emot en omprövning av landssekretariatets beslut i augusti 1983.

11.1 Den 28 april 1986 beslutade landssekretariatet att inte företa någon ny- eller omprövning av tidigare beslut, och uppmanade berörda förbund att på ett smidigt sätt verkställa avtals- och organisationsövergången till Fabriks enligt landssekretariatets beslut den 29 augusti 1983.

5.34 SJF ./ TA

Bakgrund

Det aktuella varslet om stridsåtgärder lades i en avtalstvist mellan SJF och TA. Tvistens bakgrund var emellertid en organisationstvist mellan SJF och SIF. Gränsdragningsfrågan om rätten att organisera journalister vid SR har varit aktuell mellan SJF och SIF sedan 1950-talet. Bägge förbunden vill organisera journalisterna, SJF som yrkesförbund och SIF som industriförbund. Förbunden har försökt lösa frågan genom för-

handlingar och de har träffat överenskommelser i frågan. Det är en överenskommelse från 1968 och ett gränsavtal från 1977.

Det som egentligen utlöst den aktuella tvisten var det förhållandet att SR från den 1 januari 1983 inträdde som medlem i TA. Det medförde att företagets kollektivavtal som gällde mellan SIF och Allmänna gruppen övertogs av TA. Avtalet omfattade även journalisterna vid SR. Fram till detta datum hade SJF varit TA:s enda motpart i avtal för journalister. SJF uppfattade det inträffade som ett intrång på sitt rekryteringsområde.

Med anledning av det inträffade upptog SIF och SJF diskussioner om organisationsrätten för journalister vid SR. På SJFs begäran deltog TCO-styrelsen i arbetet. Sedan den misslyckats med att hjälpa förbunden att göra upp tvisten i godo beslutade styrelsen i juni 1984 att SJF skulle organisera journalisterna vid SR. Förbunden uppmanades vidare att själva lösa samarbetsfrågor inom SR.

Då förbunden under hösten 1948 inte lyckades träffa någon överenskommelse i gränsfrågan kopplades TCOs styrelse in igen. SIF och SJF träffade i februari 1985, efter medverkan av TCO, ett avtal om organisations-, avtals- och samarbetsfrågor vid SR. Avtalet sades efter kort tid upp ensidigt av SIF under påstående att SJF inte följde avtalet.

I slutet av februari samma år träffade SIF och TA ett kollektivavtal för journalisterna vid SR vari parterna förband sig att acceptera de materiella innehåll som senare skulle komma att avtalas mellan PTK och SAF.

SJF reagerade med att skriva ett brev till de journalister vid SR som dittills varit dubbelorganiserade. I brevet upplyste SJF dem som i fortsättningen ville vara medlemmar i SJF om att de måste begära sitt utträde ur SIF.

SIF anmälde brevet till PTK för brott mot PTKs stadgar. I maj och juni fattade PTKs styrelse beslut i frågan. Det senare beslutet hänsköt SJF i enlighet med PTKs stadgar till prövning av skiljenämnd. Den utsedda skiljenämnden meddelade dom i frågan den 25 april 1986.

Händelseförlopp

SJF och TA hade inlett förhandlingar om ett kollektivavtal för SJF:s medlemmar vid SR.

1. *Den 15 april 1986* ansåg SJF i brev till TA att TA brutit de påbörjade förhandlingarna. I samma brev sade SJF upp samtliga gällande kollektivavtal med TA att upphöra den 23 april.

TA genmälde i brev samma dag att man begärt att överläggningar om kollektivavtal vid SR skulle föras gemensamt mellan, å ena sidan TA, samt å andra sidan SJF och SIF. TA förklarade att man fortfarande var angelägen att hålla sig neutral i den fackliga konflikt, som rådde mellan SJF och SIF.

2. *Den 17 april 1986* utfärdade SJF varsel om vissa stridsåtgärder, bl.a. strejk av redaktionella medarbetare vid fyra dagstidningar, Aktuellt och Rapportredaktionerna vid TV samt inom fyra regionala radiostationer med tillhörande lokala enheter. Stridsåtgärderna skulle träda i kraft den 24 april 1986.

3. *Den 20 april* utsågs en särskild förlikningsman att medla i tvisten.

4. *Den 21 april 1986* påbörjades förhandlingar i gränsfrågan mellan SIF och SJF under ledning av TCO-ordföranden. Några förlikningsförhandlingar pågick inte när förhandlingarna med TCO:s ordförande hölls. Dessa förhandlingar pågick fortfarande den 24 april, den dag då SJF:s varslade stridsåtgärder skulle lösas ut. SJF sköt, efter begäran från förlikningsmannen, på de varslade åtgärderna eftersom förhandlingarna inför TCO-ordföranden inte kunde slutföras den 24 april. Inför utsikterna att komma fram till en lösning på gränsfrågan meddelade SJF TA att varslet uppskötts till den 5 maj.

5. *Den 28 april 1986* träffade SJF och SIF gränsavtal och överenskomelse om avtals- och samverkansfrågor vid SR.

6. Sedan organisationsfrågan mellan SIF och SJF klarats av försökte förlikningsmannen få igång avtalsförhandlingarna mellan SJF och TA. TA ansåg, med hänvisning till att organisationsfrågan nu var löst att SJF skulle återkalla sitt varsel innan förhandlingarna upptogs på nytt. SJF ville under åberopande av TA:s tidigare vägran att träffa avtal med SJF om SR inte återta sitt varsel. Dessa procedurfrågor behandlades den 28, 29 och 30 april.

7. *Den 2 maj* träffade förlikningsmannen parterna på nytt. De beslöt att ajournera förhandlingarna till kl. 09.00 den 5 maj. Underförstått att SJF då i vart fall skulle skjuta på varslade stridsåtgärder så länge meningsfulla förhandlingar pågick. Senare samma dag återtog SJF sitt varsel och meddelade förlikningsmannen att parterna den 5 maj utan mellanhand skulle uppta förhandlingar om avtal rörande löner m.m. för SJF:s medlemmar vid SR.

8. *Den 7 maj 1986* träffade TA och SIF avtal för bl.a. de journalister som tillhörde SIF vid SR. *Den 15 maj* träffade slutligen TA och SJF avtal för SJF:s medlemmar anställda vid SR.

5.35 Kommunal ./.. Mälarterminalen, Köpings hamn

Bakgrund

Konfliktfrågan var densamma som i det tidigare beskrivna fallet från Göteborgs hamn.

Sedan *den 1 januari 1986* samordnades hamn- och stuveriverksamheten i Köpings hamn inom Mälarterminalen Köping AB. Tidigare bedrevs hamnverksamheten i Köping av hamnstyrelsen med kommunen som arbetsgivare för bl.a. hamnkranförarna. För dessa gällde Kommunals avtal med kommunen. Stuveriverksamheten bedrevs fram till den 1 januari 1986 av ett privat stuveribolag anslutet till SSF. Stuveriarbetarna arbetade under Transports avtal med SSF.

Den 23 april 1986 lämnade LO, Kommunal och Transport en gemensam rapport om en gränstvist mellan förbunden om hamnkranförarna.

Händelseförlopp

1. I slutet av 1986 inleddes överläggningar mellan samtliga berörda parter. Förhandlingar mellan SSF och Kommunal och Transport påbörjades i *januari 1987*. Förhandlingarna ajournerades i avvaktan på att landssekreteriatet skulle tolka rapporten från den 23 april 1986 för att ange vilket förbund som skulle ha avtalsrätten i Köpings hamn.

2. *Den 9 mars 1987* beslutade landssekreteriatet att Transport skulle ha rätten att teckna avtal för hamnkranförare och kranmaskinister i Köpings hamn. Motiveringen för beslutet är att delning av avtals- och organisationsrätten endast bör ske vid de allra största hamnarna där för verksamheten rationella och organisatoriska förutsättningar kan finnas att bedriva kranverksamheten skild från stuveriverksamheten.

3. *Den 4 maj 1987* träffade SSF och Transport en principöverenskommelse som innebar att kranförarna i Köping skulle erbjudas anställning i Mälarterminalen. Samma dag avböjde SSF Kommunals erbjudande om avtal med terminalbolaget.

4. *Den 5 juni 1987* varslade Kommunal terminalbolaget om strejk för 11 hamnkranförare. Samtidigt varslade Kommunal Köpings kommun om sympatiblockad av allt "kommunalt" arbete för Mälarterminalen. Fyra dagar senare varslade Kommunal samtliga kommuner med kommunal hamn om blockad av gods som normalt gick över Köping.

5. *Den 15 juni* trädde den varslade strejken i kraft och kranverksamheten stod stilla.

6. *Den 2 juli* krävde Transport att verksamheten i hamnen skulle återupptas och att arbetet skulle ske efter det avtal som fanns mellan förbundet och SSF.

7. *Den 20 juli* utbröt en av Kommunal varslad strejk bland hamnkranförarna i Göteborg och Oskarshamn.

8. *Den 6 augusti 1987* avbröt Kommunal samtliga stridsåtgärder. Någon förlikningsman hade ej varit förordnad under konflikten.

9. Under tiden konflikten pågick utfäste LOs ordförande att inga liknande tvister kommer att avgöras av landssekreteriatet innan kongressen 1991. De kommer i stället att hänskjutas till den pågående utredningen om LOs organisationsplan.

CHAPTER IV

1. The first part of the chapter is devoted to a general discussion of the principles of the theory of the function of the mind.
2. The second part of the chapter is devoted to a general discussion of the principles of the theory of the function of the mind.
3. The third part of the chapter is devoted to a general discussion of the principles of the theory of the function of the mind.
4. The fourth part of the chapter is devoted to a general discussion of the principles of the theory of the function of the mind.
5. The fifth part of the chapter is devoted to a general discussion of the principles of the theory of the function of the mind.
6. The sixth part of the chapter is devoted to a general discussion of the principles of the theory of the function of the mind.
7. The seventh part of the chapter is devoted to a general discussion of the principles of the theory of the function of the mind.
8. The eighth part of the chapter is devoted to a general discussion of the principles of the theory of the function of the mind.
9. The ninth part of the chapter is devoted to a general discussion of the principles of the theory of the function of the mind.
10. The tenth part of the chapter is devoted to a general discussion of the principles of the theory of the function of the mind.
11. The eleventh part of the chapter is devoted to a general discussion of the principles of the theory of the function of the mind.
12. The twelfth part of the chapter is devoted to a general discussion of the principles of the theory of the function of the mind.
13. The thirteenth part of the chapter is devoted to a general discussion of the principles of the theory of the function of the mind.
14. The fourteenth part of the chapter is devoted to a general discussion of the principles of the theory of the function of the mind.
15. The fifteenth part of the chapter is devoted to a general discussion of the principles of the theory of the function of the mind.
16. The sixteenth part of the chapter is devoted to a general discussion of the principles of the theory of the function of the mind.
17. The seventeenth part of the chapter is devoted to a general discussion of the principles of the theory of the function of the mind.
18. The eighteenth part of the chapter is devoted to a general discussion of the principles of the theory of the function of the mind.
19. The nineteenth part of the chapter is devoted to a general discussion of the principles of the theory of the function of the mind.
20. The twentieth part of the chapter is devoted to a general discussion of the principles of the theory of the function of the mind.

6 Förlikningsfall vid blockader mot mindre företag

6.1 Transport ./. Fangio Distributions AB, GÖTEBORG

Transport varslade den *9 september 1976* om blockad mot Fangio Distributions AB, Göteborg, för att bolaget vägrat underteckna hängavtal till åkeriavtalet mellan BA och Transport. Blockaden skulle träda i kraft den *11 oktober 1976*, men uppskov med ikraftträdandet utverkades tills vidare.

Förlikningssammanträde inför statens förlikningsman i Göteborg hölls den *22 juni 1977*.

Bolaget ville inte teckna avtal dels därför att ingen av de anställda (ca 20) var medlem i Transport och samtliga vägrat att gå in i detta förbund, dels därför att bolaget inte drev någon åkeri- eller transportrörelse.

Bolaget anförde vidare: Bolaget distribuerade brev, affärshandlingar o dyl. Det var alltså inte fråga om transport av gods. Trafikkort erfordras inte. De anställda använde bilarna som fortskaffningsmedel för sig själva och inte för godsbefordran. De var unga pojkar och flickor i 20-årsåldern och det skulle vara orimligt att utge lön till dem enligt ett avtal för långtradarchaufförer.

Parterna begärde anstånd för att undersöka avtalsförhållandena vid liknande företag.

Den *9 december 1977* meddelade Transport att förbundet inte fullföljde ärendet. Ärendet avskrevs.

6.2 Transport ./. Bussägaren Bo Lennart Johansson, Skövde

Transport varslade i en skrivelse, som inkom till förlikningsmannaexpeditionen den *20 december 1977* om arbetsnedläggelse och blockad fr o m den 3 januari 1978 hos bussägaren Bo Lennart Johansson i Skövde för att uppgörelse om kollektivavtal för bussbranschen inte kunnat träffas med honom.

Johansson hade två bussar med vilka han utförde skolskjutsar och beställningstrafik.

Statens förlikningsman i Skaraborgs län hade den 27 december 1977 kontakter med parterna. Transport uppgav att Johansson hade en person

anställd som var medlem i förbundet. Johansson framhöll att denne slutat sin anställning den 19 december och att han nu inte längre hade någon anställd. Han och hans fru skulle i fortsättningen själva köra bussarna. Johansson ville inte skriva på något avtal.

Blockaden trädde i kraft.

I skrivelse den 18 januari 1978 meddelade Transport att uppgörelse om kollektivavtal träffats, varför blockaden återkallades.

6.3 Byggnads ./. Strömberg & Andersson Rörledningsfirma AB, Helsingborg

Strömberg & Andersson, Rörledningsfirma AB, Helsingborg, drevs av tre personer, som alla var delägare i företaget och arbetade i detta. Byggnads begärde kollektivavtal, som skulle reglera förhållandena för två av delägarna, medan den tredje som chef skulle vara undantagen. Sedan bolaget vägrat godkänna ett sådant avtal varslade förbundet den 26 april 1978 om arbetsnedläggelse. Varslet utlöstes dock ej i avbidan på förnyade förhandlingar. Dessa ledde inte till resultat, varför statens förlikningsman i Malmöhus län kallade till förlikningssammanträde. Efter genomgång av arbetsuppgifter och övriga sakförhållanden rekommenderade förlikningsmannen bolaget att gå med på motsidans krav. Efter en veckas betänketid godtog bolaget denna lösning.

6.4 Metall ./. Folke Petterssons Bilaffär i Skellefteå AB, Kåge

Bolaget bedrev bilförsäljning och bilverkstadsrörelse som familjeföretag. Utöver familjemedlemmar hade man två anställda, en medlem i Metall och en oorganiserad.

Sedan företaget vägrat acceptera kollektivavtal med Metall varslade förbundet den 2 mars 1979 om arbetsnedläggelse och blockad fr o m den 15 mars.

Blockaden trädde i kraft vid angiven tidpunkt.

Senare friställdes den organiserade arbetstagaren p g a arbetsbrist.

Den 9 juli 1979 varslade Transport om sympatiåtgärd i form av blockad fr o m den 17 juli av alla transporter till och från företaget utförda av Scandinavian Motortransport AB, Södertälje, och C Hedéns Olje AB, Skellefteå.

Statens förlikningsman i Västerbottens län hade åtskilliga underhandskontakter med parterna alltifrån det första varslet. Förlikningssammanträde hölls den 19 september 1979 men resulterade inte i någon överenskommelse.

Den 17 december 1979 meddelade Metall att stridsåtgärderna hävts då företaget erhållit inträde i MAF.

6.5 Byggnads ./. Syd-Bygg, Endre Valkusz, Landskrona

Byggnads varslade den 11 oktober 1979 om blockad mot Endre Valkusz med firma Syd-BYgg, Endre Valkusz, Landskrona.

Förlikningssammanträde inför statens förlikningsman i Malmöhus län hölls den 23 oktober 1979.

Varslet avsåg blockad av ett villabygge som Valkusz åtagit sig på totalentreprenad och hade sin grund i att Valkusz vägrat teckna kollektivavtal.

Vid förlikningsförhandlingarna uppgav Valkusz att han icke hade några anställda men väl som underentreprenör för mureriarbetena anlitat en landsman som var egen företagare. Byggnads ansåg att denne måste betraktas som anställd och vidhöll kravet att Valkusz skulle teckna avtal, särskilt som han sporadiskt anlitat annan arbetskraft. Efter ingående diskussioner om relationerna mellan Valkusz och dennes landsman och sedan Byggnads anfört att man vid en MBL-förhandling ej skulle godtagit denne som underentreprenör, utbad sig Valkusz några dagars anstånd för att överväga frågan om tecknande av kollektivavtal. Sedan motparten gått med på att blockaden fick anstå i avbidan på besked från Valkusz avslutades förhandlingarna. Några dagar senare meddelade Byggnads att Valkusz undertecknat sedvanligt hängavtal för byggnadsindustrin.

6.6 Byggnads ./. Renoveringshuset Renhus AB, Malmö

Renoveringshuset Renhus AB, Malmö, bedrev rörelse under franchising-form, som bestod i att företaget såsom projektör och totalentreprenör åtog sig arbeten för fasadrenovering, tilläggsisolering m m. För marknadsföring och administrativa uppgifter hade företaget ett antal tjänstemän anställda. I övrigt bedrevs verksamheten i form av förmedling av materialköp och anlitande av särskilda underentreprenörer för arbetenas utförande.

Sedan företaget åtagit sig svara för visst fasadrenoveringsarbete i Helsingborg begärde den lokala avdelningen av Byggnads att företaget skulle teckna kollektivavtal med förbundet. Detta vägrade företaget och uppgav som skäl att företaget - som var anslutet till Allmänna Gruppen för sina tjänstemän - ej själv sysslade med byggnadsarbete. Byggnads varslade den 25 oktober 1979 om blockad mot företaget fr o m den 6 november 1979. Uppskov utverkades till den 30 november. Företaget begärde förlikningsmannens medverkan för förhandlingar i tvistefrågan. Vid förlikningssammanträde inför statens förlikningsman i Malmöhus län den 14 november 1979 diskuterades ingående företagets organisatoriska uppbyggnad och dess relationer till anlitande underentreprenörer. Under förhandlingarnas gång föreslog förlikningsmannen att tvisten skulle lösas genom att företaget åtog sig att följa en såsom bilaga till riksavtalet för byggnadsindustrin hörande branschöverenskommelse rörande tillämpningen av MBL § 38, varigenom företaget skulle garantera att av

företaget anlidade underentreprenörer var bundna av byggnadsavtalet. Företaget accepterade detta förslag, medan arbetstagarparten hävdade att ett kollektivavtal mellan parterna måste föreligga för att ifrågavarande branschöverenskommelse skulle få tillämpning. För att parterna skulle få tillfälle att ytterligare överväga avtalsfrågan ajournerades förhandlingarna till den 30 november 1979. Några dagar dessförinnan meddelades från företaget att man accepterade motsidans krav om tecknande av sedvanligt hängavtal till riksavtalet för byggnadsindustrin.

6.7 Hotell- och Restaurang ./. AB 7:ans Gatukök, Göteborg

Hotell- och Restaurang varslade den 12 mars 1980 om stridsåtgärder vid AB 7:ans Gatukök, Göteborg, för att innehavaren vägrat underteckna för branschen gällande kollektivavtal. Konflikten skulle träda i kraft den 25 mars 1980.

Sedan uppskov med ikraftträdandet utverkats hölls förlikningssammanträde inför statens förlikningsman i Göteborg den 11 april 1980.

Från bolagets sida anfördes att samtliga i bolaget verksamma, ca 15, gemensamt drev rörelsen och måste anses som ägare. Ingen var ansluten till förbundet och samtliga var överens om att något kollektivavtal inte skulle undertecknas. Om avtalets bestämmelser skulle tillämpas skulle gatuköket inte kunna fortsätta mer än någon vecka. Enbart hyran för lokalen uppgick till 300 000 kr/år. Om bolaget tvingades lägga ner rörelsen var det inga svårigheter för hyresvärden att hyra ut lokalen till någon utlänning som skulle komma att fortsätta rörelsen.

Fackförbundet ansåg sig inte kunna avstå från kravet på kollektivavtal och begärde att ärendet skulle få vila i avbidan på att förbundet tog kontakt med de anställda för att undersöka förhållandena.

Den 9 december 1980 meddelade förbundet till förlikningsmannen att samtliga i Gatuköket nu arbetande förklarat att de ansåg sig vara delägare i bolaget samt att parterna träffat den överenskommelsen att om någon person anställdes i bolaget skulle detta omedelbart underteckna kollektivavtal.

6.8 Hotell- och Restaurang ./. Kullakrogen, Helsingborg

Hotell- och Restaurang varslade den 25 september 1980 om stridsåtgärder vid Kullakrogen, Helsingborg, för att innehavaren vägrat underteckna för branschen gällande kollektivavtal. Åtgärderna skulle träda i kraft den 9 oktober 1980.

Kullakrogen framhöll att firman var ett familjeföretag med tre utomstående deltidsanställda, varav ingen var fackansluten. Företaget betalade avtalsenliga löner och försäkringspremier till AMF. Alla var nöjda med detta och ville inte ha någon ändring.

Från förbundets sida upplystes att bland de anställda fanns en medlem som nyligen begärt utträde ur förbundet.

Förhandlingssammanträde inför statens förlikningsman i Malmöhus län hölls den 8 oktober 1980. Efter att ha erhållit betänketid meddelade företaget dagen därpå att man skulle söka medlemskap i SAF. Förbundet uppsköt ikraftträdandet av stridsåtgärderna.

Den 22 oktober meddelade förbundet till förlikningsmannen att eftersom företaget nu gått in i SAF var frågan löst och varslet återkallat.

6.9 Byggnads ./. Byggnads AB Rolf Edvardsson, Huskvarna

Byggnads varslade den 26 november 1980 om arbetsnedläggelse fr o m den 9 december 1980 vid Byggnads AB Rolf Edvardsson, Huskvarna, som bedrev nybyggnads- och reparationsarbete och hade 6 anställda. Bolaget hade vägrat att teckna kollektivavtal med förbundet.

En sedermera varslad blockad från Byggnads mot bolaget trädde i kraft den 22 december 1980.

I skrivelse till förlikningsmannaexpeditionen den 9 mars 1983 hemställde förbundet om ett förlikningssammanträde. Genom att företaget nu erhållit ett större byggprojekt ansåg förbundet att möjlighet kunde finnas att nå en uppgörelse.

Den 19 april 1983 varslade Byggnads om sympatiblockad fr o m den 9 maj 1983 mot AB Knut Svenssons Rör, Huskvarna, avseende av detta företag utförda arbeten hos Edvardsson.

Den 21 april 1983 varslade även Elektrikerförbundet om sympatiblockad fr o m den 9 maj 1983 mot Vanadis El AB, Jönköping, avseende arbete som detta företag utförde hos Edvardsson.

Förlikningssammanträde inför statens förlikningsman i Jönköpings län ägde rum den 5 maj 1983.

Byggnads hävdade att man önskade avtal med alla arbetsgivare som utförde arbeten inom förbundets intresseområde.

Bolaget ville inte träffa kollektivavtal så länge inte någon av arbetstargarna var medlem i Byggnads. De anställda hade en avog inställning till detta förbund. Efter sammanträden med SAC:s ombudsman hade de gått in i SAC. Företaget hade den 5 april 1983 tecknat kollektivavtal med Jönköpings lokala samorganisation (LS) av SAC.

Förlikningsmannen rekommenderade företaget att överväga att ansöka om inträde i arbetsgivarorganisation.

Den 18 augusti 1983 erhöll företaget medlemskap i Byggmästarnas Länsförening för Jönköpings län. Med anledning härav återkallades samtliga blockadåtgärder mot företaget.

6.10 Handels ./. GEKÅS Lagerförsäljning, Ullared

Den 27 oktober 1981 varslade Handels avd 3 Ge-Kås Lagerförsäljning Göran Karlsson AB i Ullared om blockad mot nyanställning och bojkott av företagets varor. Stridsåtgärderna som hade sin grund i att företaget

vägrat träffa kollektivavtal med avdelningen skulle träda i kraft den 11 november. Företaget hade ca 150 anställda. Huruvida bland dessa fanns någon eller några som var medlemmar i Handels har inte kunnat klart fastställas. Något varsel om arbetsinställelse lades aldrig. Vid företaget fanns en personalförening, Ge-Kås personalförening, som bestämt motsatte sig att företaget träffade avtal med Handels. I olika uttalanden framhöll föreningen att stridsåtgärderna riktades i lika hög grad mot de anställda, företrädare av personalföreningen, som mot arbetsgivaren.

Förlikningsförhandlingar inför särskild förordnad förlikningsman hölls den 18 november 1981 men strandade samma dag varvid stridsåtgärderna trädde i kraft.

Konflikten blev mycket långvarig och omfattande. Stridsåtgärderna kom att beröra över 100 företag. Ett flertal LO-förbund varslade om och vidtog sympatiåtgärder:

Transport:

a) blockad av transporter till och från företaget samt av all hantering av företagets gods med början den 26 november 1981 (avseende 42 företag) och därefter vid ett flertal tillfällen utökad med ytterligare företag

b) blockad av all försäljning och påfyllning av drivmedel samt av alla transporter av drivmedel till företaget, ävensom av all hantering av företagets gods vid vissa flygplatser och hamnar med början den 8 december 1981

c) blockad av all försäljning och påfyllning av eldningsolja och fossila bränslen samt av alla transporter härav till företaget med början den 12 december 1981.

Grafiska:

blockad omfattande reklam- och annonsblad, blankett- och emballagematerial samt övrigt grafiskt producerat material som kan ha beröring med verksamheten vid Ge-Kås med början den 1 februari 1982.

Byggnads:

blockad mot vissa företag som utför byggnadsarbeten vid Ge-Kås med början den 11 februari 1982 (senare utvidgat).

Livs:

blockad mot leveranser av drycker och livsmedelsprodukter till Ge-Kås personalmatsal med början i mars resp april 1982.

SF:

blockad av utlämning och leverans av gods till företaget vid samtliga utlämningsställen vid SJ med början den 4 december 1981 samt alla transporter utförda av GDG Biltrafik AB till och från företaget samt av all hantering av företagets gods med början den 7 december 1984 (senare utökad med SJ:s busstrafik).

Beklädnads:

blockad av leveranser till Ge-Kås Lagerförsäljning avseende vissa företag med början december 1981 (senare utvidgat till ytterligare företag).

Fabriks:

blockad avseende vissa materialbeställningar för byggnadsarbete från Ge-Kås till AB Strängbetong med början i januari 1982 samt avseende tillverkning och transport av varor för leverans till Ge-Kås med början i februari 1982.

Även Handels vidtog stridsåtgärder mot vissa företag som hade affärsförbindelser med Ge-Kås.

Förlikningsförhandlingar hölls även den 28 december 1981 men ledde inte till någon överenskommelse.

Företaget vägrade att teckna kollektivavtal under åberopande av "principiella" skäl samt med hänvisning till ett under pågående stridsåtgärder tecknat avtal med företagets personalförening.

Förlikningsförhandlingar fördes den 7 april, den 4 maj och den 3 november 1982. Vid sistnämnda förhandling enades parterna om följande uppgörelse:

Göran Karlsson förklarade, att Ge-Kås Lagerförsäljning, Göran Karlsson AB, Ullared, från och med den 4 november 1982 skulle vid varje särskilt tillfälle tillämpa det mellan HAO och Handels gällande riksavtalet för butiks- och kontorspersonal samt lagerpersonal och chaufförer inom detaljhandeln jämte därtill hörande protokollsanteckningar med det tillägget, att arbetsgivaren skall tillhandahålla all personal lämpliga överdragskläder jämte fri tvätt av dessa.

6.11 Transport ./. Sperrings Kiosk och Bensin, Stöde

Alf Sperring hade en kioskrörelse i Stöde. Till denna hörde två bensinpumpar. Rörelsen var ett rent familjeföretag som drevs av Sperring, hans hustru och tre barn.

Transport varslade den 10 november 1981 om arbetsnedläggelse och blockad från den 7 december 1981 vid Sperrings kiosk & bensin för att företaget vägrat teckna kollektivavtal.

Statens förlikningsman i länet hade ett stort antal underhandskontakter med parterna.

Sperring förklarade att han om han hade någon anställd givetvis skulle teckna kollektivavtal men att han som situationen var inte såg någon anledning att göra detta. Han hade ingen anställd, hade aldrig haft någon och räknade inte med att få någon.

Transport förklarade att man krävde avtal med alla företag inom sitt avtalsområde oavsett om de för tillfället hade någon anställd eller ej. Man kunde aldrig kontrollera om vederbörande verkligen tecknade avtal den dag han anställde någon. Transports ombudsman fann Sperrings vägran att teckna avtal svårförståelig eftersom det i praktiken inte skulle medföra några förändringar av verksamheten. Enda tillkommande kostnad var tecknande av en beredskapsförsäkring för ca 250 kr per år.

Stridsåtgärderna, som medförde att bensinleveranserna till företaget stoppades och därmed dess bensinförsäljning, blev nära 14 månader

lång. Konflikten togs bl a upp i riksdagen. En taxiförare från Sundsvall hungerstrejkade liggande under bar himmel framför pumparna några dygn.

I slutet av *januari 1983* löstes konflikten vid en överläggning mellan Sperring, Transports ombudsman och en tredje person, egenföretagare i Sundsvall, som personligen kände de inblandade.

Innehållet i uppgörelsen har inte offentliggjorts. Den 1 februari meddelade ombudsmannen till förlikningsmannen att Sperring skrivit på en överenskommelse och att ärendet kunde avskrivas som förlikt.

6.12 Lantarbetareförbundet ./ Christer von Post, Rockelstads säteri, Sparreholm

Den 3 *maj 1982* varslade Lantarbetareförbundet om arbetsnedläggelse och nyanställningsblockad mot Christer von Post, Rockelstads säteri, Sparreholm, under motivering att överenskommelse inte kunnat träffas om godkännande och tillämpning av kollektivavtal vid jordbruket. Stridsåtgärderna skulle träda i kraft den 12 *maj 1982*.

Statens förlikningsman i Södermanlands län förordnades att medla i tvisten och tog underhandskontakter med parterna. En av de fem anställda hade varit medlem i Lantarbetareförbundet men ansökt om utträde. Positionerna var mycket låsta och några förutsättningar att hindra att den varslade blockaden trädde i kraft förelåg inte.

Under den långa tid konflikten kom att pågå - över ett år - hölls ett flertal förlikningssammanträden och togs en mängd ytterligare underhandskontakter.

De skäl säteriet från början anförde för sin vägran att teckna avtal var av ekonomisk natur och gällde dels kostnaderna för AMF-försäkringarna (man ansåg sig ha tillräckliga försäkringar till lägre kostnad i annan form), dels ungdomslönerna som skulle komma att gälla för praktikanter som anställdes under sommaren. Konflikten utvecklades senare till i första hand en strid om principer.

Ingen av de fem anställda ville till en början vara medlem i Lantarbetareförbundet. Säteriet avvisade för sin del möjligheten att ansluta sig till SLA.

Den 18 *maj 1982* varslade Livs om sympatiblockad omfattande alla transporter och mottagning av mjölk från säteriet fr o m den 26 *maj*. Varslet återkallades dock innan blockaden trätt i kraft under hänvisning till den mellan LAF och Livs gällande skyddsöverenskommelsen beträffande arbetsuppgifter med mjölkkråvara.

Handels varslade den 25 *maj* Lantmännen i Sörmland Ek För om sympatiblockad fr o m den 3 *juni*, innebärande förbud för samtliga anställda att ta befattning med leveranser från och försäljning till Rockelstad.

Den 1 *juni 1982* varslade Livs om sympatiblockad fr.o.m den 8 *juni* avseende transport, mottagning och slakt av djur från Rockelstad vid Farmeks anläggningar i Örebro, Västerås, Nyköping, Linköping, Vim-

merby, Borlänge, Visby, Stockholm och Uppsala samt vid Gällersta slakteri AB. Den 14 juli utvidgades blockaden att omfatta alla intransporter av djur och allt arbete med uppslaktade djur som utförs av Sjöqvist & Eriksson AB, Johanneshov.

Den 22 november 1982 varslade Transport om sympatiblockad från och med den 1 december mot ett åkeri i Katrineholm avseende alla transporter till och från Rockelstad och all hantering av gårdens gods.

Den 8 december 1982 varslade Livs om sympatiblockad mot en kreaturshandlare i Alunda avseende intransport, mottagning och uppslaktning av djur från Rockelstad. Förbundets tidigare varsel till slakterier utvidgades den 20 december till bl.a. ett antal slakterier i Småland.

Från och med den 27 december 1982 utvidgades Handels sympatiblockad att omfatta leveranser av spannmål, foder och övriga förnödenheter till Rockelstad från ett antal företag i Syd- och Västsverige.

Sammanträden inför förlikningsmannen ägde rum den 27 maj, 1 juni, 22 september, 25 oktober och 29 oktober 1982 men någon överenskommelse mellan parterna kunde inte uppnås.

Under konflikten hade Lantarbetareförbundet blockadvakter vid tillfartsvägarna till godset, från och med september 1982 dygnet runt. Effekten blev dock begränsad. Leveranserna till och från godset fortsatte med hjälp av egna företagare, gårdar i trakten m fl, ofta nattetid.

Ovannämnda sympatiblockad mot en kreaturshandlare föranleddes av att denne köpt 20 djur vid gården som i en nattlig transport kunde skickas till slakt.

Med verkan från och med den 1 februari 1983 övertogs driften av Rockelstad av ett för ändamålet bildat kommanditbolag, Rockelstads Lantbruk KB, med makarna von Post samt tre av de fem lantarbetarna som delägare. Lantarbetareförbundets begäran om kollektivavtal riktades nu mot detta bolag, liksom förbundets stridsåtgärder och övriga förbunds sympatiåtgärder.

Den 15 februari 1983 tecknades kollektivavtal mellan Kommanditbolaget och Lantarbetareförbundet. Stridsåtgärderna mot bolaget upphörde därmed. En av de anställda hade under konflikten blivit medlem i Lantarbetareförbundet. I skrivelse till förlikningsmannen den 18 februari 1983 meddelade Lantarbetareförbundet att blockaden mot Helene och Christer von Post kvarstod tills vidare eftersom medlemmen var anställd av dem. Först den 22 september 1983 meddelade förbundet att stridsåtgärderna återkallats när Rockelstad Lantbruk KB anställt den personal som fanns vid gården. Motsvarande gällde sympatiåtgärderna.

6.13 Elektrikerförbundet ./. Relectric Service AB, Stockholm

Elektrikerförbundet, avdelning 1, varslade den 4 oktober 1982 om blockad mot Relectric Service AB, Stockholm, med anledning av företagets vägran att teckna kollektivavtal.

Företaget som i huvudsak sysslade med garantiservice hade bland sina

kunder de stora varuhusen och elaffärerna i Stockholm. Antalet anställda uppgick till 10.

Förlikningsförhandlingar inför statens förlikningsman i Stockholms län ägde rum den 14 oktober.

Elektrikerförbundet framhöll att man hade en medlem bland de anställda vid företaget. Om kollektivavtal, riksavtalet, blev gällande skulle detta enligt förbundets tolkning medföra en väsentlig höjning av medlemmens lön. Företaget anförde att ingen av de övriga anställda önskade vara medlem i fackföreningen. För övrigt var förbundets medlem – liksom en del av de övriga anställda – praktikant och som sådan ej underkastad avtalets lönebestämmelser. Elektrikerförbundet uppgav att vederbörande slutat gymnasieskolan och därför ej kunde betraktas som praktikant. Arbetsgivaren hävdade att han i så fall vilseletts vid anställningen.

Vid förlikningsförhandlingen var positionerna mycket låsta och någon uppgörelse kunde ej nås. Påföljande dag meddelade bolaget att den ifrågavarande arbetstagaren på egen begäran lämnat sin anställning. Elektrikerförbundet bestred att entledigandet skett på egen begäran.

Blockaden trädde i kraft den 15 oktober 1982.

Den 28 oktober varslade Elektrikerförbundet om sympatiblockad mot J S Saba AB, dåvarande ägare till bl.a. Åhléns–Tempo–Nordiska kompaniet, med anledning av att dessa varuhus anlitat Relectric Service trots blockaden. Sympatiblockaden omfattade samtliga elektriker anställda vid J S Saba med dotterbolag och skulle träda i kraft den 5 november 1982.

Sedan J S Saba AB i skrivelse till Elektrikerförbundet den 2 november försäkrat att bolaget jämte dotterbolag inte skulle anlita Relectric Service och inte heller låta annan överta de arbetsuppgifter som utförts av detta företag uppsköt förbundet ikraftträdandet av sympatiblockaden ehuru varslet låg kvar.

Den 3 november 1982 träffades uppgörelse vid förhandlingar mellan parterna utan medverkan av förlikningsman men med deltagande av förbundsjurist från HAO. Företaget gick in som medlem i HAO och kollektivavtalet blev därmed gällande. Dessutom skulle företaget betala ett skadestånd på 50 000 kr att fördelas mellan Elektrikerförbundet och dess medlem.

Giltigheten av utfästelsen att betala skadestånd blev senare föremål för prövning i arbetsdomstolen, 1983 nr 141.

6.14 Målarettan ./. Gamla Stans Måleri, Stockholm

Den 28 november 1983 varslade Målarettan om blockad mot Gamla Stans Måleri, Målaremästare Lars Isaxon, Stockholm, för att företaget vägrat underteckna och tillämpa kollektivavtal för måleriyrket.

Den 8 december 1983 ägde förlikningsförhandlingar rum inför statens förlikningsman i Stockholms län.

Isaxon, som arbetat som målare i 17 år, hade i tre år drivit Gamla Stans Måleri, som var ett enmansföretag, registrerad hos länsstyrelsen. Målarettan uppgav att man på en av Isaxons arbetsplatser påträffat ytterligare

en målare som man uppfattade som i praktiken anställd av Gamla Stans Måleri. Isaxon genmälde att denne också registrerat ett eget enskilt företag i måleribranschen och att han och Isaxon delade på större arbeten och tog hälften var av inkomsterna. En av dem var underentreprenör. Målarettan bestred att det skulle förhålla sig så. Systemet tillämpas enligt Målarettan för att slippa semesteravgifter och andra avgifter (arbetsmarknadsavgifter, försäkringar). Avdelningen framhöll samtidigt att man skulle kräva avtal även om Isaxon var helt ensam. I en tidningsartikel (DN 3 december 1983) skildrade andra egenföretagare inom måleriet situationen sålunda: "Det är ont om jobb för målare. Enmansföretagen som inte dras med dyra administrationskostnader kan lämna lägre anbud på jobben. De stora företagen hänger inte med. Det ligger därför både i fackets och de stora målarmästarnas intresse att utestänga enmansföretagen".

Isaxon framhöll att han alltid betalat skatt och moms vilket Målarettan ej bestred.

Som skäl för att inte skriva på avtalet anförde Isaxon att han i så fall skulle bli bunden bl.a. av dess paragraf 6 enligt vilken han måste begära tillstånd för alla uppdrag av storleksordning över ca 4 000 kr. Dessutom skulle han drabbas av olika avgifter.

Någon uppgörelse kunde ej nås vid förlikningsförhandlingen.

Den 8 december 1983 meddelade Målarettan att blockaden trädde i kraft och omfattade Gamla Stans Måleri, Lars Isaxon, och alla hans arbetsplatser. Blockaden kvarstod oavsett vem som övertog arbetena. Bestämningen "alla hans arbetsplatser" avsåg alltså även målare på samma arbetsplats men anställda av måleriföretag med kollektivavtal. Denna form av stridsåtgärd är vanlig inom branschen.

Twisten löstes först den 24 april 1984. Isaxon arbetade då med specialarbeten, marmoreringar, på nybyggnationen av Stockholm Plaza Hotel. Inför situationen att alla målningsarbeten vid hotellbygget annars skulle stoppas accepterade Isaxon avtalet.

Anm I den ovannämnda DN-artikeln återges en uppgift från Målarettan att det i Stockholmsområdet finns ca 1 500 ensamföretag eller ensamopererande målare. Av dessa har ca 900 skrivit på ett hängavtal med målerifacket.

Källförteckning

Hadenius Axel: En studie av Landsorganisationen i Sverige. Stockholm 1976.

LO: 1981 års organisationsplan. Jönköping 1982.

TCO: Förbundsstruktur och samverkansformer. Rapport från TCOs styrelse. Kongresstryck nr 10 1982. Stockholm 1981.

TCO: SALF-TCO en översikt utarbetad inom TCOs kansli. Stockholm 1979.

TCO och SALF: På väg mot en enad tjänstemannarörelse. Stockholm 1970.

SALF: Självständighet och Samarbete. 1982.

PTK: Organisationen 83.

PTK: Översynsutredning 1987; överväganden och förslag.

SACO/SR: Historieboken.

Klassifizierung

Hochschule (Hochschule für Technik und Wirtschaft) - Berlin

1978

Lehrstuhl für Wirtschaftsinformatik (Lehrstuhl für)

IT-Systeme (Lehrstuhl für Wirtschaftsinformatik - Berlin)

Lehrstuhl für Wirtschaftsinformatik (Lehrstuhl für)

IT-Systeme (Lehrstuhl für Wirtschaftsinformatik - Berlin)

1978

IT-Systeme (Lehrstuhl für Wirtschaftsinformatik - Berlin)

1978

IT-Systeme (Lehrstuhl für Wirtschaftsinformatik - Berlin)

IT-Systeme (Lehrstuhl für Wirtschaftsinformatik - Berlin)

IT-Systeme (Lehrstuhl für Wirtschaftsinformatik - Berlin)

IT-Systeme (Lehrstuhl für Wirtschaftsinformatik - Berlin)

Bilaga 1

Frågeformulär till centralorganisationerna inför överläggning med konfliktutredningen

1. *Organisations- och gränsfrågor*
 - 1.1 Är Er organisationsstruktur ändamålsenlig för nuvarande förhållanden på arbetsmarknaden?
 - 1.2 Behöver organisationsuppbyggnaden förändras för att bättre passa till framtida situationer?
 - 1.3 Fungerar de konfliktlösningsmetoder som finns upptagna i organisationsplaner och stadgar tillfredsställande?
 - 1.4 Har Er organisation haft gränstvister som är av intresse från principiell synpunkt? Om så är fallet vilka har orsakerna varit, och skulle de ha kunnat förebyggas?
 - 1.5 Kan konfliktlösningsmetoderna utvecklas, exempelvis i form av samarbetsorgan mellan förbund inom en och samma centralorganisation som överlappar varandra, mellan förbund från olika centralorganisationer eller olika förbund för offentliganställda som har motsvarande problem?
 - 1.6 Har LO-TCO-kommittén fungerat tillfredsställande?
 - 1.7 Finns det behov av en TCO-SACO/SR-kommitté eller en LO-SACO/SR-kommitté?
 - 1.8 Är det bra med skiljedom i gränstvister?
 - 1.9 Andra problem av intresse?
2. *Blockader mot småföretag*
 - 2.1 Vilka synpunkter kan anläggas på blockader som riktas mot familjeföretag utan andra anställda än nära anförvanter?
 - 2.2 Vilka synpunkter kan anläggas på blockader som riktas mot företag som bara har oorganiserad arbetskraft?

Förklaringskraft

centrala organisatoriska

övergångning med kapital

1. Övergångning med kapital

1.1 A) B) Övergångning med kapital
tillstånd för övergångning

1.2 B) C) Övergångning med kapital
tillstånd för övergångning

1.3 Föregående Övergångning med kapital
tillstånd för övergångning

1.4 Här är Övergångning med kapital
tillstånd för övergångning

1.5 Kan Övergångning med kapital
tillstånd för övergångning

1.6 Här är Övergångning med kapital
tillstånd för övergångning

1.7 Här är Övergångning med kapital
tillstånd för övergångning

1.8 Här är Övergångning med kapital
tillstånd för övergångning

1.9 Här är Övergångning med kapital
tillstånd för övergångning

1.10 Här är Övergångning med kapital
tillstånd för övergångning

Bilaga 2

Frågeformulär till förbunden inför överläggning med konfliktutredningen

1. *Organisations- och gränsfrågor*
 - 1.1 Organiserar förbundet de medlemmar som förbundet enligt tradition, organisationsplan och avtal vill och kan organisera?
 - 1.2 Vilka grundläggande motiv och kriterier är avgörande för att förbundet skall uppta nya grupper anställda som medlemmar från arbetsplatser där förbundet tidigare inte varit representerade eller omvänt medge överföring av en grupp medlemmar till ett annat förbund, t.ex. vid organisationsförändringar på arbetsgivarsidan?
 - 1.3 Med vilka LO-, TCO-, SACO/SR- och övriga förbund har förbundet gränsavtal?
 - 1.4 Hur löser förbundet företrädesvis uppkomna tvister med förbund från a) samma centralorganisation, b) annan centralorganisation och c) utan centralorganisation?
 - 1.5 Är förbundet tillsammans med andra förbund med i någon kommitté eller nämnd som behandlar organisations- eller gränsfrågor?
 - 1.6 Har LO-TCO-kommittén haft någon betydelse för förbundet? Finns det behov av fler liknande kommittéer?
 - 1.7 Vad anser förbundet om skiljenämnds förfarande som konfliktlösningsmetod i organisationstvister?
 - 1.8 Hur ser förbundet på den framtida organisationsutvecklingen, kan nya gränsproblem skönjas i dagsläget?
2. *Blockader mot småföretag*
 - 2.1 Vilka synpunkter kan anläggas på blockader som riktas mot familjeföretag utan andra anställda än nära anförvanter?
 - 2.2 Vilka synpunkter kan anläggas på blockader som riktas mot företag som bara har oorganiserad arbetskraft?

Statens offentliga utredningar 1988

Kronologisk förteckning

1. Översyn av utlänningslagstiftningen. A.
 2. Kortare väntan. A.
 3. Arbetsolycka — "olycka" eller arbetsmiljöbrott? A.
 4. Kunskapsöverföring genom företagsutveckling. UD.
 5. Utgått.
 6. Provnings och kontroll i internationell samverkan. I.
 7. Frihet från ansvar. Ju.
 8. En ny skyddslag. Fö.
 9. Sverigeinformation och kultursamarbete. UD.
 10. Rätt adress. Fi.
 11. Öppenhet och minne. U.
 12. Civil personal i försvaret. Fö.
 13. Handel med optioner och terminer. Fi.
 14. Översyn av bostadsrättslagen. Bo.
 15. Medborgarkommissionens rapport om svensk vapenexport. SB.
 16. SÄPO — Säkerhetspolisens inriktning och organisation. Ju.
 17. Reklamskatten. Fi.
 18. Rapport av den parlamentariska kommissionen med anledning av mordet på Olof Palme. Ju.
 19. U-lands- och biståndsinformation. UD.
 20. En förändrad ansvarsfördelning och styrning på skolområdet. U.
 21. Ny taxeringslag — Reformerad skatteprocess. Del 1. Fi.
 22. Ny taxeringslag — Reformerad skatteprocess. Del 2. Fi.
 23. SHIESTA — Ett internationellt institut för värdering av miljöriktig teknik. UD.
 24. Lotteri i radio och TV. U.
 25. Förnyelse och utveckling. C.
 26. Frikommunförsöket. C.
 27. Lönegarantin och förmånsrättsordningen — om lönegarantins betydelse för det ökade antalet företagskonkurser. A.
 28. Videovåld II — förslag till åtgärder. U.
 29. Förnyelse av kreditmarknaden. Fi.
 30. Arbetsdomstolen. A.
 31. Översyn av upphovsrättslagstiftningen. Delbetänkande 4. Ju.
 32. Läge för vindkraft. Bo.
 33. Släpp kopiorna fria. Fi.
 34. Dalälven — en miljöinsats. ME.
 35. Offentlig lönestatistik. Behov och produktionsformer. Fi.
 36. Effektiv statlig lokalförsörjning. Fi.
 37. Statens ansvar för spridning och visning av värdefull film. U.
 38. Ågande och inflytande i svenskt näringsliv. I.
 39. Mål och resultat — nya principer för det statliga stödet till föreningslivet. C.
 40. Föräldrar som förmyndare, m.m. Ju.
 41. Tidig och samordnad rehabilitering — Samverkansmetoder och rehabiliteringsinriktad ersättning m.m. S.
 42. Statens roll vid finansiering av export. UD.
 43. Folk- och bostadsräkningar i framtiden. C.
 44. Kontroll av kemiska produkter och varor. ME.
 45. Vissa internationella skattefrågor. Fi.
 46. Tillfällig handel. Fi.
 47. Kommunalt stöd till de politiska partierna. C.
 48. Reformerat prestestöd. U.
 49. Arbetsmarknadsstriden III. A.
 50. Arbetsmarknadsstriden IV. A.
-

Statens offentliga utredningar 1988

Systematisk förteckning

Statsrådsberedningen

Medborgarkommissionens rapport om svensk vapenexport. [15]

Justitiedepartementet

Utgått. [5]
Frihet från ansvar. [7]
SÄPO — Sakerhetspolisens inriktning och organisation. [16]
Rapport av den parlamentariska kommissionen med anledning av mordet på Olof Palme. [18]
Översyn av upphovsrättslagstiftningen. Delbetänkande 4. [31]
Föräldrar som förmyndare, m.m. [40]

Utrikesdepartementet

Kunskapsöverföring genom företagsutveckling. [4]
Sverigeinformation och kultursamarbete. [9]
U-lands- och biståndsinformation. [19]
SIHSTA — Ett internationellt institut för värdering av miljöriktig teknik. [23]
Statens roll vid finansiering av export. [42]

Försvarsdepartementet

En ny skyddslag. [8]
Civil personal i försvaret. [12]

Socialdepartementet

Tidig och samordnad rehabilitering — Samverkansmetoder och rehabiliteringsinriktad ersättning m.m. [41]

Finansdepartementet

Rätt adress. [10]
Handel med optioner och terminer. [13]
Reklamskatten. [17]
Ny taxeringslag — Reformerad skatteprocess. Del 1. [21]
Ny taxeringslag — Reformerad skatteprocess. Del 2. [22]
Förnyelse av kreditmarknaden. [29]
Släpp kopiorna fria. [33]
Offentlig lönestatistik. Behov och produktionsformer. [35]
Effektiv statlig lokalförsörjning. [36]
Vissa internationella skattefrågor. [45]
Tillfällig handel. [46]

Utbildningsdepartementet

Öppenhet och minne. [11]
En förändrad ansvarsfördelning och styrning på skolområdet. [20]
Lotteri i radio och TV. [24]
Videoväld II — förslag till åtgärder. [28]
Statens ansvar för spridning och visning av värdefull film. [37]
Reformerat presstöd. [48]

Arbetsmarknadsdepartementet

Översyn av utlänningslagstiftningen. [1]
Kortare väntan. [2]
Arbetsolycka — "olycka" eller arbetsmiljöbrott? [3]
Lönegaranti och förmånsrättsordningen — om lönegarantis betydelse för det ökade antalet företagskonkurser. [27]
Arbetsdomstolen. [30]
Arbetsmarknadsstriden III. [49]
Arbetsmarknadsstriden IV. [50]

Bostadsdepartementet

Översyn av bostadsrättslagen m.m. [14]
Läge för vindkraft. [32]

Industridepartementet

Provning och kontroll i internationell samverkan. [6]
Ägande och inflytande i svenskt näringsliv. [38]

Civildepartementet

Förnyelse och utveckling. [25]
Frikommunförsöket. [26]
Mål och resultat — nya principer för statens stöd till föreningslivet. [39]
Folk- och bostadsräkningar i framtiden. [43]
Kommunalt stöd till de politiska partierna. [47]

Miljö- och Energidepartementet

Dalälven — en miljösatsning. [34]
Kontroll av kemiska produkter och varor. [44]

KUNGL. BIBL.

1988-12-29

STOCKHOLM

ALLMÄNNA FÖRLAGET

BESTÄLLNINGAR: ALLMÄNNA FÖRLAGET, KUNDTJÄNST, 106 47 STOCKHOLM.
TEL: 08-739 96 30, FAX: 08-739 95 48.
INFORMATIONSBOKHANDELN, MALMTORGSGATAN 5 (VID BRUNKEBERGSTORG), STOCKHOLM.